שו״ת · ראשונים · רמב״ם

תשובות הרמב"ם

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תשובות הרמב"ם

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תשובות-הרמבם/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

תשובה א 7
תשובה ב 9
תשובה ג 11
תשובה ד 12
תשובה ה 12
תשובה ו 13
תשובה ז 14
תשובה ח 15
תשובה ט 16
תשובה י 16
תשובה יא 17
תשובה יב 17
תשובה יג 17
תשובה יד 17
תשובה טו 18
תשובה טז 18
תשובה יז 19
תשובה יח 20
תשובה יט 20
תשובה כ 20
תשובה כא 21
תשובה כב 21
תשובה כג 23
תשובה כד 24
תשובה כה 26
תשובה כו 27
תשובה כז 28
תשובה כח 29
תשובה כט 30
תשובה ל 30
תשובה לא 31
תשובה לב 31
תשובה לג 32
תשובה לד 32
תשובה לה 33
תשובה לו 34
תשובה לז 36
תשובה לח 36
תשובה לט 37
תשובה מ 37
תשובה מא 39
תשובה מב 39
תשובה מג 40
תשובה מד 41
תשובה מה 41
תשובה מו 42
תשובה מז 43
תשובה מח 44
תשובה מט 44
תשובה נ 46
תשובה נא 47
תשובה נב 47
תשובה נג 48
תשובה נד 50
תשובה נה 50
תשובה נו 51
תשובה נז 51
תשובה נח 52
תשובה נט 52
תשובה ס 52
תשובה סא 53
תשובה סב 53

תשובה סג 54
תשובה סד 54
תשובה סה 55
תשובה סו 56
תשובה סז 56
תשובה סח 56
תשובה סט 57
תשובה ע 58
תשובה עא 59
תשובה עב 59
תשובה עג 59
תשובה עד 60
תשובה עה 62
תשובה עו 62
תשובה עז 63
תשובה עח 63
תשובה עט 64
תשובה פ 64
תשובה פא 65
תשובה פב 65
תשובה פג 66
תשובה פד 67
תשובה פה 67
תשובה פו 68
תשובה פז 68
תשובה פח 69
תשובה פט 70
תשובה צ 70
תשובה צא 70
תשובה צב 71
תשובה צג 71
תשובה צד 71
תשובה צה 72
תשובה צו 72
תשובה צז 73
תשובה צח 73
תשובה צט 74
תשובה ק 75
תשובה קא 75
תשובה קב 75
תשובה קג 76
תשובה קד 76
תשובה קה 76
תשובה קו 77
תשובה קז 77
תשובה קח 77
תשובה קט 78
תשובה קי 78
תשובה קיא 78
תשובה קיב 79
תשובה קיג 79
תשובה קיד 79
תשובה קטו 80
תשובה קטז 80
תשובה קיז 81
תשובה קיח 82
תשובה קיט 82
תשובה קכ 82
תשובה קכא 83
תשובה קכב 83
תשובה קכג 83
תשובה קכד 84
תשובה קכה 84
תשובה קכו 84

תשובה קכז 85
תשובה קכח 85
תשובה קכט 86
תשובה קל 86
תשובה קלא 87
תשובה קלב 88
תשובה קלג 88
תשובה קלד 89
תשובה קלה 89
תשובה קלו 90
תשובה קלז 90
תשובה קלח 91
תשובה קלט 91
תשובה קמ 92
תשובה קמא 99
תשובה קמב 100
תשובה קמג 101
תשובה קמד 103
תשובה קמה 103
תשובה קמו 104
תשובה קמז 107
תשובה קמח 107
תשובה קמט 109
תשובה קנ 112
תשובה קנא 114
תשובה קנב 114
תשובה קנג 116
תשובה קנד 118
תשובה קנה 120
תשובה קנו 122
תשובה קנז 125
תשובה קנח 126
תשובה קנט 127
תשובה קס 128
תשובה קסא 130
תשובה קסב 130
תשובה קסג 131
תשובה קסד 133
תשובה קסה 133
תשובה קסו 134
תשובה קסז 134
תשובה קסח 135
תשובה קסט 135
תשובה קע 136
תשובה קעא 136
תשובה קעב 137
תשובה קעג 138
תשובה קעד 139
תשובה קעה 139
תשובה קעו 140
תשובה קעז 141
תשובה קעח 141
תשובה קעט 142
תשובה קפ 143
תשובה קפא 143
תשובה קפב 144
תשובה קפג 144
תשובה קפד 145
תשובה קפה 145
תשובה קפו 145
תשובה קפז 146
תשובה קפח 146
תשובה קפט 147
תשובה קצ 147

תשובה קצא 148
תשובה קצב 148
תשובה קצג 149
תשובה קצד 149
תשובה קצה 149
תשובה קצו 150
תשובה קצז 150
תשובה קצח 150
תשובה קצט 150
תשובה ר 151
תשובה רא 152
תשובה רב 152
תשובה רג 153
תשובה רד 153
תשובה רה 153
תשובה רו 154
תשובה רז 154
תשובה רח 155
תשובה רט 155
תשובה רי 158
תשובה ריא 158
תשובה ריב 159
תשובה ריג 160
תשובה ריד 160
תשובה רטו 161
תשובה רטז 161
תשובה ריז 162
תשובה ריח 162
תשובה ריט 163
תשובה רכ 163
תשובה רכא 164
תשובה רכב 165
תשובה רכג 165
תשובה רכד 166
תשובה רכה 166
תשובה רכו 166
תשובה רכז 167
תשובה רכח 167
תשובה רכט 168
תשובה רל 168
תשובה רלא 169
תשובה רלב 170
תשובה רלג 171
תשובה רלד 171
תשובה רלה 171
תשובה רלו 172
תשובה רלז 172
תשובה רלח 176
תשובה רלט 176
תשובה רמ 178
תשובה רמא 181
תשובה רמב 182
תשובה רמג 182
תשובה רמד 183
תשובה רמה 183
תשובה רמו 183
תשובה רמז 185
תשובה רמח 185
תשובה רמט 187
תשובה רנ 187
תשובה רנא 189

תשובה א

א **שאלה** אנו שואלים במה שכתב רבינו אפרים זצ"ל במה שאמרו בסוף מס' נדרים (דף פ"ח) יד האשה כיד בעלה ולזה אין אדם מזכה בעירוב אלא אם כן יש לה חצר באותו מבוי ונראה שהוא אליבא דר' מאיר דאמר יד האשה כיד בעלה והוקשה לו ז"ל מימרא דרב דאמר לא שאנו אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך וכו' והוא אומר שזה הפך מה שאמרו בקדושין (פ"ק דף כ"ג ע"ב) דרבא משמיה דרב ששת אמר אם הקנה לו אחד מנה ואמר לו על מנת שאין לרבך רשות בו ר' [מאיר] סבר וכו' ואף גם זאת תפרש לנו כונת המשנה באמרה ובלבד שלא יהא רשות לבעליך בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך מה הוא זה רשות שרצה בה המשנה ואם שינתה וקנתה מזה בגדיה או הוציאתם בשאר הוצאות שאינן לצורך אכילה תהא המתנה ראויה או לא:

ב **תשובה** יודע לכם שמה שהוקשה לו העיקר הוא שאינה מסכמת הלכה זו שבנדרי' עם ההלכה אשר בפ"ק דקדושין וגם במה שאמרו במתניתין על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך אשר בזה הוציא רשות הבעל ואם שינתה מה הוא הדין ואני אציע לכם הלכה זו אשר בסוף נדרים וגם ההלכה אשר בפ"ק דקדושין ובזה תבינו העניין הדק היטב ואציענה לפניכם פסקי פסקי ומסקנת העניין עד אשר תהיה רצוי' לפניכם בלי שום פקפוק וזה נוסח המשנה המודר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות אומר לה הרי המעות האלו נתונים לך במתנה על מנת שלא יהיה לבעליך רשות בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך וקודם כל אמשילנה לכם דהיינו ראובן אשר הוא מודר הנאת חמיו יעקב עליו אם הוציא איזה מעות יעקב על בתו שהיא אשת ראובן והאכילה והלבישה אין לראובן אשם בזה כלל וכן במתניתין המודר הנאה מחבירו שוקל שקלו וכו' עד וזן את אשתו ואת בניו ואעפ"י שחייב במזונותיהם והדמיון זה כמו זה אמנם כונת הלכתינו בנדרים איך יתן יעקב לבתו אשת ראובן המודר הנאה ממנו מעות שיהיו בידם ותוציאם כחפצה ורצונה דאם נתן לה אלו המעות מתנה חלוטה קנה הבעל והבעל אסור בהנאתו [גם אם] התנה ואמר ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן לא מהני לדברי הכל לא ולדברי ר"מ ולא לרבנן דזה דמי כאלו אמר לה ובלבד שלא תהיה אשת איש הרי היא אשת איש דכשנתן לה קנה הבעל ולאו כל כמינה לסלק רשות הבעל מעל אשתו וזה הוא [לאוקימתא] דרבי אלעזר בקדושין דאמרו אמר רבא אמר רב ששת דכוליה עלמא אין קנין לעבד בלי רבו ואין קנין לאשה בלי בעלה והכא במאי עסקינן כגון דאקני ליה אחד מנה ואמר ליה ע"מ שאין לרבך בו רשות רבי מאיר סבר וכו' ר' אלעזר אומר כל כי האי גוונא דכ"ע לא פליגי דקני עבד וקני רביה והכא

במאי עסקינן כגון דאקני ליה על מנת שתצא בו לחרות ר"מ סבר כי אמר ליה ע"מ ולא כלום הוא ורבנן סברי לדידיה נמי לא אקני דהא לא אקני אלא ע"מ שיצא בו לחירות הנה נראה מדברי ר' אלעזר והוא האמת כי לדברי הכל אם נתן לאשה או לעבד ואמר ע"מ שאין לבעליך רשות או שאין לרבך רשות קנה הרב וקנה הבעל עד שיתנה במתנה עצמה לא על המקבל לא על האשה ולא על העבד והתנאי המועיל הוא שיתנה בגוף המתנה אשר נותן ויאמר הרי זו ע"מ שתצא בו לחירות והרי תהיה זאת המתנה מתנה שאם ירצה האדון יקבלם ויצא העבד בן חורין לסברת חכמים אבל לדעת ר"מ לא וגם זו כך אם זאת האשה נתן לה אביה מתנה ואמר לה הרי המעות האלו נתונים לך מתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן קנה הבעל לדברי הכל עד אשר יתנם בגוף המתנה ולזה אמרו במתניתין ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך תכלית הדברים כך ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו המעות האלו למה שאת נותנת בפיך והרי הוא כאלו אמר לה המעות האלו נתונים לך במתנה ע"מ שתאכלי בהן ותשתי ולזה לא קנה הבעל לדברי הכל ואמרו בש"ס על זאת המשנה אמר רב לא שאנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת לפיך אבל אמר לה מה שתרצי עשי קנה הבעל דהיינו אם נתן לה אלו המעות כדי שתאכל מהם או שתשתה גם אם נתנם כדי שתלבוש עצמה או שתבנה ביתם או שתקנה שפחה באופן שזה התנה בגוף המתנה ע"מ שתעשי בהן שום דבר אזי לא קנה הבעל מפני שלא נתן אלו המעות אלא לדבר ידוע אשר אמר לה אם עושה כך המתנה ראויה ואם לא התנה כך אלא דאמר הרי המעות נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שתרצי עשי קנה הבעל כיון שלא פירש באיזה דבר תוציא אלו המעות אלא שתעשה כרצונה קנה הבעל והם כדברי ר"מ שאמר בקדושין שאם תקנה מעות לעבד ע"מ שתצא בו לחירות קנה האדון וכו' [דלרבנן] אם הקנה לאשה מעות ע"מ שתעשה כל מה שתרצה לא קנה הבעל ותוציאם במה שהיא רוצה ולא קנה הבעל כדי שימעול בנדר והוא אומרם בש"ס ושמואל אמר דאפילו מה שתרצי עשי לא קנה בעל מתקיף לה ר' זירא כמאן אזלא הא שמעתא דרב כר"מ דאמר יד האשה כיד בעלה ורמינהי וכו' ושאר ההלכה פשוטה ואחר שהבננו דבריהם ז"ל נראה בפירוש כל הסברות וסברת רב ושמואל בנדרים כסברת ר' אלעזר בקדושין ורב כר"מ ושמואל כרבנן ולזה הלכה כשמואל דאם אמר מה שתרצי עשי לא קנה בעל וכן הנותן לעבד ע"מ שיצא בו לחירות לא קנה אדון דהרי מתנה בגוף המתנה [נמצא] אם אמר על מנת שאין לרבך בו רשות ולא לבעליך בו רשות קנה האדון והבעל לדברי הכל [וכן] אם פירש מה שיעשה באלו המעות לא קנה האדון ולא הבעל

לדברי הכל והוא אם יאמר אלו המעות תקנה בהם זה או תעשה בהם זה אבל אם נתן לאשה ע"מ מה שתרצה תעשה או לעבד על מנת שיצא בו לחרות בזה פליגי רבי מאיר וחכמים חכמים אומרים לא קנה האדון ולא בעל ואין חילוק [בין] אם פסק מה תעשה באלו המעות או אם יאמר ע"מ שתצא בהם לחירות או ע"מ מה שתרצי עשי בהן ור"מ סבר אם לא פסק הדבר מה שתעשה בהם דוקא קנה הבעל [והוי] כאלו אמר ע"מ אין לבעליך רשות בהם וכן בעבד אם [אמר ע"מ שתצא לחרות הוי כאלו] אמר לו ע"מ שאין לרבך רשות דקנה האדון והלכה כחכמים ובמה שכתבנו ביררנו ההלכות נסתלקו כל הקושיות והרי השתי סוגיות מוסכמות: וכתב משה (אמ"ת מכאן מוכח בבירור דרבינו פסק כשמואל דסבירא ליה כחכמים וכמו שכתב הרב המגיד בהלכות זכיה ומתנה פ"ג הלכה י"ג ותמיהא על מרן הכסף משנה ז"ל דהקשה על הרב המגיד דאמר דרבינו פסק כשמואל ועיין בלחם משנה ובמשנה למלך שם והרב בעל תוספת י"ט ז"ל בפ"א דנדרים ובמ"ש הר"ן ז"ל בפ"ח דנדרים יע"ש:)

תשובה ב

א **שאלה** בעניין הסוגייא דפ"ק דנזיר (דף ג') מאי נינהו קדושה ואבדלתא הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא דהכי פירושא דקידוש והבדלה על היין מדרבנן וזה הנזיר מושבע ועומד מהר סיני הוא שלא ישתם יין כלל וא"כ יהיה מן הראוי שלא ישתה יין קידוש והבדלה שאינו דוחה דבר דרבנן איסורא דאורייתא ואכתי מסתפקא לן למה לא נאמר שהוא מושבע ועומד מהר סיני על לאו דלא תסור וכן ג"כ כל דבר דרבנן כמ"ש מודה ר"ל דאסור מדרבנן והקשה התלמוד אי הכי לא נחייב משום קרבן שבועה דמשמע הואיל ואסור מדרבנן מושבע ועומד מהר סיני הוא ולפיכך פטור מקרבן שבועה:

ב **תשובה** ממ"ש ז"ל וכלל כל איסורי דרבנן שמושבע ועומד מהר סיני מההיא דמודה ר"ל דאסור מדרבנן ודקדק על ההיא דנזיר דלימא דקידושא ואבדלתא מושבע ועומד מה"ס מלאו דלא תסור לא ידענא אי קאי הכי דעתיה דכל מילי דרבנן אין שבועה חל' פי כונתו לא ידענא ומ"מ תמהני איך לא השגיח למסקנת הדברים והנם אציע לכם כל ההלכה עד אשר תדעו את אשר זכרנו והוא שאמרו במשנה יומא (דף ע"ג) יום הכפורים אסור באכילה ושקיל וטרי תלמודא דאיך אמרו אסור והרי ענוש כרת הוא ותרצו שמ"ש אסור הוא נופל על אכילת חצי שיעור שהוא אסור ואין חייבין עליו כרת וחזר והקשה הניחא לרבי יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה אלא לר' שמעון בן לקיש דאמר חצי שיעור אינו אסור מאי איכא למימר בפי' המשנה דתני אסור באכילה אם אכילת

השיעור חייב כרת הוא אי חצי השיעור אינו אסור ותירץ חצי שיעור אליבא דרשב"ל אם אינו אסור מן התורה אכתי אסור מדרבנן ומ"ש במשנה יום הכיפורים אסור באכילה ר"ל אכילת חצי שיעור ופריך א"ה לא נחייב עליה קרבן שבועה דהיינו מי שנשבע שלא יאכל חצי זית דם או חלב ואכל לא יהיה חייב משום שבועת ביטוי שתחול עליו לפי שאין שבועה חל על שבועה ובחצי שיעור אמרו בש"ס בדברי רשב"ל שהשבועה חלה על חצי שעור [היינו] אם נשבע שלא יאכל חצי זית נבלות וטרפות ועבר ואכל חייב קרבן על שעבר שבועת ביטוי נמצאת הקושיא אל מי שאמר מודה ר"ש בחצי שיעור שהוא אסור מדרבנן ואם איתא שהוא אסור לא חלה עליו שבועה ואחר כך [סיים הגמרא] ואמר וכ"ת כיון דאית ליה [היתר מן התורה קא חיילֿ] עליה קרבן שבועה והא תנן אינן נוהגת אלא בראוין להעיד והוינן בה למעוטי מאי ר"פ אמר למעוטי מלך רב אחא אמר למעוטי משחק בקובייא והא משחק בקובייא דמדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דגזור עליה ולא קא חלה עליה שבועה הרי בפי' שאיסור דרבנן לא חלה עליה שבועה [לכן] העדים שהם פסולין מדרבנן פטורין משבועת העדות אעפ"י שהם ראויים וכשרים מדאורייתא ומשני שאני התם דא"ק אם לא יגיד ונשא עונו בהגדה תליא מילתא והאי לאו בר הגדה הוא דאנן כי אמר לן לא משגחינן ביה [ולעולם] אינו מושבע עליו מהר סיני וכי קא מייתי [הכא] קרבן על פחות מכזית קא מייתי נמצינו למדין מתי' זה דמסקנת הש"ס הוא דלעולם אינו מושבע מה"ס אלא על כזית שהוא אסור מדאורייתא אבל על פחות מכזית שהוא אסור מדרבנן אינו מושבע עליו מה"ס ולזה תחול שבועה על פחות מכזית חלב או דם ואם נשבע עליו שלא יאכל ואכלו תביא קרבן [וכן כל איסורין שאינן מן] התורה שבועה חלה עליהם ומ"ש שאם הוא משחק בקובייא פטור משבועת העדות [לא] מפני [שנחשב] אינו ראוי מן התורה [אלא] הטעם הוא שחיוב שבועת העדות תליא בהגדה המועלת שכיון שהעיד זה נתחייב זה דהיינו באותו העדות אשר שאל ואם השביעו ולא מעיד הרי השואל מפסיד הממון אז חייב העד בשבועת העדות וכל עדות שאם לא העיד העד אין בה הפסד ממון פטור משבועת העדות וכן ג"כ זה שהוא פסול לעדות מדרבנן אם השביעו פטור משבועת העדות שהרי לא הפסיד לו ממון דאפי' יעיד דבריו לא מעלין ולא מורידין דהאי לאו בר הגדה הוא דמה יתן ומה יוסיף דבריו כיון דאנן לא משגחינן ביה וכיון דלא הפסיד ממון הוא פטור משבועת העדות כי העיקר בשבועת העדות כיון שהגיד זה נתחייב זה נמצינו למדין מכל האמור שחצי שיעור אינו מושבע עליו מהר סיני ואפי' לר' יוחנן כאשר נראה ממסכת שבועות (דף כ"א כ"ב ל"ג) וכאן דאינו מושבע מהר סיני אלא כזית וכ"כ כל איסורי דרבנן אינו מושבע עליהם מהר סיני ולפיכך שבועות

ביטוי חלה עליהם והמסקנא שאם הוא פסול דרבנן פטור משבוע' העדות כי לעולם השבועה לא תחול עליו דאם אינו ראוי מדרבנן כל מה שמגיד לא הועיל כלל כאשר כתבנו: וכתב משה

תשובה ג

א **שאלה** ילמדנו רבינו איך פסקנו בדין כלאים בכרם הזורעים הגוים אם הוא אסור לנו שנקנה מכרם גוי אשר יזרע תחתיה ירק או לא איכפת לן:

ב **תשובה** כלאי הכרם כמו בשר בחלב אשר בכל אחד מהם ב' לאוין אחד לאיסור [עשייה] ואחד לאיסור אכילה לאחר שנעשה דהיינו המבשל בשר בחלב לוקה ואם עבר ונתערב בשר בחלב בקדרה אחת או בכלי או שערבה גוי הרי אותו דבר המעורב אסור ומי שאוכל ממנה כזית לוקה וכן הוא הדין בכלאי הכרם הזורע לוקה [ולאחר שזרעה] נאסרה בעצמה ואם זרעה גוי או שהצמיחה מאיליה הרי זה אסור בכל מקום כדין ערלה [היינו] בחוצה לארץ אסור מדבריהם ובארץ ישראל האוכל ממנה כזית לוקה וכאשר תראה שספק ערלה וספק כלאי הכרם בארץ ישראל אסור ובסורייא מותר וכולן ספיקן בחוצה לארץ מותר ולמדנו דכלאים או ערלה יהיו מותר עד שנראה בעינינו אבל ודאן ודאי אסור בלי ספק בין בא"י בין בסורייא ובין בחוצה לארץ ואמרו במשנה (סוף מסכת ערלה) כרם שהוא נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בארץ ישראל אסור ובסורייא מותר בה"ל יורד ולוקח ובלבד שלא ילקוט ביד ואמרו בירושלמי בפירוש המשנה ובלבד שלא יראנו לוקט כקדמיתא דהיינו אומרם בתחילת המשנה ספק הערלה בא"י אסור ובסורייא מותר ובח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט למדנו התלמוד שהדין בערלה וכלאי הכרם שוין דהיינו ודאן אסור בכל מקום אבל ספיקן הוא אסור בא"י ומותר בסורייא דרך משל אם זה הירק הנמכר חוצה לו הוא ספק אפשר משם או ממקום אחר ואם ראינו שמוציא הירקות מן הכרם וימכרם או יוציא הפירות מכרם הערלה וימכרם אינו מותר הלקיחה מהם בסורייא ומותר בח"ל עד שנראה לקיטתן ויהיה החילוק בין סורייא וח"ל בזה כי חוצה לארץ אם יהיה דבר אפשר תעשיה ספק ומותר עד שיראה שמלקט הירק מן הכרם אסור עליו אכילתה [ובסורייא] אם לא [יהי'] נמכר חוצה לו אסור ולא יעלה על הדעת שזה הכרם אשר בה הירק שהיא כרם של ישראל דלא נפטרה דהא נתקדש וצריך לשורפה ולזה בחדש אדר היו משמיעין על השקלים ועל הכלאים להודיע לבני האדם שיפקירו שדותיהם וכרמיהם לנקותם ובט"ו בו שלוחי בית דין יוצאין בראשונה היו עוקרין וחזרו והתקינו שיהיו מפקירין את כל השדה עד שלא ימצא כלאים ובחולו של

מועד חוזרין השלוחים ויוצאין לראות מה שנעשה אחר זה וכלאים שהניצו אין ממתינין להם אלא יוצאין עליהם מיד ומפקירין את כל השדה אלו ההקדמות כלם איך חולטים כרם הנטוע ירק אבל דברי המשנה בכרם גוי בלי ספק וזהו העיקר ובלבד שלא ילקטו ביד כאשר אמרנו ואם היה רצונכם לידע כבר הארכנו: וכתב משה

תשובה ד

א **שאלה** יורינו רבינו מהו פירוש כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב אם היתה כזיב מקום ההתחלה שמשם מתחיל ארץ ישראל או לא:

ב **תשובה** ההתחלה היא מאשקלון ותמצאו זה בגיטין (דף ו' ז') בעניין ארץ ישראל ואני אצייר לכם צורת ארץ ישראל לארכה ולרחבה והמקומות הסמוכים לה ומצורה זאת תבינו הכל ראו הסביבות אשר הם מוזכרים בגיטין למען תשכילו כל הדבר התלוי בצורת א"י מהחכמים ז"ל וצריך לידע כי אמנה המוזכרת בשיר השירים היא הנקראת במשנה אמינם והיא הנקראת בברייתא סמנום והיא הר בניאס וזו היא הצורה כלה)* אמ"ת עיין מה שכתב הרב בעל תי"ט במשנה א' פ"א דשביעית בשם הרב בעל כפתור ופרח שמצא להרמב"ם בחידושיו בכתב ידו במצרים שא"י הולך כולה עד כזיב וכו' יעו"ש):

ג והנחל המוזכר במשנה הוא נחל מצרים בלי ספק: וכתב משה

תשובה ה

א **שאלה** יורנו אדונינו המתנה בכתובה על מה שכתוב בתורה אם הוא קיים או בטל:

ב **תשובה** אמר רב הלכה כרשב"ג ולא מטעמיה וכו' (כתובות פ' הכותב (כתובות דף פ"ד)] וקשייא לכו הא דאמר רב בפ' הזהב (בבא מציעא דף נ"א) שהמתנה על מנת שאין לך עלי אונאה ופירש שיעור ההונאה תנאו קיים ואעפ"י שהיא של תורה ואמאי אמר רב בירושת הבעל שהיא דרבנן כיון דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה תנאו בטל ובודאי שזו הקושיא עומק יש בה וכבר טעו בה גדולים ועלה על דעתם דכיון דקימא לן שכל תנאי' שבממון תנאו קיים ואפילו בדאורייתא ולפיכך המתנה בהונאה תנאו קיים וכן המתנה בשאר כסות תנאו קיים וכך המתנה שלא ירש את אשתו תנאו קיים ואין הדבר כן אלא כמו שפסק רב בגמרא בהדיא שתנאו בטל ועיקר הדבר שהירושה בלבד אין התנאי מועיל בה כלום ואינה כשאר תנאי ממון ובהדיא תנן (בתרא דף קנ"ו) המחליק נכסיו על וכו' אם אמר משום ירושה לא אמר כלום וכן הא דתנן (בתרא דף ק"ל) האומר איש פ' יירשני לא אמר כלום ותדע למה נשתנה תנאי ירושה משאר תנאי ממון לפי שנאמר

בפרשת נחלות והיתה לבני ישראל לחקת משפט התורה הקפידה על דין לשון ירושה שינהוג בסדר הזה וכיון דקיימא לן שהתנאי בירושה של תורה אינו מועיל וחכמים עשו חיזוק בדבריהם כשל תורה כך המתנה שלא ירש את אשתו לא אמר כלום אלא ירש וכן פסקנו בהלכות שלנו (הלכות אישות פי"ב הלכה ט') וכך הדין וזה שפסק הרב בעל הלכות שתנאי ממון הוא וקיים אגב שטפא אמרה וזה שסייע דעתו מן הירושלמי אין בו סיוע כלל ולא שייך בהאי תנאי דאמר בירושלמי אלין דכתבין אי מיתת בלא בנין כל מה דאית ליה יהדר לבי נשא תנאי ממון הוא וקיים ודאי שזה דין נכון הוא שהנדונייא שנתנו לה אביה או אחיה מתנה היא ולא נתנו מתנה אלא על תנאי זה וליכא מאן דאמר שמתנה על תנאי יהיה תנאו בטל אלא היא מתנה נכונה ויעשו לפי התנאי ועוד שלא הזכיר בירושלמי שם ירושה כלל ואין דברי הירושלמי דומין אלא למי שנתן נכסיו לאחרים שלא בלשון ירושהודברים ברורים הם: משה (אמ"ת נראה דרבינו מיירי במתנה עמה אחר שנשאה דאלו קודם שנשאה תנאו קיים ודאי כמ"ש בפ' כ"ג דאישות הל"ה):

תשובה ו

א **שאלה** יורינו רבינו שמירת כספים איך הוא:

ב **תשובה** כספים אין להם שמירה אלא בקרקע דבר ברור הוא זה [ואפי] נתנם עם שלו ולא טמנם ואבדו או נגנבו חייב לשלם שהרי פשע בשלו ובשל אחרים שלא שמר כדרך השומרים שדרך שמירת הכספים בקרקע כ"ש שמואל (מציאה דף מ"ב) ואין לו [טענה] בנתינתם עם שלו דאמרינן ליה בשלך אתה רשאי ואין אתה רשאי בשל אחרים וזה שהבאתם ראיה מההוא גברא דאפקידו גביה זוזי ואשלמינהו לאימיה ואמרתם הנה לא הצריכו אותה להטמנה בפירוש הצריכו דהא תמן אמרינן לימא ליה לאימיה אמאי לא קברתינהו אמרה לא אמר לי דלאו דידיה נינהו דאי אמר לי דפקדון נינהו הוה קבירנא להו ש"מ דאלו ידעה בהם שהם פקדון היתה חייבת לשלם מפני שלא קברה אותה ודבר ברור הוא וכך אנו דנין תמיד בכל עת בדין זה שהפושע בשלו ובשל אחרים ולא שמר כדרך השומרי' חייב לשלם ודברי הירושלמי שהביא בעל ההלכות ז"ל אינם סותרים דברי שמואל ואינם אמורם במפקיד ממון [דווקא] אלא בכל פקדון הם אמורים בין במעות בין בשער דברים וטעמא יתירא אתא לאשמועינן והוא הטעם ששאלתם עליו שאם נתנם עם שלו ולא טמן חייב לשלם וכך הם נוסח הדברים של הירושלמי אמרת שומר חנם חייב שבועה בזמן דליכא עדים אבל היכא דאיכא עדים דלא פשע פטור אף משבועה ואי איכא עדים דפשע חייב לשלם נתנם במקום שנהג ליתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור

ואם לאו חייב זהו נוסח הירושלמי ובא להשמיענו שאעפ"י שנתנם במקום שנהג ליתן את שלו אם אינו ראוי לשמירה חייב ושמירת כל מין ומין ממיני הפקדון שמירתו לפי מה שהוא יש דברים ששמירתן להניחן בבית שער כגון חבילי קש ועצים ויש דברים שדרך שמירתן להניחן בחצר כגון העול והמחרישה וכיוצא בהן ויש דברים שדרך שמירתן להניחן בבית כגון תכריכי בגדים ויש דברים שדרך שמירתן להניחן במגדל או בתיבה ונועל כגון חלי כסף וזהב ויש דברים שדרך שמירתן גניזה והם המעות ואם הניח דבר מהן במקום שאין דרך שמירתו בכך אעפ"י שנתנו במקום שמנהגו ליתן את שלו ואפילו נתנן עם שלו חייב לשלם כמו שפירש הירושלמי: וכתב משה

תשובה ז

א **שאלה** נשאל מן הרב הגדול מרנא ורבנא משה נר"ו בכ"ר מימון הדיין זצ"ל על אדם שרקם בטליתו פ' ויאמר והוכיחו גדולי העיר ולא קבל ממנו וכתב השם שלשה יוד"ין וזה נוסח תשובתו:

ב **תשובה** מעשה זה חטא ואין נכון כלל ואסור משני טעמים האחד שאין לכתב מן התורה פסוקים פסוקים אבל יכתב שלש תיבות ולא יותר ואם נדחקנו להביא פסוק לראיה נשנה הכתיבה ונעשה סימנין או נכתב מכל תיבה אות אחת או שתים ונניח שאר התיבה או נכתב בסירוגין ואפילו מי שהתיר לכתב פרשה לתינוק להתלמד בה דוקא להתלמד לפי שלא נתנה תורה להכתב פרשה פרש' וכ"ש פסוק פסוק ואולי תאמר הני מילי בכותב על הספר ובדיו אבל לחרות בעצים ובזהב או לרקם בבגדים מותר דע כי אין חילוק בין כתיבה לחריתה כדאיתא בגיטין ועוד תנן (יומא דף ל"ז) אף היא עשתה טבלה של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה ובחריתה היתה והיה הכהן מעתיק ממנה וכותב על הספר ופריך תלמודא ש"מ כותבין מגלה לתינוק להתלמד בה ושני שזאת הטבלא היה חרות בה אות אחת מכל תיבה או היתה כתובה בסירוגין שלש תיבות כאן [ושלש] רחוקות מהן בשיטה שניה שאינה נקראת עם הראשונה הא למדת שחריתה אסורה והוא הדין ברקימה וכאשר ראינו במצרים שהיו לוקחין טסי כסף וזהב וחורתין בהן שיר של פגעים ותולין אותה בצווארי התינוקות מחינו בידם והטעם השני והוא נכון וחזק מן הראשון לפי שהעושה כן מביא פסוקי תורה לידי זלזול כי הציצית תשמישי מצוה ואין בו קדושת גוף ולכך יכול לבא בטלית מצוייצת בבית השתא ולבית הטבילה ולהשתמש בו ולכסות בו את הערוה [אבל] איך יביא כתובי התורה שנאמרו בקדושה ונכתבו מפי הגבורה במקום טנופת וזלזול וזה בזוי התורה בלי ספק ועוד כי המעשה הזה הוא

חדש לא שמענו כמוהו מעולם ומן הראוי לך שתדע כי הכתיבה הזאת הנקראת כתיבה אשורית כיון שניתנה בה התורה ובה נכתבו לוחות הברית הרי הגונה מאד להשתמש בה רק בכתבי הקדש ומימי קדם היו ישראל נזהרין בזאת והיו כתביהם וחיבורי חכמותיהם וכתבי חול שלהם בכתב עברי לכן תמצא חרות על שקלי הקדש דברים של חול כתובים בכתב עברי ולא נמצא לעולם אות אחת מזה הכתב אשורי בדבר שנמצא משארית ישראל לא במטבע ולא באבן אלא הכל בכתב עברי ועל כן שנו הספרדים כתיבתם ושמו אותותם אותות אחרות עד שנעשה ככתב אחר להתיר להשתמש בו בדברי חול ורבי' יוסף הלוי ז"ל מנע לכתב את הגט בכתיבה ההיא התלוייה כדי שלא יהא משמע תרי לישני בגיטא וחזרו הסופרים לכתב הגט כתיבה תמה מיושבת בכתב אשורי כספר תורה וגם זה עכב על ידם ואמר להם ואיך נשתמש בזה מכתב אלהים ויבא לזלזול אבל נכתב בכתיבה אחרת הנקראת בלשון ערבי מדבד"ב וכל אשר יעשה כזה הוא בכלל כבוד התורה לכן בעל המעשה הזה יתן כבוד לה' וכאשר יטול שכר על כוונתו להתנאות במצות יי' כן יגדל שכרו כאשר יכבד דברי ה' וראוי לחתוך הבגד אשר בו רקום דברי אלהים חיים ולגנזם וכן הדין וכל מי שיוכיחנו גדול ממנו בשום דבר איסור והיתר חייב לקבלו ולא יהיה בור שמדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ואם לא יקבל ועומד במרדו ראוי לנדותו כי הורה לעשות עבירה ועוד שבזה תלמיד חכם שהוא בכלל כי דבר ה' בזה וראוי לרב ואפילו יהיה גדול מאד להנהיג את הציבור בנחת וימחול על כבודו וימחה על כל דבר שראוי למחות בניחותא ובזה יקבלו דבריו ברצון עד אשר יחזירם לדרך הישרה בעבותות אהבה: וכתב משה (אמ"ת עיין ברבינו ירוחם ח"א נתיב ב' ומהריק"א רמזה בחי"ד סי' רפ"ג עי"ש):

תשובה ח

א **שבעה** תשובות שהשיב על ז' שאלות ששאלו ממנו

ב **תשובה** (א') שאלתם במניח תפילין שח מברך שתיים לא שח מברך אחת ואמרתם אמאי מברך אחת והן שתי מצות אעפ"י ששתי מצות הן ואין מעכבות זו את זו הואיל וענין שתי המצות ענין אחד הוא מברך אחת שענין שתיהן הוא הזכרון שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך ואינן דומות לברכות של נשואין שכל אחד מהן על ענין בפני עצמו ומי שחסר אחת משבע ברכות מברך אותה כשזוכרה ואין להם סדר ומי שאין לו יין מברך ברכת אירוסין וברכת נשואין על השכר וכן מעשים בכל יום אבל על הפת לא שמע כך אדם מעולם ואין לדבר זה דרך מה מקום לפת בכאן ואין לנו ברכה מן הברכות שסודרין

אותה על הפת חוץ מקדוש היום בלבד לפי שהקדוש במקום סעודה ובשעת סעודה אבל ההבדלה או שאר ברכות אין סודרין אותן על הפת ואלו שמברכין ברכת אירוסין על כוס אחד וברכת נישואין על כוס ב' כהלכה עושין וכך היו עושין תמיד לפנינו במערב ואם ברכו שתיהן על כוס אחד אין בכך כלום אבל ודאי ראוי לברך ברכת אירוסין בתחילה ואח"כ נותן לאשה או לשלוחה הקדושין שכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ואח"כ מברך השבע ברכות על כוס אחר או על אותו כוס ומפני זה היו גדולי החכמים בעירנו מברכין תחילה על כוס אחד ברכת אירוסין וטועם כדי שלא תהא ברכה לבטלה ונותן לה הקדושין ומביאין כוס אחר ומברך עליו ז' ברכות וזה שראינו במצרים שמארס ואח"כ מברך אירוסין ונשואין על כוס אחד ודאי טעות היא מהם וברכה לבטלה היא שהם מברכין על המצוה אחר עשייתה ואין ראוי לעשות כך ולא לנהוג בזה המנהג וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה מדרבנן כנדה וזה שאמרו כנדה לחזק הדבר בלבד ומי שנשא ולא בירך חוזר ומברך שבע ברכות ואפילו לאחר זמן הרבה: משה (אמ"ת עיין בפ"ד דתפילין מחבור הגדול ומ"ש ה"ה שם):

תשובה ט

תשובה (ב') על ענין אמר ר' יוחנן בג' מקומות שנה לנו ר' יהודה אסור לו לאדם שיהנה מממון חברו (ב"מ קי"ז) והקשית' מה איסורא אצל ממונא ועוד הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר דעו כי ר' יהודה מדרך האיסור הקשה על דין הממון ולפי שאמר תנא קמא שתקנ' בעל העליה שיבנה את הבית וידור בתוכו אמר לו ר' יהודה לא תקנת כלום היאך זה יכול לדור בבית חבירו בלא שכר שמעינן מינה שלר' יהודה אסור לו לאדם לדור בלא שכר וצד גזלנות יש בדבר ושמעינן מינה שאסור לו ליהנות עד שיתן שכר וכן שמעינן מן הנותן את הצמר וכן הפורע את חובו וכו' וזה שהקשיתם מן הדר בחצר חבירו מאי קושיא יש כאן [וכי] ממימרא דגמרא מקשינן על ר' יהודה אנן לא אמרינן אלא לר' יהודה הוא שאומר אסור לו לאדם שיהנה מממון חברו והאי מימרא דהדר בחצר [חברו] לאו אליבא דרבי יהודה היא: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה י

תשובה (ג') על ענין ראובן הפקיד אצל שמעון ושמעון אצל ראובן אחר זמן פשע אחד מהם אין דנין בהם דין שמור לי ואשמור לך ואין זה שמירה בבעלים עד שיאמר לו בשעה

שהפקיד שמור לי היום ואני אשמור לך למחר שנמצא כמי ששאלו לשמור לו בשעה שהפקיד אצלו וכמו ששאל את הפרה ובעליה עמה בשעה אחת: משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה יא

תשובה (ד') על ענין אלמנה הנזונת תנן או נזונת תנן (כתוב' צה) ואמרת' והלא המשנה לפנינו דעו כי בנוסח המשנה אין לישאל איך היא וכי המשנה ספר עזרא היא שאין בה אות חסירה או אות יתירה ואין אנו יודעים איך כתב רבינו הקדוש במשנה ניזונת או הנזונת אלא מפי הסופרים ולא מן הספרים ובכמה מקומו' אמרינן כענין זה כדאמרינן קבוט"ר או קפוט"ר מאבדין או מעברין ומקומות הרבה כזה: משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה יב

תשובה (ה') על ענין ההיא בצורתא וכו'(כתוב' צ"ז) הלכה כרב נחמן דאמר דינא הוא דהדרי אפדני למרייהו וזה שאמר רמי בר שמואל אם כן נמצאת מכשילן לעתיד לבא וכו' אינו חולק עליו כדי שתאמר קבלה מיניה או לא קבלה מיניה אלא כך אמר לו אם תודיע להן דבר זה יבואו ויתבעו ונמצאת מכשילן לעתיד לבא שאם יבואו למכור בבצורת אחרת אינה מוצאין מי שיקנה מהם שהבצורת שכיחא בנהרדעא ולפיכך אין ראוי להודיע דין זה לבני נהרדעא על דרך זה הוא דאמר ליה רמי בר שמואל וכו': משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה יג

תשובה (ו') על ענין גט שנכתב כנוי השם בסוף שטה והשם עצמו בראש שטה כמו שכתבתם שהיה בול בסוף השטה וחסן בראש השטה גט כזה כשר הוא שהשם הוא חסן ובול כמו כנוי וכשר: משה ב"ר מימון וצ"ל

תשובה יד

תשובה (ז') על ענין חייב אני לך מנה בשטר וכו' זה שכתב לחבירו חייב אני לך מנה ונתן השטר ביד חבירו בפני עדי' נתחייב ויש לעדים לכתוב בפנינו מסר פלוני שטר זה לפלוני ואמר לו חייב אני לך מנה ואין צריך להמלך בו שהרי על מעשה שהיה מעידים וכבר איפסקא הלכתא שאינו צריך לומר אתם עדי: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה טו

א **מתלמידי** רבינו אפרים זצ"ל שאלה יורנו מורנו על דבר קריאת התורה אם אין ספר תורה מהו שיקראו בחומשים בצבור ויברכו לפניה ולאחריה או ימנעו מן הקריאה כל עקר וכן בספר תורה שאינו עשוי כהלכתו או בספרים של קלף שהם ודאי פסולים אם מותר לברך הקורא בהן או אסור לברך:

ב **תשובה** מותר לברך בהם ואין הברכה על הקריאה בספר כמו הברכה על נטילת לולב או ישיבת סוכה שאם היתה פסולה או לולב פסול הברכה לבטלה שהמצוה היא נטילת הלולב או ישיבת הסוכה שעליה מברך ואם היו פסולין לא עשה שום מצוה אבל בקריאת התורה המצוה היא הקריאה בין שקרא בספר כשר ובין שקרא בספר פסול ואפילו קרא על פה עצמה של קריאה היא המצוה שעליה אנו מברכין הלא תראה שאם קרא בשחר קודם שיתפלל משנה או תלמוד או מדרש מברך ואח"כ קורא או דורש הא למדת שההגייה בתורה היא המצוה שעליה מברכין וזהו ההפרש שלא הרגישו בו רוב חכמי מזרח ודמו שהמברך וקורא בספר פסול שהוא ברכה לבטלה וראיה לדברינו מהא דאמרינן אין קורין בחומשין מפני כבוד הצבור וכי יש בעולם פסלנות כמו פסלנות חומש אפילו היה ספר תורה חסר אות אחת פסול וכ"ש חומש ולמה נתנו הטעם מפני כבוד הצבור והיה להם ליתן הטעם מפני שהוא פסול ונמצאת הברכה לבטלה ואם תאמר שקריאה זו בלא ברכה למה נאסרה וכי יש בעולם מי שעלה על דעתו לאסור קריאה בלא ברכה אפילו על פה אלא ודאי שלא אמרו בצבור אלא על קריאה שחייבין לקרותה בצבור שהן שבעה או שלשה וכיוצא בהן הוא שאין קורין בחומשין מפני כבוד הצבור לא מפני הברכה לבטלה ועל זו סמכו כל אנשי המערב והיו קורין בספרי קלף בלא עבוד כלל ומברכין לפניה ולאחריה בפני גאוני עולם (כגון רבינו יוסף הלוי ור' יצחק הלוי וכיוצא בהן ומעולם לא נשמע בזה פוצה פה ומצפצף לפי שכלם בעלי בינה וחכמתם מיושבת ומכוונת וידעו שאין הברכה תלויה בספר אם כשר הוא אם פסול כמו שבארנו ואף על פי כן ראוי לכל צבור להיות להם ספר תורה כשר ככל הלכותיו ובו ראוי לקרוא לכתחלה בצבור ואם אי אפשר להם קורין אפי' בפסול ומברכין מן הטעם שאמרנו וכן הורה רבינו חנוך הספרדי): וכתב משה

תשובה טז

וואת התשובה השיבו גדולי נרבונה ע"ה על זאת השאלה וזהו לשונם על קריאת החומשים ששאלת לנו כך דעתנו נוט' אמת הוא שאמרו רבותי' אין קוראין בחומשין

בצבור מפני כבוד הצבור וכן הלכה אך זה תשיב אל דעתך וכי ספר תורה שאנו קורין בו ושאנו עומדין מפניו מעובד הוא כהלכה למשה מסיני דמליח וקמיח ועפיץ ומפני מה אנו מברכין עליו וקורן בו אלא אנו סומכין על דברי הגאונים ז"ל שאמרו שאין בידינו מי שיודע לעבד העורות כהלכה למשה מסיני ורוב ספרי תורה שלנו עשויין מאלה העורות שאינן עבודין כהלכתן ומוטב שתעקר מצות העבוד ממקומה ולא נתבטל מקריאת התורה כמו שהתירו בספרי דאפטרתא דשרי לטלטולי ושרי למקרי ביה משום עת לעשות וכמו שהתירו גם כן בכתיבת האגרות והתלמוד הכי נמי באותן ספרים ובמקומו' רחוקים שאין להם ספר תורה מוטב שיקראו בחומשין הכל כקריאת ספר תורה בשלשה או שבעה ויברך כל אחד כתקנו שלא יתבטל מקריאת התורה ועוד ראיה ממה שאמרו ז"ל אין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד צבור היכ' דמתרמי דוכתא דלית להו אלא חד ספרא גוללין בצבור ולא חיישינן לכבוד הצבור כדי שלא יתבטלו מן קריא' הפרשה ומפני כבודך ולמען יאמינו כי מאצלינו נשאל זה כתבנו לידך וחתמנו מקצתנו בזה: טודרוס ב"ר משה אברהם ב"ר יצחק משה ב"ר יוסף משלם ב"ר נתן מאיר ב"ר יעקב משה ב"ר טודרוס תם:

תשובה יז

א **שאלה** בעניין עשרה בטלנין דאמרו בירושלמי (מגילה כ"א) בטלנין ממלאכתם בבית הכנסת רב יהודה אמר כגון אנו שאנו צריכין לתלמוד וכו' יורינו רבינו איכה נוכל להבינו ושכמ"ה:

ב **תשובה** כיוונו בזה שצריך שיהיה באותו המקום עשרה בני אדם מופקדים לצרכי צבור ואם יהיה דבר מצוה או דבר נצרך לצבור אז יבטלו ממלאכתם ויבואו לבית הכנסת ולזה אמרו בטלנין ממלאכתם ולא אמרו עשרה בטלנין שאין להם מלאכה ומ"ש בבית הכנסת מפני כי ברוב השעות כשיתקבצו העם לשום דבר מצוה או על צרה שלא תבא הוא תמיד בבית הכנסת רב יהודה אמר כגון אנו שאין אנו צרכים לתלמודינו וכך היא הנסחא ולא כמו שבא בשאלה שאנו צריכים לתלמוד וזה הוא טעות בנוסחאות או טעות בכתיבת השאלה וכוונת ר' יהודה דאם היה ת"ת כמלמדי תינוקות או יותר גדולים אמנם עדיין לא נשלמו ולא היה תלמודם ערוך בפיהם אל יכנס בחברת אלו העשרה בטלנין דלמה יתבטל לצרכי צבור מאחר שאינו בקי בתורה ולא גמר לימודו ויהיה טוב לו לעסוק בלמודו ובדרשותיו מלעסוק בצרכי צבור אבל כגון ר' יהודה שאינו צריך להתלמד רצונו בזה שאינו צריך לעיין בספרים ולהתעסק עסק גדול לא יבצר מלהיות אחד מהעשרה

בטלנין בצרכי צבור שהרי אינו צריך ללמודו אבל מי שהוא צריך ללמודו אי אפשר לו לבטל לימודו ולעסוק בצרכי צבור אלא אם יהיה דבר גדול ואין שם מי שימלא מקומו: משה בר מימון

תשובה יח

א **שאלה** מה יהיה הדין בציצית של פשתן בטלית של פשתן:

ב **תשובה** אין לנו בזה שום יתרון על מה שזכר רבינו יצחק אלפסי זצ"ל בהלכות והוא אצלי הפשוט אשר לא יטה ממנה כל בעל שכל וכל מה שהזכיר רבינו ברוך זצ"ל בתשובתו עליו כאשר תראה ותעיין לא תמצא שום יתרון על מה שזכר רבי' יצחק ז"ל שצריך עשית ציצית של משי בטלית של משי ושל צמר גפן בצמר גפן ואסמכה למימרת רבא צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרי' שלא במינן אין פוטרין ומה שזכר ז"ל לא יהיה הציצית אלא מצמר ופשתים בין במינן בין בשאר מינין לאו לעיכובא אמרה ואין לך אלא מה שזכרנו: משה

תשובה יט

א **שאלה** ילמדנו רבינו מה שאמר רבינו יצחק אלפסי זצ"ל כ"ד דברים מעכבין את התשובה אם הוא תוספתא או אם ימצא בש"ס או הוא דברי האחרונים:

ב **תשובה** זה העניין אינו בתלמוד ולא בתוספתא ולא בספרי כי אם יסדוה האחרונים אבל לא ידעתי אל מי מקדושים אמנם מצינו רמזים הרבה במשנה ובתלמוד והשאר יסדוה האחרונים ז"ל מהדברים הדומים וכאשר ראינו והבננו הדק היטב ראינו דבריהם מכוונין וסיבתם אשר כלם מעכבין את התשובה וכאשר תראה בחבורנו הגדול המיוחד על כל דיני תורתינו בהלכות תשובה (פ"ד הלכה א') (ועיין מה שכתב מרן בכסף משנה): וכתב משה

תשובה כ

א **שאלה** מי שנשבע שלא יפרוש לים מפני כבוד אב ואם ולאחר כן קושי הזמן גרם לו ונשבע לפרוש ואם לא יפרוש יתחייב לתת חמשה דינרין לעניים מה דינו ואי זה דבר יכול לפוטרו מהתפש בשבועות אלו שהרי הוא מתחרט בשתיהן ושבועתו שנייה כך היתה או לארץ ישראל או לתימן יורה צדק לנו:

ב **תשובה** השניה שבועת שוא ואם הוא מזיד ויודע שזו שבועת שוא ונשבע חייב מלקות בין פי' בין לא פירש ואם לא ידע פטור ומאחר שנתחרט יש לו להשאל על אי זו

משתי השבועות שירצה ואם ירצה להתיר שתי השבועות ויתחרט על שתיהן יתיר ותהי' הרשות בידו בין לפרוש בים בין שלא לפרוש ולא יהיה שם עונש: משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה כא

א **שאלה** במה שאמרו (חולין כ"א) נטלה ירך וחלל שלה טרפה (נוסח הגמרא שלנו נבלה) היכי דמי חלל שלה כל שרובצת ונראית חסרה וכן מה שאמרו נשתברה מפרקת ורוב בשר עמה נבלה מה הוא זה המפרקת ומה ענינו שיהיה זו נבלה וזו טרפה ולמדנו כי אין נבלה אלא מבית טביחתה תורינו הדרתו ושכרו כפול:

ב **תשובה** המפרקת הוא העצם שלאחר הסימנין שהוא הקשה שבצואר ועל מה שאמרתם שאין נבלה אלא מבית טביחתה אינו מוסכם ואינו דברי חכמים ולא תשאל למה אמרו טרפה כי זה דרכם תמיד לומר על כל דיני טרפיות כל שאין כמוה חיה טרפה ואין לך אלא מה שמנו חכמים: משה

תשובה כב

א **שאלה** מהו פירוש לא נאכל ולא נעבד ונאכל ולא נעבד ונאכל ונעבד ואם יש איזה דין שביעית בזמנינו זה בארץ ישראל ובסורייא במה שיזרעו הגויים אם לאו תורינו הדרתו ושכמ"ה:

ב **תשובה** אמרו במשנה (שביעית פ"ו משנה א') שלש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל וכו' וזאת המשנה מה ששמענו בפירושה תמיד הוא מה שזכר רבינו יצחק בן גיאת בפירושיו ואמר שהוא מה שפירשו בו כל החכמים ולזה הסכמנו והוא כי פירוש לא נאכל ולא נעבד היינו אם עבר ועבד הארץ בשביעית בזה הסוג אם יצא הזרע אינו יכול לאכול ולאחר זמן שישבנו ועיינו היטב בכל הלכה והלכה מחבורינו הגדול נראה לנו פירוש המשנה ונתגלה טעמה בסברת רבינו הקדוש זצ"ל והוא שעבודת הארץ בשביעית בלא תעשה כמו שנאמר (ויקרא כ"ה:ד') שדך לא תזרע וגו' וכל מה שתוציא הארץ מאליה מין פירות הארץ או פירות האילן זה מותר לאכול והוא הפקר כמו שאמר הכתוב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ונוסח המשנה (שם פ"ח מ"ב) שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולנסיכה ולהדלקת הנר וזהו דין תורה אמנם מדברי סופרים גזרו כל מה שתוציא הארץ בשביעית מהדברים הנזרעין שתהא אסור באכילה [כגון] התבואה והקטנית והירקות וכיוצא וזה הוא הנקרא ספיחין ואסרוה מפני עוברי עבירה שמא ילך אדם רשע ויזרע תבואה או ירק בגינתו ויביאנה ויאכלנה או ימכרנה ויאמר מן

הספיחין הוא שעלו מאליהם נמצא אם התרנו לאכול הספיחין גרמנו מכשול לעוברי עבירה ויורגלו לעבודת הארץ וכמו שאמרו בספרא הספיחין אינן מן התורה אלא מדברי סופרים וזהו גזרת חכמים והוא האמת ואמרו במשנה (שם פ"ח) וחכמים אומרים כל הספיחין אסורין ולא הותר אכילת הזרעים כי אם מיני זרעונין וירקות אשר לא יזרעו והם עולין מאליהן כגון האזוב והפודנג וכיוצא בהן ממיני עשבים שאינן נזרעין ויוצאין מאליהן והוא אומרם (שם) הפיגם והירבוזין השוטין והחלגלוגות והכוסבר נלקחין מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בזה נשמר אבל הלפת והכרוב והכרפס היוצא בגינה וכיוצא בכולם אסור מדרבנן ופירות האילן כלם מותרן כמו שאמרנו אחר כל אלה אמרו במשנה (שם) שכל מה שקדש עזרא בקדושה שניה והוא אשר החזיקו עולי בבל הספיחין שלו אסורין ועבודתו אסורה והוא אומרם לא נאכל ולא נעבד וכל מה שהחזיקו עולי מצרים כקדושה ראשונה שלא החזיקו עולי בבל דהוא מן אמנה עד נחל מצרים לאורך ולרוחב דמה שקדש עזרא הוא עד כזיב כל אלו היו תלויה בקדושה ראשונה מקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ולזה ספיחין שלו מותרין ואעפ"י כן עבודתו אסורה מדין תורה והוא אמרם כל מה שהחזיקו עולי מצרים ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד וכל המקומות חוץ מזה ואפי' שוכנים בה ישראל אינו נחשב מן ארץ ישראל ולזה נאכל ונעבד וכמו כן ספיחי סוריא מותרין לא תהיה קדושת סוריא חמורה מקדושת ארץ ישראל אשר החזיקו עולי מצרים ובמה שהקדמנו והצענו לפניכם יפורש לכם שהדבר אשר יזרעוה הגויים בארץ ישראל בשביעית וגם במה שהחזיקו עולי בבל מותר באכילה מפני כי הדבר היוצא מאליו מותר מן התורה אבל חכמים גזרו מפנו עוברי עבירה ישראל שמא יזרע ולכן גזרו על ספיחי ארצו אבל הגוי דאינו מצווה על השביעית [פירות] ארצו מותרין ואין חילוק בין ספיחי ארצו או אשר יזרע בכל מקום דהוא מותר לזרוע ואם תאמר ולמה לא נגזור על פירות וספיחי הגויים אטו ספיחי ישראל זה אי אפשר דהיא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה ולכן [מה שיזרעו הגוים] בלי ספק הוא מותר באכילה ואין כאן איסור [כלל] דאפילו לישראל לא אסרה התורה אלא זריעה בלבד אבל הירק היוצא מאליו או אם עבר וזרע הוא מותר מן התורה כמו כלאי זרעיס שאסור לזרעה ומותר לאכול הדבר היוצא מאליו ורבנן הוא דגזרו עליו שלא לגרום מכשול לעוברי עבירה ויבא ליזרע: וכתב משה

תשובה כג

א **שאלה** ילמדנו רבינו איך נהגו בזמנינו זה במעשרות בארץ ישראל ובסורייא במה שזורעים הגויים:

ב **תשובה** צריך שתדעו שהעיקר בזה הוא אם יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות או אין קנין וגם למאן דאמר יש קנין לגוי בא"י להפקיע מן המעשרות יהיה מדרבנן כאשר תראה בגיטין (דף מ"ז) והנה לדברי הכל יש חיוב בארץ ישראל וכי פליגי אם הוא דרבנן או דאורייתא וכאשר תראה ביבמות (דף פו) ובכתובות (דף כ"ו) תראה כי בזמן הזה מדרבנן כמו שאמר שם על פסוק כי תבואו ביאת כלכם ולא ביאת מקצתכם נתברר לנו כי המעשר בזמן הזה דרבנן והכל תלוי אם יש קנין או לא ונראה בפירוש המשנה שהיא דרבנן ולא ידענו דעת חכמים שאומרים יש קנין כמו שתראה בירושלמי (דמאי פ"ה משנה ט' בגטין פרק רביעי) ואחר העיון לא ינהוג בכל זמן אלא אם נאמר אין קנין לגוי כמו שתראה בבכורות (דף י"א) ולזה יהיה מעשרות בזמן הזה דרבנן וכמו שאמרו ביבמות ואם כן הדבר אשר יצא בשדה ישראל היום מעשרותיו דרבנן וזה העניין הפכו ר' יוסף בן פאלט זצ"ל באותה הקונטריסים אשר שלח לנו ולכך תראה אומרו תמיד חייב מדאורייתא חייב מדרבנן וכו' הנה אם תאמרו יש קנין לגוי בסורייא להפקיע מן המעשרו' כאשר אמרו בחלה (פ"ד משנה ז') ישראל שהיו אריסין לגוים בסורייא רבי אליעזר מחייב פירותיהן במעשרות ושביעית ורבן גמליאל וכו' עד וחזרו לנהוג כדברי ר"ג ואין חילוק בין אריס מגוי או חוכר או מקבל פירותיו פטורין מכלום כמ"ש בגיטין (דף מ"ג) האריסין והחכירין ואריסי בתי אבות וכו' שמשכן שדהו לישראל אעפ"י שעשה לו נימוסו פטורה מן המעשרות ומן השביעית ולכן יהיה הדין בטבל המקנה מן הגויים אם היה בארץ ישראל והיה המוכר גוי ובידו נגמר פטור מכלום כמו שאמרו (בבכורות דף י"א) דגנך ולא דגן גוי ואם ישראל הוא [קונה] הטבל ובידו נגמר חייב בכל כאלו יצא בשדה של ישראל לבד שהמעשרות של בעלים וצריך שיתן תרומה גדולה לכהן וימכור ממנה תרומת מעשר שהיא אסורה לישראל בעון מיתה נדמית לבעלי' כמו שאמרו ז"ל ואם זה הטבל נקנה מהגוי בסוריא אינו חייב שום דבר ואפילו נגמר ביד ישראל ואפילו חכר או שכר שדה מגוי בסוריא וזרעה פירותיה פטורין ואם יקנה שדה זרועה מן הגוי השדה עם הפירות שצמחו בה אם אותם הפירות לא הביאו שליש והביאו שליש ביד ישראל חייב לעשר ואם הביאו שליש ביד הגוי פטור ושם אמרו בגיטין (שם) ישראל שלקח שדה מיד הגוי בסוריא וחזר ומכרה משהביאה שליש חייבת במעשר שכבר נתחייבה דהיינו אם חזר ישראל ולקח השדה עם פירותיה מן הגוי הרי היא חייבת מפני

שכבר הביאה שליש ביד ישראל תחילה והרי היא עתה עם הקרקע ביד ישראל וזה גם כן תמצא בסוף מסכת מעשרות (פ"ה משנה ה') שם נאמר הלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא באו לעונת המעשרות חייב משבאו לעונת המעשרות פטור ולוקח כדרכו והולך רבי יהודה אומר אף ישכר פועלים ללקט אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שקנה קרקע אבל בזמן שלא קנה קרקע אף עד שלא באו לעונת המעשרות פטור ואמרו בירושלמי (שם משנה ה') אמר רבי אבון איתא דרשב"ג בשיטת רבן גמליאל זקנו דתנינן תמן ישראל שהיו אריסין לגוים בסוריא רבי אלעזר מחייב בפירותיהן במעשרות ובשביעית ורבן גמליאל פוטר נראה שלא יתחייב ישראל במעשרות בסוריא במה שיקנה מן הגוים אלא אם כן קנה קרקע עם הפירות והוא שלא באו לעונת המעשרות וזה הכל אליבא דרבן שמעון בן גמליאל שנראה בתלמוד שהוא הולך בשיטת זקנו פסקו כאן ההלכה כזקנו כמו שאמרו במשנה נהגו כר"ג וממה שכתבנו תבין שחיוב המעשר הוא תלוי ג"כ בחילוק המקומות ולזה פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ פטורין מכלום כמו שאמרו אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתה חייבין ובחוצה לארץ פטורין ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין וכ"ש פירות סוריא ויתברר לך זה במסכת חלה (פ"ב משנה א') ופירות ארץ ישראל שיצאו לסוריא חייבין במעשרות מדבריהם והוא אומרם (דמאי פ"ו משנה י"א) המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייבין לעשר וכאשר הבננו זה ויסדנוהו על מתכונתו ראיתי דברי ר' יוסף ז"ל שהפכה במה שפירש לכם ומאחר שבררנו מכל המקומות בדין המעשרות שכל תרומה ומעשר בזמן הזה דרבנן בארץ ישראל ובכל מקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בשדה ישראל עצמה מפני שקדושה ראשונה בטלה וקדושה ב' לא חייבה אותם שהיו ביאת מקצתה כמ"ש ביבמות שם ואין צריך לומר בסוריא שעיקר המעשרות שם דרבנן ומחיבורנו הגדול יפורש לכם כל אלו הדינין: משה (עיין בה' תרומות ובהלכות מעשר (פ"א) ועיין בספר מראה הפנים פירוש הירושלמי):

תשובה כד

א **אלו** הם השאלות ששאל רבינו יהונתן הכהן מלוניל מן מרנא ורבנא הרב הגאון הגדול הר"ם במז"ל להקשות על הלכות מן החבור הגדול משנה תורה וזאת האגרת אשר שלח לו עם השאלות:

ב בשבתו ונחנו מה לא עלינו גמולכם כי אם על יוצרו יוצר הכל אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש והוא ברחמיו הרבים יתננו לרחמים לפני גאונינו וחכמיו וזקניו

וסופריו העומדים לפניו לשבע את רעבוננו ולרוות את צמאונינו לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' הצור הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ויאיר במחשכים עינינו בעת שועינו וירפא חולי שבלבבינו ברגע צעקתינו כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תפלח חץ תשובתך כליות ולב וכבד השואל הנאלח ויאכל התפל במלח תמלח והנטבע בים הפתיות מלוח ימלח ונתק ראש הספקות בתער תגלח וראית הקושיות תלוח תתלח וגפן ספיחי קציריה תשלח עד ים תשלח שרשיה בשלח תבונתך ותטעם על הירדן ותצלח עליהם ברגל תרמוס ותדלח ותרץ הרי קושיות ותביאם אלי קבר בכלח ותמחול לשואל כי אתה טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך יערוף כמטר לקחיך ותזל כטל חרמון ועל הררי ציון תשקה מי עגל היוצא בגימון עלומיו ואם לא מלאו דם מי דימון תטהרם בקול המון מי שמיך המשקים את פני הישימון וברוח אפי טהרתך נערמו מים ונגלה ספוני ים ומטמון ולנטעמים תחיימו בפעמון זהב ורמון ונשמע קולן בבא השואל אל קדשך בריר חלמון למה תרצדון הרים גבנונים על ארמון בית המלך נוא אמון והנשענים על מקל לוז וערמון תפצל בהן פצלות לבן ואדמון והבאים בסירות דוגה תשאנה חשובתך ותשלכנה ההרמון והשותים את מימיך בצמאון אל נא ישתו בשממון כי יודע בכל המון כי אם המצא תמצא בספר סיגים ואסימון תשיגהו כמספר הדדרמון כי קטל יתיה פרעה חגירא אלהא עילאה דאתפלח ליה בתדירא הוא ישזבינך שתים המה קוראותינו המחזיקות אצבעותינו הנוטפות מר עובר על כפות המנעול אשר ננעל בפנינו ברוב עוונינו והצור העלים ממנו על כן הרפא לנו כי נפשינו מרה לנו וחתור חתרנו להשיב אל היבשה ולא יכולנו אין הבישן למד ולא הקפדן מלמד ואיוב הצדיק אמר אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי והעד העיד בנו משה לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול ואם בימי יהושע נשתכחו שלש מאות הלכות שמורות היו בכל וערוכות מהלכה למשה מסיני חתוכות יען וביען היו הנפשות נבוכות והעצמות במדוך של אבן נידוכות ואף כי לב אנוש דומה למחט סדקית בכלי מתכות קשה לשמוע וממהר לאבד ככלי זכוכות אף כי הנה עשויות פרודות פרודות מרוב הדרות אשר בחימה שפוכות וקשתות הזמן הרע על שונאי ישראל דרוכות שתיים המה מערכות יוצאות ברכות נמשכות הן הנה המשבחות המפתחות פיתוחי חותם בעט ברזל ועופרת עליהם ניתכות לכן אחד מבאורך הפריש עלינו יריעות נפרדות והעיר הקושיות והפרכות מבכרה קלה אשר דרכה ישרה משרכת הקם תחת אביו עתניאל בן קנז ליעדה ולשדה אחוזה וענדנו עטרת ממלכת:

ג מעבותות אהבה למשוך בם ישרי לב הכינות לך עבותות וליראת הכופרים והפושעים במופתים ובאותות כוננת חצים על יתר ודרכת קשתות והצבת למקדש הטהרה ברית

ודלתות וזרית חרמים ורשתות למתפרות כסתות ושמת אותותיך אותות וחששת לתורה שנכרתה עליה על מצוה אחת כמה בריתות אשר בה חרותות שמנה וארבעים כריתות אשר הורישונו קדושים של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים יוצרך אהבה נדבה יען שנאת משובה ולא הכרת על בן האהובה בן השנואה והיית ערבה וערבה דערבה כי צדקתך כצמח השדה רבבה מיני ים ים רחבה והנה היא לפנינו כתובה לא יאמר לה עוד עזובה על כן משחך יוצרך שמן ששון מחבריך להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך מי הביאך עד הלום לספר כדכד ספיר ויהלום ונתן בידך החיים והשלום כי אל טוב ה' ואל טובו נהרת ולהסתופף בביתו מהרת בצל תורתו בחרת לחסות ללמוד וללמד לשמור ולעשות פיקודיה מזהב ומפז חמדת ולמדת ושמרת ועשית ובה' חסית ואליו כסית הוכחת עמך לרגעים על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים כתבת לנו שלושים במועצות ודעת לצפירת תפארת ועטרת ומגבעת אותות בדים הפרת באותותיך ומופתי קוסמים הוללת במופתיך והוברי שמים הובשת בשמיך מעשה אצבעותיך הורדת עלינו טלך ושלחת אל עמך נדבות ביום חילך כיד ה' הטובה עליך לוית חן הן למכיריהם גדולים הם והגדולה הם דורשים לכל חפציהם וכל חפצים לא ישוו בהם על כן הננו אתאנו לך להעמיד לימין גורלך גם בשאר ספריך יחיו מתנו נבלתינו יקומון כי נקשרה נפשינו באהבתם ואם הם כאן הכל כאן אמת ויציב ומתוקן לא חסרנו דבר לא לזרות ולא להבר כי מהם תוצאות חיים ואם מטה לחם נשבר מה לתבן את הבר כי בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי באלה חפצתי נאם ה' וגאונו ובתי מדרשו למגדל ועד קטן נפשנו קשורה בנפשו ולברך אותם מידי חדש בחדשו ומידי שבת

תשובה כה

ואלו הם השאלות אשר שאל הרב הנזכר זצ"ל ותשובתם בצדם: שאלה ילמדנו רבינו את הנמצא בספר אהבה הלכות תפלין (פ"א ה' י"א) עור של מזוזה אין צריך עבוד לשמה אף על פי ששל ספר תורה ותפלין צריכין עבוד לשמן ונפסלין אם לא יעבד לשמן אי משום דקארי לה למזוזה קדושה קלה הלא [קרא] גם כן לתפלה של יד קדושה קלה יאיר לנו רבינו מאין זה בא:תשובה לא מפני זה הוא אלא מפני שלא נשמע במזוזה עבוד לשמה כלל והיכא דאתמר אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר ואם תאמר ומה טעם תפילין וס"ת צריכין עבוד לשמן ומזוזה אינה צריכה עבוד לשמה לפי שעצמו של ס"ת ועצמן של תפילין הן המצוה ולפיכך צריכין לעשות להן עבוד לשמן דהוא חשיבות יתירא שיזהר בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים ועצמה של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב

מצוה אלא מפני הבית שחייב בה ואם אין בית אין מזוזה אבל ספר תורה ותפלין חובת הגוף החדירה היא: וכתב משה (אמ"ת עיין בהגה"מ שם מה שהביא משם ספר התרומה שתירץ רבינו ז"ל שהמזוזה היא שמירה מפני המזיקין והוקשה לו בדברי רבינו וכפי מה שכתוב כאן ניחא):

תשובה כו

א **שאלה** יורנו רבינו מה שאמר בהלכות תפילין (פ"ג ה' ו) כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש מכניס פרשה אחרונה שהיא והיה אם שמוע בבית ראשון שהוא לימין המניח וכו' עד ואם החליף סידור זה פסולות ואנחנו תלמידך קבלנו מרבותינו ורבותינו מהגאונים ז"ל ורבינו האיי בראשם דבעינן הויות באמצע וכן פירשו בסנהדרין הא דאמר רב יהודה אמר רב כל בית חיצון שהוא רואה את האויר פסול כגון קדש לי ושמע וגם כן קבלנו מהם כי הקלף נקרא אותו צד שהשער היה דבוק בו בעודה חיה ודוכסוסטוס הוא אותו צד שהוא דבוק בבשר בעודה חיה וכמדומה לנו שנמצה בספר הפך זה (* הכ"מ שם מביא גרסות מחולפות בדברי רבינו ובנוסח שלפנינו כתוב זה החלק שממול השער נקרא קלף והכ"מ רצה לקיים גרסא זו נגד דינת רבינו בתשובה הזאת וכתב ואפשר שאח"כ חזר בו ולא אדע איך יתכן זה אחר שרבינו הכרית שהנסיון יעיד שהחלק הדק במקום הבשר אינן ראוי לכתיבה ובגמרא אמרינן שהכתיבה על הקלף תהיה במקום בשר ודו"ק: אב"א)(שם פ"א ה' ו') על כן משכנו ידינו מהם עד בא דבריך אלינו ויורנו כדת מה לעשות:

ב **תשובה** זה שעלה על דעתכם בסידור הפרשיות ובקלף שהוא החלק הדק שהשער דבוק בו כך היתה דעתי מקודם ככם ותפילין שהיו לי במערב כך היו וכזה כתב אותו חכם שחבר חבור בתפילין שמו ר' משה בר מימון נ"ע מקורטובה ואותו החבור הטעה כל אנשי מערב מלפנים וגם רבינו הרב יצחק אלפאסי ז"ל בעל ההלכות כוותיה סבירא ליה בתשובה שיש לו במעשה תפילין וכן חכם אחד שמו ר' יעקב קלעי ז"ל ככה עשה והרבה גאונים חלקו על זה ואמרו כי חכמים נאמנים פתחו תפילין של רבינו האיי ז"ל והיו כתובין ומונחים על הסדר שכתבתי בחבור ורבי משה דרעי ז"ל כשבא מן המערב לארץ ישראל היו התפילין שלו כמו אנשי מקומכם וכשהראוהו דברי הגאונים הקדמונים והראיות שלהם השליך תפליו ועשה על זה הסדר והראיה ברורה בדבר זה שכתוב בפרק הקומץ הקורא קורא על הסדר כלומר כדי שיהא קורא כסדר התורה ונוסח זה לא היה בספרים שלנו במערב אבל הנה מצאתי הנוסחאות הישנות וכך כתוב בהם ומעשה רב

שבני א"י כלם זהירין במצוה זו ובסדר התורה כתבו איש [מפי] איש ולדברי הכל תפילין של יד סדר פרשיותיה על סדר התורה ודין הוא שתהא כתיבת שתיהם שוה שהרי לדברי רבי יוסי טולה עור על של ראש ומניחה על ידו שמע מינה סדר אחד לשניהם וכן לענין קלף ודוכסוסטוס טעות גדולה טעה כל האומר [כמו] שעלה על דעתיכם שהדבר ידוע שהן צריכין להיות כתיבה תמה נאה ביותר ובפירוש אמרו חכמים ז"ל שהכותב על הדוכסוסטוס יכתוב במקום שער והכתיבה שעל הקלף תהיה במקום בשר אם תאמר כמו שאומרם [מקצת] הגאונים [שהקלף] הוא אותו החלק העבה מן העור שעל הבשר שקורין אותו הערביים ר"ק ועושין אותו בסיד ולו שני פנים אחד לבן וחלק ביותר והוא נאה לכתיבה והוא מקום הבשר והאחד יש בו אדמימות מעט ואינו חלק והכתיבה בו אינו נאה אלא מפוזרת ומדולדלת והוא מקום השער והדוכסוסטוס הוא החלק הדק מן העור שקורין בלשון ערבי קש"ט ויש לו שני פנים האחד נאה לכתיבה והוא מקום השער והפנים האחרים הדבוקים בחלק העבה אינם ראוים לכתיבה כלל אלא הדיו נבלע בהם והאותיות מטושטשות (נמצא) לדבריכם ולדברי אותם שאומרים ככה תהיה הכתיבה בקלף ובדוכסוסטוס במקומות רעים ופחותים שאין הכתיבה מועילה בהם והראיה השנית שהכרעתי בה דברי האומר כמו שכתבתי בחבורי זו היא [כי] הדבר [ידוע] שספר תורה מקודש יותר מן התפלין והתפילין יותר מן המזוזה וכך היא ההלכה למשה מסיני שיהיה עור כל אחד מהם חזק ובריא כדי שיוכל לעמוד ולהתקיים כפי קדושתו ספר תורה שהוא יותר מקודש כותבין אותה על עור שלם ותפלין על הקלף שהוא חצי העור העב ומזוזה על החצי האחר הדק נמצא כל אחד מהם מעלתו כקדושתו רוצה לומר מעלת עורו בקיומו וכתיבת כל אחד משלשתן במקום הנאה לכתיבה כדי שתהא כתיבתן תמה: משה

תשובה כז

א **שאלה** כתב עוד הלכות מזוזה (פ"ו ה' א') עשרה תנאים צריך הבית ואחר כך יתחייב הדר בה לעשות מזוזה וכו' עד ושתהיה לו תקרה ויהיו לה דלתות זה מסופק לנו כי מה שתאמר שיהיו לה דלתות לפי מה שקבלנו הא דאמרינן במנחות (ל"ג) בההוא עובדא דאמר ליה קבע דשי ברישא לא נאמר אלא משום היכר ציר ובשער שבין שני בתים שיש לשניהם יציאה מכאן ומכאן ואינה ניכרת ביאתה לשער האמצעי אלא בהיכר ציר שבו:

ב **תשובה** זה שאמרתם משום היכר ציר הוא מי תליא הא בהא וכי דרשיתו סמוכין בתלמוד הלא תדעו שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער שנאמר על מזוזות ביתך

ובשעריך וכי בשני מקומות מניחין על המזוזה ועל השער אלא כך אמר על מזוזות ביתך ועל מזוזות שעריך וכן אמרו רז"ל אחד שערי בתים ואחד שערי חצרות וכו' ולא אמרו פתחי בתים שכל פתח שאין לו דלתות פתח מקרי שער לא מקרי וכן מוכח בריש עירובין ולא נסתפק דבר זה לחכם מעולם שאין החיוב תלוי אלא בשער כפשטיה דקרא וריש גלותא שאמר לרב נחמן לקבוע לו מזוזה על הפתח שלא היו לה דלתות לאו למימרא שהיה סבור שחיוב מזוזה על הפתח בלבד אלא כיון שהעמיד המזוזות אמר לרב נחמן להניח המזוזה של כתב על המזוזה של פתח ואחר כך יעמדו דלתות ומדברי רב נחמן נלמד דבר זה שהרי אמת לו תלי דשי ברישא ולא אמר לו תלי ציר ברישא כלומר אעפ"י שהכתיבה על המזוזה היא מונחת אין מניחין אותה עד שמעמידין הדלתות שאין החיוב אלא במזוזת השער כמו שבארנו ולא במזוזה בעלמא: משה:

ג (אמ"ת עיין בה' מזוזה פ"ו ה' א' ומרן הכ"מ לא הביאה וראיתי במגדל עוז הביאה על מה שהשיג הראב"ד ז"ל):

תשובה כח

א **שאלה** שם בהלכות ציצית (פ"א ה' ז') כיצד עושין את הציצית מתחיל מזוית הטלית וכו' עד ויהיה אחד משמונה חוטין תכלת והשבעה לבן לא ידענו מה הוא והיאך אפשר אלא השנים תכלת והששה לבן ולוקח חוט תכלת וכורך שתו כריכות ויורינו רבינו למה יותר התכלת מהלבן והלבן שהוא מין כנף ממנו מתחיל ובו מסיים ובכריכותיו איך נמעט אחד חוטי הלבן ואחד חוטי התכלת אם רצה לעשותן שזורין עושה יורינו רבנא ומרנא והלא יליף בספרי תכלת ממשכן מה להלן שזורין אף כאן שזורין:

ב **תשובה** יש לו לטווות חוט אחד מקצתו תכלת ומקצתו לבן ויש לו להכניס כל חוט וחוט בפני עצמו וכופלו ושוזרן עד שיהיו שבעה חוטין לבן ואחד תכלת שנאמר פתיל תכלת אחד ולא שנים ולפי שהמצוה של תכלת שיהיה הפתיל כלו תכלת לא נעשה מן הלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף מין כנף ושאר החוליא עה החליות כלן בתכלת חוץ מכריכה אחרונה שהיא בלבן הואיל והתחיל בו וכן כתב רבינו שמואל בן חפני זצ"ל בספר שחבר בציצית בלשון ערבי וזה שגמר שזורין ממשכן רבי שמעון היא שסתם ספרי ר' שמעון ולפי שלא מצאתי שום אדם שאמר דבר זה לא כתבתי כמוהו שא"כ יהיו שזורין ששה כמשכן כך נראה לי ואין לי סמך אחר בדבר זה: משה ב"ר מימון

ג (אמ"ת זה ג"כ השיג הראב"ד ז"ל שם והמגדל עוז הביא תשובה זו אך הביאה בקיצור עיין שם):

תשובה כט

א **שאלה** שם המוצא תכלת בשוק אפילו מצא חוטין פסוקים ושזורין פסולה ולפי עניות דעתינו אין לנו להטות ימין ושמאל דהכי מסקנא דשמעתא דשזורין מופסקין כשרים דכולי האי לא טרחי והא דתנן המוצא תפילין ישנות מכניסן אבל לא חדשות כר' יהודה לאו משום דחיישינן שמא קמיעין הם דכולי האי לא טרח לעשות קמיע כמין תפילין אלא מה הן חדשות שאינן מקושרות ומשום דלא אפשר למקשרינהו בשבת אפי' בעניבא דר' יהודה לטעמיה דאמר עניבא קשירה היא יאיר לנו מאור עינינו בפי' מרווח להסיר המכשול מלפנינו:

ב **תשובה** זו ודאי אמת כדבריכם כן הוא ובעיקר העתקתי לנוסחא שלי טעיתי וכך הם הדברים וכזה תקנו הנוסחא אם מצא חוטין פסוקין פסולה ואם שזורין כשרה: משה ב"ר מימון (עיין בפ"ב ה' ז' השגת הראב"ד ז"ל):

תשובה ל

א **שאלה** בהלכות ברכות (פ"א ה י"ב) רבים שנתוועדו לאכול פת וכו' במה ד"א בפת ויין בלבד אבל בשאר אוכלין ומשקין אינן צריכין הסבה יורנו מרנא ורבנא למה נניח איכא דאמרי דמשמע לרבי יוחנן פת ויין הוא דמהניא להו הסבה [אבל שאר דברים לא מהני] וכל חד וחד מברך לנפשיה ולא הוי חיובא:

ב **תשובה** הדבר ידוע שהפת חשובה מן הכל וכן היין חשוב מכל המשקין וכל הפירות ולפי חשיבות הדבר שמברכין עליו אנו מצריכין לכל אחד ואחד ברכה בפני עצמה ולפי זה הפירוש שעלה על דעתכם בהנהו תרי לישני [נמצא שאר] הפירות והמשקין חשובין יותר מן הפת ומן היין שהרי הפת והיין אחד מברך לכלם אם נתוועדו או הסבו ובשאר הפירות אעפ"י שנתועדו והסבו לא יברך אחד לכלם אלא כל אחד ואחד צריך לברך לעצמו הפך גדול יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ולאו הכי הוא פירוש הנהו תרי לישני אלא חד טעמא אית להו ואין שום חלוק בענין אלא בשינוי המימרא בלבד ויש כמה מקומות בתלמוד כך שהוא מקפיד על נוסח המימרא היאך היא אעפ"י שאין בניהן הפרש בעניין וזהו פירוש (ברכות דף מ"ג) אמר רב לא שאנו אלא פת דבעייא הסיבה פי' ואחר כך יברך אחד לכל אבל שאר דברים לא בעי הסיבה אלא אחד מברך לכל ואעפ"י שלא הסבו ורבי יוחנן אמר אפילו יין נמי בעי הסיבה איכא דאמרי אמר רב לא שאנו אלא פת דמהנייא ליה הסיבה שיהא אחד מברך לכלם הא לא הוו מסובין כל אחד מברך לעצמו ודין זה בפת הוא בלבד אבל בשאר דברים אין בהם דין זה כדי שנאמר מהנייא

בהו הסיבה אלא בלא הסיבה נמי כן הוא ורבי יוחנן אמר אפי' יין כל אחד ואחד מברך לעצמו ואם הסבו מהנייא בהו הסיבה שיברך אחד לכולם: משה ב"ר מיימון (עיין מה שכתב מרן הכסף משנה ז"ל ששם העמיק הרחיב לישב תשובה זו יעו"ש):

תשובה לא

א **שאלה** שם (פ' ה' ט"ז)שנים שאכלו כאחד כל אחד ואחד וכו' עד שכל החייב בדבר מן התורה אין מוציאין אותו ידי חובתו אלא החייב באותו דבר כמוהו מן התורה יורנו מרנא ורבנא והלא הלכה רווחת (ברכות דף מ"ג) שלא יוציא את אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ומוציאין ינאי וחבריו שאכלו כדי שובען ולגרמי הוא דעבד רבי שמעון בן שטח שהוציא באחד ממין שבעה:

ב **תשובה** תמיהא גדולה יש בדבריכם והרי דבר זה בפרק מי שמתו (ברכות דף כ' ע"ב) אמר ליה רבינא לרבא נשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא או מדרבנן וכו' עד הכא במאי עסקינן כגון שאכל שיעורא דרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן כדדרש רב עוירא וזה אין בו ספק והא דאמרי' עד שיאכל כזית דגן לאפוקי מי שאכל שאר אוכלין וזה ענין אחר אם זה שאכל כזית דגן מוציא מי שאכל כל שובעו או אינו מוציא אלא מי שנתחייב מדרבנן כמו שנתברר בפ' מי שמתו שאותן הדברים ברורים ובנויים על עיקרי הברכות: משה ב"ר מימון

תשובה לב

א **שאלה** שם (פ' ח' ה' י"א) לקח כוס של ברכה בידו והתחיל על מנת לומר שהכל וטעה וכו' יורנו מורינו אם שכר של שעורים היא היאך יצא ומרנא ורבנא הרב אלפסי זצ"ל הולך על זה הדרך וחתרנו להוציא אל היבשה ולא יכולנו שהרי פירות השכר אינה יוצאים מן הגפן ודמי לפותח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור דלא יצא הראנו רבינו את האור כי טוב וכי תאוה הוא לעינים בפירוש מרווח כיד ה' הטובה וההרחבה עליך:

ב **תשובה** יראה לי שאין הדבר נאמר אלא בשכר היוצא מן הגפן כמו שנאמר בנזיר מיין ושכר יזיר ובאותו השכר שאין נראה בכוס אם שכר הוא או יין שייך שאדם יטול ויפתח על מנת שהוא שכר ויסיים בבורא פרי הגפן אבל בשכר של שעורים וכיוצא בו שהוא נכר לא דברו חכמים בדבר כלל וכי יש מי שיאמר שלקח בידו תמרה והתחיל לברך בא"י אמ"ה על דעת לברך בורא פרי העץ וסיים המוציא לחם מן הארץ וכי בשופטני

עסקינן ומה מקום לשגגה זו אלא ודאי בשכר העשוי מן הגפן הן הן הדברים (פ"ח הלכא י"א) וכתב משה:

תשובה לג

א **שאלה** בהלכות מילה (פ"ב ח') מקוה שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין וכו' עד בין בחמין שהוחמו בערב שבת ובין בחמין שהוחמו בשבת מפני שסכנה היא לו משמע דאפי' על ידי ישראל אדרבה לא ימול ולא יסתכן כיון דמכשירי מילה אינן דוחין את השבת וכבר תפסו הרבנים המשיגים את הרב מרנא ורבנא האלפסי ז"ל שכתב בהלכות מרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה ובין לאחר המילה בין בחמין שהוחמו בשבת וכו' וכמדומה לנו כך היה לו לכתוב מרחיצין את הקטן כדרכו לפני המילה בחמין שהוחמו בערב שבת לאחר המילה אם נשפכו חמין שלו מחמין לו חמין אפי' בשבת מפני שסכנה היא לו והוא כשנשפכו אחר המילה אבל קודם המילה אם אין לו חמין תדחה המילה ואין השבת נדחה שאין מכשירי מילה דוחין את השבת:

ב **תשובה** תמהתי לשאלה זו שהדברים בחבורי מפורשים הרבה ולא יהיה לי מקום לספק זה שתחילת אותה הלכה כך היא (שם) מלו את הקטן בשבת ואח"כ נשפכו המים החמין או נתפזרו הסמנין עושין הכל בשבת מפני שסכנה היא לו מקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין וכו' עד שלישי למילה שחל להיות בשבת עד מפני שסכנה היא לו הרי הדברים ברורים שעל שלישי של מילה אמרנו שמרחיצין אותו בין בחמין שהוחמו בערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת מפני שסכנה היא לו ולא יראה לי בכאן ספק כלל: משה

תשובה לד

א **שאלה** עוד כתב שם (פ"ג ה' ו') גר שמל עד שלא נתגייר וכו' עד וכן אדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שאינו ודאי יורינו מרנא ורבנא והלא ספק תורה הוא ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכינן אבל על דאורייתא מברכינן חוץ מן הדמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הם כדאמרינן בפ' במה מדליקין:

ב **תשובה** הדברים ידועים שכל ברכה שעל המצות מדבריהם היא בין שתהיה המצוה מן התורה או מדרבנן וחכמים הם שתקנו הברכה והם אמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא וכו' לפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר מצוה נצטוינן או לא נצטוינן בין שהיה הצווי על אותה עשיה מדבריהם בין שהיה מן התורה

עושין אותו דבר בלא ברכה ומפני זה נפסקה הלכה בפ' לולב וערבה בשמיני ספק שביעי הכי והלכתא יתובי יתבינן ברוכי לא מברכין ומינה אתה למד לכל המצות שיסתפק לן אם היא מצוה או לא עושין בלא ברכה כמו שבארנו בסוף הלכות ברכות וזהו העיקר שסומכין עליו ואותם הדברים האמורים בפ"ב מדליקין (דף כ"ג) בענין אחר הן אמורים וזהו פירושן שיילינן בגמ' על ברכת נר חנוכה היכן צונו והשיב רב אויא מלא תסור רב נחמן אמר משאל אביך ויגדך שמעינן מדברי שניהם שכל מצוה שהיא מדבריהם מברכין עליה וצונו והותיב רב עמרם על שניהם ממעשר דמאי שהרי הוא מדבריהם ומפני מה מפרישין בלא ברכה שמע מינה שאין מברכין על כל מצוה שהיא מדבריהם ופריק אביי ואמר דבר שתקנתו מצוה מדבריהם ואין תקנתו מפני הספק תיקנו עליו ברכה כגון נר חנוכה ומקרא מגילה ועירוב ונטילת ידים אבל דבר שעיקר תקנתו מפני הספק כגון מעשר דמאי לא תקנו עליה ברכה והקשינו על אביי לפום הדין פירוקא והרי יום טוב [שני וכו'] ופריק אביי ואמר התם כי היכי דלא לזלזלו בה ולהכי תקינו לו ברכה אבל שאר דברים שעיקר תקנתה מפני הספק לא תקנו להן חכמים ז"ל ברכה ולפיכך לא תקנו חכמים ז"ל ברכה על המעשר דמאי ובא רבא ופריק פירוק אחר ואמר אל תאמר שכל דבר שעיקר תקנתו מפני הספק לא תקנו לו חכמים ברכה שהרי יום טוב שני מפני הספק ותקנו לו ברכה [ומפני מה] לא תקנו ברכה על המעשר דמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הם נמצאו דברי כלם רב עמרם ואביי ורבא אינן אלא ליתן טעם מפני מה תקנו חכמים ברכה לכך וכך הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכין עליו [מברכין עליו] וכל מצוה שעיקרה מן התורה ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה או אין אנו חייבין בה לא תקנו לה חכמים ברכה אעפ"י שודאיתה מן התורה כמו שנתבאר מדבריהם בסוכה (דף מ"ו) והוא הדין בכסוי דם הכוי והוא הדין לכל ספק מצוה: משה

תשובה לה

א **שאלה** בספר הפלאה בהלכות נדרים (פי"ב) כל הנדרים והשבועות האב מיפר ביום שמעו כל נדרי בתו הקטנה וכו' האירה עינינו במאור תורתיך שהרי בספרי מקיש אב לבעל וכן במסכת נדרים מדכתב בין איש לאשתו בין אב (לבתו ובעל אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש) ודריש כל דכתיב גבי [בת] למילתא אחריתי יפרש לנא מרנא ורבנא בזה פי' מרווח:

ב **תשובה** זו השאלה בודאי ראוי לשאול אותה כל חכם וכמה ימים נתישבתי בדבר זה והדבר ידוע שלדברי אותו ההקש המפורש בספרי אין האב מפר אלא נדרים שבעל מפר

כמו שמפרש והוה קשה לי דבר זה ימים רבים ואמרתי שודאי דברים אלו לר' שמעון הם לבדו שסתם ספרי רבי שמעון ואלו היו דברים אלו הלכה לא הוה שתיק גמרא מיניה שלא תמצא לעולם אותו ההקש בשני תלמודים ולא בתוספתא ולא אמרו בגמרא נדרים (ע"ד) אלא הכי והתניא בין איש לאשתו בין אב לבתו מלמד שהבעל מפר נדרים שבינו לבינה ולא הביא עיקר זה על הקש שדרש ר' שמעון בספרי אלא הביא מקרא זה קושיא על המשנה שאמר אלו דברים שיש בהן עינוי נפש הקשה ואמר נדרי עינוי נפש הוא דמפר שאין בהן עינוי נפש אינו מפר והתניא בין איש לאשתו מלמד שהבעל יפר בנדרים בינו לבינה אמר [וכו'] וכלהו הלכות ושמועות שתמצא בכל מקום שאם נדרה כך וכך יפר אם נדרה כך וכך לא יפר לא תמצא חלוקה זו אמורה לעולם אלא באשה ובעלה אבל בנעוריה בבית אביה לא נמצא דבר זה לעולם ואם תאמר שהנדר שיפר הבעל הוא הנדר שיפר האב תינח נדרי עינוי נפש דברים שבינו לבינה היאך בבעל ובאב אחד ומה איכפת לאב בדברים שבין אשה ובעלה אם כוחלת או מעברת שרק וכיוצא בזה ועוד דברים שבין אב לבתו חוץ מנדרי עינוי נפש מה הן וכי לא אישתמיט תנא או אמורא שיאמר נערה שנדרה כך וכך יפר אביה נדרה כך וכך לא יפר [או] יאמר אחד מהדברים שבין אב לבתו כמו שאמרו במה דברים אמורים בדברים שבין איש לאשתו ועוד ההפרש שנתנו חכמים ז"ל בין נדרי עינוי לנדרים שבינו לבינה לא נתנו אלא בבעל ואמרו נדרים (ע"ט) [כדאיתא] תחותיה הויא הפרה כי מגרש לה חייל עלה נדרה וכו' מכל אלו הדברים נראה לי דלא דברו חכמים במחלוקת נדרים אלא לענין בעל אבל לגבי אב לא חלקו חכמים בנדרים כפשטיה דקרא שלא חלק אלא כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום ובבעל חילק ואמר כל נדר או כל שבועה איסר לענות נפש לפי דברים אלו תפסתי סוגייא דכולהו שמעתתא ולא יצאתי מפשטיה דקרא ואמרתי שזה ההקש דרבי שמעון דברי יחיד הן והוא הנראה לי והאל יצילנו מכל שגגה: משה

תשובה לו

א **שאלה** בהלכות ערכין וחרמין (פ"ו ה' י"ח) וכל המקדיש עבדו ושפחתו הכנעניים וכו' ואין הגזברין רשאין ליקח דמיהן נפלאה זו הפסקא בעינינו הרבה דהא קימא לן כרבי דאמר גיטין (ל"ח) אף הוא נותן דמי עצמו ויצא מפני שהוא כמוכרו לו דקסבר כסף גומר בו והכי פסיק בהדיא בפ' השולח ואין הלכה כרבי שמעון דאמר אין כסף גומר בו השיבה לנו ששון ישעך ובאורך נראה אור:

ב **תשובה** כשם שנפלאה פסקא זו שלנו בעיניכם כן נפלאה קושיא זו בעיני הרבה ששתי מחלוקות הם האחד מחלוקת ר' ות"ק (שם) במקדיש נכסים והיו בהם עבדים וכו' דאמר ת"ק שאין הגבאין משחררים אעפ"י שלקחו דמי העבדים אלא האחרים שמכרו להם הם משחררים וחולק רבי לבדו בזה ואמר שהעבד שהוקדש אם נתן דמיו לגזברין יצא לחירות וכאלו מכרו אותו הגזברין לאחר ואינו צריך גט שחרור ולא איפסיקא הלכתא בהאי מחלוקת ולפיכך פסקנו כת"ק שאמר שאין הגזברין רשאין להוציא אותם לחירות כמו שאמרנו באפוטרופין שאינן יכולין להוציא עבדים לחירות וכן הלכה וגם ר' חולק שם בענין אפוטרופין ואמר אומר אני נותן דמי עצמו וכו' ואין הלכה כמותו אלא כת"ק והמחלוקת השניה הוא מחלוקת ר' ורבי שמעון במי שהפקיר עבדו וזהו פירושה שם (ל"ט) אמרו לפני רבי אמר נתיאשתי מפלוני עבדי מהו אמר להם אומר אני אין תקנה אלא בשטר פירוש לפי שכיון שפקע [שעבוד] רבו ביאוש אין לו תקנה שישתחרר אלא בגט חירות שיכתוב לו רבו והקשינו על רבי היאך יאמר ר' אין לו תקנה אלא בשטר ור' הוא דאמר במקדיש עבדו שאם נתן העבד דמיו לגזבר יצא לחירות בלא שטר ואעפ"י שפקע שעבוד רבו ממנו בהקדש הנה יש לו תקנה בכספיה ופרקינן [הכי] קאמר או בכסף או בשטר פירוש העבד שפקע שעבוד רבו מעליו בין בהקדש בין בהפקר בין ביאוש יש לו תקנה או בגט שחרור או בכסף שיפדה בו את עצמו וזה שנתיאש מעבדו כבר פקע ליה כספיה ולא נשאר לו תקנה אלא בשטר שיכתב לו רבו גט חירות ועל זה אמר רבי אומר אני שאין לו תקנה אלא בשטר ואם תאמר אם כן הוא מאי אתא לאשמועינן והלא דברים ידועים הם שכל עבד כנעני שבעולם קונה עצמו בשני דברים בכסף ובשטר לא בא רבי אלא לאפוקי מהאי תנא דתניא ר' שמעון אומר משום רבי עקיבא יכול יהא כסף גומר בה וכו' עד שטר גומר [בה] ואין כסף גומר בה פירוש בשפחה חרופה שאם נתנה דמי חציה לא תצא לחירות אלא בשטר בלבד ולדברי רבי כסף גומר בה ואם נתנה חציה נמי תצא לחירות הא איפסיקא הלכתא בהדיא שאין הלכה כר' שמעון דאמר שאין גומר בה אלא שטר ומדאיפסיקא הלכתא שאין הלכה כר' שמעון אתה למד שהלכה כרבי דאמר גומר בה בשפחה חרופה בין כסף בין שטר וכן כל עבד שפקע שעבוד רבו גומר בו בין כסף בין שטר כמו שלמדנו מדברי רבי שאומר אבל הוא נותן דמי עצמו וכו' ולא איפסיקא הלכתא כרבי שיקחו הגזברין דמי העבד שהוא הקדש מידו ויצא מתחת ידו לחירות אלא אחרים מוציאין אותו כת"ק הרי הרחבנו בפירוש הלכה זו הרבה ואעפ"י שהיא פשוטה מפני הפליאה שנולדה בה: משה

תשובה לז

א **שאלה** בספר קדושה בהלכות שחיטה (פ"ח ה' כ"ג) נמצא בהמה שניטל לחי העליון שלה טריפה ואנחנו בעניותינו לא שמענו עד היום ולא מצאנו כתוב בשום חבור הנעשה לשון זה והיה נראה בעינינו כשנאמר ניטל לחי התחתון כשר רבותא אשמועינן שאעפ"י שנראה כעיקור וכל שכן לחי העליון סוף הדבר אין אנו יודעין היאך יאסר אם ניטלו הלחיים העליונים עם חוטמו לדברינו שאנו מתירין מסוכנת יפרש לנו רבינו פירוש מרווח בזה ואם און פעלנו לא נוסיף:

ב **תשובה** מי תלה הסימנין בלחי התחתון עד שתחוש לעיקור דע שהסימנין תלוים בין עיקר החיך והלשון אבל המפצל של לחי התחתון רחוק הוא מהסמנים ורפה הרבה כדי שינוע מהר בשעת אכילה ומפני זה נשמט פעמים רבות מרוב בני אדם לא בשעת אכילה בלבד אלא בשעת פיהוק ואם יחזירוהו במהרה יחזור ואם לאו לא יחזור ואפילו ניטל מפצלו לא ימות החי אבל לחי העליון קבוע הוא, והחוטם הקבוע בו הוא [שואף] נשמת רוח החיים הנכנסת ללב דרך הריאה עם הנשימה שתכנס מן הפה ואותו הלחי העליון כמו גג הוא לכסות הקנה שלא תכנס נשמת רוח [הקר פתאום לתוך] קנה הריאה וימות גם שני לחיים אדומים והם כמו הענבים תלוים בסוף החיך מלמעלה כנגד פי הקנה ומפני זה נבראו כדי שיהיה הרוח שיכנס מן הפה [דרך הקנה לתוך] הריא' פוגע בבשר זה תחלה שהוא בתוך הפה ואחר כך יכנס לריאה ואם ניטל הלחי העליון אבד הכל [כי] נמצא פי הקנה מגולה לאויר ומיד יכנס בו הרוח בכל נשימה ונשימה כמו שיכנס לתוך פי האשישה והחלון וביומה תתקרר הריאה והלב והמוח הבהמה ואין לך שאין כמוה חיה יותר מזה ומפני זה אנו אומרם נטילת לחי התחתון דוקא בכשרות לא העליון וזה שאמרתם שלא שמעתם ולא ראיתם בחבור מי שמנה זו בכלל הטרפות הרבה דברים לא יזכרום כל המפרשים מפני שלא שמו דעתם להן וכשיבינו באותם הדברים יראו וזה שאמרתם שאם היתה זאת טרפה היאך נתיר המסוכנת לא ידענו מי תלה זו בזו ומאיזה צד באה קושיא זו עד שנהיה צריכין לפרק: משה

תשובה לח

א **שאלה** ג"כ מצאנו כתוב בעוף אם נשברה רגלו למטה מן הארכובה טריפה ולא שמענו בלתי היום שלא נדע הפרש באברים המצויין בעוף ובבהמה כי אם בקרום בעוף המים:

ב **תשובה** זה שאמרתם שמצאתם כתוב בעוף אם נשברה רגלו וכו' גם אני לא שמעתי בלתי היום הודיעונו באיזה מקום מדברי נמצאת טעות זו הנה בפרק עשירי מהלכות

שחיטה נאמר בזה הנוסח ושתי טרפות יש בעוף יתר על הבהמה ואף על פי שיש לה אותן האברים ואלו הן עוף שנשתנה מראה בנו מעיו מחמת האור ועוף המים שנקב עצם ראשו זה הוא נוסח דברי ואם יש בספר שהגיע אליכם דבר שסותר זה כמו שכתבתם ודאי טעות סופר הוא תקנו הספר ויבא שכמ"ה: משה

ג (אמ"ת נראה שמה שהוקשה להם הוא ממה שכתב בפ"ח ה' י"ד ומנין גידים וכו' ושם השיג הראב"ד ז"ל וכתב מרן ז"ל משה ר"י וא"ח שטעות נפל בספריהם והרשב"א ז"ל כתב בתשובה ששמע שרבינו חזר בו עי"ש):

תשובה לט

א **שאלה** גם בדבר כוסות של חרש וכ"ש בשאר כלי קיום מחרש קבלנו מרבותינו ומכל הגאונים והרב אלפסי זצ"ל שאין להם תקנה אי שתו בהם גוים פעם ראשונה ושניה כי אם בהתישנם י"ב חודש על כן לא הבננו כלל מכל אשר כתוב בספר ואוי לנו כי נעלמו ממנו מעינוא החכמה והמפרש לנו באר היטב יזהר כזוהר הרקיע:

ב **תשובה** ודאי כך אמרו מקצת הגאונים ז"ל כמו שקבלתם אתם אבל אין הדברים נראין כך שאם תאמרו כך נמצאו הדברים סותרין זה את זה שכבר איפסיקא הלכתא שכל הכלי' שאין מכניסן לקיום בשכשוך סגי להו אפילו נשתהה בהם היין נסך יום או יומים כגון [כוס] וכן אם היה היין עובר עליהם תמיד דלא נשתהה כגון המשפך וכיצד יהיה הכוס שישתה בו הגוי שני פעמים צריך ישון ועוד שבענין דבר שאין מכניסן לקיום נחלקו בכוסות של גוים רב אסי אסר ורב אשי התיר (ע"ז דף ל"ג) ונפסקה הלכתא פעם ראשון ושני אסור שלישי מותר [שמעינן מינה] שאין ענין הדברים ששתה בהם גוי שני פעמים כל שכן אם שתה בהם פעם שלישי אלא פירוש הדברים כמו שבארנו בחבור: (הלכות מאכלות אסורות פי"א ה' י"ח): משה

תשובה מ

א **שאלה** גם נמצא כתוב בהרבה מקומות ובשאר הספרים שאין אדם הבא על חייבי לאוין לוקה אלא א"כ קדשה ויגענו הרבה ולא מצאנו זה ומניין לך גם מצאנו קושיא גדולה בריש אלו נערות (כתובות דף כ"ט) דמקשים אי רבי מאיר קשיא בתו ואי רבי נתוניא בן הקנה קשיא אחותו ואי רבי יצחק קשיא ממזרת הא קימא [לן] דאין לוקה ומשלם ולדברי הספר לעולם לא שייך בה מלקות כלל יורינו מרנא ורבנא תירוץ קושיא זו ואנחנו נשמעה ולא נסור ממנה ימין ושמאל:

ב **תשובה** זאת השאלה והקושיא ודאי ראוי לעיין בה הרבה וחכמים גדולים הרבה ככם הם שמקשה להם דבר זה ובשעה שחברתי החבור עמדתי בדבר זה כמה ימים והנוסחא הראשונה שחברתי תחילה שהקצתיה מלבי ולא העתקתי כתוב בה כפי הנראה מהלכה זו אליבא דר' יצחק וכל דהאי משנת אלו נערות (כתובות דף ל"א ע"ב) שכל הבועל חייבי לאוין בהתראה לוקה ובעת שהעתקתי ודקדקתי כל שמועה ושמועה מן הספרים לא סמכתי על קושיא זו ואמרתי לא נניח תלמוד ערוך ונפסוק הלכה ממשא ומתן של גמרא שהרי עולא ר' יוחנן ורבי שמעון בן לקיש וכמה אמוראי אליבא דידהו נשאו ונתנו בהאי מתניתא וגם חכמי המשנה חולקים הרבה בדבר זה ויש לומר שר' יצחק חולק בדבר זה וסבירא ליה שכל בועלי חייבי לאוין בהתראה לוקה כאביי ואינה הלכה ויש לומר שר' יצחק סבירא ליה בממזרת כסברא דעולא באחותו שהרי אמר עולא שהמחלוקת שבאחותו בבוגרת היא ולא בנערה כך רבי יצחק סבירא ליה בממזרת לפי שאי אתה יכול לחלק בחייבי לאוין עד שנאמר זאת האשה בבעילה בלבד ילקה עליה וזאת בקדושין ובעילה אלא באלמנה לכהן גדול בלבד כמו שנתפרש שם בסוף קדושין (דף ע"א) וזהו התלמוד הערוך שם אמר אביי קדש לוקה משום לא יקח בעל לוקה משום לא יחלל רב אמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה מה טעם קאמר מה טעם לא יקח משום לא יחלל ומודה אביי במחזיר גרושתו שאם קדש ולא בעל אינו לוקה להיות לו לאשה אמר רחמנא והא ליכא ומודה בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קדש שלוקה משום ולא יחלל זרעו אמר רחמנא והרי חלל ושניהם מודים במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קדש שאינו לוקה זהו נוסח התלמוד ומודה דרבא וכו' ושניהם מודים וכו' שמע מינה שבכל חייבי לאוין פליגי אביי ורבא ולא באיסור כהונה לבד פליגי שאביי סבר שכל הבועל אחת ממחויבי לאוין בלא קדושין לוקה חוץ ממחזיר גרושתו שאינו לוקה עליה עד שיקדש ויבעול ורבא סבר שכל הבועל אחת ממחייבי לאוין אינו לוקה מאותו השם עד שיבעל אחר הקדושין כמחזיר גרושתו חוץ מאלמנה לכהן גדול שאם בעל לוקה אעפ"י שלא קדש והדבר ידוע שאביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם הילכך אי בעינן לאוקומי דברי רבי יצחק אליבא דהלכתא נימא שר' יצחק אמר בממזרת כמו שאמר עולא באחותו ואם תרצה תאמר שכך סבירא ליה לר' יצחק שכל הבועל חייבי לאוין בלא קדושין לוקה כאביי ועל כל פנים לאו מדברי משא ומתן נפסוק הלכה כמו שבארנו ונראה לו שאין בדברים אלו ספק כלל: משה (עיין בהלכות נערה בתולה פ"א ובהלכות איסורי ביאה פי"ז):

תשובה מא

א **שאלה** בספר זמנים ובכמה מקומות ובהלכות יום הכפורים נראה מן הכתוב בספר בעיר שישראל וגוים דרים בה מחצה על מחצה מפקחין אבל ברובה גוים לא ומימינו לא שמענו חדוש גדול כזה כי כך קבלנו הא דאמרינן בכתובות (דף ט"ו) וביומא (דף פ"ד) אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב אפילו רבא גוים מפקחין והפכנו בשמועות לאמת דברי הספר והצור העלים ממנו על כן דבר אתה עמנו ונשמעה כי זכותך מסייעתנו אכי"ר מאת שוכני סנה:

ב **תשובה** תמהני על דבר זה שקבלתם הרבה וכי אנו לא קבלנו כך וכי יש באותו המקום ספק בעולם הדברים ברורים שם ואפילו לבר בי רב דחד יומא שכך הם דברי שמואל דסבר שאפילו רוב העיר גוים מפקחין עליו אבל אנו אדברי ר' יוחנן סמכינן דאמר רבי יוסי אמר רבי יוחנן תשעה גוים ואחד ישראל ביניהם באותו חצר מפקחין בחצר אחר אין מפקחין ואוקימנא בשפירשו כלם שהרי לא נשאר שם קבוע ולפי' אם פירש אחד מהם בחצר אחרת אין מפקחין דכל דפריש מרובא פריש והוא הדין לזה שפירש מעיר שרובה גוים שאין מפקחין עליו גם רב חולק על שמואל בדיוקא זו שדק מעיר שהיא מחצה על מחצה שאמרנו שתינוק שנמצא בה ישראל ואמר שזה להחיותו ולא ליחסו ולא איירי בפקוח [נפש] [כלל] אפילו תימא דרב לא שמענו לו מחלוקת בדבר זה שהוא הפקוח על זה [שפירש] מעיר שרובה גוים ולא מפני [שלא] דק כשמואל נאמר שחלק עליו [מ"מ] אפילו תימא הכי הרי ר' יוחנן בפירוש חולק על זה ואמר בתשעה גוים ואחד ישראל באותו חצר מפקחין בחצר אחר אין מפקחין והנה הלך בפקוח נפש אחר הרוב במקום זה והדבר ידוע ששמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן: משה (עיין בפ' ט"ו מה' איסורי ביאה הלכה כ"ו והרב המגיד ז"ל רמזה):

תשובה מב

א **שאלה** שם (ה' שבת פי"ד ה"ו) כתוב הבור שבכרמלית הרי היא ככרמלית אעפ"י שהוא עמוק מאה אמה היה לו לרבינו נר"ו לפרש דבבור שבים מיירי הואיל והמים צפין על גביו דקסבר משפת מיא משחינן ומיא ארעא סמיכתא היא ואם בכל כרמלית מיירי כגון בקעה היאך אפשר זה יורינו רבינו הקדוש:

ב **תשובה** לא אמרתי אלא בבור שבין ג' מחיצות שהרי בניהן כרמלית כמו שבארנו שזו היא קרן הזוית הסמוכה לרשות הרבים והוא הדין לבקעה כמו שאמרתם אבל יראה לי מדבריכם שיש בספר שלכם חסרון דברים וזה נוסח הספר בור שבכרמלית הרי הוא

ככרמלית אפי' עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה על ארבע וזו היא דעתי בדבר זה הואיל ולא חלק הבור רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית גם אותה המשנה האמורה בערובין נתנו בבור אפי' עמוק מאה אמה הרי זה ערוב ואוקימנא בבור העומד בכרמלית ונתכוון לשבות למעלה אפשר להעמידה בבור שאין בו ארבעה על ארבעה וזה נתכוון לשבות ברשות הרבים ואפשר להעמידה בבור שהוא רשות היחיד ונתכוון לשבות בכרמלית ויראה לי שבבור שאין בו ד' על ד' היא המשנה ולפיכך קא משמע לן רבותא ואמר אפי' עמוק מאה אמה לא נחלק מן הכרמלית אלא הרי הוא ככרמלית אבל אם תאמר שיש בו ארבע על ארבע מה לי עמוק מאה אמה ומה לי עמוק עשרה טפחים רשות היחיד גמורה היא ולא היה עולה על דעתינו שיועיל תוספת העומק כלום עד שיוציא זה מלבנו ויאמר אפי' עמוק מאה אמה וכן פי' רבינו נסים ז"ל והעמיד משנה בשאין בה ארבעה: משה

תשובה מג

א **שאלה** שם (פ' כ' ה' ז') אה מצא מציאה אם יכול להחשיך עליה מחשיך ואם לא מוליכה פחות פחות מד' אמות ועתה אתה ברוך ה' אשר הפליא לך עצה וגבורה בתורתו הקדושה הוא ילמדך להועיל לנו ולהאיר עינינו בזה כי לא נדע לפרש גמרא של ריש פרק מי שהחשיך אלא לחומרא שלא התירו חכמים בשום עניין לגבי מציאה אלא בכיסו דטרח ביה הרבה ואם אי אתה מתיר לו מתוך שהוא בהול על ממונו אתי לאיתויי בהדיה וכן מצאנו בפירוש רבינו חננאל ז"ל כמו שקבלנו ועם כל זה יפרש לנו רבינו ההלכה באר היטב ולא נסור ימין ושמאל כדין הנטוי עלינו כי אתה הרבים ואנחנו בגלותינו מתי מספר ובארץ אשר גוברת בה השכחה הרבה ומזרה ישראל יקבצנו לארץ הצבי ותעבור לפננו וה' בראשינו:

ב **תשובה** אל תקטינו עצמיכם אם אין אתם כרבותי הרי אתם חברי אלופי ומיודעי וכל שהקשיתם ראוי להקשות גם ראשי הישיבות שהיו בבבל תפסו על שיטה זו כשהגיע אליהם החבור עם דברים קלים שחלילה לכם שיסתפקו לכם אבל כל השאלות אלו שלכם לא ירדו לעמקן וכך יראה לי במציאה שזה שחלק רבא בין כיס למציאה לא אמר אלא ליתן המציאה לנכרי או להניחה על החמור אבל להוליכה פחות פחות מד' אמור לא שהרי פחות פחות מארבע אמות אינה [שנויה] כדי שיאמר רבא דוקא כיסו אבל מציאה לא ואם תאמרו מאי שנא הא מהא שזו ההולכה פחות מד' אמות צנעה גדולה יש בה ולא אושא מלתא כמו שנתבאר שם בהמוצא תפילין ואינו צריך דבר ולא איש

אחר לסעדו ולא יכיר בו אדם ולא יהיה נחפז ולפי' לא נחוש לו שמא יעבירנו ד' אמות זו היא דעתי בדבר זה ומי שרוצה לחלוק יחלוק: משה ב"ר מימון

תשובה מד

א **שאלה** המקדש אחת מן השניות או ממחויבי עשה או ממחויבי לאוין וכן היבם שקדש צרת ערוה הרי אלו קדושין גמורין וכו' ונחנו מה לא עליך תלונותינו כי אם על עצמינו כי נסגר זה השער לפנינו מבוא בתוכו דהאי צרת ערוה היכי משכחת לה דתפסי בה קדושין והלא הצרה במקום ערוה קיימא לכל דבר ערוה שהרי לעלמא ניתרת בלא חליצה כלל דפשיטא להו לבית הלל דכרת גמור יש בה בערוה וא"כ היכי תפסי בה קדושין כלל ואם תאמר דברי האומר שב"ד שלאחריהם חזרו ונמנו שתהא חולצת ולא מתיבמת הלא נודע בכל המון דמשום ספיקא עשו וא"כ זה היבם שקדשה אם בא אחר וקדשה צריכה גט משניהם ועני ורש הצדיקו ומאיר עיני שניהם יזכה לביאת הגואל וכל ישראל חברים:

ב **תשובה** לא עלי תלונותיכם כמו שאמרתם וגם לא על עצמיכם אבל תלונות שנינו על הסופר ועל המגיה ונוסח דברי כך הם וכן היבם שקדש צרת יבמה הרי אלן קדושין גמורין: משה

תשובה מה

א **שאלה** בספר עבודה נמצא כתוב כלי שנתבשל בו תרומה אינו צריך הגעלה אלא מריקה ושטיפה ועינינו לתשובת גאוננו מיחלות כי לעניות דעתינו לא נתמעטה משאר קדשים כי [אם] מריקה ושטיפה יתרה שהיא אחר הגעלת של כלים [שאם] נתבשל בהם קדשים [צריך] ולתרומה לא צריך אבל בלא הגעלה ליכא מאן דמיקל ולו שקול ישקל חפצי לראות בתשובות נצחות מאד מאחד מצעירי תלמידך ולהניס אותנו בשבעה דרכים אז יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם ויודו לשם חסדו בחצריהם ובטירותם השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב:

ב **תשובה** זה שאמרתי אין כלי שנתבשל בו תרומה צריך הגעלה בספר זרעים הוא אמור בהלכות תרומה ולא מדיוקא דההיא מתניתא האמור שם בזבחים בפרק דם חטאת וכו' סמכתי זה אלא על המשנה השנויה בתרומות סמכתי דהכי תנן המערה מכד לכד ונוטף ג' טיפין נותן לתוכה חולין הרכינה ומיצה הרי זו תרומה וזהו פירושה המערה כד שהיה בו שמן תרומה או יין תרומה עד שנתרוקן ופסק כל הניצוק והתחיל המשק' לטוף טיפה אחר טיפה אינו צריך להמתין עד שיפסקו כל הטיפין אלא כיון שירדו שלש טיפין טיפה

אחר טיפה דיו ונותן לתוכה חולין מיד ואין הצחצוחין הנשארים שם בכד מדמעין ואם הרכינה על צדה אחר שנטפו שלש טיפין עד שנתקבצו כל הצחצוחין שבכד ונתמצו למקום אחד אותו הנמצה תרומה ממשנה זו דקדקתי שאין הקדרה שנתבשלה בה תרומה צריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד וק"ו הדברים [ומה] את היין או השמן הנשאר בדפני הכד אינו מדמע אעפ"י שאלו הרכין הכד על צדה היה מתמצה ממנה תרומה המדמעת וכל הצחצוחין הנשארין שם הן עצמן של תרומה ק"ו לתרומה שנבלעה בחרסית [איך] יעלה על הדעת שיצא אותו שנבלע וידמע שזה הנבלע בחרסית אין בו ממש ולא היא מן התרומה אלא המים שנתבשלה בהם התרומה הן הנבלעים בקדרה ואין לאותו היוצא אם יצא ממש ולא טעם ולפיכך אני אומר שאין הקדרה צריכה אלא רחיצה בלבד ולא הצרכתי רחיצה אלא מפני שהיא על ידי האור להחמיר אבל ליתן לה חולין צונן אינה צריכה רחיצה כמו המערה מכד לכד זהו דעתי בדבר זה ומפני הלכה זו לא הצרכתי הגעלה לתרומה: משה (אמ"ת גם זו השיגה הראב"ד ז"ל בפרק ט"ו דתרומות הלכה י"ט ומרן הכסף ז"ל רמז שם תשובה זו):

תשובה מו

א **שאלה** כתב בספר נזיקין הפורץ גדר לפני בהמה חברו ויצאה והזיקה אם היה גדר חזק ובריא חייב ילמדנו רבינו אם על הכותל אמר למה ליה למימר יצאה והזיקה ואם על הנזק אמר הא אמרי' בגמרא שאין הלסטים חייבין אלא אם כן הכישוה והדריכוה למקום הנזק יורינו מורינו ושכרו כפול מ"ה:

ב **תשובה** על הנזק אמרתי ולא על הכותל וכך אמרו חכמים על הנזק ולא על הכותל שאלו היו דברי רבי יהושע בן לוי על הכותל כמו שעלה על לב מי שראיתי פירושו לא היה אומר הפורץ גדר לפני בהמה חברו אלא הפורץ גדר חברו מה ענין הבהמה הכא ועוד למה הביא התלמוד דברים אלו במקום זה על משנת הכונס צאן לדיר ועוד זה שהעמיד התלמוד דברי ר' יהושע שאמר הפורץ גדר לפני בהמת חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים בכותל רעוע אם על הכותל קאמר וכי פורץ כותל רעוע למה הוא פטור מדיני אדם וכי יעלה על דעת אדם בעולם שהשובר כלי שלם וחזק חייב והשובר כלי רעוע פטור אלא כך הוא הדין השובר כלי שלם וחזק משלם דמי כלי שלם והשובר כלי רעוע משלם דמי כלי רעוע וכן הסותר כותל חברו ואם [על] הכותל קאי משלם דמי שהפסידו בין בריא בין רעוע וחייב בדיני אדם ואם תאמר כותל זה רעוע הוא ועומד לסתירה ומצוה קא עביד אמאי חייב בדיני שמים אלא ודאי כל המפרש כך נשתבש ואין

הדברים אלא לענין בהמה שיצאה והזיקה מפרצה זו אם היה הכותל חזק ובריא הפורץ חייב בנזקה בידי אדם ואם היה כותל רעוע שאינה משתמרת בו הפורץ פטור מדיני אדם על זה הנזק שהזיקה הבהמה וחייב בדיני שמים שהרי גרם לבעלים לשלם הואיל והכותל רעוע כמו שבארנו שאפי' חתרה ויצאה או פרצוה ליסטים בעל הבהמה חייב ואילו לא פרץ אפשר היה שלא תצא ולא תזיק ומפני זה חייב בדיני שמים וזה שהקשית על דבר זה מן הלסטים שפרצו מחיצת הדיר הבריאה שאין חייבין בנזקיה עד שיוציאוה אבל אם יצאה מעצמה פטורין ודאי קושיא נאה היא זו ושמא זאת הקושיא שהקשה המפרש עד שהעמיד דבר זה בעצמו של כותל וזהו פירוקה הפרש גדול יש בין ליסטים שפרצו הדיר ובין חברו שפרץ לפני בהמת חברו שהליסטים כונתם לגנוב את הבהמה ולפיכך כל זמן שלא הוציאום מרשות הבעלים לא נתחייבו בגניבה ולא נעשית ברשותם ובעת שיוציאוה ונעשית ברשותם נתחייבו בנזקים אבל אם הניחום שם הרי לא עשו ההיזק שנתכוונו לו שהיא הגניבה ולפיכך הם פטורין אבל הפורץ גדר לפני בהמה חברו אין כוונתו לגנוב ולא נתכוון אלא שתצא הבהמה ותזיק ויתחייבו בעליה בנזקיה ולפי' הוא חייב באותו הנזק שנתכוון מתחלה לעשותו הדין כל המזיקין וזה הפרש גדול ונמצאו כל הדברים נכונים ויוצאין אל עיקרי הדינין וכלם נתנו מרועה אחד: משה (הלכות נזקי ממון פ"ד הלכה ב' ועיין מה שרמז הרב המגיד ז"ל):

תשובה מז

א **שאלה** יורינו במה שכתוב בסמוך ליה המוסר בהמתו לשומר חנם ולשומר שכר ולשואל אעפ"י ששמרוה שמירה מעולה השומרים פטורים והבעלים חייבין ואנו נסתתמו מעינינו מעינות החכמה לדעת מה זה ועל מה זה הבעלים חייבין בהם ששמירת השומרים שמירה מעולה היתה ומאן ליהב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך:

ב **תשובה** גם זו טעות ואין על המעתיקים תלונה שהספר הראשון יצאו דברים בגליונים שלא במקומם וכבר הוספתי אני עתה דבר שלא היה שם תחלה והוא אפילו המיתה את האדם הוסיפו אתם גם את זה ויהיה נוסח ההלכה כך ויצאה והזיקה השומרין פטורים שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא השומר פטור והבעלים חייבין ואפילו המיתה את האדם ואם שומר שכר הוא או שואל חייבין זהו הנוסח ולפי שנכתב והבעלים חייבין שלא במקומו נתקשו הדברים בודאי ונסתתמו מעינות החכמה לא מכם הוא חלילה אלא הקולמוס הוא שסתמן והקולמוס יגלה עמקן (שם פ"ד הלכה ד'): וכתב משה

תשובה מח

א **שאלה** בספר קנין כתוב שבין גנה לגנה סגי בעשרה טפחים ובתחלת בבא בתרא משמע [דיותר] פשיטא לן דהיזק ראיה שמיה היזק [בגינה] מבחצר וא"כ אמאי לא צריך ארבע אמות יורינו רבינו וגאוננו כי צמאים אנחנו לתשובתו כאיל תערוג על אפיקי מים:

ב **תשובה** שאלה זו לא היה ראוי לאנשים גדולים כמותכם לשאול אותה וכי לא שני לכו בין היזק ראיה שהוא היזק גדול ודאי שיראה אדם חברו שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו ובין היזק ראיה שיראה קמת חברו משום עינא בישא שאלו דברי חסידות הן שלא יהיה אדם עויין בעין רעה את חברו ואותו השינוי שנוי בעלמא הוא ואינו אליבא דהלכתא אלא עיקר היזק ראיה בחצר הוא במקום שבני אדם דרים אבל בגנות [של חצרות] אינו צריך ארבע אמות לפי שאין דרכם של בני אדם לדור בגנות אלא במחיצת עשרה טפחים סגי כי היכי שיתפס [עליו] כגנב ק"ו לגנות שאין דרך בני אדם לדור שם ואם מאותו הענין של עינא בישא אפילו בבקעה היינו מחייבין אותו לגדור שעיקר קמתו של חברו בבקעה היא וכבר נתברר שאין מחייבין אותו לגדור בבקעה כלל לא בארבעה ולא בעשרה ולעולם אין חוששין להיזק ראיה אלא משום בני אדם ובמקומות הקבועים לדירה כחצרות ואותם הדברים שנאמרו שם בגנה שינוי בעלמא הוא וזה דבר מבואר הוא ואין צריך להאריך בו (הלכות שכנים פ"ב הלכה י"ו):

ג כבר השבנו על השאלות ששאל הרב המובהק הפטיש החזק המעולה רב יהונתן הכהן זצ"ל: משה

תשובה מט

א **וזאת** אגרת שלומים אשר שלח הגאון מרנא ורבנא להרב הנז' עם התשובות:

ב **מי** זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו צועה ברב כחו ורוח נדיבה רוחו וכריח השדה ברכו ה' ריחו ולמלחמות התורה חגר חרבו ותפס שלחו ועל כסא התלמוד מושב מנוחו הוא הרב הנערב הנחמד מזהב ומפז רב [מר ורב] יהונתן הכהן סגלת החכמים בן כבוד גבירנו קדושנו מורינו ורבינו דוד זצ"ל יהי אלהיו עמו להושיע ובכל אשר יפנה ירשיע מאת הנכסף לראותך המשתעשע בבינתך השמח בחברתך המתפלל תמיד להתמיד שלותך ולהרבות תורתך ולהאריך בטוב ימותך משה בר מימון זצ"ל אמנם כי אתה עם ה' תקראו ובכל הנמצא כתוב [לחיים] תמצאו וראשוניה בכל חלוצי צבאות ה' תצאו כי אתם חלק ה' וחבלו החונים על דגלו והמשרתים לפניו תמיד בזבולו ברך ה' חילו וספר התורה לכם נמסר ומעת הוסר התמיד מכם לא סר והיה כל

מבקש ה' אל משמעתכם הוא סר כי כבר נגזר לכם להבין ולהורות את החוקים ואת התורות כי אתם שומרים אמרות ה' אמרות טהורות נוצרים לפנים את הבריתות ולך ולבית אביך כל חמדת ישראל ולא ישבות מכם לתורה גואל וזאת לפנים בישראל לכן בהגיע כתבך הממולא בכל אבן יקרה וספיר כזוהר הרקיע לכל משכיל מזהיר זוהר בהיר וכל התלמידים נשאוהו בחיקם ובזרועם ובשמחה נשמע מרחוק דעם ובפתחו עמדו כל העם וכאשר נשמע גלו ענייניו ונחקרו סתרי מצפוניו וירא משה וינס מפניו וימצא עם הכתב אגרת לכל חמדה אוגרת והיא על [כל] מגלה גברת עקב היות בה רוח אחרת רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה היא האגרת אשר לא נודעו אשר להבינם משמן בשר חכמים ירזה ולפרוקם ישאל כל חוזה ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה ונשמע את קול הקושיות חזק כרוח סערה ויאמר משה זה קול ענות גבורה ובהביטו הרים רמים ולא יוכל לעלות ורצה לבא אל האהל והנה הדלתות נעולות ושם לה עלילות וחרד עם החרדים והשיב אחור ימינו להשיב הדברים אחדים וידי משה כבדים וכראותו כי אפס עזוב ועצור הלך לבדו וישב בנקרת הצור ויאמר משה אל ה' אתה אמרת ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני והנה באחרית הימים נצתוני בני ואחר כל אלה הדברים והדרכים אשר בעיני לא ישרים דרך השרות והשרים המה הדרכים אשר מקצתם לא סלולים דברי החידות והמשלים וזה הדבר המעט אשר דברנו בהם ודברנו בענייניהם לפי שהיא דרך אבותנו לפנים וכל אחינו אשר בספרד לה פונים ואמרו רז"ל עלית לקרתא הלך בנימוסא וראוי להחזיר הים לאיתנו ולהיות נשמע הדבר לענינו מודיע אני משה אליך השר הרב הכהן יהונתן כי בעת שהגיעו אלי כתבך ושאלותיך שמחתי בהם שמחה גדולה ואמרתי לנפשי ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל וידעתי שהגיעו דברי למי שידע ענייניהם ויבין מצפוניהם וישא ויתן בהם כראוי ואמרתי לנפשי הרי זה למשיב נפש ולכלכל את שבתך וכל אשר שאלת יפה שאלת וכל אשר הקשית יפה הקשית אל תירא כי אתך אני וכבר השבתי היום תשובה על כל שאלה ושאלה משאלות הרב וזה שנתאחרו התשובות כמה שנים אם לא מדאגה מדבר החולי ומרוב המהומות כמו שנה עמדתי בחליי ועכשו שנתרפאתי הרי אני כחולה שאין בו סכנה ואני רוב היום מסב על המטה ועול החולים על צוארי בדברי הרפואות שרפו את כחי ולא הניחו לי שעה אחת לא מן היום ולא מן הלילה ומה אני יוכל לעשות אחר אשר יצא טבעי ברוב הארצות ועוד שאיני היום כמו בימי הבחרות אלא כחי כשל ולבי קץ ורוחי קצרה ולשוני כבדה וידי רעדה אפילו לכתוב אגרת קטנה אעצל ומפני זה אל יקשה בעיניכם על שצויתי לכתב התשובות ומקצת הכתבים ולא כתבתי הכל בכתב ידי לפי

שאין לי פנאי לזה מפני כשלון כחי וקוצר רוחי מפני אלו המצערים לי תמיד ומודיע אני משה להדרת הרב רבי' יהונתן הכהן וכל החכמים והחברים הקוראים את כתבי שאעפ"י שבטרם נוצרתי בבטן התורה ידעתני ובטרם אצא מרחם הקדישתני ולהפיץ מעינותיה חוצה נתנתני והיא אילת אהבי ואשת נעורי אשר באהבתה שגיתי מבחורי ואף גם זו נשים נכריות נעשו לה צרות מואביות עמוניות צדוניות אדומיות חתיות והאל יודע כי לא נלקחו מתחלה אלא להיותן לה לרקחות ולטבחות ולאופות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא עד מאד מכל מקום נתמעטה עונתה שהרי נחלק לבי לכמה חלקים בכל מיני חכמה וכמה טרחתי יומם ולילה כמו עשר שנים רצופים בקבוץ חבור זה ואנשים גדולים ככם הם ידעו מה שעשיתי שהרי קרבתי דברים מרוחקים מפוזרים ומפורדים בין הגבעות וההרים וקראתי אותם אחד מעיר ושנים ממשפחה ושגיאות מי יבין והשכחה מצויה וכ"ש בזקנים ומפני כל אלו הסבות ראוי לחפש בדברי ולבדוק אחרי ואל יאמר הקורא בחבורי כי מה האדם שיבא אחרי המלך אלא הרי הרשיתיו ויאמר המלך יבא וטובה גדולה עשיתם עמדי אתם החכמים וכל מי שימצא דבר ויודיעני טובה יחשב עד אשר לא ישאר שם ח"ו מכשול שלא נתכוונתי בחבור זה אלא לפנות הדרכים ולהסיר המכשולות מלפני התלמידים שלא תחלש דעתם מרוב המשא ומתן ויצא טעות בפסק ההלכה והמקום ברוך הוא יעזר אותנו ואתכם על תלמוד תורתו וידיעת יחודו ולא נכשל ויקוים בימינו ובימיכם ונתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה: משה

תשובה נ

א **שאלה** הביננו מלכנו מהו כונת רז"ל באומרם נדרים (פ"א) מפני מה ת"ח אינן מצויין לצאת מבניהם [ת"ח] אמר רב מפני שאין מברכין בתורה תחילה ואנחנו לא נדע מהו כונת רב:

ב **תשובה** מה ששמענו בזה הוא מפני שמי שקורין אותו לספר תורה ואינו עולה אינו אלא טועה כי היא חייך ואורך ימיך כתיב והתלמידי חכמים רובם ככלם קשה עליהם לעלות לספר תורה ומנעו עלייתם והטעם מפני כשיהיו כמה ת"ח בבית הכנסת ויעלו בתחלה כהן עם הארץ או פחות מהם בחכמה ויקרא תחילה ודין גרמא כי מיעטו תורה מישראל ואין קוראין אותם תחילה אלא לפחות מהם הן אמת שאמרו כהן קורא ראשון אמנם שיהיו כלם שוין ולזה יהיה כונת רז"ל אין ת"ח יוצא מבניהם דאין מברכין בתורה תחילה ולזה אמרו רב קרי בכהני בסיעת שמואל: (מגילה דף כ"ב ובפ' הנזקין דף ס'):משה

תשובה נא

א **שאלה** ילמדנו רבינו אם השמש הולך י"ב מעלות בכל שנה איך אומרים שהליכתו בתשרי ומרחשון וכסליו הוא הנראה אשר ילך בטבת ושבט ואדר ואף גם זאת נפלאה ממנו שאנו רואים כי מן הנקודה אשר יצא ממנה בניסן ממנה יפרד גם מתשרי ואיך אומרים שהשמש בניסן יצא מטלה ובתשרי ממאזנים:

ב **תשובה** התנועה אשר מתנועע השמש בגלגל המעלות ממעלה אל מעלה הוא אשר ילך בשנה תמימה פעם אחת ולכן יהיה בתשרי במאזנים ובניסן בטלה כמו שאומרים והוא האמת וזה הוא תנועת השמש בעצמו אמנם הגלגל העליון יסובב גלגל השמש ביום ובלילה פעם אחת ולכן בכל יום חמה זורחת במזרח ושוקעת במערב ואין גלגל השמש בעצמו הוא אשר יסובב כל המעלות ביום אחד וזה ידוע אצל חכמי המחקר והתכונה אכן גלגל המעלות יסבב השמש בכל שנה פעם אחד והוא גלגל נוטה שהליכת השמש נוטה לצד שמאל וכל הצדדים נטוים בשפת האופק עד אשר תראה שהנקודה אשר יזרח ממנה היום אינה הנקודה אשר ממנה יזרח למחר ובכל יום ויום הולך לאט לאט עד אשר יטה לצד דרום בתנועה קלה בל תתראה לעין כל שהליכתו ברוחב אך אם תצייר הצורה בשלימותה תבינה ואני באשר טרחתי להתלמד קצתן מחכמה זו אוכל להבינה: משה

תשובה נב

א **שאלה** יפרש לנו רבינו פירוש דברי רז"ל (פתחים י"א) בחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב שית יומא בין קרנתא אם זה הוא תמיד בקיץ ובחורף או בקיץ לבד או בחורף לבד וכן מה שאמרו חמה בראש כל אדם אם הוא תמיד:

ב **תשובה** זה ודאי תמיד ובכל מקום והטעם מפני שכל השעות אשר זכרו חכמים ז"ל בכל התלמוד הם שעות זמניות דהיינו בכל זמן חושבים י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה אם היום והלילה שוין או אם היום ארוך והלילה קצרה או להיפך ואם היום או הלילה ארוכים יהיו השעות ארוכות ואם קצרים יהיו קצרות ולכן קראו אותה חכמי התכונה שעות זמניות כי לפי הזמן ישתנו ולעת אשר יתהפכו או קצרות או ארוכות אז אם תשים פניך לצד דרום ויהיה צד מזרח לשמאלך ומערב לימינך הנה תראה השמש בתחילת היום קרוב מן הארץ בחוש הראות וכאשר יעבור שעה אחרת תראהו יותר נעלה מן הארץ והוא לצד שמאלך וכן על זה הדרך ולסוף שעה ששית תראה השמש נגד פניך בכיוון וזה יקראוהו בי קטתא ועד סוף שעה שביעית תראה השמש נוטה לצד ימינך ומתקרב לארץ עד אשר ישקע זה הוא תמיד בקיץ ובחורף אמנם כאשר יהיה השמש בי

קרנתא והוא בחצות היום ממש תראהו נגד פניך אבל תהיה רחוקה צל ראשך דהיינו בימי החורף נוטה לצדדין ובימי הקיץ תהיה קרובה מן הצדדין ובתקופת טבת תהיה רחוקה הרבה ובתקופת תמוז יהיה קרובה הרבה וכל זה יהיה בזה האקלים (פי' נוף) וישתנה קרובה או רחוקה במדת העיר אם היא מעוטה ברוחב לא תתרחק מצל ראשי אנשים וכן על זה הדרך באופן כי לפי רוחב המקומות אפשר יהיה השמש בחצי היום בראש כל אדם ויראה הצל ישרה ואפשר שיש מקומות שאי אפשר לראות גרם השמ' בחצות היום באותו המקום ובאותו היום עד אשר יתחיל להטות לצד מערב ואז יהפוך פניו למזרח ויוכל לראות וזה לא יקרה בשום מקום מערי בצרה ובבל ודמשק וכל אותו המחוז גם בקצת מערי המערב אבל יהיה זה בערי תימן וכוש ובכל אותן המקומות אך חמה בראש כל אדם יש כמה חילוקים משתנים בסברא זו שזה לא יקרה יום או יומים בשנה בעיר מיוחדת כי בעת אשר יקרה בכאן לא יקרה במקום אחר כי יש חילוק הרבה במקומות: וכתב משה

תשובה נג

א **שאלה** ילמדנו רבינו אם הדיו הוא הנקרא בלשון ערבי חיב"ר או הוא דבר אחר אם הוא דבר אחר מה יהיו סמניה כי אם ישנה ויעשיה מדבר אחר אינה ראויה לכתוב בה ספר תורה דפוסל המצוה ואם זה הנקרא חיב"ר הוא העשוי מן העפצים וקנקנתום או לא:

ב **תשובה** הדיו אינו הנקרא חיב"ר והאומר כך טועה והראיה כי מצינו כמה שינוים בזה דהרי אמרו בסוטה (דף י"ז) אינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שהוא רושם אלא בדיו שנאמר וכתב ומחה כתב שהוא יכול לימחק נמצא שהדיו דבר שאינו רושם ופירוש אינו רושם ר"ל שלא תתדבק בקלף לעולם ואם ירצה למחקה תמחק ואם הדיו הוא חיב"ר כמ"ש אין לך דבר שרושם גדול מזה שהרי בתוכו קומוס וקנקנתום והוא ודאי רושם ואיך נאמר שהוא דיו והדיו אינו רושם ובתחילה תדעו שיש שינוי בין דיו לדיו שהרי בשבת (דף ק"ד) מנאה בכלל דברים הרושמים והוא אומרם כתב בדיו בסם בסקרא בקומוס וקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם וכו' נראה מכאן שהדיו המוזכרת תמיד הוא דבר שהוא עושה רושם כמו סיקרא וקומוס וכיוצא דאי לאו הכי יהיה פטור הכותב בה בשבת דהוי כאלו כתב במשקין או במי פירות שהוא פטור מפני שהוא דבר שאינו מתקיים ואם ימחקוה תצא כמ"ש בדיו המוזכרת בסוטה ולכן תהיה עשיית הדיו כך דהיינו ליקח מפחם הגפנים ולשוחקו וליקח עשן השמנים כמו שמן זית וזפת וקלפונייא והאש"ק ולערבבו עם אותו העפר וללוש אותו בסמ"ג ודבש ויעשיה פתין

רקיקין ובעת אשר ירצה לכתוב ישריה במים ויכתוב ויהיה כתב יפה וכשמוחקין אותו נמחק כפ' סוטה אמנם אם תשאר הכתיבה שנתיים או שלש ימחק הכל מאליה ומעצמה ולא ישאר רושם ותמהני אם הספר תורה שכתב משה רבינו ע"ה היה בדיו כגון זו ואיך אומר ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך לעד איך אפשר שכתב בדבר זה והיה שם כמה שנים לאלפים ולמאות ולא נמחק אכן עשיית הדיו לספר תורה בזה האופן שאמרנו ואח"כ ליקח מי העפצא ויניח מעט קנקנתו' ויכתוב ואח"כ יחליקהו במשקלת ותהיה מאירה ולא מטושטשת ובעת אשר ירצה גוררין אותו מעל הקלף ויעבור עליו במעט בגד לקנחו ולא ישאר שום רושם וכן עשינו בס"ת שלנו ובקשנו לעשותו כהלכה ומהיכן תדע כי תמיד הדיו המוזכר יהיה בה מי עפצים וכדומה זה יפורש מדברי ר' מאיר (שם בסוטה ובערובין דף י"ג) דאמר דבר אחד יש לי שאני מטיל אותו לתוך הדיו וקנקנתום שמו אמרו לו וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו והתורה אמרה וכתב ומחה כתב שיכול להמחות ואין ספק כי כל כי האי צריך שיהיה בתחלה מי עפצים ולבסוף יניח הקנקנתום כדי שיתחזק ולא יצא ואין חילוק בין הנחת העפצים מקודם או שניהם ביחד וכל זה למצוה ולא לעכב שהרי דברי ר' יהודה הם המוסכמים דאמר לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה כי כך נצטוינו ולרבונו נסים ז"ל תשובה מצוינת אצלנו על ענין הדיו ולבסוף כתב ויקח מהקנקנתום וישרה באל חיב"ר ויכתב וכו' אבל לא האריך בכל אלו הראיות שזכרנו אמנם הוא כתב הדברים המוסכמים אומרם ז"ל לכל מטילין קנקנתום חוץ מפ' סוטה וכאשר תראה בירושלמי שהדיו המוזכר בכל מקום סתם הוא הדיו אשר יכתבו בו ס"ת ויש בתוכו קנקנתום והקנקנתו' הוא דבר הדבק שהרי אמרו שם וכתב יכול בדיו בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ת"ל ומחה יכול במשקין ובמי פירות תלמוד לומר וכתב הא כיצד כתב שהוא יכול להמחות ואיזה זה הדיו שאין בו קנקנתום ופריך הש"ס על זה ואמר והתנייא מחה מאוך הספר כשר כלומר איך תאמר שפ' סוטה לא תכתב אלא בדיו שאין בו קנקנתום הרי אם מחה מתוך הספר כשר וספר תורה כתוב בדיו שיש קנקנתום ומשני כהדין תנייא דתנייא אמר ר' מאיר כל הימים שהיינו לומדין תורה אצל רבי ישמעאל לא היינו נותנון קנקנתום והוא המוסכם וסתם דיו בכל מקום יש בו קנקנתום והוא המוזכר בשבת כתב בדיו בסם בסקרא וכל ושרבי מאיר לבדו הוא אשר היה כותב בדיו שאין בתוכו קנקנתום ור' יהודה אמר לכל מטילין קנקנתום וכו' הרי למדנו שסתם דיו הוא בקנקנתום ומאחר דיש כמה חילוקים לאפוקי מפלוגתא כתבנו הספר תורה שלנו בלא קנקנתום אך היה בו עפצים: וכתב משה

ג (אמ"ת עיין בסוטה דף י"ז ומה שפירש הגאון המחבר בפירושו על המשנה שם ופי' הרב המעתיק עשיית הדיו ואל"חיבר וקלפו"ניש המוזכר למעלה הוא שמן בוטנים וסמ"ג הוא מין שרף)

תשובה נד

א **שאלה** יורינו רבינו אם מותר לכתוב מזוזה על גויל או לא:

ב **תשובה** נראה לי שמותר גמור הוא דהרי אמרו (שבת דע"ט) כתבה על הנייר ועל המטלית פסולה על הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה מאי אילימא מזוזה מזוזה אקלף מי כתבינן אלא לאו תפילין נראה דהמקשן סלקא דעתיה דברייתא זו מיירי במזוזה ולכן הקשה מזוזה אקלף מי כתבינן ולעולם דסבירא ליה דעל גויל כתבינן דאי לא תימא הכי למה לא הקשה מזוזה אגויל או אקלף כתבינן ובמנחות (דף ל"ב ע"א) כשאמרו ספר תורה שבלה ותפלין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ופריך הש"ס הא מורידין עושין והתנייא תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס הלכה למשה מסיני קלף במקום בשר דוכסוסטוס במקום שער ומשני למצוה כלומר לעולם אם מורידין עושין דאם שינה אין בכך כלום אבל מצותה [על] דוכסוסטוס הרי בפירוש שמותר לכתוב מזוזה בגויל ודוכסוסטוס לאו לעיכובא אלא למצוה מן המובחר: וכתב משה

תשובה נה

א **שאלה** איך נהגו בעשיית הציצית אם הוא כמו שאמרו בש"ס (מנחות דף ל"ט) הפוחת לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה או כמו שהיו עושים הזקנים כמו שמצאנו כתוב להגאונים ורבינו חננאל ז"ל דאמר דלאו לעיכובא הוא:

ב **תשובה** זה הסדר לא עשינוהו חובה וכונת התלמוד הוא שצריך לכרוך ג' כריכות והכריכה השלישית יקשור בה ויהיו השלשה כריכות מחוברות וזהו חולייא אחת ואח"כ יתרחק מעט ויכרוך שלשה ויקשור וכן על זה הדרך עד שיקשור שבע חוליות וכל חוליא ג' כריכות ויפריש מעט בין חולייא לחולייא ויהיו השבע חוליות בשליש החוטין שיהיה שליש משולש והשני שלישים ענף ושיפרד כל החוטין אמנם מה ששמענו מהגאונים הוא שכל אלו הכריכות והחוליות המוזכרים בש"ס הוא בתכלת אבל היום לית תכלת כי אם לבן ואיך יעשה יקח אחד מהח' חוטין ויכרוך בו אך שליש וב' שלישים ענף אבל החוליות והקשירות כמו שירצה יעשם ואם ירצה לקשור חולייא אחת או עשרה הרשות

בידו ואם הגאונים כתבו דברים אחרים מה איכפת לן מהנראה מהתלמוד הוא כך ואין צריך לפסוק כסברתם דוקא והרי אמר רז"ל לא מקרע תקרעוניה ולא מגמר תגמרון מיניה ואם ירצה לעשות שבע חוליות הרשות בידו: משה

תשובה נו

א **שאלה** אם עור המעברתא של תפילין של ראש ושל יד צריכה עיבוד לשמן או לא:

ב **תשובה** אין צריך עבוד לשמה [גם] אינו צריך עבוד כלל וכמה מבני אדם לוקחין לעור המעברתא עור יבש ושורין אותו ועושים ממנו המעברתא ואף אם יהיה מעובד אין צריך שיהיה לשמה: משה

תשובה נז

א **שאלה** אם צריך [לברך זמן] בקביעת המזוזה ובעת לבישת התפילין והטלית פעם ראשונה וגם אם החליף המזוזה והניח אחרת וכן אם נחתכו התפילין והניח אחרים או ציצית וכן כל שאר המצות אם צריך לברך זמן או לאו:

ב **תשובה** אמרו בתוספתא (ברכות) כל המצות מברכין עליהם שהגיענו העושה לולב לעצמו מברך ברוך שהגיענו נטלו וכו' העושה תפילין לעצמו מברך שהגיענו כשהוא מניחן ושם אמרו היה מקריב מנחות בירושלם מברך ברוך שהגיענו היה מקריב זבחים בירושלם אומר ברוך שהגיענו וכשהוא מקריבן מברך בא"י אמ"ה אקב"ו להקריב את הזבח נמצינו למדין שבכל המצות מברך עליהן בתחלת עשיתן שהחיינו והמצות יתחלקו בזה לשלשה חלקים דהיינו כל מצוה עשה בין של תורה בין של דבריהם התלוים בזמן כסוכה ושופר ולולב ונר חנוכה ומקרא מגילה ודאי צריך לברך עליהן שהחיינו וזה פשוט והחלק השני כל מצוה אשר חייב בה כל אדם תמיד כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה ודאי צריך לברך בשעה ראשונה שהחיינו שכל אחד מאלו הם מצות שהם קנין לו לא תהיה זו פחותה מקונה כלים חדשים או בונה בית חדש ולזה אמרו בברייתא חיוב הזמן על הציצית ועל התפלין וכמו שאמרו כל המצות מברכין עליהן שהחיינו והחלק השלישי הוא כל מצוה אשר לא תקרה תמיד כי אם לפעמים גם לא לכל אדם כי אם לאחד תבא המצוה היום ולאחר לאחר זמן או לא תבא כלל אז בבוא המצוה לידו יברך שהחיינו כמ"ש במקריב מנחות וכן אמרו בפדיון הבן אבי הבן מברך שתים אשר קדשנו וכו' ושהחיינו ועל המילה מברך שהחיינו ולא הוזכרה דהא אם בפדיון מברך גם על המילה דמאי שנא ועוד הרי אמרו כל המצות מברך עליהם אבל בפדיון הבן לא שאלו

אם יברך או לאו דפשיטא להו שיברך אלא נסתפק להם אם אבי הבן מברך דעליה דידיה רמייא מצוה זו או דילמא כהן מברך כיון דמטי ליה הנאה מכאן נראה בבירור שצריך ודאי שהחיינו אלא שנסתפק להם מי הוא המברך וכשנבין אלו השלשה חילוקים נראה כי בודאי המפריש חלה ותרומה ומעשר וכן טמא שטבל לא יברך שהחיינו על מצוה זו ואינה בכלל אלו השלשה חילוקים אשר אמרנו וכמו שתראה בחבורנו הגדול (פי"א מהלכות ברכות): משה ב"ר מימון

תשובה נח

א **שאלה** מימרת רבן יוחנן (סנהדרין נ"ט) גוי שעסק בתורה חייב מיתה אם זה הלכה ואם צריך לימנע כל בר ישראל אשר ילמד דבר מהמצות הנלמדים משבע מצות או לא:

ב **תשובה** הלכה הוא בלא ספק ואם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ימנע מתלמוד תורה עד שיתגייר אכן אינו נהרג אם עסק בתורה דהא חייב מיתה אמר ולא אמר נהרג כמו שאמרו על שבע מצות בן נח נהרג ויכול ללמד המצות לנוכרים והשכר והעונש כי יש כמה מהם שיחזרו למוטב והם אומרים ומודים כי תורתינו זאת היא מן השמים היא הנתונה לנו על יד משה רבינו ע"ה והיא כתובה אצלם בשלימותה אך לפעמים יגלו פנים שאינה כהלכה וכמה מהם הם חוזרים למוטב ואין בזה מכשול לישראל: משה

תשובה נט

א **שאלה** מהו החילוק שיש בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר:

ב **תשובה** החילוק גדול בניהם כי המצות המיוחדת אינה התקיעה אלא בשמיעה סגי דאם היתה המצוה התקיעה היה צריך כל אחד ואחד לתקוע לעצמו כמו שחייב כל אדם בלולב ובסוכה ואם כן ודאי השומע שלא תקע לא יצא ידי חובתו וכן התוקע שלא שמע יצא ידי חובתו אפי' סתם אזניו [ולא שמע] התקיעה ואין הדין כך כי המצוה היא השמיעה ולא התקיעה וכמו שהסוכה המצוה היא הישיבה ולא העשיה ובלולב הנטילה ולא באוגדן כך זו שהמצוה היא השמיעה וכשהוא תוקע אינו יוצא ידי חובתו [כל] כמה שאינו שומע ולכן צריך לברך לשמוע קול שופר כמו שמברכין לישב בסוכה ולא לעשות סוכה: משה

תשובה ס

א **שאלה** מה זה שאמר הכתוב (ויקרא ז' ל"ד) את חזה התנופה ואת שוק התרומה למה השוק קראו תרומה וחזה תנופה:

ב **תשובה** הנראה לנו בזה הוא כי איל המלואי' אשר לאהרן לא הונף ממנו חזה ושוק בשעה אחד כמו שעושין לדורות בכל קרבן שלמים כי אם השוק לבדו הרים בתחילה מגוף האיל והניף אותו ואחר כך לקח החזה והניף אותו לבדו ומפני שבתחלה היה לוקח השוק תכף אחר האמורין לכן נקרא תרומה אבל החזה אשר היה בסוף לא נקרא תרומה וזה הוא באיל המלואים שהיה הנפת השוק קודם כמו שנאמר ולקחת מן האיל החלב והאליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת יותרת הכבד ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהם ואת שוק הימין כי איל מלואים הוא וככר לחם וגו' ושמת הכל ולקחת אותם וכו' ולקחת את החזה מאיל המלואים אשר לאהרן והנפת אותם תנופה נראה כמו שאמרנו שהשוק היה מקודם והונף ולזה נקרא תרומה ואחר כך החזה והונף אבל לדורות כל השלמים היה התנופה לחזה ושוק יחד כאשר תראה במנחות: וכתב משה

תשובה סא

א **שאלה** במה שאמרו (שבת ע"ה) היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו מחשב וכו' איך יהיה חשבון זה ומאי נפקא מיניה ואם הוא הלכה אם לאו:

ב **תשובה** חשוב תקופות ומזלות כלול בו חכמת תכונה ועיבור ומספר בכל פרטיהן ומה שאמר כל היודע ואינו מחשב רוצה לומר מי שיש לו יכולת בידו וקרא מפתחות החכמה ויודע ההקדמות ואינו עוסק בה וכו' אמנם מה ששאלתם מה תועלת יש ממנו בידיעתו כבר אמר ר' מאיר בבריתא הסתכל במעשיו שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומחבורנו יפורש לכם כל אלו הדברים וכבר השבנו על תשובותיכם משם רבינו אפרי' זצ"ל והמקום ירחם עליו ויברך אתכם ויעזור את כלנו לעסוק במצותיו ולהדמות בדרכיו ולהבין ביחודו אכי"ר סיון אתפ"ח לשטרות: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה סב

א **שאלה** לינהר לן עייניו הדרת יקרת צפירת תפארת מורינו ורבינו משה אדונינו הרב הגדול בישראל המובהק הפטיש החזק נר המערבי דגל החכמים אות העולם ופלאו שהצור בראו בעם מקוראו יהי שמו לעולם במאמר אלהי עולם כירח יכון עולם ויעטר כללי קהלות הקדש בחייו ובאריכות ימיו ויחיה בנו חמודו ידידו יחידו ויזכהו לתורתו ולחכמתו ולמעלתו ולגדולתו כחפצו ותאותו בחצר יהודי יש דקל אחד סמוך לכותל הנוטה לרשות הרבים בקירוב הרבה והדקל הולך וגדל במאד מאד והוא נוטה לרשות הרבים וכנגד כותל זו בית ועד של גויים וגם חצר של גויים ובימי החורף אשר הרוחות

והרעמים גוברים פחדנו שמא ישליכנה הרוח והוא סכנה מפני העוברים והשבים ואף גם זאת כי בעת אשר תציץ ותגדל פירותיה ירגמוה באבנים להפיל התמרים ומתמלא כל הקרקע אבנים ולא יבצר שום בר אינש אשר יעבור ותיגע בו אבן ויזיקהו על [זאת] יורינו מורה צדק אם יוכל לעוקרן מאחר כי הוא מוכן לפורענות או אינו יכול תורינו מורינו ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** צריך לעוקרו שמא ח"ו יבא תקלה בסיבתו ומה גם כדי לפנות המקום ולזה יכול לעוקרו והתורה לא אסרה כי אם עקירה בלי שום צורך דאז הוי משחית ולזה ציותה התורה לא תשחית את עצה: וכתב משה

תשובה סג

א **שאלה** ותורינו הדרת אדונינו אם בירך שהחיינו בליל א' של יום טוב אם צריך גם כן לברך בליל שני ואם יש חילוק בין המועדים ושכמ"ה:

ב **תשובה** צריך לברך שהחיינו בליל ראשון ובליל ב' וגם בשני ימים טובים של ראש השנה וכך נוהגין כל חכמי המערב: וכתב משה

תשובה סד

א **שאלה** ואם תורינו הדרתו מה יהיה הדין במה שהיה מנהג באסכנדרייא בימי' טוביה שלא היו אופין בתנור של גויים כי אם בביתם בתנור קטן ומי שלא היה לו תנור היה לו כירה של חרס או קדרה ואופין בה ויהי היום ויעלו כמה בני אדם למצרים אלקהר"ה ומצאו ששם אופין כל השנה בתנור וגם הם עשו ככה כמנהג ופורעים מידי שבת בשבתו ומידי חדש בחדשו וגם היו לוקחין הפת מן התנור איך שיהיה ולעת עתה הגוים המוכרים פירות ומיני מאכל ושאר סוחרים המוכרים וקונים באים ביום טוב אל היהודים לישא וליתן עמהם כשאר ימי החול באמרם לא נאסר לכם משא ומתן אלא בשבת דוקא אבל ביום טוב לא והסיבה היא מפני שרואים בי"ט שהם אופים בתנור וכחול שויוהו ולעשות התנורים בבתים לאפות בביתם אולי יתבטלו מתשבותם ויסתתמו טענותם אי אפשר תורינו הדרתו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** לא יתבטל לבני אדם שמחת יום טוב ואל ימנעו מלאפות בתנור וכל אלו העניינים הם רחוקים ואל תתלה הסיבה מפני האפיה בתנור:

ג וכתב משה

תשובה סה

א **מתלמידי** רבינו אפרים זצ"לשאלה אם יש חילוק בין מתי גויים למתי ישראל ובין קברי גויים לקברי ישראל או לא דראינו בפ' המקבל (בבא מציעא דף קי"ד ע"ב) שסמך על דברי רבי שמעון בן יוחאי דאמר קברי גויים אינן מטמאין ובפרק המקבל (דף ס"א ע"א) אמרו ג"כ זה שקבריהם אינן מטמאין ושמא במגע ומשא מטמאין כישראל אם החילוק בין המתים גופן ובין קבריהם או דין שניהם שוין ואם סברת ר' שמעון הוסכמה או חכמים חולקים והלכתא כוותייהו דהרי מצינו באהלות (פרק י"ח) בענין מדורות הגויים שמשם נראה שיש דין אהל לקברי גויים ואסור לכהן שיכנס שם:

ב **תשובה** על שאמרתם אם החילוק בין המתים ובין קבריהם זיל קרי בי רב הוא ואמרה התורה וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר ובמלחמת מדין כתיב כל הורג נפש וכל נוגע בחלל ובאלו הכתובים אין בהם חילוק בין מתיה עצמן ובן קבריהם וציותה התורה הנוגע במת גוי יטמא והנוגע בקברו יטמא אבל באהל לא יטמא לדברי הכל כמו שאמרו ביבמות וזה לדברי הכל וליכא מאן דפליג כמו שאמר רבינא דהוא בתרא דאמר נהי דמעטינהו קרא מאטמויי באהל במגע ומשא מי מיעטינהו קרא ואם היו דברי רבינא על רבי שמעון בלבד הוה ליה למימר אמר ר' שמעון נהי דמיעטינהו קרא מאטמויי באהל או כך היה לו לומר נהי דאמר ר' שמעון שאין מטמאין באהל במגע ומשא מי אמר עכשיו דאמר נהי דמיעטינהו קרא וכו' ודאי לדברי הכל קאמר ומה שאמרו אשכחיה לאליהו וכו' מאהיל היה ולח נוגע כמו שתבין מדברי רבי ינאי ומה שזכר רבינו אפרים שמצא משנה באהלות שקברי גוים אהל אינו נלמד משם שום דבר מזה וזה נוסח המשנה מדורות הגויים טמאים כמה ישהא ויהא צריך בדיקה ארבעים יום אעפ"י שאין עמו אשה וכו' את מה הם בודקים את הביבין העמוקים ואת המים הסרוחים וכו' הנה פירוש זאת המשנה הוא שהמקומות מארץ ישראל אשר יהיו בהם הגויים טמאים מדרבנן כמו טומאת אשה בח"ל והכל שוה מפני המתים אשר הם קוברים שם ואם ישהא ארבעים יום אזי אנו אומרים אפשר שהפילה וקברו הנפל שם ולכן גזרו אף שלא תהיה שם אשה שלא יהיה חששה זו אפילו הכי גזרו ולכן אם עבר ארבעים יום צריך בדיקה כדי שלא יהיה חילוק במדורות הגויים אם תהיה שם אשה או לא ואת מה בודקין את הביבין וכו' דשם חוששין שמא השליכו לא שיחפור את כל הארץ שלא הוחזקה שם טומאה זהו פירוש המשנה שם ואין ספק בזה: משה

ג (אמ"ת עיין בהלכות טומאה מת פ"א ובתוספות בפרק המקבל דף ס"א ובתי"ט מסכת אהלות פרק ח"י יעו"ש):

תשובה סו

א **שאלה** ילמדנו רבינו אם הכהנים חייבים במעשר בהמה כמו שהם חייבים בחלה ובמעשר או אינם חייבים דלא קבלנו שום דבר בזה ואם הם חייבים היה להם לרז"ל לומר הכהנים חייבים במעשר בהמה ואם הם פטורים למה לא אמרו פטורים האירה עינינו בתורתך ונגילה ונשמחה:

ב **תשובה** על מה ששאלתה אם הכהנים חייבים במעשר בהמה או לא ודאי חייבין ובחלה ומעשר צריכא לאשמועינן דהא קא ס"ד מאחר שהכהן לוקח אותה יהיה פטור כמו שהוא פטור ממתנות כהונה ומפדיון הבן קא משמע לן דלא אלא הם חייבין אם היה דבר שהבעלים חייבים ליתן לכהן אז הכהנים פטורין אבל כגון זה שהוא חיוב לבעלים וכגון נטע רבעי ומעשר שני חייבים דהא מעשר בהמה מקריב האמורים והבשר נאכל לבעלים ולא מצאנו לו מקום פטור ואף כי לא בא בכתובים אמנם כאשר מצאנו בב"ק דשם נאמר כיון שנפלו לו עשר בהמות בגזל הגר פטורין מן המעשר ונראה משם שהטעם מפני שזו מתנה והדבר ידוע שהלוקח במתנה פטור מן המעשר אבל ממון הכהן דהיינו הנולד ברשותו חייב במעשר ואף גם זאת מצאנו ראינו מה שאמרו בשבת (דף נ"ד) ובמסכת ביצה על ההיא דאמרו במתניתין פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה פריך הש"ס וכי פרה חדא היתה לו והא אמר רב יהודה אמר שמואל תריסר אלפי עגלי הוה מעשר ר"א בן עזריה מעדרו וכו' וכבר ידוע שרבי אלעזר היה כהן ועשירי לעזרא מאלו המקומות נראה שהכהנים חייבים במעשר בהמה וזה פשוט: וכתב משה

תשובה סז

א **שאלה** זה שאמר נדר עלי שלא אוכל או שלא אשתה אם הוא חייב כמו נשבע או לא:

ב **תשובה** אינו חייב בזה שום דבר דהא לא אסר עצמו בשום דבר ולא נדר בדבר הנדר דהיינו האומר הרי זה קרבן או חרם וכיוצא והתורה אמרה כי ידור נדר לה' לאסור איסר וכו' אבל עכ"פ אם היה זה הנודר עם הארץ אזי פותחין לו פתח ממקום אחר כדי שלא ינהוג קלות ראש בנדרים: משה

תשובה סח

א **שאלה** יכול ישראל לעשות פריעה לעכו"ם או לא ואם יש חילוק בין נוצרים לישמעאלים בזה ואגב האר עינינו בפירוש הברייתא (עכו"ם דף כ"ו) ישראל מל את הגוי

לשם גר לאפוקי מוראנה דלא וגוי לא ימול את ישראל וכו' מה בא ללמדנו ישראל מל אח הגוי לשם גר:

ב **תשובה** מותר לישראל לעשות פריעה לעכו"ם רוצה לומר אם העכו"ם חתך הערלה ואז נבהל יכול ישראל לגומרו דהא עכו"ם שעשה מצוה נותנין לו שכר מצוה אך אינו כמי שהוא מצווה הא מיהא שכר מצוה בידו והתורה אמרה ככם כגר וכל הרוצה להתגייר יבא ויתגייר ואין כופין אותו לקבל תורה ומצות אבל כופין אותו לקבל עליו מצוות שנצטוו בני נח וזהו גר תושב וצריך לו שיקבל בפני שלשה חברים וכמו שתראה בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב וכבר כתבנו בחבורנו (הלכות מלכים פרק שמיני) ומה שאמרה הברייתא ישראל מל את הגוי לשם גר זה פשוט שמי שנתגייר ימול ויעשה פריעה קא סלקא דעתין דמה שאמר לשם גר למעוטי מילת הגוי ואם כן אי אפשר לפורעו וישאר בגיותו גוי מהול לזה ביאר הש"ס שמה שאמר לשם גר לאו למעוטי מילה אלא למעוטי מוראנה דהיינו אם יצא לו חולי או תולעת בראש הערלה אינו יכול הישראל לחתוך הערלה כדי שיבריא כי אין בחתוכה שום מצוה אלא רצונו הוא להתרפא לזה פירש הש"ס שאין כונת לשם גר לאפוקי מילה וזה הכל מיוסד על מה שאמרו שאסור להציל את העכו"ם כמו שאמרו עכו"ם לא מעלין ולא מורידין וזה נלמד ממה שאמר הכתוב ולא תחנם ואינו על עניין אם בא גוי למול או שיעשו לו פריעה ואין חילוק בזה בין עכו"ם לשאר וכו' וכל הבא למול ולהפרע לשם מצוה יכולין אנו למולו כדת מה לעשות: וכתב משה

ג (אמ"ת עיין בהלכות מילה פ"ג הלכה ז' ומרן הכסף משנה כתב דסבירא ליה לרבינו דאפילו אית ליה מורנא יכול למולו אם הוא לשם מצוה):

תשובה סט

א **שאלה** ותורינו רבינו מה שכתוב בהלכות תפלה (פ"ח) וכל דבר שבקדושה לא יהיה אלא בעשרה וכל אלו הדברים אם התחילו בהם בעשרה והלכו מקצתן אעפ"י שאינן רשאין יגמרו השאר וכו' איך יהיה פירוש זה אם התחיל השליח צבור קדיש ויוצר אור ויצא אחד מהם יאמרו השאר הקדושה אף שלא יש עשרה או לא וכן אם יצא אחד מהם בשעה שהתחיל השליח צבור מגן ומחיה יגמור הקדושה וכל התפלה או לאו וגם מה שאמר עוד שם שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתם כיצד בשעה שהוא מתפלל והם שומעים ועונים אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הם כמתפללין במה דברים אמרים במי שאינו יודע להתפלל אבל היודע להתפלל אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו

אם זה הוא בשמונה עשרה ברכות אם בשאר הברכות כגון שמע וכיוצא ממה שמתפלל השליח צבור תורינו הדרתך ושכרך כפול:

ב **תשובה** יגמרו הקדושה בין קדושת יוצר ובין קדושת תפלה אבל קדיש לא יוכל לומר עד שהיו שם עשרה אבל בפחות מעשרה אינו יכול ושליח צבור אינו מוציא אלא את מי שאינו בקי ובכל התפלות ובכל השנה: וכתב משה

תשובה ע

א **שאלה** יורינו מורינו אם יכול לצאת בשבת לרשות הרבים בטליתו כרוך על ראשו ועל כתפיו אם לא:

ב **תשובה** זה ששאלתם על עניין הציצית הרבה מן המחברים הת"ח אחזו שער בזה זה אומר בכה וזה אומר בכה וכמה מהם אוסרין: והנה רבינו יצחק בעל ההלכות זצ"ל היה אוסר לצאת בציצית בליל שבת מפני שאינו זמן חיוב וראיתי לו תשובה בעניין זה ושם נאמר מדאמר רב הונא (שבת דף קל"ט) היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב חטאת וסבר ז"ל שהטעם שחייב חטאת מפני שלא יצא ידי חובתו דהא אינה מצויצת כהלכתה למד הוא דל מכאן שבליל שבת שאינו זמן חיוב לא יוכל לצאת בציצית והנה כל התלמידי חכמים אשר באו אחריו למדו מזאת ההקדמה שאין אדם רשאי לכרוך הטלית על ראשו ולא לחגור בו וכיוצא אלא באופן שיוצא בו ידי חובתו דהיינו שיהיה עטוף בו ומכוסה ראשו ורובו אמנם לדידי חזי לי דמותר לצאת בציצית בלילה וכן יכול לכרכו על ראשו או על צוארו או לחגר בו או כמו שירצה ולדעתי אם הציצית משא איך נוכל להתירן משום מצוה לצאת בשבת אפי' בעטיפה דהא לא אתי עשה דמצות ציצית ודחי שבת דהיא לא תעשה שיש בה סקילה ולכן מותר לצאת בו שאינו משא לא שנא עשה בו מצוה או לא עשה ובין ביום ובין בלילה יכול לצאת שאין הציצית משא אלא נוי הבגד אבל אם אין הטלית מצויצת כהלכתה אז אינו יכול לצאת ולא מן הטעם שאינו יוצא בה ידי חובתו אלא ממה שאמרו חשיבי ולא בטלי דאם היא מצויצת כהלכתה אז הוי נוי ואם אינה מצויצת כהלכתה אז היוצא בה בשבת חייב חטאת ולא שמענו מימינו מי שאסר לצאת בשבת ובליל שבת ובתלמוד הוזכר במי שקדש עליו היום והוא לבוש תפילין ואין מזכירין זה בציצית ולכן הנראה לי שהיוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב חטאת ולא מפני שלא יצא ידי חובתו ואין הדבר תלוי אם יצא ידי חובתו או לא יצא אלא הטעם דאם היתה מצויצת כהלכתה אין אותן החוטים משאוי אלא תכשיט ואם לא היתה מצויצת כהלכתה אז ודאי אינן תכשיט וחייב היוצא בה

והמצויצת כהלכתה יכול לצאת בה בין ביום בין בלילה שאינו זמן חיוב ובין אשה וקטן ביום וכך אנחנו עושין ופסקנו תמיד וזה נראה לי פשוט:

ג וכתב משה

תשובה עא

א **שאלה** יורינו רבינו את אירע מילה ביום כפור או תשעה באב אם יברך על הכוס כורת הברית ויטעים ממנו לתינוק ולא חיישינן דילמא אתי למסרך או יברך בלא כוס יורינו אדונינו ושכרו כפול מה':

ב **תשובה** אין הברכה צריכה כוס ומי שבירך בורא פרי הגפן באופן זה ודאי בירך ברכה לבטלה מפני שלא טעם הוא ולא שום אחד מהמבינים הברכה אף אם היתה ללמוד התינוקות ולכן אין מביאין כוס כלל באלו הימים ולא בשאר ימי התענית:

ג וכתב משה

תשובה עב

א **שאלה** ילמדנו רבינו אם המתפלל יכול להפסיק בין הברכות שלפני קרית שמע או אחריה בפיוטים או בברכות אשר יארעו כמו ציצית והתפילין או שירים ותשבחות ונגונים ויהיה זה כמו שאלת שלום והשבתו או נאמר בכגון זה דאיתמר איתמר ודלא איתמר לא איתמר ואם יותר טוב לקרוא ק"ש ביחיד עם הנץ החמה או להמתין שעה אחת או יותר עד שיתקבצו הקהל האר עינינו בתשובתך ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אין ראוי להפסיק בשום דבר והעוסק במצוה אינו ראוי לפסוק לדבר אחר ולהפסיק בין הדבקים גם מן הראוי שהיחיד והצבור שיקראו קרית שמע עם הנץ החמה: וכתב משה

תשובה עג

א **שאלה** ילמדנו רבינו במעשה שהיה שבשלו כחל כבשה קטנה עם בשר שלה ביחד מה דינה דיש מי שאומר מאחר שהיא קטנה אין בה איסור ויש אומרים דאין חילוק בין גדולה לקטנה ואסור לבשלה יחד גם יורינו רבינו אם האיסורין אשר אמרו חכמים שבטלין בששים אם מותר להורות כך לעם הארץ או לא יורינו מורה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אין שום חילוק בין כבשה גדולה או קטנה ודינן שוה וליכא מאן דמפליג והטעם כי הכבשה אף שתהיה קטנה ימצא בה חלב כי טבעה מכריחתה ומדמה מתהוה החלב אבל יהיה מעט אמנם כשמתגדלת ויולדת ומניקה יתרבה החלב ולכן בודאי לא

יהיה ביניהן הפרש ואסור לבשל כחל הכבשה קטנה אף אם תהיה קטנה ביותר אלא עד שיקרענה שתי וערב ויטיחנה בכותל עד שלא ישאר שום לחלוחית חלב דאז מותר לבשלו עם בשר ואם בשל כך בלא שום קריעה וטיחה אז צריך לבטלו בששים ועל מה שאמרתם על עניין האיסורין דבטלי בששים אם מותר להורות כך לעם הארץ ודאי כי הדין שוה לכל אדם ולא גזרינן שמא יפרצו פרץ מפני כי דבר שנתערב היתר באיסור מדין תורה חד בתרי בטיל כשיהיה דבר ההיתר יותר ומכ"ש כשאין בו טעם האיסור דבטל במיעוטו ורבנן הוא דגזור עליה להרחיק האדם מן העבירה ואסרו עד שיהיה אחד בששים ואמרו לא תזלזל בשיעורא דרבנן אמור מעתה מאחר כי אחד בששים גזרה הוא ניקום אנן ונגזור גזירה לגזירה מי שמע כזאת מי ראה כאלה ודע כי הכחל שאסור לבשלו עם חלבו הוא מדברי סופרים ומדין תורה בשר שחוטה בחלב שחוטה מותר כאשר תראה בחולין (דף ק"ט) ומעשים בכל יום בערי המערב שכמה מעמי הארץ מבשלין בפונדקאות ובאים הגויים כדי לצערן ומניחין בתוך הקדרות דבר איסור ומתירים להם חכמי המערב אם יש ששים וכך ראוי להורות מהטעם שאמרנו דהיא גופא גזירה ולא גזרינן גזירה לגזירה ואין ראוי לדיין לאבד ממון ישראל ולאסור דבר המותר אחר גזרת חכמים דאם כן אין לדבר סוף: וכתב משה

תשובה עד

א **שאלה** מהדיין הנחמד ר' נהוראי בר' הלל הדיין ז"ל ילמדנו רבינו איך יהיה עשיית הספר תורה שיהא ארכו כהקיפו לא פחות ולא יותר:

ב **תשובה** תעשה אמה אחת מחמשה זרתות או ששה וכיוצא אך שתהיה שוה בהלוכה ובצדדיה ותהיה מאבנום או ברוש או מאילן אגוז וכיוצא באופן שלא תתעות ותחלוק זאת המדה כלה אצבעות עד שתרשום בארכה חמשים אצבעות או ששים וכיוצא ודע כי כל אצבע המוזכר בתורה בכל המקומות הוא רוחב אגודל מאמצע ואחר אשר חלקת אותה האמה לאצבעות תחלוק אצבע מהם לששה חלקים או שמנה ויהיה ידוע אצלך שיעור חצי אצבע ושליש ורביע ששית ושמינית ותקח הקלף או הגויל ותרבעם בריבוע ויהיה רוחב כל עור ארבעה ועשרים אצבע מאצבעות אשר באמה וזה יהיה שיעור קומת הספר בלי ספק ואין קפידא בשיעור העורות כי יש עור ארוך ויש עור קצר אך תמוד באומד הדעת העורות עד שתדע כמה יהיה אורך כל עור ועור יש עור שארכו חמשים אצבע ויש שהוא ארבעים וחצי ויש שהוא שלשים ורביע וכיוצא ולאחר שתדע אורך כל עור ועור תציינם אצלך למזכרת או תכתוב מאחוריו בכל עור ועור שיעורו אח"כ תסדר

העורות כמו שגוללין הספר תורה מהודק הדק היטב עד שיהיה כ"ד אצבעות ותמדוד בחוט של משי שזור ואח"כ תפרידם ובאותם העורות יהיה כתיבת הספר תורה ותקח כל עור ועור ותשרטט שיעור ד' אצבעות למטה וג' למעלה גליון והשאר שהוא י"ז אצבעות לכתיבה דהיינו אם היה סכום העורות אלף וחמש מאות אצבעות קח עור אחד כמו אלו ויהיה אצלך לנסיון דהיינו שתחתוך דף אחת ארכה י"ז אצבעו' ורחבה כדי לכתוב למשפחותי' ג' פעמים ממין האות אשר תרצה לכתוב בה הס"ת אם דקה או עבה ותראה כמה אצבעות בא לרוחב הדף אם בדרך משל בא הרוחב ארבע אצבעות וצריך בין כל דף ודף שתי אצבעות נמצא רוחב הדף ששה אצבעות עם השיור אז תחלק סכום האצבעות אשר בכל הס"ת דהיינו שהספר כולו אלף ות"ק אצבעות כאשר אמרנו תחלקם לששה ששה אצבעות שהוא רוחב כל דף ודף והשיורים יהיו הדפים מאתיים וחמשים הא למדת שמה שיש בעורות האלו הוא מאתיים וחמשים דפין אשר בהם צריך שתכתוב הספר אז תספור דפי החומש אשר תעתיק ממנו ותדע כמה דפים העתקת באותו הדף אשר כתבת ותשער אם תוכל לכתוב כל הספר תורה באותן הר"ן דפין הנה מה טוב ואם היה יהיה שהקלף הרבה אז תרחיב האותיות ואם להיפך תכתוב כתיבה דקה יותר או חמשה דף אחרת שתהיה יותר רחבה או יותר קצרה ותכתוב פעם אחרת עד אשר תכוין באמיתות ואם יותר ד' או חמשה דפין או יפחות לא תשגיח בזה שזה לא יזיק לך כלל ומאחר אשר ידעת בבירור חשבון הדפין דהיינו כי בזה הדף אשר נסית בה ידעת חשבון כל הספר תורה כאשר אמרנו אחרי כן תקח העורות ותעשה שרטוט לכל דף ודף לעצמו ומה שישאר מכל עור ועור אם יש יותר משיעור אצבע וכחצי שעורה תחתוך אותה מפני שצריך בסוף כל עור ועור ובתחילתו אצבע ומשהו שיור וזה כדי לתפור מכאן ומכאן ויהיה בין דף ודף ב' אצבעות והתפירה באמצע והנה כנגד מה שיפחות מאותם החתיכות צריך שתקח עור שלה כאלו ותראה כמה אצבעות חסר כך תוסיף אך תמיד תשגיח שתהיה הדף אשר תכתוב כאותה הדף של הנסיון שהיא ארבע אצבעות וב' אצבעות יתרים לצורך השיור וכאשר ציירתי לך הכל ושיעור האצבע והדפים תדע ותשכיל ודע כי רוחב כל דף מספרנו ארבע אצבעות ובזה הרוחב כתבתי למשפחותיכם שלשה פעמים והשיטות אשר בכל דף אחד וחמשים וכאשר תעשו כך בזה האופן דהיינו כל דף ד' אצבעות רוחב ובכל דף נ"א שיטות ובכל שיטה כשיעור למשפחותיכם ג"פ אז אין צריך שום חשבון כי בודאי יהיה ארכו כהיקפו אך בזאת צריך ליזהר שאם יהיה הקלף עב ביותר תהיה הכתיבה יותר דקה ורוחב הדף פחות מארבעה [אצבעות] והשיטות יותר מנ"א ואם יהיה הקלף יותר רק צריך שתהיה הכתיבה יותר עבה והדף

רחבה והשטות פחות מזה דהיינו או חמשים או מ"ט וכאשר תקח כלל זה בידך כאשר כתבנו אז לא תטרח ואם תעשה שיהיו העורות כספרנו אז לא [תצטרך] כי אם לכתוב בדף שרחבה ארבע אצבעות נ"א שיטות ובכל שיטה כשיעור ג"פ למשפחותיכם ודיו ודע כי אורך ספרנו אלף ושלש מאות ושנים וששים אצבע חוץ מן הגליון שבתחילת הספר וסופו והדפין מאתיים וששה ועשרים ואלו הששה אצבעות הנותרין ליתרון רוחב הדף אשר בה שירת הים וגם ליתרון הדף אשר בה שירת האזינו שהיא צריכה ריוח בתחילת השטה ובסוף ובאמצע הא למדת איך יבא אורך הספר אורכו כהיקפו ואופן עשייתו והמקום ירחיב לכך בתורתו ויעזור אותך לקיים מצותיו ותורותיו ושלומך יגדל כנפשך שבעך: משה בר מימון זצ"ל

תשובה עה

א **שאלה** יורינו הדרת כבוד גדולת קדושת אדונינו מורינו ורבינו איזה צד מן העור הוא הנקרא קלף ואיזה צד הוא הנקרא דוכסוסטוס אם הצד אשר הוא דבוק לשער הוא הנקרא קלף והצד אשר דבוק לבשר הוא הנקרא דוכסוסטוס או להפך יפרש לנו אדוננו פירש מרווח כיד ה' הטובה עליו ובאורך נראה אור ואל ישת עלינו חטאת כי ללמוד אנו צריכין ויודיענו איזה צד מהקלף יכתוב בה התפילין ואיזה צד מהדוכסוסטוס יכתוב בה המזוזה לינהר לן עיינין והאל יאיר עיניו בתורתו ותכון מלכותו:

ב **תשובה** אם יקח העור שלם ויעבדנו כנהוג דהיינו שמלחו וסיידו והשיר השער ונתן בו קמח או סובין והוסיף לעבדו זה נקרא גויל וגויל הוא שם הדבר שלא נתקן ולא נגמר כל צרכן ולכן קורין לאבני דלא משפיין גויל ואבני דמשפיין גזית ואם יקח העור ויחתוך בעבין ויוציא הצד הדק אשר ממקום השער ויעבדהן כמו שאמרנו זה נקרא דוכסוסטוס והחלק השני הוא יותר עב אם עבד אותן כראוי נקרא קלף וזה הקלף לא יכתב בו אלא מצד אשר היה דבוק בבשר וזה הדוכסוסטוס לא יכול לכתב בו כי אם המזוזה ומקום הכתיבה במקום שער והוא המקום אשר יגדל ממנו השער הא המקום אשר היה דבוק בגב הקלף: וכתב משה

תשובה עו

א **שאלה** ותורינו הדרתו איך יהיה עשיית התגין ואם הוא הלכה למשה מסיני או תקנת חכמים או יהיה מנהג ואם כן מאיזה זמן נתקן יורינו מורה צדק את האור כי טוב ונעלה ונשמחה:

ב **תשובה** התגין הוא אותות קטנות בראש האותיות והן כעין זיינין דוקא אך יש חילוק באותיות יש אות שצריכה תג אחד ויש שצריכה שתים ויש שצריכה שלש וכיוצא עד שבעה זה הוא אופן עשייתן אמנם על מה ששאלתם אם הוא מנהג בודאי כי אין זה מנהג דזה קראוהו רבותינו ז"ל כתרי אותיות וכמו שאמרו מצאו להקב"ה קושר כתרים לאותיות וכן נמצא בספרי תורה שכתבה משה רבינו ע"ה אכן באריכות הזמן והטלטול נמצאו כמה וכמה חלוקים במסורת זה אומר בכה וזה אומר בכה ולא ראי זה כראי זה שיש מסורת שאומרים על אות אחת שצריכה שלש תגין ובמסרה אחרת נמצא באחת וכיוצא באופן שלא נמצאו מכוונין ולכן היה בדעת החכמים לבטל התגין מאחר שיש כמה חילוקים ואנחנו לא נדע אנה נפנה אמנם כאשר ראו כי אין זה מעכב דאין זה חילוק בפרשיות בפתוחות וסתומות כי אם במספר התגין ואינו מעכב כותבין התגין והוא מצוה מן המובחר אך אם לא יכתוב שום תגין אינו פוסל המצוה וכל הספרים אשר במערב כתובים בתגין: וכתב משה (עיין בהלכות תפילין פ"ב הלכה ח'):

תשובה עז

א **שאלה** ותורינו הדרתו בספר תורה אשר נמצא השם כתוב חציו בתוך השיטה וחציו חוץ לשיטה אם יפסל הספר בזה ואינו יכול לקרוא בו בצבור אם לא יורינו הדרתו ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** זה הסופר חדש פעל זר לא ראינו מעולם מי שעשאו והראוי אצלי להחליף אותה היריעה ולגנזה ואחר חלופה יקראו בו בצבור לכתחלה: וכתב משה (וז"ל הרב המאירי בק"ס ואחרוני הרבנים כתבו שאם נזדמן לו שם והקדוש בסוף שיטה אין ראוי להתחילו אא"כ נכנס כלו בתוך השיטה ולא להוציא ממנו אפילו אות אחת ודבר זה יראה שלא אמרוהו אלא שכל אות שבגליון הוא הגהה והוא אצלם כדין תלויה דביני שיטי והרי אמרו כלו תולין מקצתן אין תולין וא"כ אף בדיעבד פסול ושמא דוקא תלייה ולאסור לכתחלה אבל להיות תלויה גמורה לפסול אף בדיעבד לא: (* נעתק מס' מעשה רקח:)

תשובה עח

א **שאלה** ילמדנו רבינו אם זאת הכתה הנקראים קראין אם נמצאו במקום מיוחד או בבית המדרש או בבית הכנסת ויש תשעה רבנים אשר הם מודים בתורה שבכתב ותורה שבע"פ אם אחד מאלו הקראין יגמור המניין ויכולין לומר קדיש וכיוצא מהדברים

הצריכים מניין עשרה וכמו כן אם באחד מהם יכולין לזמן וכן אם היו ששה רבנים והשאר קראים הביננו מלכנו הדין בזה ולא נטה ימין ושמאל והיה שכרו כפול מה':

ב **תשובה** מהיכא תיתי שישלימו בהם מניין מאחר שהם אינם מודים בדברי רז"ל ואם כן ודאי הם אין משלימין המניין והראיה לזה ממה שאמרו בעירוב או ביד מי שאינו מודה בערוב וכו' אינו עירוב וכ"ש אלו שאינם מודים בחוקים אלו כלל בודאי שאינם מצטרפים לא למניין לקדיש לתפלה ולא לזמון ולא לשום דבר ואפילו יהיו מאה כלא חשיבי דהם אינן משגיחין בדברי רז"ל כלל כי אם מה שיראה להם מהכתובים ואין משימין לב על כל החקים והמשפטים אשר צוו רז"ל ומי שאינן מודה בדבריהם אינה נוכל להצטרף עמהם בדבר אשר הם תקנו ואלו אינם מודים ובודאי אסור הוא: וכתב משה

תשובה עט

א **שאלה** ותורינו הדרתו בראובן אשר יש לו שפחה לשרת בבית גדולה או קטנה והיא לשה העיסה אם יכולה להפריש החלה מהעיסה ותהיה ידה כיד בעלה ורשותה כרשותו אם לא יורינו מורה צדק מהו הדין בזה ושכמ"ה:

ב **תשובה** החלה והתרומה דינן שוה בכל התורה דהא תרומה קראה הכתוב וכמו שאין הקטן יכול לתרום כך אינו יכול להפריש חלה והנה אמרו במשנה תרומות (פ"א משנה א') חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתם תרומה החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו והנכרי אמנם קטן שהגיע לעונת נדרים ולא הביא שתי שערות אם תרם תרומתו תרומה ולכתחלה אינו יכול לתרום עד שיביא שתי שערות וממה שמנעה המשנה תרומת הנכרים תלמוד משם כי העבדים יכולים לתרום שהם ברשות אדוניהם מפני שאמרן אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית והעבדים כאשר נכנסו בברית מדטבלו לשם עבדות יכולים לתרום ואמרו במשנה (שם פ"ג מ"ד) הרשה את בן ביתו או את עבדו או את שפחתו לתרום וכו' מזה נראה שעבדו כבן ביתו ויכול לעשותו שליח לתרום ולהפריש חלה כאשר זכרנו: וכתב משה

תשובה פ

א **שאלה** האר עיננו במה שזכרת בהלכות תפילין (פ"ג הלכה י"ב) באורך רצועה של יד כדי שתקיף אח הזרוע ויקשור ממנה הקשר וימתיח רצועה אחת עד אצבע אמצעית ויכרוך ממנו על אצבעו שלש כריכות ויקשור זה הקשר על אצבעו אחר הכריכות אם מוכרח לעשות כך והוא חיוב או לא ועוד זכרת (שם פ"ד הלכה ה) ושל יד קושר אותה

על שמאלו על הקיבורת והוא הבשר החופה שבמרפק ואמרת שצריך לברך על התפלין של יד אחר הנחה על הקיבורת קודם קשירה אם זאת הקשירה על הקיבורת היא עיקר הקשירה ואז צריך לברך או עיקר הקשירה הוי על האצבע ואז צריך לברך ואף גם זאת שזכר' בהלכות תלמוד תורה (פ"ז הלכה י"א) ואפילו נדה עצמו על דעת פ' וכו' מהו פירושו הורינו הדרתו והמקום יאיר עיניו במאור תורתו אנס"ו:

ב **תשובה** כאשר יניח הרצועה על הקיבורת אז הוי הקשר העיקרי ואז צריך לברך אמנם הקשירה על האצבע תהיה אחר הברכה ואז יהיה קשירה תמה ומה ששאלתה פירוש נדה עצמו על דעת פלוני דהיינו זה שנדה עצמו בתנאי אם יעשה פלוני דבר זה הרי אם לא יעשה פ' אותו הדבר צריך הפרה דהדבר ידוע נדוי על תנאי צריך הפרה רוצה לומר אפילו לא נתקיים התנאי: וכתב משה

תשובה פא

א **שאלה** ותורינו הדרתו בעליה אשר על בית הכנסת ובה צד אחד מכוון על ההיכל אשר בו ספרי תורה המקודשים אם מותר לדור בבית זה ואם תמצא לומר שבכל הבית אשר היא על בית הכנסת יכול לדור אך הצד אשר הוא מכוון על ההיכל מה דינו ואם יכול לעשות מלאכתו אם לא יורינו מורה צדק ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** יכול לדור בבית אבל המקום אשר על ההיכל לא ואינו יכול לישן שם ולא להניח כלי מלאכתו אבל בשאר הבית יעשה כרצונו: וכתב משה

תשובה פב

א **שאלה** ותורינו הדרתו במה שהוזכר בר"ה (כ"ט) כל הברכות כלן אעפ"י שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא ובעי רבא בברכת הלחם של מצה וברכת היין של קדוש היום ואמר אעפ"י שיצא מוציא לא ידענו פירוש אלו הדברים גם מצאנו לא יפרוס אדם פרוסה אלא אם כן אוכל עמהם והיה הטעם משום הוצאת שם שמים לבטלה והנה מה שאמרו אם לא יצא מוציא הוא דוקא בשיאכל עמהם ואם לא יאכל עמהם אינו מוציא ומצה וקידוש היום שאני או אפילו במצה וקידוש היום יברך לעצמו תחלה ואחר כך מוציא וראינו כמה מבני אדם שהם מקדשין בליל פסח בבתים אחרים ואח"כ מברכין לעצמן על היין ועל המצה וגם כמה שמברכין בביתם ואת"כ מברכין לאחרים הביננו מלכנו ביאור אלה הנוסחאות והאר עינינו במאור תורתך ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** לא מצאתי שום חילוק כלל ועיקר זה ודאי שכל מצוה צריך לברך עליה ואם זה לקח המצה ויצא בה ידי חובתו ורצו אחרים לקיים בה כן אותה המצוה מהיכא תיתי שלא יוכל לברך כדי שהם יאכלו ממה שחתך ובירך להם ואם לא יברך לא יצאו ידי חובתם ולכן הוא מברך כדי שישמעו אלה ויצאו ידי חובתם ולזה אין חילוק בין אם יצא הוא ידי חובתו ממצה זו ובין לא יצא ואינו צריך שיצא ידי חובתו עמהם בכלל אלו בכל פעם שיברך להם: וכתב משה

תשובה פג

א **שאלה** האר עינינו ושמח לבנו כי נפלאה מאד מה שכתבת בחבור הגדול הלכות תענית (פ"א הלכה י') שצריך לומר ענינו במנחה בערב הצום בהקבלה ואיך יאמר ביום צום התענית הזה ולא התענה עדיין ואף גם זו שכתבת (שם פ"ב הלכה ו') עיר המוציאה ת"ק רגלי אם יהיה ישראל או בין גוים בין ישראל וגם זו לטוב אשר זכרת ה' יסודי התורה (פ"ו) וכן השורף עצי הקדש דרך השחתה לוקה שנאמר ואשריהם תשרפון באש וגומר אהה אדונינו משה רבינו דבר אתה עמנו ונשמעה אלו העצים מה הם ובאיזה הקדש מיירי ומה שכתבת (הלכות דעות פ"ד הלכה כ') כל המנהיג עצמן בדרכים אלו שהורינו אם הוא בחירק או בצירי שיש חילוק גדול ואתה שלום כנפשך שבעך:

ב **תשובה** אם יאמר ענינו בערב הצום ואף כי לא התענה עדיין אין בזה שום דבר מפני שבערב שהוא תשלום היום כבר הוא התחלת יום מחרת ולזה יכול להתפלל ערבית של שבת בערב שבת וערבית של מוצאי שבת בשבת, ומבדיל כאשר ביארנו במקומו ומה ששאלתם על עיר המוציאה ת"ק רגלי אין חילוק בין ישראל לגוים בעניין זה ואם היו כולם ישראל הל"ל המוציאה ת"ק מישראל ועל מה ששאלתם השורף עצי הקדש הם העצים אשר הם הקדש לבדק הבית אבל מה איכפת לן מי הקדישם או שהגזברין קנו אותם מכל מקום הם עצים מוכנים לבדק הבית ובדרכים אלו שהורינו בחיריק: וכתב משה

ג (אמ"ת נוסחא זו הביאה הרב המגיד ותמה על רבינו עמ"ש שיתפלל ענינו אמנם מר"ן ז"ל כתב אפשר נוסחא משובשת נזדמנה להרב המגיד ומכאן נראה דהנוסחא שרירא וקיימת וכן נכתב בהגהות ועיין בשאלתות דרב אחאי פ' כי תשא פ' ויחל שכתב שיתפלל ענינו במנחה ערב הצום והביאה הרא"ש ז"ל פ"ק דתעניות אכן הוא כתב שיתפלל בערבית ערב הצום וגם הטור הביא נסחא זו של רבינו):

תשובה פד

א **שאלה** ותורינו הדרתו מה שכתב בספר אהבה הלכות תפלה (פ' י"א ה' ז') ואין מספידין בתוכם אלא הספד של רבים והמנהג באכסנדרייא שמביאים המת בחצר בית הכנסת עד שיתפללו הצבור ואח"כ יבואו הדיינים וחזנים ואח"כ יבואו כל הקהל יצ"ו עם המטה ויאמרו צדוק הדין וקינות כל אחד מהחזנים ואחר כך מוליכין אותה לבית הקברות אם זה נקרא הספד של רבים או לא וכן אם אחד מהאבלים אינו יכול לעלות לבית הקברות או הוא חולה או מפני הגשמים או על שמועה כי באה לו ונוהג שבעת ימי אבלות בבית הכנסת ואחר התפלה יאמרו צדוק הדין וקינות הנמצאים שם אם זה הספד רבים או לא ואם יש מנהג זה בעיירות אחרות או לא:

ב **תשובה** אין זה נקרא הספד של רבים והספד של רבים הוא כשמת אחד מגדולי העיר אז חייבין כל העם לסופדו או שנשמע על אדם כשר שנפטר לבית עולמו זה הוא הספד של רבים דאז יכולין לספוד בבית הכנסת ומה שראינו במצרים שיש להם כותל מיוחד ויושבין כל שבעת הימים דננו אותה לכף זכות שאמרו שאותה המקומות אשר יקראום כותל האבלים לזה נבנה מעיקרא ואינם כשאר הבית הכנסת אלא מתחלה הוקצה לכך וכך התנו אמנם בית הכנסת סתם ודאי שאסור לומר בו קינה על מת אלא אם יהיה הספד של רבים: וכתב משה

תשובה פה

א **שאלה** ותורינו הדרתו נשיאות כפים המנהג אצלנו בנא אמון מהקדמונים שעולין הכהנים להיכל אשר בו הספרים ועומדין שם לברך ולפעמים פתח ההיכל פתוח או סגור ואין גם אחד שערער בזה כלל ולעת עתה הנה ראיתי מי שרוצה לאסור דבר זה שלא יעשו נשיאות כפים בהיכל ואף גם מפני כי אחוריהם אל היכל הקדש יורינו מורה צדק הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אם היו הספרים גבוהים מן הארץ עשרה טפחים חלקו [רשות] לעצמן ואין שום איסור לכהנים שאחוריהם אל היכל הקדש בשעת נשיאות כפים וכן נתפשט המנהג: וכתב משה

תשובה פו

א **שאלה** לנהר לן עיינין בפירוש שבת (קל"ה) יש יליד בית שנימול לאחד ויש יליד בית שנימול לשמנה יש מקנת כסף שנימול לאחד ויש מקנת כסף שנימול לשמנה יבאר לנו באר היטב כל בבא בפני עצמה כיד ה' הטובה עליו והיה שכר כפול מ"ה:

ב **תשובה** חילוק ד' בבות הללו מבוארים והוא כי ילוד בית נימול לשמנה ידוע וכן מקנת כסף נומול ליום אחד ביום שקנאו היינו דאם קנה עבד קטן בן יומו צריך למולו בו ביום שמקנת כסף דינו בו ביום וכן אם קנה שפחה אחת וקנה עוברה אדם אחר דהיינו הגוף לזה והפירות לאחר זה העובר הוי מקנת כסף בפני עצמו שנולד ברשותו וכאשר קנאו וקנה את אמו קניון אמו קונה לו כגון זה אם נולד נימול לשמנה והוא מקנת כסף זאת היא הבבא הג' יש מקנת כסף נימול לשמנה אמנם אם קנה שפחה לעוברה בלבד או שקנה שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות הרי זה הילד נולד ברשותו והוא יליד בית בלי ספק ואם נתעברה ברשותו וילדה הרי זה נימול ביום שנולד מפני שזה הנולד דינו כדין מקנת כסף וכאלו היום קנאו דהיינו ביום לידתו שאין לו שום דבר בגוף האם שהרי לא קנה אותה אלא לעובריה שיהיו לו כל מה שתלד וכן אם קנה שפחה ע"מ שלא להטבילה אין זה הילד נקרא יליד בית למולו לשמונה וכמו שאמר הכתוב באנשי בית אברהם שהם אשר טבלו וקבלו עליהם דינים ולא השפחות אשר הם עדיין בגיותם שאלו אינן נקראין אנשי ביתו וכמו כן זאת השפחה שלא טבלה אינה מאנשי ביתו ולזה ולדה אין דינו כדין יליד בית ונימול ביום שנולד ואם טבלה אמו אחר שילדה נמול לשמונה אבל אינו דוחה שבת שכך הוא הדין שאינו דוחה שבת כלל אלא ליליד בית שטבלה אמו לשם עבדות ואח"כ ילדה הרי הרחבנו בפי' בבות האלו ושלומכם יגדל: וכתב משה

תשובה פז

א **שאלה** ילמדנו רבינו במה שנהגו באסכנדרייא שהקורא בתורה אם הגיע לקריאת שלש עשרה מדות שהם בפ' כי תשא שותק עד שיקראו הקהל בקול גדול והיה התחלת קריאת הקהל מהשם הב' דהיינו ה' אל רחום וחנון וגו' ויש מי שאומר שאינו מן הראוי לפסוק בין הב' שמות ויהי היום העיר עניין זה הרב רבי פנחס נר"ו ואמר לנו שאי אפשר לומר בקריאת הקהל השם אחד בלבד כאמו' כי לא יהיו הי"ג מדות כי אם דוקא בהזכרת הב' שמות ה' ה' אל רחום וחנון וגו' עד שבא רבי אלעזר שצ"ו ואמר שלא יבטלו המנהג ויאמרו כמו שהיו אומרים בתחלה ובמאי דביני ביני כמה מבני עמנו שצ"ו קראו תגר על מנהג זה דהיינו מה שיקראו הקהל בקול גדול ואמרו כגון זה לא שמענו ולא ראינו בשום

מקום מהש"ס כי אם רבינו סעדיה ז"ל חשב זה עם הדברים אשר נהגו לומר בקול רם כגון כי מחה אמחה והפסוקים שבשירת הים וגם בדברי קבלה קק"ק ה' צבאות ואחר החקירה לא שמענו שיש רמז לזה מהתלמוד הנה כי כן יורינו מורה צדק שצ"ו אם נזכר שום דבר מזה בש"ס ואיך יהיה אופן קריאת הי"ג מידות ואם יהיה חובה לקרות הי"ג מידות בקול רם או אין זה כי אם מנהג ולכן כל אחד יעשה כמו שירצה אהה אדונינו מורינו רבינו האר עינינו בתורתיך ולא נטה ימין ושמאל והיה שכרו כפול מ"ה:

ב **תשובה** כל אלו הדברים לא הוזכרו בתלמוד כלל והנראה לי שהוא מנהג שיסדו החזנין אכן איני יודע מזה וגם איני מונע למי שנהג כך שהרי כמה קהלות נהגו לומר בקול רם וכמה קהלות אין אומרים שום דבר כי אם החזן קורא אותם כמו שקורא שאר הפרשה והכל תלוי במנהגים ואין בזה שום דבר אמנם על מה ששאלתם על הי"ג מדות האמת שהשם הראשון אינו ממנין הי"ג מדות ומעולם לא שמעתי מי שחולק בזה וכך נראה מהכתוב שאמר הקב"ה וקראתי בשם ה' לפניך וחנותי וגו' הוא אמתת העניין שזכר האל יתברך ה' אל רחום וחנון וגו' והגאונים כלם האריכו בזה וכאשר זכר הרב בהלכות דברי רבי' האיי זלה"ה ורב חסד שהיא מדה ששית וזה לא יתכן אלא אם תתחיל המניין מהשם הב' וכמה מהגדולים נתחבטו בזה דיש מי שאומר שונקה הוא מדה אחת ולא ינקה מדה אחרת וכן נראה מהתרגום ויש מי שאומר שהכל מדה אחת ואומרים כי האל יתברך ויתעלה שמו לעד רחמיו מרובין ונקה לא ינקה וכמש"ה ונקתה לארץ תשב ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך אכן החשבון יהיה כך ה' מדה אחת הב' אל הג' רחום הד' וחנון הה' ארך אפים הו' ורב חסד הז' ואמת הח' נוצר חסד לאלפים הט' נושא עון הי' ופשע הי"א וחטאה הי"ב ונקה הי"ג לא ינקה והחושב ונקה לא ינקה מדה אחת כאשר פירשו האנדולוסיים יהיה פוקד עון אבות על בנים המדה הי"ג ולא שמענו מי שאומר שה' הוא מדה אחת דאי אפשר דהא כל אלו המדות כל מדה ומדה עניין בפני עצמו וה' ה' הוא אחד ואם כן יהיה כמו שכתבנו ואין שום חילוק אם יאמר ה' או ה' ה' אל רחום וחנון וגו': וכתב משה בר' מימון זצ"ל

תשובה פח

א **שאלה** ילמדנו רבינו בשליח צבור אשר ישתה ויבא שכור לבית הכנסת ופעם אחת מצא ש"ץ אחר מתפלל ובעת הוצאת ס"ת חטף הספר והשליכו ושבר הרמונים ויענו כל העם יחדיו ויאמרו לו מה זאת עשית ויהי כמשיב ומה יהיה הס"ת כי לא היה בדעתו מרוב שכרותו יודיענו רבינו אם איש אשר אלה לו יהיה עוד שליח צבור או יתנו לו מצות

ס"ת להוליכו או שיטפל בשאר שירות הקהל קדוש מאחר דלית דין בר נש כי לא פעם אחת ולא שתים עשה כמעשה הרע הזה כי אם זה כמה פעמים יורינו מה יהיה משפטו ואם יתחייב שום דבר על אשר חטא או לא:

ב **תשובה** אינו מן הראוי שהשליח צבור יעשה כמעשים האלה רעים וחטאים ולכן לא יטפל בשום שורות הק"ק ולא יתנו לו בידו הספר תורה ויקח הקהל ש"ץ אחר ולא יראו לו פנים כי מי שמבזה את התורה ומחללה יהיה מדתו שגופו מחולל על הבריות: משה

תשובה פט

א **שאלה** ילמדנו רבינו בשני שותפים בדירה שאין בה דין חלוקה אמר אחד מהם לחבירו מכור לי חלקך בכך וכך או קנה ממני חלקי בכך וכך יש לחברו לעכב עליו או לא:

ב **תשובה** אין לחברו לעכב עליו וכופין אותו לכך: וכתב משה

תשובה צ

א **שאלה** ותורינו הדרתו באיש אשר קנה רביע חצר בשותפות עם בת אחיו ולא עברו ימים מועטים וימת האיש ואמו לקחה השטר ותצפנו ואמרה כי השטר נאבד וקרובי היתומים אומרים שהשטר היה כתוב בשם המת ולא נמצא ליתומים כי אם עד אחד ונשארו כמה ימים בקטטה זו אחר עמל וטורח נתרצתה האשה אם המת ונתנה ליתומים וחזרה ושכרה החלק של היתומים בשני דינרים וחצי מדי חדש בחדשו ויהי היום בא אדם אחר ואמר שקנה מאם המת הבית הזה ונתן לה המעות אבל לא כתב שטר על הקניין יורינו מורינו אם המכר מכר או לא:

ב **תשובה** הבית ליתומיה ואין מי שיוציאנה מידה ואם הוא קנה מהאלמנה אם המת או לא קנה אין על היחומים שום דבר: וכתב משה

תשובה צא

א **שאלה** ותורינו בראובן ושמעון שותפים בחצר לראובן שליש ולשמעון ב' שלישים וכל אחד שוכן בחלקו ויהי היום הביא אחד מהם לאחד מקרוביו שידור עמו בחלקו ויקם שותפו השני למנעו ואומר שאין רצונו שידור עמו כי אם שותפו ולא יותר יורנו הדרתו הקדושה אם יכול למונעו שלא יביא אחרים עמו אם לאו ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אם מתחלה זה לקח חלקו וזה לקח חלקו והיה התנאי ביניהם שיחליפו בדירם זה שנה בכאן וזה בכאן אז יכול לימנע חבירו מלדור עמו: וכתב משה

תשובה צב

א **שאלה** ותורינו הדרתו בראובן ושמעון ירשו חצר אחת ודר שמעון בחצר זו ה' שנים ולא פרע שכירות לראובן ונפל קטטה ביניהם ולקח ראובן החצר ודר בו חמשה שנים ולא פרע שכירות ודר בחנם כאשר דר שמעון ואח"כ דר שם כמו עשרים שנה ולא היה פורע לשמעון כי אם אחר עמל וטורח פעם אחת לשנים או לשלשה שנים והיה אומר כי הוא היה מוציא כמה הוצאות לתיקון החצר ויהי לימים עמד שמעון ותבע מראובן שרוצה לחלק חצר זו ויקחו כל אחד חלקו ושרוצה גם השכירות וראובן טוען כי הכל הוציאו לתקון החצר יורינו רבינו אם ראובן נחייב שבועה לזה או אינו חייב:

ב **תשובה** ישבע ראובן בנקיטת חפץ שלא [הרויח] בחשבון פרוטה קטנה על מה שהוציא ושכל ההוצאות אשר הוציא היו לתקון החצר למקומות הצריכים תיקון ולא יתרונות: וכתב משה

תשובה צג

א **שאלה** ותורינו באיש אשר חלף הלך לארץ מרחקים ובידו סחורה אשר לקח מאחרים וכאשר לא לאדם דרכו נשתהה זה האיש שם ולא בא ואחיו הוא המורשה שלו על כל ענייניו ויהי כי ארכו לו שם הימים ויקומו האנשים בעלי הממון ויאמרו אל אחיו תנה לנו את סחורתינו אשר נתננו לאחיך מהנמצא תחת ידך ויהי כמשיב מי יודע אם לעת כזאת לא יבא ואפשר הוא הצליח בסחורתו והלך אל ארץ אחרת וכאשר יבא יגדל פרע הן לו יהי כדבריכם הביאו לכם ראיה שאחי מת או שהפסיד הממון אם הן צריכין להביא ראיה או לא ואם היה יהיה כדבריהם אם יוציאו ממון היתומים לתת שאלתם אם לא ואם יכולין היתומים לטעון אם כדבריכם כן הוא שאבינו מת אם כן איפה תגבה אמנו את כתובת' ואנתנו יורשים כתובת אמנו יורינו הדרתו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אם יתברר בעדות גמורא שקרא וקיימת [בהברחת] זה האיש או במותו אז ישבע התובע איך אמת ויציב שהיה הריוח ביניהם ויקח ואם שטר הכתובה קודם אל יקח התובע אלא מה שישאר: וכתב משה

תשובה צד

א **שאלה** ותורינו אדונינו במעשה שהיה שראובן מת חלי"ש והניח בנים גדולים ובן קטן מתגורר עם אמו האלמנה בית אלמנותה והבנים הגדולים נשואים והם דרים לבדם וכאשר שמע הדיין שצ"ו צוה לבני ראובן הגדולים שישגיחו על אמם ואחיהם הקטן

והלכו הפרנסים והתנו עמהם לתת לו מידי יום ביומו זוז אחד לפרנסתו ושם נמצא אחד מקרוביו והוא נטל קנין שלם ליקח את הילד אצלו ולפרנסו בעד הזוז אשר נותנים לו מדי יום ביומו ויקחהו בביתו ומפתו יאכל ומכוסו ישתה והנער הולך וגדל ולא היה מספיק לו ב' זוזים בכל יום ועוד זו רעה חולה כי קרא ה' לרעב והרעב כבד בארץ ולא היה מספיק לו ארבעה זוזים מדי יום ביומו וכאשר ראה קרובו כי אין הקומץ משביע ויקרב אל אחיו וידבר על לבם למען יתנו ד' זוזים די פרנסתו אם יכול קרובו לתבוע לאחי הקטן או לא ומה גם כי אחי הקטן טוענים כי כך התנו עמו בקניין לתת לו זוז עד אשר יגדל ויצא אל אחיו וקרובו טוען כי לא זו הדרך כי בתחלה לא עלה במחשבתו להנאת הזוז כי אמר נר לאחד נר למאה והנה בעתה הלכה לה המחיה ואין ידו משגת יורנו רבינו הדין בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלימה:

ב **תשובה** אין קרובו חייב מפני הקניין אשר לקח כלל ואפילו היה ביכלתו לפרנתו וחייבים אחי הקטן בפרנסתו מממון אביהם די מחסורו אשר יחסר לו עד אשר יגדל או ישא אשה: וכתב משה

תשובה צה

א **שאלה** ותורינו בנער היה בבית הכנסת ובא אדם אחד ובידו שטר על זה הנער שנכתב לפני מרנא ורבנא אלעזר הדיין זצ"ל ובאו עדים וידעו בחתימת ידייהו וזמן השטר הנז' שנה אחת ואמר הנתבע שהנער היה קטן ואין קנין לקטן ובאו עדים והעידו שהוא בן ט"ו שנה מעתה יורינו מורינו אם צריך בדיקה כמו שצריך לקדושין וכיוצא או אין צריך הורינו אדוננו ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** הוא בחזקת גדול מאחר שהעידו עליו ואין צריך בדיקה: וכתב משה

תשובה צו

א **שאלה** יורינו רבינו ראובן ושמעון התנו בניהם בדבר מה וכתבו שטר ולקחו קנין ובכלל התנו שאם יחזור אחד מהם צריך ליתן לחבירו מאה דינרים כסף טבי ותקולי במתנה מעכשיו ובשעת התנאי אין בידיהם ממון מצוי כלל אם יבטל התנאי אחד מהם חייב ליתן לחבירו המאה דינרין או לא:

ב **תשובה** צריך שבשעה הקנין יהיה להם ממון מונח בשום מקום או בביתם או ביד אחרים ובזה יהיה התנאי קיים דהא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דצריך להחרימו חרם סתם אם היה לו ממון בשעה הקנין או לא: וכתב משה

תשובה צז

א **שאלה** ותורינו רבינו מה שזכר בדין ברכות בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה וכו' אחר כך אמר אחת ארוכה ואחת קצרה ולדעתינו שאחת ארוכה ואחת קצרה קאי לערבית שאמר ובערב וכו' אחת ארוכה ואחת קצרה ומאי ארוכה וקצרה ואף גם זאת יורינו מורה צדק אם ברכת התורה שהיא הערב נא וכו' היא חותמת נותן התורה והיא מעין הברכה או המלמד תורה לעמו ישראל שכך הוא בסדורי תפלה ואם הברכה האחת עשרה מן הי"ח שחותמת מלך אוהב צדקה ומשפט אין זוכרין בה מלך אלא בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים כמו שהוא הדין בהאל הקדוש ויהיה דינם שוה או לא גם אם קרית שמע על המטה מצוה וצריך לברך על מצות קרת שמע או לא תורינו הדרתו והיה שכרו כפול מעם ה' אלהי ישראל:

ב **תשובה** מאי דאמרינן אחת ארוכה ואחת קצרה הוא ביאור שתים שלפניה בין בערבית בין בשחרית והיא הברכה המתחלת יוצר אור שחרית ומעריב ערבים ערבית והברכה השניה קצרה והיא אהבת עולם ערבית ושחרית וכל ברכה הפותחת בברוך ומתיימת בברוך היא ארוכה ואם אינה פותחת בברוך היא קצרה וברכת התורה בודאי צריך שיהיה נותן התורה גמר הברכה שבכללה זוכר שהקב"ה נתן לנו את התורה למען נלמוד לעשות את כל הכתוב בה ושיפתח לבנו בלימוד התורה כי לזה נתנה לנו למורשה אמנם החותם המלמד תורה אין זה מכוון כי האל יתברך ויתעלה שמו אינו מלמד לנו התורה אך באהבתו אותנו הבדילנו מן הגוים ונתן לנו תורת אמת אכן עשיית המצוות צריך שיהיה ממנו ובידינו לעשות רצונו גם על מה ששאלתם על ברכה י"א היא חותמת בא"י אוהב צדקה ומשפט אמנם צריך שיזכור מלך בעשרה ימים בין כסא לעשור כאמור אמנם קרית שמע על המטה לא יברך עליה שאינה מצוה הצריכה ברכה (* עיין לקמן בחדושים:) וכתב משה

תשובה צח

א **שאלה** ותורינו אדונינו מורינו רבינו במה שזכרת בחבור (הלכות תפלה פ"ו) אבל לא ישאל לא בשלש ראשונות ולא בג' אחרונו' ויש מי שכתב שהיחיד ואמר בעבודה בהר מרום ישראל שם נעבדך ושם נדרוש את כל אשר צויתנו כריח ניחוח תרצה אותנו ותחזינה עינינו אם יכול לומר נוסח זה או לא וגם מה שזכרת (הלכות ברכות פ"א הלכה י"א) כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואעפ"י שלא ענה אמן ואמר וכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך אם זה

מיירי בשמע ונתכוון או בששמע בלא כונה דבר אתה עמנו ונשמעה כי צמאים אנחנו לדבריך ואף גם זאת שזכרת (שם פ"ג הלכה י"ג) שיזכור מעין קדוש היום בברכת מעין שלש אם זה הוא רצה והחליצנו המוזכרים בברכת המזון או לא גם מה שזכרת (שם פ"ד הלכה ד') חברים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן וכלה אם הניחו שם זקן או חולה חוזרין למקומם וגומרים סעודתן ואינם צריכים לברך שנים אם זה דוקא חתן וכלה וכן זקן וחולה או זה משל והכוונה על מי שיקום ממקומו על מנת לחזור וכן המוזכר בפירות ויין לעניין הסיבה כל המשנה את מקומו צריך לחזור ולברך איך יהיה זה השנוי אם באותו הבית בעצמו או חוץ לבית ודברים הבאים לאחר הסעודה אם הוא קודם ברכת מזון או אחר ברכת מזון ואם יכול ליטול ידו מן הים בכלי או הוא פסול ואיך יתנהג ההולך בים ואין לו מים אם צריך טבילה או נועל ידיו ויוצא וגם אם ברכת בורא נפשות רבות צריכה חתימה בא"י חי העולמים או לא ואם ברכת הטוב והמטיב צריך להזכיר בה שם ומלכות אם לא כי שמענו רבים אומרים כי אינה צריכה הזכרת שם ומלכות יורנו הדרתו והיה שכרו כפול מה':

ב **תשובה** זה הנוסח אשר אמרתם שמוסיפין בעבודה לא מעלה ולא מוריד דאין זה שואל צרכיו יען מעין הברכה הוא ועכ"פ העונה אמן או ישמע יצא ידי חובתו ומעין היום הוא שיזכיר יום המנוח או יום טוב וחתן וכלה זקן וחולה לאו למימרא כי אלו דוקא ותו לא אלא למשל הוזכרו ומשנה מקומו כדין קידוש היום דאמרו מפנה לפנה באותו הבית ולאחר הסעודה קודם ברכת המזון וההולך בים יטבל ידיו בים או יטול במים הראויין לשתיית הבהמה ובורא נפשות רבות אין בה חתימה כאשר הוזכר נוסחתה בחיבורנו הגדולה אמנם הטוב והמטיב וכן ג"כ דיין האמת צריכה הזכרת שם ומלכות בא"י אמ"ה הטוב והמטיב וכאשר הארכנו בנדון זה בחבורנו: וכתב משה

תשובה צט

א **שאלה** ותורינו רבינו במי שעושה ספר תורה של רא"ק תפור בגידין שלש תפירות אחת למעלה ואחת באמצע ואחת למטה לאורך היריעה אך שאר התפירה בחוט משי או דבר אחר יכול לקרוא בו בצבור ולברך עליו או לא יורינו אדוננו ושכמ"ה:

ב **תשובה** אחר אשר הוא רא"ק למה תשאל על התפירה אם הוא במשי וכיוצא הרי הוא כאחד מן החומשים: וכתב משה (אמ"ת עיין לעיל סימן כ"ו ולקמן סימן קל"ו)

תשובה ק

א **שאלה** ותורינו מי שיש לו אזור צמר והוא מונח במכנסיים של פשתים אם יש שום חשש שעטנז או לא:

ב **תשובה** אין כאן שום איסור כלל וכך אנחנו עושים וכך [עושים] במערב ובאנדנסלייא: וכתב משה

תשובה קא

א **שאלה** ותורינו אדוננו מה יהיה הדין במי שיקום באשמורת טרם יזרח הבוקר ואומר בקשות או פסוקים או מזמורים עד עלות השחר אם צריך לברך קודם ברכה התורה או לא ואם נאמר שיוכל לקרוא ולהודות לאל בשירות ותושבחות קודם ברכה ומה יהיה הדין בשליח צבור אשר מתחיל קודם אשר יצר בעל נטילת ידים בכמה מדינות בדמשק ובערי מזרח אם תהיה ברכה לבטלה מאחר כי כבר נטל ידיו וכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן או לא תורינו הדרתו ושכרו כפול מה' ואף גם זאת נהגו הקהל הי"ו בעת שאומרים במעריב וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם כורעים בכריעה עד גמר הפסוק ואינם זוקפין בשם יורנו מורינו אם יוכל לעשות ככה או לא והיה שכרו כפול מאת ה':

ב **תשובה** לעולם צריך שיברך על התורה קודם קריאה ואפילו הקרא פסוק אחד ואין חילוק אם יקרא דרך תחינה ובקשה יהיה מה שיהיה עכ"פ צריך לברך אמנם על מה ששאלתם על ברכת נטילת ידים וכיוצא ודאי ברכה לבטלה היא בלי ספק ולכך צריך לבטלה ואף אם יהיה מנהג כי אין מנהג בדבר איסור והכריעה בפסוק וירא כל העם וירונו וכו' כך אנו נוהגים ואינם זוקפין ראשם עד אשר יגמור הפסוק ואין בזה שום איסור: וכתב משה

תשובה קב

א **שאלה** ותורינו אדונינו במה שנהגו בצור לקרוא המגלה בי"ד ובט"ו ומברכין בשניהם לפניה ולאחריה אם עוברין משום ברכה שאינה צריכה או לא:

ב **תשובה** האמת הוא כי כל מקום אשר יסתפק לנו אם הוא מוקף חומה מימות יהושע בן נון או לאו נקרא בי"ד דארבעה עשר זמן קריאה לכל היא אמנם עוד זאת נעשה להסתלק מן הספק ונקרא גם בט"ו אבל בלא ברכה לא לפניה ולא לאחריה מפני שהיא ברכה שאינה צריכה ואיסורא דאורייתא הוא שנושא שם שמים לבטלה ואין ראוי לעשות כך מפני הספק וזה כלל גדול שבכל מצוה בין מדאורייתא בין מדרבנן אם נסתפקנו בם אם

יברך או לא עושה אותה בלא ברכה ואם מצאו דבר בסדרי תפלות אשר להם ונהגו בה אין ראוי לתלמידי חכמים להניח מנהג זה כי עכ"פ יום אחד אינו חייב ולכן ראוי לבטל המנהג כי אף העונה אמן בברכה לבטלה עתיד ליתן את הדין: משה

תשובה קג

א **שאלה** עוד זאת אדרש מאת אדוני בתפלות בני צור ביום טוב שני של גליות והקדוש וברכת זמן אשר אומרים אם גם בזאת עוברין משום ברכה שאינה צריכה או לא כי מהנראה מהבבלי ומהירושלמי כי צור היתה מלאה מישראל ואפשר היו באין שם השלוחים:

ב **תשובה** אין במנהגם זה שום דופי ואינם עוברים על ברכה שאינה צריכה כי האידנא כל מקום שיסופק אם היו באים השלוחים או לאו צריך לעשות שני ימים טובים כי זה תלוי במה שהיה מנהג אבותיהם ואפשר שהיה מקום קרוב לירושלם ולא יבואו השלוחים או מפני סכנת הדרכים או כי הגויים מונעים אותם לכן כל זה תלוי במנהג כי אם היו עושים ב' ימים טובים זה מורה כי לא היו באים השלוחים לאיזה סיבה ולכן צריך לעשות גם היום אף שיהיה מקום קרוב לירושלם ואם היו עושין יום אחד ודאי כי היו באים שם השלוחים ועליו אין להוסיף וכמו שנתבאר כל זה בחבורנו הגדול: וכתב משה

תשובה קד

א **שאלה** ותורינו אדוננו איש יהודי היה חייב לתת כרגא דמלכא והנוגשים אצים ואין כל מאומה בידו והלך אל סוחר אחד למען ילוה לו עשרה או שלשים דינרי' ויהי כאשר בא נתן לו הסוחר שלשה בגדים אשר שוים [כ"א] לערך י"ג דינרים נמצאו השלשה בארבעים כי כך הוא מוכר תמיד אמנם כתב עליו שטר בששים דינרים יען מכר לו בהקפה והוא קבלם ונתן לו משכון בידו וכתב לו שטר יורינו המורה דין האמת והצדק אם יכול המוכר לעשות כמעשים האלה או לא:

ב **תשובה** אסור למוכר שיעשה מעשה רע כזה ולמכור סחורתו ביותר על המנהג מפני שלא יפרע לו תכף ואסור לקונה לפרוע לו יותר מדמי שוויו: משה

תשובה קה

א **שאלה** ראובן ושמעון היו שותפין בבית שעושים המטבע ראובן יש לו ג' חלקים ושמעון חלק אחד והיה החשבון תמיד ביד ראובן לאחר ימים שאל שמעון מראובן חלקו

מהריוח אשר הרויחו ונתן לו דבר מה ושמעון אומר כי הרויח יותר ממה שנתן לו וראובן אומר כי זה חלקו מכל עמלו יורנו הדין בזה ושכרו כפול מה':

ב **תשובה** צריך שיראה לו החשבון אם הפסיד או הרויח ויגלגל עליו שבועת השותפי' אשר נתן כל חלקו בריוח שהרויח ולא עכב ממנו כלום: וכתב משה

תשובה קו

א **שאלה** ותורינו מורינו ורבינו ראובן ושמעון [שהי' להם] בית בשותפות אמנם לא חלקו ביניהם אלא שנה אחת דר ראובן בבית העליונה והבתים אתרים משכיר אותם ושנה אחת דר שמעון בבית העליונה וישכור השאר וכן על זה הדרך ויהי היום עת לקח ראובן הבית לדור בה השכיר שאר הבתים לגוים ושמעון טוען כי לא זו הדרך ושאין ראובן רשאי להשכיר לגויים מפני כי מפסידים הבית זאת ועוד כי יזיל השכירות ועוד כמה דברים העל כל אלה אמר לו בא ונדור ביחד או אדור אני ואפרע חלקך כי אין רצוני להפסיד חצרי בהבאת גוים שידורו בו יורנו מורינו הדין בזה ואם ראובן חייב בפסידה אשר היתה בזה או לא והיה שכרו כפול מאת ה' מן השמים:

ב **תשובה** יכול מונעו שלא יביא גויים ואם לא יקשיב חייב נדוי אמנם בפסידה אשר היתה אינו חייב ודינו בשכירות כדין המכר אשר יאמר לו גוד או אגוד וכמו כן בשכירות דאומר לו או שכור ממני או אשכור ממך: וכתב משה

תשובה קז

א **שאלה** ותורינו רבינו באיש יש לו שטר חוב כתוב בלשון ערבי ובכתב גוים ומת האיש והניח אחריו בן והוא היורש ומיתת האיש היה קודם השמיטה ואחר עבור השמיטה בא בעל השטר לתבוע שטרו ואז בן האיש הנפטר פחד שמא יתבעהו בדיני גוים ולכן קרע אותו השטר וכתב שטר מחדש על רזא דנא ועדיו בחותמיו זכין לו יורנו מורינו אם שטר זה יקויים או לאו וגם כי עבר שנת השמיטה:

ב **תשובה** הדין אמת ויפה עשה במעשה זה והעיקר אצלנו טוענין ליורש ולזה יורש גובה חובו שלא בפרוזבול דאמרינן פרוזבול היה למורישו ונאבד: וכתב משה

תשובה קח

א **שאלה** ותורינו במי שהדליק נר חנוכה ובירך ואח"כ נזדמנה לו אחרת או שראה אחרת אם צריך לחזור ולברך על הדלקתה או ראייתה או לא:

ב **תשובה** דבר זו תלוי בכוונת המברך כמו בשאר ברכות אם היתה כונתו להוציא בברכה זו בתים אחרים ברכה אחת לכלן ואם בירך והדליק ואח"כ נזדמנה לו בית אחרת יברך פעם אחרת ואפילו מאה פעמים: (* עיין במ"מ ה' חנוכה פ"ג ה' ד':) וכתב משה

תשובה קט

א **שאלה** ותורינו הדרתו ראובן אשר הוא ממונה לרבים לשחיטה ולבדיקה והוחזק לרבים שהוא גונב בשר מבית המטבחיים ומהחנויות ולזה העידו עליו שיש בו זלזול בשחיטה ובבדיקה וכיוצא ואחר כך מצאו בידו בפרהסייא אשר גנב ויגרום לזה ערעור וקלקול וחלול השם אם איש אשר אלה לו יהיה עוד ממונה לרבים אם לא יורנו הדרתו ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אין מעשים הללו ראוים למי שיקרא תורת משה רבינו ע"ה ויחוס על כבוד קונו לגנוב ולמוכרה לרבים אם יכופר העון הזה ואפילו עשה תשובה גמורה כי אין לך חילול ה' גדול מזה ולכן לא ישחוט ברבים ואם ירצה לשחוט בבית שום יחיד הרשות בידו:וכתב משהאני החותם הנני הנני מסכים הולך על מה שכתב והדין דין אמת: יצחק בר' ששון נ"ע

תשובה קי

א **שאלה** ותורינו במי ששחט עוף ומצא אחד מאבריו הפנימיים שנשתנה מראיתו והוא היה בריא קודם שחיטה ומעולם לא ידע אם נפל על האור או נפל עליו אש כי אם מצאו כך יורינו אדוננו אם יוכל לאכלו אם לא ושכרו כפול מאת ה':

ב **תשובה** אם ירחץ אותו האבר המשונה מראיתו ויחזור למראיתו הטבעי ואפילו אחר בישול כשר ואם לאו הרי חזקתו שנפל לאור ואסור כמו שאמרו רז"ל:וכתב משה

תשובה קיא

א **שאלה** ותורינו אדוננו ביין אשר בשעת דריכתו בגת מצאו בו תולעים אם יכולין לשתותו או לאו ואם שתה שום אדם ממנו חייב מפני שום דבר או לא ואם בשעת הדריכה צריך לנקות את הענבים עד שלא ישאר תולעים או לא ושלום הדרתו יגדל:

ב **תשובה** צריך להוציא ממנו התולעים מפני הספק וכמה מבני עמינו שצ"ו מניחין הענבים במים כדי שיתפרדו התולעים ואם לא עשה שום דבר מזה ודרך הענבים כמות שהן מותר לשתות היין לכתחילה דאין אסור אלא בנותן טעם וידוע כי ביין מעולם לא ימצא טעם תולעים ולזה מותר לשתותו: וכתב משה בר' מימון זצ"ל

תשובה קיב

א **שאלה** ותורינו באיש אשר הוא קרוב לארבעים שנה ולא צמח בזקנו אפי' שער אחת כי פניו דומין כפני נער בן עשר שנים אם יוכל להיות שליח צבור או לא תורינו הדרת אדוננו ושכרו כפול:

ב **תשובה** נביט לצמיחת השער למי שאפשר לו זה אבל זה הנזכר יהי' דינו כדין סריס חמה או מי שארעו חולי שהשיר שערו לפי שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והעדרו אבל הכוונה התחזקות גדלותו ואפי' הבחור שהביא שתי שערות לא יתמנה ש"ץ עד תושלם גדלותו יותר ויגיע לגדר הזקן כמו שהתנו ז"ל ולמכור בנכסי אביו עד שיהי' בן כ' ואם היתה כוונתם בדין זה מציאות השער והעדרו היו דנין ואומרים מי שאין לו זקן ואז הי' הדין כולל וצודק יותר כמו שאמרו מי שלא ראה מאורות כל ימיו וכיוצא בזה והכלל שמותר למנותו ש"ץ מבלי שום נדנוד ופקפוק (* נעתק מס' מעשה רקח:) משה:

תשובה קיג

א **שאלה** ותורינו אדוננו בקהל גדול יסתירם האל בסתר כנפיו אשר היה מנהגם מימות עולם ומשנים קדמוניות לומר בליל שבת אחר שיאמרו מזמור שיר ליום השבת ויכלו ונמצאו שם תלמידי חכמים ואמרו כי אין ראוי לומר ויכלו ואומרים הקהל ישצ"ו מנהג אבותינו אין אנו מבטלים יאמר נא אדוננו משה אשר בעיניו יופשט כל הדבר הקשה ופני משה כפני חמה אתקפתא דבי שמשי וידו על העליונה בהני כבשי דרחמנא רעייא מהימנא אם ישנו הקהל ממנהגם אם לא:

ב **תשובה** ישארו במנהגם ולא יבטלו מנהג אבותיהם אך בזאת שיאמרו אותו אחר העמידה קודם גמר ערבית: וכתב משה

תשובה קיד

א **שאלה** ותורינו הדרתו הקדושה במה שמתחברים כמה בני אדם בשבתות ובימים טובים ומשחקים באבנים עגולים ומי שמרויח שותה כוס אחד של יין ממה שמביאים כדי לשחוק ויש אחרים שהם שוחקים בפירות אגוזים ולוזים וכיוצא אם מותר זה בשבתות וימים טובים או לא יורינו הדרתו ושכרו כפול:

ב **תשובה** ודאי כי טלטול האבנים אסור הוא אמנם לשחוק בפירות מותר וכן בדברים אשר יותר טלטולן בשבת ואין זה משחק בקובייא: וכתב משה

תשובה קטו

א **שאלה** ותורינו באיש אשר הלך לארץ מרחקים והניח אשתו ובניו וקודם לכתו אמר לאשתו צא מעשה ידיך במזונותיך וגם יש לה שכירות בית אחת ואמר לה תהי מכלכלת עצמך ובניך מין השכירות הזה ומן הידוע שהשכירות לבעל ואחר שחזר לביתו הוצואה עליו שט"ח שלותה ממון לפרנסתה אם צריכה לתת חשבון מן השכירות ואם תכפור שלא לקחה אם יכול להשביעה על זה ועל מה שלותה לצורך מזונות ואם יכולה לטעון שהשכירות שלה יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** צריכה לתת חשבון על השכירות והוא לבעל ואם טוענת שהשכירות לא הספיקה למה שהוצרכה למזונות וכסות עד שהוצרכ' ללוות אין לחייבה כי אם חרם סתם לפי שאין הבעל יכול לטעון טענת ודאי בזה: וכתב משה

תשובה קטז

א **שאלה** ותורינו אדוננו משה רבינו שיח"לא האשה שהיא תחת בעלה וממאנת לטבול לנדתה משום מה יוצאה מורדת מיקריא או עוברת דת שהרי היא בפירוש אומרת לו איני יכולה לטבול ונצרכתי לשאול דבר זה מפני שכותבין בכאן בכתובות וקבלה עליה פלונית לטבול כל עת שתצטרך לנדתה ואם תסרב תצא בלא כתובה כדין התורה ודעת תלמידך נוטה שמשום מורדת יוצאה דהא ארי' רביע עלה דמילתא ולא מקריא עוברת על דת אלא אם כן שמשתו נדה כדקא מפרש לה בדוכתא יורנו רבינו בזה וגם משפט מלמדי תינוקות שמניחין מלאכת שמי' והולכין להעיד עדות אף בכספים לא בחנם האין מלאכתם רמיה וגם עדותן איני יודע מה היא שהרי משנה שלימ' הוא בבכורות הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים להעיד עדותו בטל ואף על פי דאיכ' דמפרשי ליה ומוקמי לה כשהי' יודע לו עדו' ואיכא דדחיק ומעייל גמלא בקופא דמחטא ואמר שכר בטלא היא דשקלי ואנן לא סבירא לן שבודאי כל מלמד תינוקות דשביקי מלאכת' שבידן ואזלי ומסהדי מכוער הדבר בעיני שאלנו פי אדוננו להסיר המכשולות מלפנינו:

ב **תשובה** הדבר ברור שאסור ליקח שכר על עצמה של עדות אבל סופר שהוא עד שלוקח השכר על כתיבת השטר נוטל שכר לא על העדות ואלו מלמדי תינוקות שבאלו הימים כמה בטלות מבטלין מלאכתן בכל יום בדברים בטלים ותמיד הם עוברים והלואי שלא יבטלו מלאכתן אלא להעיד בלבד בחנם ומה שאמרת על דין האשה ודאי שהעוברת על דת היא שהטעית את בעלה ושמשתו נדה והוא אינו יודע וכן אשה שאומר' לבעל' איני טובלת והרי אני לפניך והיא אינה נמנעת מלשמש מטתה גם זו הארורה עוברת על דת

כמותו ושניהם עברו על דת משה אבל אם אמרה איני טובלת כדי שלא תשמשני ונמנעה מן הטבילה מפני דבר זה ודאו שהוא מורדת לא עובר' על דת ואלו הנשים שכותבין להן תנאי זה בכתובתן אינן נמנעות מן הטבילה דרך מרד אלא דרך מינות ואינן רוצות לצער עצמן בטבילה במים קרים אלא רוחצות עצמן במרחץ ותובעות בעליהן בפיהן וכמ' פעמים שאלו אותי אלו שמסכימות עם בעליהן שלא יטבלו כמה שנים וכשתבוא קטט' ביניהן וירצה לגרש' ואמר לה השבעי לי שטבל' לנדותך והיא אומרת אתה הרשיתני לשמשך בלא טבילה ושאלו הדייני' על דין זה שבא לפניהם בזמן זה את הבעל אם הודה הוא מחרימין אותו וקונסים אותו כמו הכתובה לא שתטול זאת הזונה כתובה דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב ואם יכפור ויאמ' שקר טוענת מחרימין סתם בפניו על מי שבטל טבילה מדעתו ועונה אמן ואח"כ תצא היא בלא כתובה: (* נעתק מאגרת הרמב"ם:) וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קיז

א **שאלה** ותורינו אדוננו במה שאמרו בממון היתומים שצריך ליתנם קרוב לשכר ורחוק להפסד ואנחנו לא נדע איך יהיה ענין זה אם אין בו איסור רבית או אין חילוק ואף גם זאת יורינו מורה צדק הדין בתנור וכירים אם הוא תנור של חרס או תנור של בנין ומה הוא הדין בעצי ערלה אם מותרין בהנאה או לאו יורנו רבינו כאשר הורוהו מן השמים ושכרו כפול:

ב **תשובה** ממון של יתומים אסור בהם רבית של תורה אבל רבית של דבריהם מותר ולזה נרא' לי שמותר ליתנם ברבית שהוא מדבריה' ויש מי שעושה באופן זה דהיינו ליקח ממונם ולישא וליתן בו אם ירויחו יהיה להם החלק ואם יפסידו הם לא יפסידו שום דבר והוא יפסיד ואין זה רבית של תורה וזהו קרוב לשכר ורחוק להפסד ואין ממון זה מונח כמו צאן ברזל ואמנם על מה ששאלתם על התנור אם יש חילוק אין חילוק ביניהם ותנור של חרס או של בנין הכל שוה ויטמא מאוירו דוקא לא בנגיעה מגבו ואם תראו בפירושנו פ"א דמסכת כלים או בחבורנו הגדול יפורש לכם זה ועצי ערלה מותרין בלי ספק ומה שאמרו תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה מפני שהוא קשור עם הפרי והגרעינין אסורין כמו שאמרו את פריו לרבות את כלם וכך מפורש בתורת כהנים ובפרק ראשון דערלה וכאשר זכרנו בחבורנו ופירשנו מהו האסור ומה הוא המותר אמנם על העצים לא עלה במחשבה מעולם: וכתב משה

תשובה קיח

א **שאלה** ותורינו בראובן מת וחלי"ש והניח אשתו זקוקה ליבם ולא עברו ימים מועטים ונשמע במיתת היבם באופן אשר יכולה להנשא לשוק והוציאה היבמה כתובתה לגבות מה שנוגע אליה והלכה אל יורשי המת לגבות מהם והם טענו כי הכתובה ממון ואינם פורעין אלא בעדים כשרים שיעידו במיתת היבם תורינו הדרתו הקדושה הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** בעדות אשר הותרה לינשא בו תטול כתובתה ובהולכ' לבית דין אומרת באופן אשר תתירוני לינשא תתנו לי כתובתי ותשבע ותטול מן היורשים ואינה צריכה ראיה ברורה: וכתב משה

תשובה קיט

א **שאלה** ותורינו מורינו בב"ד כתב ממון של יתומים מלוה זקופה על בר ישראל וכתב עליו שטר שיתן ליתומים בכל זמן אשר עשו ביניהם מתנה ליתומים ועכב הממון אצלו הרבה אם זה הוא אבק רבית או רבית קצוצה ואם מותר זה בממון יתומים או לא ואם זה רבית קצוצה אם יוציאו מן היתומים או לא ושכרו כפול:

ב **תשובה** זה הוא רבית קצוצה וזה הוא ב"ד טועה אמנם אין מוציאין מן היתומים אלא לוקחין הממון ומביאין את בעל השטר אשר נתן ממון זה ליתומים ואומרם לו זה הממון שלך הוא שצריך להחזירו לך ואם תתנהו רוח חכמי' נוחה עליו ויקחהו ויתמי דאכלי דלאו דידהו: וכתב משה

תשובה קכ

א **שאלה** ותורינו הדרת יקרת תפארת כבוד גדולת קדושת מורינו ורבינו משה הרב הגדול בישראל אור העולם ופלאו ממזרח שמש עד מבואו יהי שמו לעולם במאמר אלהי עולם אם דין שמטה נוהגת בזמן הזה או לא כי ראה ראינו נוהגים בזה כמה בתי דינין וכמה מהם לא שתו לב על זה תורינו הדרתו הדין בזה אם נוהגת והחובות יתבטלו בבא שנת השמטה או לא והיה שכרו כפול:

ב **תשובה** יש דין שמטה בזמן הזה וכל דיין שאינו דן כך אינו ירא שמים וגוזל את העניים: וכתב משה

תשובה קכא

א **שאלה** ותורינו איש יהודי היה חייב לאשה אחת סך [מה] ונתן בידה משכון ויהי לימים ותנשא האשה ונתן לבעלה בכלל הנדונייא אשר הכניסה לו זה המשכון וזה היה קודם השמטה והוא ידע כי משכון זה היה מונח על סך מה ולא עברו ימים ותמת האשה קודם השמטה וירשה הבעל כדת מה לעשות אחר עבור שנת השמטה בבא בעל המשכון ליקח משכונו ובעל האשה השיב עד אשר תפרע את אשר לקחת עליו שהוא כך וכך יורנו אם חייב הבעל לתת משכונו בלי שום פרעון או לא:

ב **תשובה** החוב על המשכון אינו חוזר ואם היה החוב יתר על המשכון היתרון חוזר ולזה אינו מחויב הבעל לחזור לו המשכון עד אשר יפרע לו או ישאר המשכון לבעל היורש: וכתב משה

תשובה קכב

א **שאלה** ותורינו הדרת יקרת צפירת תפארת מורינו רבינו הרב הגדול משה אור העולם ופלאו ממזרח שמש עד מבואו במי שגרש את אשתו ונשאר חייב לה כתובתה ובהמשך הזמן קרבה שנת השבע שנת השמטה אם כן יהיה דינו כדין שאר חובות או לא ואם יקח חוב שנה אחת או חדש קודם השמטה בבא השמטה יתבטל תורינו אדונינו ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** לא אבדה הכתובה אלא אם כתב לה זה כמו שאר חובות וכל מי שעבר עליו השמטה ובידו חוב בטל ואפילו לא יש לו יום אחד שלקחו:

ג וכתב משה

תשובה קכג

א **שאלה** ראובן אשר עול הגוים מוטל עליו ולא היה יכול לסבול עליו כי חייב היה להם סך עצום והסכים אדעתו לכתת רגליו אל ארץ אחרת אולי רפא משובתו וכאשר דבר לאשתו גם היא נאנחה ועל כרחה שלא ברצונה הודית אך בזאת שיוליכה אל ארץ טובה ורחבה וגם זבת חלב ודבש והוא לא רצה יודיענו רבינו מאחר שאין לה שום תנאי בכתובה אם יכולה לטעון כל אלו הטענות ואם תמצא לומר שיש לה תנאי בכתובה אם אז לא רצתה מה דינה ואם מפסדת כתובתה או לא יורינו רבינו הדין בזה ושכמ"ה:

ב **תשובה** אינו רשאי להוציאה אלא מכרך לכרך כמוהו או מעיר לעיר: וכתב משה

תשובה קכד

א **שאלה** לינהר לן עינין בחברת בני אדם בחנות ומלאכת כלם שוה צורפי כסף אך יש יהודים ויש ביניהם גוים והתנו ביניהם כי ריוח יום הששי ליהודים ויום שבת לגוים יורינו אם יכולים לעשות ככה דהיינו ליקח כל הממון בחברה וליתן חלק מיוחד לגוי או לא יורינו רבינו איך יחלקו בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלימה:

ב **תשובה** יהיה ריוח יום שבת לגוי ויום ששי לישראל לבד ושאר הימים יחלקו ביניהם כי תמיד יחלקו השבוע חמשה ימים לבדם וב' ימים לבדם יום אחד לישראל כנגד יום שבת ואף אם יהיו הכלים של היהודים וכולום הגוים לעשות מלאכתן בהם בשבת:וכתב משה

תשובה קכה

א **שאלה** ותורינו הדרתו אם חוב היתומים בשנת השמטה דינן כשאר חובות דעלמא או לא גם שמענו מאחד מן התלמידים הגיד לנו ששנה זאת היא שנת השמטה ויש כמה חובות ולא ידענו מה דינם יורינו אדוננו הדין בזה:

ב **תשובה** לא ופסד חוב היתומים וסתם יורש אפי' יהיה גדול ובשנה שעברה היתה שנת השמיטה והוא שנת אתק"ז לשטרות וכל החובות נתבטלן וכמאן דליתא: וכתב משה

תשובה קכו

א **שאלה** ויורינו הדרת יקרת צפירת תפארת הוד ונזר ועטרת וצניף כותרת כג"ק מורינו ורבינו כתרנו ונזרנו משה הרב הגדול בישראל הפטיש החזק נר המערבי דגל הרבנים יחיד הדור ופלאו ממזרח שמש עד מבואו יעטר אלהינו כלל ישראל בחייו ובאריכות ימיו ויחיה חמודו השר האדיר האיתן בישראל אמן בחצר של הקדש אם יכולים ב"ד למוכרו ולהוציא דמיו בדבר אחר דהיינו אם הקדישוהו אדעתא דשכירותו שיהיה לפת לעניים או שמן למאור אם יכולין ב"ד או מורשים אחרים להוציא הוצאות אלו לדברים אחרים ואם ב"ד מכרו חצר של הקדש וקנאה ראובן ודר בה שנתיים שלש או יותר או ששכרה לאחרים ואחר כך ראו הקהל כי זה שוה יותר ורצו להוציאו מידו אם צריך לחשוב עמן וליקח השכירות להקדש ואין המכר מכר או לא יורונו רבינו ובאורך נראה אור:

ב **תשובה** יכולים ב"ד למכור כל דבר המוקדש לעניים או דבר אחר ולהוציא מעותיו בשאר צרכי צבור או בשאר מצות בדבר הנצרך וכן יכולין להחליף ההקדשות הכל לפי הצורך אבל אם התנה ואמר דוקא הוציאו שכירותו למצות זו ולא למצוה אחרת אז לא

יוכל הקונה קרקע מההקדש הרשות בידו לעשות כרצונו ולית מאן דימחא בידיה אך אם ב"ד טען במכר אז ודאי לא חל הקניין וצריך לפרוע על הכל: וכתב משה

תשובה קכז

א **שאלה** ותורינו הדרת מורינו ורבינו משה הרב המובהק הפטיש החזק יחיד הדור ופלאו ממזרח שמש עד מבואו ירום הודו ויגדל כבודו ויהי אלהים מסעדו במה שנהגו החזנין לומר נגונים ופיוטים או שאר שירים ותשבחות או שירים לחתן או למילה וכיוצא ואומרים זה באמצע הברכות שקודם קרית שמע ולאחר ק"ש בשחרית ובערבית ובלילי המועדים עד כי בערבית לילי ימים טובים רוב בני אדם אין בדעתם במה שאומר החזן ואינם יודעים אם הוא בברכות או בפיוטים כל קבל דנא יהיו נא דברינו אל נכח פני משה אדוננו וידריכו מה נעשה אם יוכל לומר זה באמצע הברכות או לאחר הברכות או קודם התחלת קדיש אחר והוא רחום יאמר הפיוטים ואח"כ יתחיל ולא יפסיק או לא שנא וכן תורינו הדרתו מה ענין הברכה הנקראת ברכת בתולים והיא אשר צג אגוז בגן עדן והנה יבואו העדה שושביני החתן והכלה וקרוביהם בית החתן ויקח המברך כוס בידו ויאמר בפה"ג ויברך על הבשמים ואח"כ מברך אשר צג אגוז וכו' ופותחת בשם וחותמת בשם כשאר הברכות יורינו מורה צדק מה טיבה של ברכה זו אם הוא דין או מנהג וכן מברכין אח"כ שבע ברכות ואף כי לא יהיה שום סעודה וגם אין פנים חדשות כלל יורנו מורינו אם יכולין לברך ברכות אלו או לא והיה שכרו כפול מה':

ב **תשובה** לא זו הדרך לפסוק בברכות הק"ש לא בברכות שלפניה ולא בברכות שלאחריה ואם הוא הכרח לומר אז יאמר קודם ברכות קרית שמע אמנם אינו יכול להפסיק באמצע הברכות ולא להוסיף שום דבר אמנם ברכה זאת הנקראת ברכת בתולים הרי היא ברכה לבטלה בלי ספק כי הוא דבר מגונה לא ידעתי למה יסדוה ולמה תקנו בה קידוש וקורין אותו קידוש הבתולים אין לך דבר מגונה מזה ומי שהוא בעל שכל אל יתראה עצמו בחברה כגון זאת: וכתב משה

תשובה קכח

א **שאלה** אשר שאלו חכמי חלב להר"ם במז"ל יאמר נא משה המאור הגדול מה יהיה הדין באמירת אותה התפלה אשר תקן רבינו סעדיה גאון זלה"ה וכתבה ותקנה לשבתות ולימים טובים ובשמחות וגיל אם יכולין הצבור לאומרה מאחר כי תפלת ח"י נתבטלה מפני כבודם יודיענו אדוננו נטריה רחמנא מה יהיה הדין בזה ואם צריך לקום באמירתה

ואם יש חילוק בזה בין יחיד לרבים ואם לא יאמר בשבתות ובימים טובים כי אם בחול מפני התחינות והבקשות אשר בה ואם צריך לומר אחריה קדיש או לא וכן אם אמר מזמור אחד או שנים צריך לומר אחריהם קדיש או לא יורינו אדונינו ושכרו כפול מה':

ב **תשובה** לא יאמר קדיש כלל אלא במקומות הידועים אשר בתפלות או אחר קריאת איזה דבר מדברי תורה או איזה פירוש או דרש פסוק אחד אז יאמר קדיש אמנם אחר אלו התפלות אשר תיקן הגאון ז"ל וכן אלו התחינות של רחמים הנאמרים בעשרת ימי תשובה איני יודע אם צריכין בהם קדיש ולא נהירא בעיני לומר קדיש ואלו התחינות והבקשות ותפלות אשר העתיקו מספרי הגאונים לא חזי לי אמירתם לא ליחיד ולא לצבור לא בשבת ולא בימים טובים מפני שחכמים ז"ל כאשר תיקנו דבר כדי לומר בשבת לחולה וכיוצא אמרו שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין והוא הודעה לבד ולא מנעו ברכות אמצעיות של י"ח כי אם מפני שהיא רחמים ותחנונים והטעם כי התפלה עבודה נכונה לכבוד האל יתברך וצריך להזכיר בכל יום ענינא דיומא ובבא יום שבת ויום טוב צריך להיות שמח ונעלז ולהודות לאל אשר נתן מנוחה לעמו ישראל שבתות ומועדים לשמחה לא שיהיה יום תענית וזעקה ויגון ולא יאמר בהם אלא הדברים הנאותים והמשמחים ולהזכיר נפלאותיו אשר עשה עם אבותינו ולנו זהו הנראה בעיני ואתה תבחר ולא אני: וכתב משה

תשובה קכט

א **שאלה** ותורינו הדרתו במי שקנה מהשוללים כתבי הקדש והם מבתי כנסיות אשר בעיר אחרת אם יעכבם או צריך להחזירם למקומם הראשון אשר לוקחו משם ואם יגבה מעותיו או לא ואם יחזירם דוקא לאותו בית הכנסת או יכול להחזירם לבית הכנסת אחרת יורינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אם זה השלל היה בגזרת מלך הרי קנה הוא הכל ונתבטל כח ההקדש ואפי' כלי המקדש כשנלקחו בטלה קדושתן כאומרם ובאו בה פריצים וחללוה אמנם אם נגנבו או נשללו שלא בגזרת מלך אז ישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ויטול ויחזרו אותם הספרים למקומן הראשון כדין מי שנגנבו כליו או ספריו: וכתב משה

תשובה קל

א **שאלה** ויורינו מורינו בבנימין אשר קנה שפחה יפת תואר והוא בחור וזאת יושבת בביתו והבית גדול אכן דרין עמו אשת אביו ושלש בנותיה ויהי כמשלש חדשים נפל

קטטה ביניהם וכתרו את בנימין מנוחה הדריכוהו והוליכוהו אל השופט והלשינו על כי בביתו שפחה גויה והוא מתיחד עמה והישר בעיניו יעשה וכשמוע השופט אמר להביא את השפחה לפניו וישאל את פיה לאמר מאי זה עם את והיא ערכה תשובתה כי יהודית היא ואיימה וגזמה והיא לא נתנה על לבה ואמרה מבני היהודים שבוני ויביאוני הנה ויהי כשמוע השופט את דבריה מצאה חן בעיניו וישלחה ותבא ביתה וכראותה בנימין עלז לבו וירא מנוחה כי טוב ונשארה כתמול שלשום הנה כן יודיענו אה חייבין ב"ד להוציאה מביתו משום שנאמר והייתם נקים מה' ומישראל או דילמא מאחר כי אשת אביו ונשי"ם לו שם שלש בנותיה לא יוציאוה ובאיזה דין יוציאוה מאחר כי לא מצאנו שאסרו אלא יחוד פנויה ויחוד בגויה באיזה דין נאסור ישיבתה בביתו ואם יש לה דין יפת תואר או לא תורינו הדרתו ושכמ"ה:

ב **תשובה** ודאי מדין תורה צריך לגרשה משם ואפילו בגיותה כי לא דברה תורה אלא כנגד היצר כאשר אמרו באסורין ובתים מלאים כל טוב אפילו קדלי דחזירי ולא זו הדרך ולכן מחוייבין בית דין אחר שמועה זו אשר לא טובה שישתדלו בכל עז ותעצומות לגרש האמה הזאת או שישחררנה וישאנה ואף כי הנטען על השפחה ונשתחררה אינו יכול לישאנה לכתחילה אכן כאשר פסקנו בדברים כאלו שיגרש וישא פסקנו כך מפני תקנת השבים ואמרנו מוטב שיאכל רוטב ולא שומן עצמו וסמכנו על אומרם ז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך ויכול לישאנה והאל ברחמיו יכפר עוונינו כאשר דבר לנו ואסירה כל בדילייך: וכתב משה

תשובה קלא

א **שאלה** יורינו אדונינו שצ"ו במיני מתיקה הבאים אחר הסעודה ונקראי' בלשון ערבי קטאיף ומביאים אותה להמתיק הפה ולהסיר טעם האכילה אם צריכים ברכה קודם אכילתה בורא מיני מזונות באופן כי מאחר שבא על השולחן אין צריך או כיון שכבר גמרו אכילתם צריכין לברך יורינו מורה צדק ושכרו כפול:

ב **תשובה** כל דבר אשר יבא אחר גמר אכילת הפת וזה הוא הנקרא אחר הסעודה ודאי צריך ברכה לפניו ולאחריו ואם הוא דבר הבא מחמת הסעודה דהיינו שרצה להמתיק הפה לא יברך עליהם ואפילו יאכלם לבדם ויודע לכם כי אלו הנקראים קטאיף פת הוא וחייבים בחלה ולזה אם אכל אחד מהם לבדו אחר האכילה לא יברך עליהם לא בתחלה ולא בסוף אמנם אותם הקטאיף שנותנים בתוכה דברים אחרים ומטגנים אותם זהו אצלי פת הבאה בכסנין וצריכים ברכה בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין

שלש ושאר מיני מתיקה העשויים מהסוכא"ר ומדבש שמערב בהם נש"א (פי' קמח דק מאד העושים מחטים שרוים במים עד שיבקעו) יברך עליהם שהכל ואל יטעה אתכם האומר כי צריך לברך בורא מיני מזונות מפני הנש"א אשר בו וכאשר ביארנו בחיבורנו הגדול ספר משנה תורה: וכתב משה

תשובה קלב

א **שאלה** ילמדנו רבינו איך נוסח ברכת כורת הברית ונוסח ברכה קידושין ופירושם ושכרו כפול:

ב **תשובה** נוסח הברכה כך היא בא"י אמ"ה אשר קידש ידיד מבטן וחק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן בשכר זו אל חי חלקנו לעד צורינו צוה כצוית לקדושים להציל ידידות שארנו משחת בא"י כורת הברית אמנם על מה ששאלתם פירושם לא נעלם מכם כי הנה תיבת לעד הוא עיקר הדברים והוא כי ע"י זאת המצוה הוא אל חי חלקנו לעד כמו שאמר הוא יתברך בצוויה והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריך לדורותם ברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך ואחר אשר גמרנו זה התחלנו בדברים אחרים בעניין אחר ואנו מתפללים לאל צורינו צוה להציל ידידות שארנו משחת כאשר צוית לקדושים והרצון בזה על הנפשות שהוא תפלה על נפש ויהיה האמירה להציל נפש שארנו משחת כאשר צוית לקדושים וכאשר ידעתם שהלשון עברי יאמר בו אשר וכאלו אמרו בשגם בשדבר וכיוצא ונוסח ברכה אירוסין בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין בא"י מקדש ישראל ויש שמברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואלו הדברים צריכים יותר ביאור ויהיו כך וצונו על הרחקת העריות או צונו לפרוש מן העריות וכיוצא ואם לא אמר כך אין בזה שום דבר: וכתב משה

תשובה קלג

א **שאלה** ותורינו בראובן ארס את שרח בת אשר והתנו ביניהם שתהיה החופה בפסח הבאה עלינו לשלום ש' פ' ליצירה וכתבו ביניהם שטר שידוכין כנהוג ממה שנותן אבי הבת והתנאים ובו התנאי הידוע אשר נהגו לכתוב בשטר זמן הנשואין ויהי היום בא אלינו איש אחד ובידו שטר וזה נוסחו לעד בבני ישראל איך ראובן בן שמעון ארס את שרח בת אשר וכל התנאים וגם התנו המורשה והמשדך שכל מי שיחזור בו חייב ליתן לחברו קנס עשרה דינרים ממעות מצרים ולקחו קניין מכולם שכל אחד מהם נתחייב

מעכשיו שאם יחזור בו יתן לחברו עשרה דינרים כאמור והיה הקניין בפני ב"ד חשוב דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי קניין גמור בכלי הכשר לקנות בו מעכשיו בלי שום אונס בביטול כל מודעין ותנאים זהו נוסח השטר כאשר כתוב אות באות מלה במלה וכאשר קרב הזמן של הנשואין אמר המשדך להמורשה שרוצה הנשואין כי בא הזמן והשיב המורשה אין לי אשה ראויה לנשואין ולא אשיא אותך עם שום אחת כלל תורינו הדרתו אם זה השטר אשר כתוב בתוכו תנאי עשרה דינרים הנז' הוא שטר קיים וחייב החוזר בו לתתם לחברו כאשר קנו או זה השטר בטל ואין שום אחד מהם חייב שום דבר ושלום הדרתו יגדל אנס"ו:

ב **תשובה** העשרה דינרים חייב ליתן מי שחזר בו:

ג וכתב משה

תשובה קלד

א **שאלה** ותורינו אדונינו ביעקב הלך לבית עולמו וחלי"ש וירשו אותו בניו ראובן ושמעון והיה אצלו שטר חוב על אחר ושמעון לקח השטר ומכרו לאחיעזר וראובן לא ידע מזה המכר ויאמר אל אחיעזר מה זאת עשית לקנות מאחי השטר אם לא ידעת שזה ירושת אבינו ואין לו רשות למכור כי אם בהסכמת שנינו ויהי כמשיב הלא הוא אמר שהוא שלו ואין לך חלק ונחלה עמו בזה השטר ולכן קניתיו וראובן אמר לו היה לך להודיעך ושמעון משיב ואומר זה השטר נתנו אבי לי לבדי ונתן לך כנגדו דבר אחר אם יחויב אחיעזר בשום דבר ויתבטל המכר או יהיה דינו של ראובן עם שמעון אחיו על אשר מכר דבר שאינו שלו תורינו הדרתו הקדושה מה יהיה הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אינו חייב אחיעזר שום דבר ואין לראובן עליו שום תביעה וחייב שמעון לישבע לראובן שבועת היסת על זה: וכתב משה

תשובה קלה

א **שאלה** ותורינו במי שמת והניא אחריו שני בנים קטנים ואשתו יש לה כתובה ונדונייא והניח חשבונותיו אצל יהודים אחרים ובאתה האשה לתבוע מהם והם לא רצו לתת לה שום דבר בלי רשות ב"ד כדי לידע אם אלו המעות יהיו ליתומים ואין שם ב"ד וממונו מפוזר ומפורד והילדים רכים וגם הניח בית אחד אם יש ליקח הריוח לפרנס בו את הילדים או תגבה כתובתה ונדונייתא ואם יכולה לתבוע מה שהוציאה על בניה מיום

שמת בעלה או לא וזה תלוי בב"ד לראות מה שהשאיר אחריו ולחלק ליתן לאשה ולפרנס ליתומים עד אשר יגדלו יורינו רבינו ושכרו כפול מעם ה':

ב **תשובה** שלשה מישראל כשרים שהם יודעים בטיב משא ומתן ילכו שם ויראו עניין זה וישומו וימכרו אותם המטלטלין וכיוצא ויוציאו מזה ליתומים ולאלמנה ואין לאלמנה לגבות שום דבר על מה שהוציאה ואין לה כתובה ולא נדונייא עד שתשבע בנקיטת חפץ וצריך שיחרימו על כל מי שיודע מנכסחי המת ולא יודיע לב"ד: וכתב משה

תשובה קלו

א **שאלה** ותורינו [מה שכתוב בהלכות תפילין] (פ"א ה' ה') ספר תורה שנכתב על הקלף כשר (* נראה שהשאלה הזאת נשאלה קודם שחזר רבינו בענין קלף ודוכסוסטוס וסבר אז כי קלף הוא הדק שהשער דבוק בו והשואל סבר כי הוא ראק ולכן השיב רבינו כי על ראק הוא פסול ועיין לעיל סימן כ"ו ובהערה שם ודו"ק:) (וכך כתוב בהעתק) והנה העידו שבדמשק וערי פרס והודו וגם במקצת מערי המערב ובערי הלועזים שכל ספריהם ר"ק וכאשר בא הלכה למעשה ושאל עבדו את פי אדוננו על ספר תורה של רק תפור בשני קצותיו ובאמצע בשלשה חוטי גידים משולשים והשאר תפור במשי אם הוא כשר או לא והיתה חשובתו כי מאחר שהוא רק אין לשאול על התפירה ואנחנו לא נדע כוונתו בזה ילמדנו רבינו:

ב **תשובה** ספר תורה שנכתב על ר"ק הרי הוא פסול והוא כאחד מן החומשין שאמרו אין קורין בחומש מפני כבוד הצבור זהו שאמרנו מאחר שהוא רק מה לנו עוד לראות התפירה דהרי הוא כאחד מן החומשין וכמו שכתבנו בחבור: וכתב משה

תשובה קלז

א **שאלה** ותורינו בשותף ששואל מחברו דינא דגוד או אגוד בבית אחד והנתבע אין החלק שלו אלא עם ילדים קטנים אם יהיה הדין שוה ויהיה חיוב לקטנים בדינא דגוד או אגוד או לא ואם יתחייבו הקטנים בדין גוד או אגוד איך יהיה הדין בזה אם יבואו השותף עם מורשה ב"ד במושב ב"ד ויראו מי שמוסיף יקחנה או יש דרך אחר דהיינו שיכריז ב"ד תנאי ההכרזה וישמע השום אשר יתן ואחר יוסיף אם יראו איזה חילוק בשום יורנו רבינו איך יהיה דין זה ושכרו כפול מ"ה:

ב **תשובה** אם הוא ערער קודם שישאל בב"ד לא יתחייבו הקטנים בדינא דגוד או אגוד ואם שאל לב"ד ואח"כ ערער כדי לברוח מן הדין אז ישימו ב"ד אפוטרופוס לקטנים

וישאל דינא דגוד או איגוד ואין צריך לזה הכרזה אלא האפוטרופוס יראה אם טוב בעיניו לקנות לקטנים בעד השום ההוא יקח ואם טוב יותר למכור ימכור באופן שצריך לבקש תועלת הקטנים:

ג וכתב משה

תשובה קלח

א **שאלה** יורינו אדונינו פירוש פרוזבול המוקדם והמאוחר איך הוא כאשר ראינו דבריו בחבור מצאנו איזה חסרון בפירוש המשנה והוא כי בחבור (ה' שמיטה ויובל פ"ט ה' כ"ב) כתב שצריך שיקדים המלוה לפרוזבול ושמוקדם ומאוחר הוא קדימה זמן הכתיבה או איחורה ובפירוש המשנה (שביעית פ"י) כתב שהפרוזבול יקדים למלוה ומאוחר ומוקדם הוא שאיחר המלוה על הפרוזבול הורינו הדרתך איזו מהם היא הסברא האמתית ולא נטה ימין ושמאל והיה שכרו כפול מאת ה':

ב **תשובה** מה שזכרנו בחבור הוא האמת אשר אין בו שום ספק וכמו כן זכרנו בפירוש המשנה וזאת המשנה אשר בידכם היא הנוסחא הראשונם אשר יצאה מתחת ידינו קודם הגהתה ובארנו שם כפי מה שראינו במה שכתב כותב הדינין רב חפץ ז"ל וכאשר בררנו הדברים וכתבנו בחבור אמתת הדברים אז תקננו פירוש המשנה וכמו כן באותה נוסחא הראשונה בפירוש המשנה יש כמה מקומות כמו זה חוץ מהעשר שאלות שהורינו שם בכל שאלה מהם דעת גאון מהגאונים ז"ל ראינו מקומם ותקננום ויודע לכם: משה (עיין בס' מהר"י קורקוס ז"ל ובת' הרדב"ז):

תשובה קלט

שאלה ותורינו רבינו מהו זה שאמרו רז"ל ברכות (ל"א) (*נוסח הגמ' שלנו אמר ר' חייא בר אבא:) אמר רבי חנינא לעולם אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות שנאמר וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם אם זה הלכה פסוקה כי ראינו כמה מקומות יתפללו בהם ואין בהם חלונות ומה צורך בחלונו' לתפלה יורינו אדוננו ושכרו כפול מה':

תשובה בתי כנסיות המיוחדין לתפלת צבור אין להצריך בהם חלונות ואין משגיחין להם ואמנם דברי רבי חנינא שאמר לעולם אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות שנא' וכוין פתיחין ליה וגו' הם ביחיד המתפלל בביתו כמו שהי' עושה דניאל לפי שיצטרך לו הכוונה בתפילה ועוד יהי' כנגד פניו חלון פתוח לאויר כדי שיצייר במחשבתו שהוא כנגד ירושלים ואין דבר חוצץ בינו לבינה לא בנין ולא קורות לפי שבחלונות ימשך ראות

הרואה מהם אל אויר מרווח ואין ספק שציור זה ודמיונו יחייב כוונה גדולה זה נראה לי: משה בר מיימון זצ"ל (*נעתק מס' מעשה רוקח כי בפאר הדור איננה נכונה: אב"א)

תשובה קמ

א **אגרת** ששלח הרב הגדול מורה צדק רבינו משה בן מימון ז"צל אל דיין אלכסנדריא רבי פנחס בר משולם זצ"ל (* נעתק מאגרת הרמב"ם:)

ב כבר הודעתי להדרת כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנ' פנחס ש"צ הדיין הגדול המעוז המגדול החכם המופלא בר' משולם הרב זצ"ל שלא נתאחרתי להשיב על כתביך הראשונים והאחרונים אלא מפני חליי לא מפני דברים ששמעתי שאיני ממקבלי לשון הרע ואני יודע שכל דבר שיעתק מאיש לאיש ישתנה ויתוסף בו כמה תוספות ויותר מזה למי שירצה הרגיל ות"ל אפילו שמעתי באזני וידעתי בודאי שאדם פלוני התכבד בקלוני או בעט בדברי אפילו חרף איני מרגיש ולא מקפיד על זה אלא אמחול ואסלח ואשר השבעתני בכתב זה האחרון שלא אשליכך מלפני וכל אותו הענין חלילה לי אה אעקור אשר נטעתי ואם אתוץ אשר בניתי אל יעלה על לבך לעולם לא אתה ולא תלמיד ק"ו לחכם שיגיע אליך ממני רעה או שום צער אפילו להקניט בדברים וזה שאמר לך הדיין החסיד ש"צ שכעסתי הרבה על כתבך הראשון אמת אמר בא אלי כתב מלא סיגי' ואני חולה נוטה למות איך לא אכעוס כתוב בנוסח זה ככה קמו כל העם מקצה אל קצה זקניהם וקטניהם ובאו אלי לאמר אין אנו יכולין לשאת עוד דבריכם שהרי אתם מתירים מה שתרצו ותאסרו מה שתחפצו הרי היה מסורת מאבותנו הראשונים אשר לפנינו שאין לבר ישראל להתפלל אם הוא בל קרי עד שירחץ במרחץ או בים ויטהר וינקה את עצמו ועכשיו התרתם להתפלל ולהכנס בבית הכנסת ולקרות בתור' בלא רחיצה ובלא טהרה אם כן הוא הדת של ישראל נלך ונודיע לפלילים וכו' זה נוסח דבריך אות באות:

ג **ועתה** ראה גם ראה אם דבריך הם המכעיסין אפילו להלל הזקן או אינן אמרת שקמו כל העם זקנים וקטנים ודבר ידוע וברור שלא היו כלם אלא קצת מעמי הארץ השוטים ועוד שטענת דבריהם ומלאת אותם ועשית אותם כאלו הם דברי חכמים גדולים בעלי מסורת וקבלה מאבותיהם ועוד שבא מכלל הדברים שהסדרת ותקנת שאסור לקרות בתורה ולהכנס לבית הכנסת אלא אחר רחיצה מקרי ועוד כתבת באותו הכתב שבקשו ממך לדרוש להם בדבר זה ולהודיע להם חומר הדברים ודרשת גם זה הכעיסני וכי נעשו בדבר זה קלין וחמורים ומה הן חומר הדברים והלא אין הדבר אלא מנהג בשנער ובמערב בלבד אבל בכל ערי רומי וצרפת וכל פרובינציא' אנשי עריכם מעולם לא נהגו במנהג זה

ומעשים תמיד שיבאו חכמים גדולים ורבנים מעריכם לספרד וכשיראו אותנו רוחצים מקרי שוחקים עלינו ואומרים למדתם מנקיות הישמעאלים ומן הדין היה כששמעת דברי אותן העניים שקמו שתגער בהם ותורה כהלכה ולא תחפה ותודיע להן שדת משה רבינו שאין דברי תורה מקבלין טומאה ושבעל קרי מותר להכנס בבית הכנסת ולקרות בספר תורה אבל להתפלל הדבר תלוי במנהג כל ישראל שבין הישמעאלים נהגו לרחוץ וכל ישראל שבין הערלים לא נהגו לרחוץ ואתם לא תשנו מנהג אבותיכם ואסור לכם לזוז מן המנהג כך היה לומר ולהורות אבל אהבה מקלקלת השורה והשנאה מקלקלת השורה מפני השנאה שהיתה בינך ובין רבי דניאל כעסת ושמחת לרגשת אלו הקמי' עליו ונתעלמה ממך דרך המשפט:

ד **וזה** העני שאמר עלי שאיני רוחץ מקרי שקר הוא מעידין עלי שמים וארץ שמעולם לא עשיתי זאת אלא מחולי ואיך אשנה מנהגי ומנהג אבותי בלא עלה בלא שום איסור ומנין ידע הוא בפתיותי אם נראיתי לרחוץ אם לא ? ודבריו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ואין להאריך בדברי זה הקל בודאי אבל הודעתיך מפני מה כעסתי ועוד כתבת באותו הכתב נוסח זה ככה ודברי חבוריך מאירים לעולם אך למי שעסק בתלמוד ויודע שם החכמים אשר עסקו ונשאו ונתנו בתלמוד ובגמרא ולא להתעסק בהם לבדם וישתכח שם התנאים והאמוראים מן העולם וכל שכן שלומדים ואינן יודעין מה לומדין וטועים באמרי החבור ואינן יורדין לסוף דעתך ומאי זה מקום המעיין נובע ועליהם אמר התנא חכמים הזהרו בדבריכם וכו' וימותו ונמצא שם שמים מתחלל אלו הן דבריך אות באות ועוד כתוב נוסח זה ראוי להדרתך להורות לעולם שלא יניחו הגמרא מלהתעסק בה וכו' ועל כל זה הענין ראוי להוכיחך ולהודיעך שכבר הבנתי דברים שבלבך אף על פי שלא פירשת אותם אלא ברמיזה דע תחלה שאני חס ושלום לא אמרתי לא תתעסקו לא בגמרא ולא בהלכות הרב רבי יצחק או זולתו:

ה **היודע** עד שיש לי כמו שנה וחצי שלא למדו אצלי חבורי אלא באו שלשה אנשים למדו מקצת ספרים ורוב התלמידים רצו ללמוד ההלכות של הרב ולמדתי אותם כמה פעמים כל ההלכות וגם שנים שאלו ללמוד הגמרא ולמדתי אותם מסכתות אשר שאלו וכי אני צויתי או עלתה על לבי שאשרוף כל הספרים שנעשו לפני מפני חבורי ? והלא בפירוש אמרתי בתחלת חבורי שלא חברתי אותו אלא מפני קוצר הרוח למי שאינו יכול לירד לעומק התלמוד ולא יבין ממנו דרך האסור והמותר והארכתי בדבר זה הרבה וזה שאמרת על שמות החכמים כבר הזכרתי שמות רובי החכמים תנאין ואמוראין בתחלת החבור האם כן הוא שכל מי שפסק הלכות ועשה סלת נקייה גרם לשם שמים להתחלל

כמו שעלה על לבך כבר קדמוני גאונים וגדולים שחברו חבורים ופסקו הלכות בלשון עברי ובלשון ערב בענינים ידועים אבל לפסוק הלכות בכל התלמוד ובכל דיני תורה לא קדמני אדם אחר רבינו הקדוש וסיעתו הקדושים וכי מפני שזה כולל גורם לשם שמים להתחלל הרי זה תימה גדול ואם מפני הלומדים שאמרת שאינם יודעים אין ביד כל מי שחבר חבור שיהיה הולך עמו ולא יניח לקרות אלא פלוני ופלוני:

ו **ודע** שכבר אמרתי בתחלת חבורי שהענין שתפשתי בו שיהיה דרך המשנה ובלשון המשנה אבל אתם לא שמתם לבבכם לדברי ולא ידעתם ההפרש שיש בין דרך המשנה ודרך התלמוד ומפני שאין ענין זה ידוע אצלכם כתבת לי בכתב שם נוסח זה ככה וגם כשאני מעיין בחבור של רבינו מוציא אני בהם פעמים רבות דברים הנסתרים מעיני מפני שהם בלא ראיות ואין דעתי צלולה להבינם אלו נוסח הדברים ועתה אפרש:

ז **דע** אלופי ומיודעי שכל מי שכתב ספר בין בדברי תורה בין בדברי שאר החכמות בין מן הגוים הקדמונים בעלי החכמות בין מן הרופאים אחד משני דרכים הוא אוחז או דרך חבור או דרך פירוש ודרך החבור להזכיר הדברים הנכונים בלבד בלא קושיא ובלא פירוק ובלא שום ראיה בעולם כמו שעשה רבינו הקדוש בחבור המשנה ודרך הפירוש להזכיר הדברים הנכונים ודברים אחרים סותרין אותן והקושיות על כל דבר והפירוק והראיה שזה הדבר אמת וזה שקר או שזה ראוי וזה אינו ראוי וזהו דרך התלמוד שהתלמוד פירוש המשנה ואני לא עשיתי פירוש אלא חבור דרך המשנה ושמא יאמר מי שלא יבין והלא במשנה כתוב שמות החכמים וידמה שזו היא הראיה פלוני אומר כך ופלוני אומר כך אין זו ראיה הראיה היא להודיע מפני מה אמר פלוני כך ומפני מה אמר פלוני כך זו היא הראיה:

ח **ודע** שאם אני גרמתי לאבד שם החכמים מפני שאמרתי דברים הנכונים שהם על פי המשפט סתם בלא שם אומרם דרך רבינו הקדוש תפשתי גם הוא עשה זה מלפני שכל סתם שאמר בלא שם אדם כלם דברי חכמים אחרים הם ואותן החכמים האחרים לא מדעתן אמרו אלא מפי אחרים ואחרים מאחרים עד משה רבינו וכשם שלא הקפידו התנאים והאמוראים על שמות כל החכמים שמימות משה עד ימיהם שאין לדבר סוף כך לא נקפיד אנו על שמותם אם הוזכרו או לא הוזכרו ומה תועלת יש בזה והלא אמרו בפירוש בכמה מקומות ראה רבי דבריו של רבי פלוני בכך וכך וסתם לן כותיה ודבריו של ר' פלוני בכך וסתם לן כותיה הנה בפירוש שהדברים שראה אותן רבי שהן הלכה פסוקה אצלו ושכך ראוי לעשות אמרן סתם בלא שם אדם ובכמה מקומות אמרינן האי סתמא יחידאה היא ולא הזכיר רבינו שם אחד מהם ודברים שלא היו הלכה פסוקה אצל

ר' אלא יש בהם מחלוקת ולא היתה דעתו נוטה לאחד משני הדברים אמר שני הדברים בשם אומרן רבי פלני אומר כך ורבי פלוני אומר כך והזכיר שמות החכמים ששמע מהן או שהן קרובים לזמנו לא שם רביהן ורבי רביהן מפני שיש באותו הזמן רבים עושי' כדברי זה ורבים עושים כדברי האחר החולק עליו וכבר אמרו לנו רז"ל מפני מה הזכיר שמות שהזכיר במקצת הלכות בהדיא למה מזכירין בדברי שמאי והלל לבטלן ללמד לדורות הבאים ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין שאם יראה ב"ד את דברי היחיד ויסמוך עליו וכו' ולמה מזכירים דברי היחיד בין המרובים לבטלן שאם יאמר אדם כך אני מקובל וכו' הנה בפירוש שאין ראוי להזכיר אלא ההלכה הפסוקה בלבד ובאותו הזמן שהיו עושים אלו כך ואלו כך והיו המקבלים והשומעין אחד קבל כדברי זה ואחד קבל כדברי זה מפני זה הוצרך להזכיר וכיון שחברתי אני דרך המשנה וכבר פסק התלמוד כל הלכה והלכה בפרט או בכלל מן הכללות שפוסקים מהן ההלכות ואין שם שני מעשים למה אני אזכיר שם האיש שאין הלכה כמותו ושאין אותו הדין דברי זה היחיד הנזכר בתלמיד כמו אביי או רבא אלא מרובין מפי מרובין ומפני זה בחרתי שלא ליתן מקום למינים לרדות שהרי הן אומרים על דברי יחידים אתם סומכים ואינו כן אלא אלפים ורבבות אלפים מפי אלפים ורבבות ולפי ענין זה אמרתי בתחלת החבור פלוני ובית דינו קבלו מפלוני ובית דינו כדי להודיע שהקבלה רבים מרבים לא יחיד מיחיד ולזה היתה מרוצתי ומגמתי שכל הלכה והלכה תמצא סתם כלומר שהיא דברי היחיד לא שתאמר בשם פלוני עד שיבא ממנה חרבת המינים האלו שבעטו בכל התורה שבעל פה לפי שראו אותה בשם פלוני ופלוני ודמו שלא נאמר דבר זה לעולם אלא אותו פלוני מדעתו:

ט וזה שאמרת שתמצא בחבור דברים הנסתרים מפני שהם בלא ראיה ואין דעתך צלולה לא היה לך לומר כן אלא אלו היה בחבור דברים שהוצאתי אותן מפלפולי ומדעתי וכתבתי אותם סתם ולא הבאתי עליהם ראיה וזה לא עשיתי אותו מעולם גלה אותן חכמתך ודע שכל הדברים הסתם שבו תלמוד ערוך הוא בפי' בבלי או בירושלמי או מספרא וספרי או משנה ערוכה או תוספתא על אלו סמכתי ומהן חברתי ודבר שהוא מתשובת הגאונים אומר בפירוש הורו הגאונים או תקנת אחרונים היא וכו' וכיוצא בזה ודבר שהוא מפלפולי אומר בפי' יראה לי שהדבר כך וכך או אני אומר מכאן אתה למד שהדבר כך וכך וזו היא הראיה שמאחר שהודעתי בתחלת החבור שכלו מתלמיד בבלי וירושלמי וספרא וספרי ותוספתא אבל לך לומר שתמצא בו דברים הנסתרים שאין אתה זוכר אותו באי זה מקום נאמר זה ודאי יארע לך ולכל חכם שבעולם שחיבור זה לא יכיר יגיעתו בו אלא חכם גדול כמותך אבל שאר התלמידים ידמו שהוא הולך על סדר התלמוד

ומסיר הקושיא והפירוק בלבד אני נשבע שיש בו כמה פרקים יהיו באותו הפרק הלכות פסוקות מעשרה מקומות או יותר מן התלמוד והירושלמי ומן הבריתות שאיני מהלך לא על סדר התלמוד ולא על סדר המשנה אלא כל ענין וענין מקבץ כל הדינין שנאמר בו בכל מקום שהן עד שלא יהיו הלכות אותו הענין מפזורות ומפורדות בין המקומות וזו היתה סוף מגמתי בזה החבור שאין כח באדם בעולם להיות זוכר כל התלמוד בבלי וירושלמי והבריתות שלשתן שהן עיקר הדינין ואני אומר לך מה אירע לי עתה בדבר זה בא אלי הדיין החסיד וקונטרי"ס מן החבור בידו יש בו הלכות רוצח מספר נזיקים והראה לי הלכה אחת אמר לי קרא זו קראתי אותה אמרתי לו מה ספק יש בזו אמר לי באי זה מקום נאמרו דברים אלו אמרתי לו במקומן או באלו הן הגולים או בסנהדרין בדיני הרוצח אמר לי כבר חזרתי על הכל ולא מצאתי לא בירושלמי ולא בתוספתא השתוממתי כמו שעה ואמרתי לו אני זוכר שבמקום פלוני מגיטין נתפרשו דברים אלו הוצאתי גיטין וחפשתי ולא מצאתי תמהתי ונבהלתי ואמרתי היכן נאמרו דברים אלו הנח עתה עד שאזכור מקומן הוא יצא ואני זכרתי שלחתי שליח והחזרתיו והראתי לו הדברים מפורשין בגמרת יבמות אגב גררא תמה והלך וכן תמיד אני בצער מזה שיבא השואל וישאל היכן נאמרו דברים אלו פעמים [אני] אומר לו מיד במקום פלוני ופעמים לא וחייך לא אזכור מקומן עד שנחפש אחריהן ועל זה אני מצטער הרבה שאני אומר הרי אני המחבר ויתעלם ממני מקום דבר זה מה יעשו שאר בני אדם ועל זה נחמתי שלא חברתי עם חבור זה ענין שאני אומר לך ובדעתי אם גוזר השם יתברך שתעשנו אף על פי שיש בו טורח הרבה שכל הלכה שאינה במקומה באותו ענין אודיע מקומה כיצד כגון הלכות שבת מחבורי כל דבר שהוא בפירוש בשבת או בעירובין איני צריך להודיע מקומו והלכה שהיא מהלכות שבת שהיא בע"ז או בפסחים או בזבחים או בכריתות אודיע מקומה ואומר הלכה פלונית מפרק פלוני מן החבור מקומה בפרק פלוני ממסכת פלונית ויהיה זה הספר אחד לבדו שאי אפשר לעשות בגופו של חבור שאינו דרך פירוש כמו שאמרתי לך ומכל מקום כל דבר שיתעלה מהדרתך מקומו תודיעני בחסדך ואני אומר לך שכל סתם שבו מאחד מחמשת חבורים אלו הוא אבל הדבר הקשה הוא שלא יודע מקומו מפני שבא בתלמוד אגב גררא ודרך משא ומתן ונתבאר אותו הדין שלא במקומו ולא ידע אדם היכן יבקש וכבר שלם ענין זה:

י **כתבת** בכתב א' שאני אמרתי ברבים ועליך שפלוני דיין אלכסנדריא נתברר לי שאינו יודע כלום ואינו בקי בחכמת חכמי התלמוד מה נתברר לרבינו ממני עד שאמר עלי כאלו הדברים ואני שאלתי מאת רבינו כמה שאלות ולא בא אלי תשובה מהן אלו הן נוסח

דבריך גם בכתב שבא עתה בקרוב כתוב ותלמדני הנעלמות אשר בקשתי מהדרתך ושמע תשובה על הכל דבר זה מעולם לא אמרתי עליך שאיני אומר שקר לא בנוסח זה ולא בנוסח אחר אבל היו שם מקצת דברים כך היו בא אלי כתב מן אלש"ך אבו אלפרי"ג אמר שאתה דנת לו עם חתנו שיקח חתנו החלי של זהב שכתוב עליו בתורת נכסי צאן ברזל ויעשה בו כל מה שרצה אפילו רצה שילך בו למדינה אחרת הואיל הוא חייב באחריותן וכיון שהביא החלי לחתנו מפני דין זה לא רצה חתנו ליקח ואמר קחו כל הנדוניא שאיני רוצה שאהיה חייב באחריותה ודנת לו שהדין עם חתנו ושכופין אותה שתשוב ותטול נדונייתה ותחזור הנדוניא נכסי מלוג אלו הן ענייני הדברים שאמר לי כתבתי לו איני מאמין שאמר דברים אלו ואם אמרן העד עדים על דבריו ושלח לי:

יא **שלח** לי כתב יש בו עדות מכלו"ף ואב"ן טמאני שאתה דנת בכל אשה שירצה בעלה ליתן לה נדונייתה ולא ישאר עליו אחריותה הדין עמו מיד תמהתי והיה הדיין החסיד שם עמי וכמו שלשה ארבעה אחרים הראיתי להם העדות תמהו כלם אמרתי אל תתמהו אלו בני פרנצ"א גם כל היהודים שבערי הערלים אפילו חכם גדול שבהן אינו בקי בדינין לפי שאינן רגילין בהן שאין הערלים מניחים לדון כמו הישמעאלים וכשיבא להן דין יאריכו בו יותר מדאי ולא ידעו אותו עד שיתפשוהו בתלמוד הרבה כמו שאנו עושין בדין מדיני הקרבנות היום לפי שאין אנו עוסקים בהן ובאותו הזמן שהיו עוסקין בהם הכל היו בקיאין בהן ואינן צריכין לשאול ולא לחפש כמו אלו השוכנים בין הישמעאלים בפסקי הדין שכבר הורגלו בהן אפילו התלמידים היודע עד והעדים הם קיימים שכך היו הדברים בלא להוסיף ובלא לגרוע:

יב **וזה** שאמרת ששאלת ממני כמה שאלות ולא השבותי לך בשבועה שאיני יודע לעולם שאלה שלא השבותי עליה חוץ מזו שבאה ואני חולה בענין קדושי כסף שאמרתי שהן מדבריהם והרי אני משיב עליה אחרונה ולא ראיתי שאלה כלל ממך אלא אותם השאלות של ברכת אירוסין שהקניטוני מחזרתן כמה פעמים עד שאמרתי לך כבר הודעתי דעתי ומה שתרצה עשה וכן שאלה של גט להוא שאמרת שהוא פסול מפני השליחות וכתבתי לך שהוא כשר והראתי ההפרש שיש בדברים ודחית בזרוע ואמרת עדין לא ידעתי מאי זה טעם הוא כשר שתקתי והנחתיו וכן דרכי תמיד עם כל אדם שאראה אותו עומד בשטותו ואינו רוצה לחזור בו אשתוק ואניחנו ברצונו כך דרכי לעולם ולא ידעתי כלל שאלה שבאה לי בדבר אחר שמא אבד הכתב ולא הגיע לידי ואתה תולה עצמך להשיב על מה שלא ידעתי או בא לידי ואיני זכור מכל מקום אפשר לחזור ולשאול וכן כתבת לי בענין האלמנה עה יתומיה שדנתי אני שאינה חייבת שבועה על החצר עצמת אתה

הדברים ועשית אותם טענה וכתבת בכתב זה האלמנה שהיא טוענת שנמכרו נכסיה בפחות וכו' ולא היתה שאלתם שהדבר טענה וכן פירשתי אני בתשובתי ואמרתי הואיל ונודע בודאי שחצר זה נלקח מנכסי הנדוניא והוא כתוב בשמה וידועה לה אינה צריכה שבועה שהחצר בחזקתה הוא ואינו בחזקת היתומים ואמרת לי מפני מה חתמו הדיינין עמך אתה נתלה בהן או הן תלויין בך אמת אמרת וגריעותא היא לי:

יג **אבל** כתבו אלי מאלכסנדריא שאם תכתוב לבדך יאמר הדיין לפקחים או לשופט פלוני אומר כך ואני אומר כך מי מכריע לא יעשו לנו דין ואם יהיו החותמים רבים נמצא הוא יחיד בין רבים וכיון שידעתי שכך הוא דיניהן באמת ראיתי למחול על כבודי כדי שיצא הדין לאמתו והתימה הגדול שאמרת בכתבך ואלמלא לא היתה מפחדת מן השבועה לא היתה נותנת ליתומים שום ריוח אבל עתה הוסיפה להם נ' דינרים אלו נוסח דבריך ואינו יודע היאך יאמר חכם כמותך דבירים אלו וכי מי הוא הרשע שלא יפחד מן השבועה אין זה אלא דבר תימה וכן כתבת לי ששמעת שאמרו לי שהגט של בתו של אבו אלפר"ג בטל ושלחתי לחפש על דבר זה והכשרתיו לא היו דברים אלו מעולם אלא כך היה מעשה בא אלי חתנו של אבו א"ל פר"ג ואמר לי עשה עמי חותני כמה רעות והחזירני מן הדרך והצרכני בדבר זה הכרתי מכלל דבריו שהגט ע"י שליח לא אמרתי שום דבר וכתבתי לאבו אלפר"ג ושאלתי לו בתך קבלה גיטה או לא קבלה וכתב לי נוסח דברים שכתבת בשליחות השליח ושהרשהו ליתן לה הגט כתבתי לו אל תתאחר שעה א' עד שתקבל גיטה במהרה לא היו שם דברים אחרים אבל עתה צריך אני להוכיחך על ב' דברים הא היאך הנחת הגט ע"י השליח אפי' שעה א' ואתה רואה שהן בקטטה ומריבה גדולה היאך לא חששת לבטולו ונמצא כל מה שנעשה הבל וריק אלו היה יוצא ומבטל והולך לדרכו ומה יועיל הדיין אלא להודיע דברים אלו וכיוצא בהן היה לך לומר אי אפשר שלא תקבל גטה על תנאי זה ועוד אם ימות השליח לא תהיה היא עגונה ועוד אם נרגן או טבע ביה ולא נודע זכרו חס ושלום קודם שיגיע גט לידה מה יועיל הגט ביד השליח ואין גט לאחר מיתה והדבר הב' על שכתבת בגט זה שהוא על מנת כך וכך וכתבת התנאי וכפלתו ועשית הן קודם ללאו ומה זה הלבוט כל האומר על מנת כאומר מעכשיו ואינו צריך לכפול ואתה יודע כמה הפרשות ודינין בין מגרש ומקדש על תנאי ובין מגרש ומקדש על מנת כדאמרינ' והיא תתן או לכשתתן וכו' וזה לא הפסיד כלום אבל קשה לי חכם גדול כמותך שיהיו הדברים מעורבבי' על מנת שמשמע מעכשיו ותנאי כפול שמשמע לכשיהיה הדבר הזה ואמרת לי שאתה מצטער מאברהם ומה בידי היודע עד עלי ודיין שגערתי בו והכפתי אותו על פה ובכתב בגללך והשבעתיו בכתבי שלא יעזור לו כמו

שעולה על דעתו לעולם ושלא ידבר עליך תועה אולי יקבל וכן אב"ו אלפר"ג כתב שפלוני הרי עובר עלי את הדין מפני חתנו שנתן לו שאכל וסהדי בשמים וכתב ידי שעמו על מה שגמרתי לו ואמרתי לו אל יעלו דברי אלו על לבך ואלה הדברים שדן לך בטעות דן לא בכונה ובית דין הגדול יטעו בהוראה ומה בכך והסרתי כעסו בכל דבר וזה שאמרו לך שאמרתי עליך שהוא כעסן אמת כך אמרתי ומה שיש בזה אל יקשה בעיניך האי צורבא מרבנן דרתח מרתחתא אוריתא היא דמרתחא ליה שנ' הלא כה דברי כאש נאם יי' לפי שאמרו לי כל הדברים שאירעו בינך ובין רבי דניאל כתבתי או אמרתי שהוא כעסן וקשה בעיני שלא יהיה מחברך ומלומדי לפניך שהוא אדם ירא שמים ומצדיק רבי' הנה ובאלכסנדריא ואלו היה מלמד לפניך היית מאיר עיניהם בו והיית מודיע להם עקרי הדברים ונסתריהם אחלי שיהיה זה:

יד **ושמעתי** שאתה רוצה לחזור לרומניא"ה מצער העם הזה הזהר ואל תעש' זאת תניח מקו' שנקבע ותלך למקומות משובשות בגייסות אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח ושאלת על עסקי אבי זכרי שלקח השררה בשפלו' ודלות הוא פוחד מקטן שבקהל ואין לו עוזר אל תחוש לו ואל יבהילוך דברי העוברים נתן תשעים להפסדה ולבטלה ולא נתן לו כתב כלל מן המלך אלא רשות ככה אם ירצו בו היהודים ירצו ובא הוא ואמר לזקני אצא ובכה בלילה לפניהם עד שהניחוהו אלו הן אמתת הדברים ושלומך ירבה:

תשובה קמא

א **וזו** היא השאלה על ענין הקדושין מהדיין הנ"ל: שאלה מפני מה אמרת (הלכות אישות פ"א ה' ב') שקדושי ביאה ושטר מדאורייתא וקדושי כסף דרבנן והא כולהו ילפינן להו מן התורה (קידושין ב') בכסף מנא לן גמ' קיחה קיחה וכו':

ב **תשובה** דרך קצרה כך היא יש לי חבור בלשון ערבי בענין מנין המצות והוא אצל מר סעדיה ש"צ תלמידי ויש בו י"ד פרקים בכללים גדולים בעיקר מנין המצות צריך אדם לידע אותם ואחר כך יתברר לו טעות כל מי שמנה המצות חוץ ממני ומבעל הלכות גדולות עד עכשיו ובאותן הפרקי' ביארתי שאין כל דבר שלמדים אותו בהקש או בקל וחומר או בגזירה שוה או במדה מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הוא דין תורה עד שיאמרו חכמים בפירוש שהוא מן התורה והבאתי על זה ראיות ושם ביארתי שהוא מדברי סופרים ואפילו בדבר שהוא הלכה למשה מסיני מדברי סופרים קרינן ליה ואין שם מן התורה אלא דבר שהוא מפורש בתורה כגון שעטנז וכלאים ושבת ועריו' או דבר שאמרו חכמים שהוא מן התורה והן כמו שלשה ארבעה דברים בלבד ובאותו החבור

הזכרתי הכל וכשתקרא אותו יתבאר לך ובכאן יש [לו] לשאול בודאי ולומר הבעילה ודאי מן התורה שהרי לא למדוה [במדה] מי"ג מדות אלא [ובעלה] מלמד שנקנית בביאה אלא הכסף והשטר בהקש למדו אותן למה אמרתי שהשטר מן התורה והכסף מדבריהם התשובה על זה שודאי כך הייתי אומר שהכסף והשטר מדבריהם הואיל ומן הדין באו לולי האי דאמרינן בהדיא (קדושין ט') נערה מאורסה דאמר רחמנא בסקילה היכי משכחת לה פי' מדאמר רחמנא נערה בתולה מאורשה [ש"מ שיש מאורסה] מן התורה בלא ביאה ובמה ושקלי וטרו וסוף המימרא אמר רב נחמן בר יצחק משכחת לה כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס שמע מינה שלדברי הכל השטר גומר ומכניס ועל זה סמכתי ופסקתי שהשטר מן התורה ובחייך אלופי אל תצער עצמך להשיב על כל אלו העניינים ואל תתלה עצמך שאשיב על כל כתביך אלא דרך קצרה על ענין המועיל שאני טרוד הרבה בכמה עניינים וגופי חלוש ואין בי יכולת לקרות הכתבים קל וחומר להשיב עליהן אלא אם יהיו שאלות של דבר חכמה ואין לי פנאי כלל מפני חלישות גופי תמיד ומפני תלמוד עצמי בכמה עניינים ושלומך ירבה ויגדל ל"ה בעומר:

ג משה ב"ר מיימון זצ"ל

תשובה קמב

א **שאלה** מי שמת והניח אשתו מעוברת וכו' אם היתומים יכולים להשביעה על מה שצוה להם אביהם:

ב **תשובה** אין היתומים יכולים להשביעה על מה שצוה להם אביהם ואפילו צוה בהדים ואמר שיש לו אצל פלוני כך וכך טענת שמא היא אצלם ואף על פי שהיה טענת ודאי מאביהם ואינם יכולים להשביעו עד שיאמרו בריא לנו שיש לאבא כך וכך בידך כגון שנתן לו אביהם בפניהם ואח"כ משביעין את הנתבע שבועת היסת וזו היא שבועת היסת וזהו סדר השבועות שמשביעין ב"ד בזמן הזה כפי מה שסידר אותם הגאון רבינו נתן בעל ספר הערוך במלת הסת בסוף הלכה קמא דבבא מציאה (ד' ה') השתא נמי לחייביה שבועה מדרב נחמן דתנן בפרק שבועות הדיינין מנה יש לי בידך אין לך בידי כלום פטור ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת מדרבנן פירש גאון אחד מלת הסת לשון כבדות שהיסט בטי"ת כבדות שהכבידו עליו להשבע ופירש עוד ואמר מה בין שבועה דאוריתא לשבועה דרבנן ואי זו היא שבועה דאוריתא שבועת השומרים ובעדות עד אחד ובהודאה במקצת הטענה ושבועת היסת אנו מתייבין על טענת ממון ואף על פי שאין בה אחת מכלן כדרב נחמן והיכא דמחייב שבועה דאוריתא נותנין בידו ספר תורה

בשעה שנכנס דאמרינן לאנקוטי חפצא בידיה ואמרינן נמי שבועת עם הארץ מעומד ושבועת תלמיד חכם מיושב ושבועה בספר תורה תלמידי חכמים לכתחלה וכן המנהג עדיין בתלמידי חכמים כשמשביעין אותו חולץ תפילין שלו ואחזן בידו תחת ספר תורה ומביאין מטה שנושאין עליה מתים ומניחין אותה באמצע ונודות נפוחין שמבקיעין אותן או שמתירין אותן בשעה השבועה כדי שתצא הרוח מהן בקול הברה מרתחת ונרות דולקת שמכבין בשעה השבועה ואפר מקלה מפוזר ושקין מוטלין באמצע ועומד שליח בית דין בפני הנשבע וסודר הטענות והכפירה ואומר לנשבע אתה פלוני בן פלוני אם יש עליך לפלוני זה מכל הטענה הזאת שטען עליך בשמתא לישראל ליהוו ההוא גברא בחרם ב"ד העליון ובחרם ב"ד התחתון וכל דברי האלה הכתובים בספר התורה הזה כולה יחולו על ראשו וברמ"ח איבריו ומוסיף בכיוצא בזה כפי כחו ותוקעין בשופר עם האלה והוא עונה אמן ומקבל על עצמו כי על דעת בית דין הוא נשבע ולא על דעתו ועל דברים שבלב בית דין ולא על דברים שבלבבו ואף על פי שאנו אומרים לענין שבועת הדיינים היכי משבעינן ליה אמר רב יהודה כשבועה האמורה בתורה ואשביעך בייי' אלהי השמים ואלהי הארץ הא אקשינן כמאן כרבי חנינא בר אידי דאמר על דאיכא שם המיוחד ופרקינן אפילו תימא רבנן לנקוטיה חפצא בידיה וגם כתיב כי יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה זאת היא שבועה דאורייתא אך שבועת היסת סדורה היא כך ודבר זה פירשו רבינו יוסף הלוי זצ"ל פירש מבואר בפירוש שבועות שלו בהלכות [חנוני על] פנקסו ולית בה ספק כלל וכל מאן דלא דאין הכי לא חש לקימחיה ואין ראוי להשגיח על דברי מי שחייב שבועת היסת על דברי אביהם ומעשים בפנינו בכל יום ואנחנו דנים בדין זה בחרם סתם בלבד והאלמנה שנשאת אין משבעין אותה כמו שאמר רב הונא: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קמג

א **שאלה** ילמדנו רבינו בראובן אשר לקח לו את אביגיל לאשה והיא בעולת בעל אלמנה מבעלה הראשון ומת גם הוא בלי שום זרע והיא זקוקה לאחי המת והיבם רצה ביבום והיא לא רצתה ובזה נפל מחלוקת יש מי שאומר שהן אמת שדין יבמה המורדת על בעלה כדין מורדת על בעלה שאין לה כי אם עיקר כתובה ונדונייא אמנם אין כן בזאת היבמה ואינה מפסדת כלל מפני שהוחזקה קטלנית ומן הדין אינה יכולה לינשא וכמו שאמרו ז"ל לשלישי לא תנשא ולכן מה לנו במרדותה מאחר שהתורה מנעה נשואיה ואף אם היא רצתה אין אנו יכולין להשיאה וגם מצינו פסק דין לאחד מן הקדמונים ז"ל

שאם היבמה היתה מוחזקת ונפלה ליבום לא תתיבם שהרי אמרו ז"ל נשאת לראשון ומת לשני ומת לא תנשא לשלישי שזה ספק נפשות וכאשר מצאנו שהוא דוחה למילה שנכרתו עליה י"ג בריתות כמו שאמרו רז"ל באשה שמלה בנה הראשון ומת שני ומת שלישי לא תמול והוא בכרת כל שכן שהוא דוחה ליבום מאחר שיש לה תיקון בחליצה סמכנו על זה הפסק והוא קל וחומר שאדם דן מעצמו ואמר שאף שהיבם היה רוצה ביבום שחייב לפטרה בחליצה ויתן לה כל כתובתה ונדונייתא כדת מה לעשות שאין זו מורדת שמפני ששמעה שאינו יכול לכונסה מנעה היבום ויש מי שאומר שאין חילוק בין היבמה אם היא מוחזקת או לא דהיינו שאם מנעה היבום הרי היא מורדת שהיא קנויה לו מן השמים ומצוה עליו ליבמה ואינה נפטרת ממנו אלא בחליצה או במיתתו ואין דין שאר המוחזקות שאינן יכולין לינשא כדין שומרת יבם המוחזקת ונניח מצוה יבום שהיא קודמת ונקדים מצות חליצה הנה כי כן לא ידענו איזה דרך ישכון אור ולכן יודיענו רבינו מה יהיה הדין בשומרת יבם שמרדה אם היא כמורדת על בעלה ואין לה כי אם עיקר כתובה ונדונייא או אינה כמורדת על בעלה ואם יש חילוק בין מוחזקת לאחרות בחסרון כתובתה ונדונייתא ואם רצו שניהם ביבום אם צריך למונעם מפני שהיא מוחזקת ולא יפול מכתובתה שום דבר ואם יוסכם הפסק דין ויניח היבום ויתן חליצה ואם בזמנינו זה מצות יבום קודמה למצות חליצה או מצות חליצה קודמת האר עינינו בישועתך והראנו את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה ויבא שכרו כפול מעם ה':

ב **תשובה** תמהני תמיהא גדולה על תלמידי חכמים יקרים עסוקים בתורה תמיד יקשה עליהם דברים פשוטים כאלו ואין חולקים בין הדבר האסור מן התורה לדבר האסור מדבריהם ומה גם שלא אמרו איסור כי אם מניעה ותמה אני בשאלה כזאת אשר רצו לדמות ספק נפשות הבא בידים שדוחה מילה לספק נפשות אשר הוא תלוי במזל ומקרה ומאורעות רעות בלתי צודקות והכנעת הזמנים ושינוי הוסת וחולשת המזגים ואין דמיון בין זה לזה אמנם התשובה על זה הוא כאשר תדעו שזאת המוחזקת לקטלנות מנעו אותה לבלתי תינשא לשום אדם ולא מפני שיש איסור בזה כלל ואין חילוק בין האיש אשר ישא מוחזקת או יאכל מכישא דאסר גנאה וזה דמיונו והלכה למעשה אצלנו בכל ערי האנדל"ס תמיד שימות בעלה הראשון והשני ואינה נמנעת מלישא ומכל שכן אם היתה בימי נעוריה שיש לחוש לכמה מקרים רעים אשר אין בהם חפץ ותפקיר עצמה ומצינו חכמי התלמוד התירו לעבור על איסור עשה ושחררו אמתא בגיטין (ל"ט) כדי להרחיק האדם מן העבירה ושלא ליתן מכשול לפריצים ואיך נניח בנות ישראל לצאת לתרבות רעה ונתפשט המנהג אצלנו שלא היו מקדשין למוחזקת עד שישאלו את פיה אם היא

רוצה ואם הוא ברצונה ושמא מצאה אדם אחר שרוצה לקדשה ואם הוא בטוב לבה אז מקבלת קדושין בפני שנים דעלמא ואחר זאת תבא לב"ד ויכתבו לה כתובה ותכנס לחופה ומברכין לה שבע ברכות כך היו עושין בבית דינו של רבינו יצחק הרב זצ"ל בעל ההלכות וכן בבית דינו של רבינו יוסף הלוי תלמידו וכן עשו כל הבתי דינין אשר באו אחריהם וכן פסקנו אנחנו ועשינו הלכה למעשה במצרים היום שבאנו וכי תדחה מצוה של תורה משום חששא בעלמא דבר זה לא שמענו מימינו והלכה למעשה שנתקדשו לכתחלה ונתיבמו ולא ראינו מי שהקפיד בזה וזה דבר פשוט אשר אין להסתפק בו כלל כי זאת היבמה דינה ככל היבמות ותתייבם או תמרוד ותצא בלא כתובה וכאשר ידעתם מסקנת ההלכה שמצות יבום קודמת למצות חליצה ואפילו אינו מתכוין לשם מצוה אלא מפני יופי או לשם ממון מפני שכאשר אין לו בנים הותרה לאחיו ואין שום איסור ערוה אמנם לדעת אבא שאול הנה מצות חליצה קודמת דכיון שאין כוונתה לשם מצוה נמצא פוגע באיסור ערוה ואין הלכה כמותו כאשר תראה בתלמוד יבמות (דף ל"ט): וכתב משה

תשובה קמד

א **שאלה** יורינו רבינו מי שנזדמן לו טלית ותפילין והוא עומד בפסוקי דזמרה אם מותר לו ללובשם ולברך עליהם ואין זה הפסקה מפני ברכת השיר או לא:

ב **תשובה** אין שום איסור בברכה על הציצית ותפילין בתוך המזמורי' שאין הפסקה כזאת בפסוקי דזמרה אסורה ואינה תפלה ולא קריאת שמע עד שיאסור הפסקה כזאת: וכתוב משה

תשובה קמה

א **שאלה** יורינו מורינו בחברת בני אדם התפללו ורובם בקיאין בתפלה אם יסדר שליח צבור התפלה עליהם כדי שלא לבייש את מי שאינו בקי מפני שסידור התפלה נתקן על זה או לא יסדר הש"ץ את התפלה מפני שהיא ברכה שאינה צריכה שהרי כבר יצאו ידי חובתם בלחש או ירד ש"ץ להתפלל לא יתפללו לעצמן בלחש כדי שלא תתבטל שורת הסדרא או יאמרו בלחש בתחלה ולא יהיה הסדר ראוי אלא בהצטרפות מי שאינם בקיאים מכלל העשרה או חוץ מהם יורינו רבינו ומאת ה' תהי' משכורתו שלימה:

ב **תשובה** מאחר שתקנו חכמים ז"ל שירד ש"ץ לפני התיבה להוציא את מי שאינו בקי ולדעת רבן גמליאל אפילו הבקי שלא התפלל בינו לבן עצמו א"כ אין תפלת הש"ץ ברכה לבטלה כלל מפני התקנה ואפילו אין בזאת החבורה מי שלא יצא וכמו שתקנו בקדוש

בית הכנסת ואם היו מפני האורחים וחייבו כן בכל בתי כנסיות ואפילו אין שם אורחים וכמו שאמרו באיחור ערבית ליל שבת מפני המאחרין לבא וצריך לנהוג כך תמיד ואפילו אין שם מי שלא בא וכמו כן כל דבר הנתקן מפני סיבה לאו דוקא עד שתזדמן הסיבה אשר בעבורה נתקן אלא צריך לנהוג כך תמיד בין אם תהיה הסבה או לאו ולדעתי כך הוא דאי לא תימא הכי נמצא שחז"ל נתנו דבריהם לשיעורין והיה צריך לראות מי יודע ומי אינו יודע ואחר כך שיתפלל הש"ץ או לא יתפלל וזה הוא בטול הגזרות והתקנות:

ג וכתב משה

תשובה קמו

א **שאלה** אשה שנשאת לראובן ושהה עמה כמה שנים ומת ולא ילדה ועוד נשאת לשמעון ושהה עמה כמה שנים ומת גם הוא ולא ילדה לו והוחזק' עקרה אם עבר סריס אדם ונשאה מוזהרין הם בית דין להוציאה מתחת ידיו או לא והאי דקימא לן יבמות (ע"ט) הלכה כרבי עקיבא דאמר סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומעשה דבן מגוסת שהיה בירושלם מוכיח דהלכתא כרבי עקיבא וסתמא דמתניתין נמי דיקא כרבי עקיבא דתנן הסריס לא חולץ ולא מיבם וכן אילוניס לא חולצת ולא מייבמת ואמרו חכמים בגמרא סריס דומיא דאילונית מה אילונית בידי שמים אף סריס בידי שמים לא חליץ ולא מייבם הא סריס אדם חלוץ ולא ידענא היכי מתוקמא מתניתין דאי בשנשא גיורת קשוא בריתא דפצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם וכו' עד ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא וגו' אלמא בקהל עסקינן כדמפרש בגמרא וכשנפלה לו ולבסוף נפצע לא מתוקמא משום קשיא דאביי דמקשי וניתי איסור פציעה ונדחה עשה ואוקמה רב יוסף לדעת רבי עקיבא ולתרוצי מה דמקשי מכדי שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר חייבי לאוין כחייבי כריתות דמי וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום והיכי אמר רבי עקיבא סריס אדם והא כתיב לא יבא ואתא רב יוסף ותירץ דלדעת רבי עקיבא חייבי לאוין דשאר הוא כחייבי כריתות חייבי לאוין גרידי דלאו דלא יבא לא אמר רבי עקיבא דהוו כחייבי כריתות אמטו להכי סריס אדם חולץ אם כן מתוקמא מתניתין בכל סריס אדם ואפילו אם נסתרס קודם נפילה וקשי' לי האי מעשה מבן מגוסת ולא קיימא לי אליבא דהלכתא כלל ועיקר אדוננו הרב הגדול הגאון יבאר לי בחסדו שאלתי זאת שנשאלתי מקהל סרק"סטה י"א מאי סיקו"לאה העיקר שיודיעני אם מוזהרין בית דין להוציאה מתחת ידו אם לא ותבוא תשובת אדוננו בכתב מבואר אשלחנו להם בעזרת שמים שהם אינם בעלי תורה להבין היטב אם לא תהיה הכתיבה מבוארת ובחתימת יד הקדוש אדוננו עם שם יקר הודו זצ"ל:

ב **שאלה** תימה גדול תמהתי על זאת השאלה ששאל החכם הגדול הדיין הנכבד המהיר ישמרהו צורו וזה הוא מקום התימה מה מועיל היות זאת האשה נשאת לראשון ולא היו לו בנים כן לשני וכי כל עקרה ואילונית מותרת להבעל בעילת זנות ומי הוא שחולק מן החכמים ז"ל בסריס אדם שבעילתו בעילת זנות וכי על מקרא מלא יחלוק אדם לא יבא פצוע דכא וגו' אלא אם סריס אדם מותר בגיורת ומשוחררת או אינו מותר למאן דאמר קהל גרים איקרי קהל אסור בגיורת ולמאן דאמר לא מיקרי קהל מותר בגיורת ולדברי הכל מעשה דבן מגוסת שייבמו את אשתו אין קושיא כלל מה נפשך אם גיורת נשא בן מגוסת הרי היא מתייבמת לדברי הכל ואם כן מגוסת עבר ונשא בה ישראל הרי אשתו מתייבמת לאחיו שאינו סריס שהרי משנה שלימה שנינו יש אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן ישראל שנשא ממזרת ויש לו אח ממזר וכו' ואין בדבר זה ספק ולא מקום קשיא ומאחר שהבעילה מסריס אדם בעילת זנות היאך לא יהיו ביה דין מוזהרין להוציאה כמו שהוא מפורש בבריתא ואם בעלו קנו ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא פצוע דכא וגו' ולא שיבש הדברים אצל אלו השואלים להדרת הרב המובהק שומרהו צורו אלא אותה הקושיא שהקשו בגמרא אליבא דרבי עקיבא ואותן הפירוקין שפירקו הקושיא הנהו אמוראי ולפיכך ראיתי לפרש כל אותה ההלכה כדי שיתבארו כל הענינים וזה פירושה כיון ששינו אמר רבי עקיבא אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצים לאשתו שהיתה לו שעת הכושר אקשינן עליה דרבי עקיבא הכי מכדי שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר חייבי לאוין כחייבי כריתות דמי וכשם שאם עבר אדם ונשא אחותו או אחות אמו ומוצא בהם אין אותה הערוה זקוקה ליבם כלל כך זה סריס אדם שעבר ונשא אשה הואיל והיא אסורה עליו בלאו אינה בת חליצה ויבום לרבי עקיבא ואין עליה זיקא כלל והיאך אמר ר' עקיבא שהיא [חולצת] זו אשת סריס אדם ופריק רבי אמי אליבא דרבי עקיבא ואמר שזה סריס אדם גיורת נשא שהיא מותרת לו ואין בנישואיה אסור לאו כלל ולפיכך היא זקוקה ליבם ומפני זה אמר רבי עקיבא שהיא חולצת ושאלינן ליה אי הכי יבומי נמי תתייבם כלומר מאחר שאין בנישואי סריס זה שמת אסור למה אמר ר' עקיבא חולצין את אשתו יבומי נמי תתייבם ואהדריה אין הכי נמי ואיידי שאמר רבי יהושע שמעתי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו אמר איהו נמי חולץ ואמרינן דיקא נמי דקתני העיד ר' יהושע בן בתירא על בן מגוסת וכו' שמע מינה שאשת סריס אדם בת חליצה ויבום היא אפילו לרבי עקיבא ואי איפשר להעמיד דין זה אליבא דרבי עקיבא אלא כשנשא גיורת שאין שם איסור כלל ובא רבה והקשה קושיא על פירוק זה ואמר היאך תוכל להעמיד זה שאמרנו בסריס אדם שחולץ וחולצין לאשתו כשנשא גיורת ומתיב רבה מהא בריתא

דתניא פצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם וכו' עד ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא פצוע דכא אלמא בקהל עסקינן שהם בלאו היאך תהיה אשת סריס אדם זקוקה ליבום אליבא דרבי עקיבא שחייבי לאוין אצלו כחייבי כריתות אלא אמר רבה פירוק קושיא זו אליבא דרבי עקיבא כך הוא שנפלה לו אשת אחיו הכשר והוא כשר שהרי היא זקוקה לו לייבום ואחר כך נפצע ונעשה סריס אדם ולפיכך חולץ ולא מייבם לרבי עקיבא ובא אביי והקשה לרבה בפירוק זה ואמר וניתי אסור פציעה ונדחה עשה דייבום מי לא תנן רבן גמליאל אומר וכו' פירוש כיון דאיסורי לאוין לר' עקיבא כאיסורי כריתות מה מועיל שנפלה לו והוא כשר שנעשה סריס ונאסר ליבמתו בלאו הכי תפטר מן החליצה ומן הייבום אליבא דכולהו תנאי ועמדה הקושיא אליבא דרבי עקיבא היאך ימצא סריס אדם חולץ ואם ייבם יוציא דאלמא אף על פי שיבמה זו בלאו על יבמה זקוקה ליבם היא ולא כך שמענו לרבי עקיבא אלא כחייבי כריתות ובא רב יוסף ופריק האי קושיא אליבא דרבי עקיבא ואמר האי תנא דרבי עקיבא הוא דאמר בפרק החולץ דמחייבי לאוין דשאר שהיא אנוסת אביו ומפותת [אביו] הוי ממזר מחייבי לאוין גרידתא אינו כחייבי כריתות עד שתהא אשתו פטורה מן החליצה ומן הייבום אלא זקוקה ליבום היא אפילו לרבי עקיבא הילכך לדברי הכל סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין לאשתו ולא שנא נשא גיורת ולא שנא נשא בת ישראל וכן סריס אדם נ"ל דה"נ אינו מיבם אשת אחיו אם היתה גיורת בין לרבי עקיבא בין לרבנן וכן זה בן מגוסת שנתיבמה אשתו בין שהיתה גיורת בין שהיתה ישראלית ועבר ונשאה הרי זו מתייבמה ליבמה הכשר לדברי הכל ואם היה יבמה סריס אדם ועבר ובעל קנה ותצא בגט כשאר חייבי לאוין וזאת האשה האלמנה חייבין בית דין להוציאה מתחת יד הסריס בעל כרחן כשאר הנושאין נשים בעבירה לא שנא היתה האשה מאסורי לאוין דאוריתא או מאיסורי דברי סופרים מפרישין אותן בית דין ואסור להתעלם מהם אפי' שעה אחת ואם אין כח בבית דין להוציא אותה מפני יד הגוים התקיפה מחרימין את שניהם ברבים באיום גדול וכן מעשים אצלנו בכל יום ובכל מקום והקב"ה יסיר את לב האבן מבשרנו וירים המכשולות מלפנינו אמן והאל יתברך יודע כי מרוב חיבתך כתבתי טורים אלו ואני חולה וטרוד ביום ובלילה שהרי אין לי פנאי ואמרתי שמא יחשדו אותי בגסות הרוח ולפיכך הטרחתי עצמי לכתוב ומן השמים ירחם ושלום הדרת אלופי ומיודעי ירבה ויגדל הוא הדרת כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא רבי אנטולי ש"צ הדיין המהיר המורה דת ודין המזהיר אור המבינים הבהיר כחפצך וכחפץ אחיך הש והשמח בהצלחתך על עלוז מעלת תורתך: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קמז

א **שאלה** יורנו רבינו בית המדרש עומד לדרום בית הכנסת כשמתפללין בו מחזיר' פניהם לדרום דהיינו לארץ ישראל נמצאו אחוריהן לצפון דהיינו לבית הכנסת זה הדבר אם הוא מותר או לא ואם זה הדבר מותר הקוראים לאותם המתפללים רשעים מה דינם ושאר חצרות שאינם בית המדרש שעומדות לדרום בית הכנסת כשמתקבצין שם קהל במילה או בחתונה בדבר מצוה יש להם להתפלל שם או לא ואם יש הפרש בין יחיד לציבור או לא ילמדנו רבינו ושכרו כפול מן השמים:

ב **תשובה** כל החצרות הסמוכות לבית הכנסת שנמצא הכותל בינם ובין בית הכנסת מותר להתפלל ובאותן החצרות בין יחיד בין צבור בין שיהיו פני המתפלל מכוונות כנגד כותל בית הכנסת בין שיהיה כותל בית הכנסת כנגד אחוריו ולא חלק אדם בזה מעולם ולא עלה על לב חכם ששמענו שומעו שיש בזה שום אסור בעולם דמימרא דרב הונא אינה אלא בבית הכנסת העומד לרחבה ופנוי מכל סביביו נמצא העומד אחורי בית הכנסת הזה ומתפלל ואחוריו לבית הכנסת מזלזל לבית הכנסת והרי הוא כאותם שאמר בהם ואחוריהם אל היכל ה' שהרי בית הכנסת עומד באמצע כמגדל וכל בית הכנסת מקדש הוא אבל העומד בתוך ביתו ומתפלל כנגד ארץ ישראל כראוי ואחוריו אל כותל ביתו שהוא כותל בית הכנסת אין בזה זלזול ולא יראה כמי שמחזיר פניו מכנגד ההיכל שאין הדבר ניכר וראיה לדבר המעשה שהביא על הדין מימרא (ברכות ו') דההוא גברא דהוה קא מצלי וכו' חלף ההוא חייטא לשון אחר טייעא חזייה וכו' וכי בתוך ביתו היה עומד אלא בדרך היה בתוך הרחוב ולפיכך כשעבר הערבי בדרך וראה אותו שהחזיר פניו כנגד ארץ ישראל ונמצא אחוריו לבית הכנסת הרגו וזה דבר פשוט וידוע לכל בכל מקום החצרות סמוכות לבתי כנסיות והעם מתפללין שם לכל רוח שתהיה כנגד ארץ ישראל וכל מי שחלק על זה מן התלמידים ראוי להודיעו האמת שביארנו ואם עמד במחלוקתו ראוי לשתקו בנזיפה ואם קרא בשם רשעים לאותם המתפללין בבתים אלו אם קרא ליחיד ירד עמו עד לחייו ואם לרבים קרא כך או לאחד מתלמידי חכמים הרי אותו הקורא בנדוי ואין בדברים אלו ספק ולא הכרע דעת אחרת:

ג משה ב"ר מיימון זצ"ל

תשובה קמח

א **שאלה** ששאלתם על ענין אותו החרם שהחרימו מקצתה על הרשות נוסח דבריכם בשאלה כך היה אמרתה שהחרם היה שלא ישמעו לאדם שבעולם ולא לראש הישיבה

כל מי שהיה עומד בבית הכנסת בשעת החרם וענה אמן נתחייב בשבועה ומי שלא ענה פטור מכלום ואינו צריך לסתום אזניו ולא לעצום עיניו כמו שאמרתם אף על פי שהוא עומד בצד המחרים אפילו היה אוחז ספר תורה בשעת החרם אם לא הוציא שבועה מפיו ולא ענה אמן פטור מכלום קל וחומר למי שלא היה בבית הכנסת וכל אלו שלא ענו אמן או שלא היו שם בשעת החרם אם קבלו עליהם אחר כך כגון שאמרו לאחד מן הנשבעין גם אנו כמוך או הרי קבלנו על עצמנו מה שקבלתם וכל כיוצא בעניינים אלו אינם פטורין שהמתפיס בשבועה חייב ולפיכך כל שהתפיס עצמו בו וכל שקבל עליו חרם שהחרימו רבים בשעת שמועתו או שענה אמן אם נתחרט ורצה להתיר שבועתו יתיר לו החכם אבל צריך להיות הדבר ברבים שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו אבל ודאי אותם שלא שמעו או ששמעו החרם ולא קבלוהו ולא התפיסו עצמן אינן חייבין בכלום ואם רצו להכניס עצמן ברשות כל מי שירצו הרי זה מותר להה משום שבועה אבל אסור להם מענין אחר משום לא תעשו אגודות אגודות אלא כך חייבים כל בית ישראל הנקראין בשם יעקב המחזיקים בדת משה רבינו ע"ה להיות כל עדה וקהל מישראל אגודה אחת ולא תהיה ביניהם מחלוקת בשום דבר בעולם ואתם חכמים ונבונים יודעים מהו עונש המחלוקת וכמה רעות גורמת ואה היו אלו הנשבעין מיעוט אל תחושו למיעוט בטלו במיעוטן ויעמדו בשבועתן וגלוי הוא שכל מי שלא ענה אמן ולא התפיס עצמו אבל ניהג איסור כל אלו השנים ולא שמע רשות מפני שעלה על לבו שהוא חייב אם שמע רשות מעת שהחרימו הרי זה מותר לו להכניס עצמו ברשות כל מי שירצה אחר שיודיעוהו שהוא מותר מפני שלא נשבע ולא התפיס בשבועה וזה שאמרתם שהרבה חכמים גם הנשיא ראש גליות ז"ל הודו שזה החרם בטל מעיקרו ואינו קיים איני יודע מאי זה טעם אמרו דבר זה שמא לא אומרו אלא על אותם האנשים שלא קבלו עליהם וכן הדבר שזה שידמו רוב העם שכל המחרים על דבר מדברי הרשות כגון חרם זה יתחייבו הכל לקבל חרם זה אין הדבר כך שאין החרם אלא לשון אירה וארור בו אלה בו שבועה בו נדוי וכו' נמצא זה העובר על חרם שהחרימו בכם והוא לא קבל על עצמו משום שבועה אינו חייב כלל שאין בעולם מי שעלה על דעתו שזה ישבע וזה יאסר אבל נדוי יתחייב אם היה אותו דבר שהחרימו עושהו דבר שהעושה אותו חייב נדוי אבל על דברי הרשות שאין בהם שום מצוה אסור לאדם להחרים על אחרים שיעשו או שלא יעשו אבל לעצמו ולכל מי שירצה יש לו רשות להחרים וכל אלו שנשבעו או שהתפיסו עצמן בחרם זה יאסר להם לשמוע רשות אדם לא יהיו במקום שיאמרו בו מרשות פלוני ולא יכתבו ולא יחתמו בשטר שכתוב בו מרשות פלוני ואם הזכירו שם ראש הישיבה או שם שר מהם או

שם כל מי שירצה ולא יאמרו מרשות אלה ישבחו אותו ויקלסו אותו וירחמו על אבותיו ויתפללו עליו בבית הכנסת הרי זה מותר והוא שלא יהיו כופין את העם ואומרים שאין אדם עושה כך וכך או אין אדם נושא אשה או כותב שטר עד שיהיה בו שם פלוני או עד שיבקשו עליו רחמים שזהו ענין הרשות שנשבעו עליה ולענין זה קוראין כל העם רשות ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכל אלו הדברים על פי שאלתכם שאמרתם שהיה החרם שלא ישמעו רשות אדם בעולם אבל אם היתה השבועה כמו ששאלו ממני מקצתכם וכתבו נוסח התרה ואמרו שכך החרימו על מי שיחזור מהיום ההוא והלאה ישמע לאדם רשות לא בטבה ולא זכר ולא תסמיה לא עלי ספר תורה ולא על פי כתב ולא עלי שום מן הברכות עד אתקפ"ח שנה זהו הנוסת ששלחו לי ואם כן הוא החרם ובנוסת הזה היה אסור לכל מי שקבלו או התפיס עצמו בו לשמוע זכירת שם ראש גולה או ראש ישיבה או ראש מן הראשים לא ברבים ולא על ספר תורה דרך כבוד והדור לאותו הנכבד הנזכר כדרך שמזכירים שם ראשי הגליות וראשי ישיבות ושאר השרים והגאונים במועדות או בשבתות או בעת קבוץ רבים ואף לפי נוסח זה שכתבו אם אירע דבר לזה השר הנכבד רב צדוק ש"צ להזכיר שמו ושם אבותיו נ"ע כגון שישא אשה או יולד לו בן זכר או יעלה לקרוא בתורה מברכין אותו ומקלסין אותו כראוי לכבודו ומזכירין אותו בכל מיני כנויים שירצה ושם אבותיו הקדושים זצ"ל ואומרין בן פלוני הגאון ראש ישיבת ארץ הצבי וכו' ואין בזה שום אסור על כל הנשבעין ששמעו דברים אלו וכן אם נתן דבר לצדקה וברכוהו ברבים כדרך שמברכין כל מתנדב מזכירין שמו בכל כנוייו ושם אבותיו בכל כנוייהן ואין בזה חשש איסור אבל אם לא יארע שם דבר אלא יזכירו שמו ושם אבותיו ברבים בשבתות או במועדים ויבקשו עליהם רחמים כדרך שהיו עושין מקודם לראשי גליות או לשאר השרים הרי אותם הנשבעים שלא ישמעו לא בטבה ולא זכר ולא תסמיה אסור להם לשמוע הרי הרחבנו בדבר זה יותר מדאי עד שלא נשאר דבר לשאול עליו פעם אחרת בענין זה וכבר השבנו על ענין זה על השאלה שבאת ממקצתכם על זה והקב"ה יטע ביניהם אהבה ואחוה שלום וריעות ויסיר את לב האבן מבשרינו ויתן לנו לב בשר עד שנדע האמת ונרדפה לעבוד את ה' כמצותו עלינו וכן יהי רצון:

ב משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה קמט

א **נוסח** תקנה תקנה הגאון המחבר במצרים יע"א

ב **ואמר** סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי הן היום כאשר עברו עלינו המים הזדונים והיינו נעים ונדים ולעת עתה רחם ה' על יראיו ותלי"ת נתקבצנו פה העירה ויהי כי באנו שמענו וימס לבנו על כי כל התלמידי חכמים חלק לבם איש לדרכו פנה ואין איש שם על לב את אשר ישנו פה בעיר ולכן הוכרחנו במעשינו להתקבץ ולרעות צאן קדשים ולראות צרת הצבור כבקרת רועה עדרו ביום היותו בתוך צאנו נפרשות ולהשיב לב אבות על בנים ולתקן את אשר עותו כי רבו מספר תלאותם אולי תעלה ארוכה כמו שאמרו את האובדת אבקש ואת הנדחת אשיב ולנשברת אחבש וכאשר שמנו לב לנחותם הדרך מצאנו נגע עון גדול אשר פשט ברוב הצבור בעונותנו והוא כי רוב ישראל אשר ברוב ערי מצרים שכחו דיני תורתנו והקילו מאד בטבילת נדה במי מקוה ובספירת שבעת ימי נקיים ונהגו מנהג מינות עד שהן רוחצות במים שאובין וחושבות כי בזה טהרו ממקור דמיהן ובזה הותרו לבעליהן ואין זה כי אם מינות גמורה והדבר אשר לא דברו ה' והן לוקחות אשה אחרת אשר היא טהורה ותשפוך עליה אותן המים השאובים וטהרה ממקור דמיה כי [הן] חושבות שאם תשפוך בעצמה אותן המים או שתשפוך עליה אשה אחרת אשר איננה טהורה לא עלתה לה טהרה כי אם בזאת שהשופכת תהיה טהורה ואף גם זאת מקפידות על עצמן ועושות לפנים משורת הדין וממתינים עד בין השמשות ואז שופכין עליהן המים הרעים מה נדבר ומה נצטדק עונותינו הטו אלה ולכן כאשר ראינו אנו וכל התלמידים וגדולי הזקנים גודל העון הזה וחטאתה כי כבדה מאד צרעת נושנת פשתה בעור הבהרת וידענו רוע מעשים אלו אשר מביאין את האדם למינות וגלוי עריות בפרהסייא לרבים ובטול דברי תורה ובטול דברי סופרים שהוא יותר מבטול דברי תורה כמו שאמרו ז"ל אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות לעבור על דברי חכמים חייב והם ז"ל הזהרו ועשו סייג לתורה וגזרו כמה גזרות והדבר אשר היו מסופקין בם שמא מתוכה ילמדו דברים אחרים אשר לא כיוונו בהם היו נזהרין לבלתי יוציאו אותה מן השפה חוץ וכמו שאמרו הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו והלא ידענו בעונותינו כי במקרה הרע הזה יכשלו וישתו כל ישראל הבאים אחרינו וימותו העל זאת נתקבצנו ודרשנו להם גודל העון הזה מאין כמוהו וכאשר נצטוינו על ידי הנביאים כמו שנאמר בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אתם ממני וידענו כי העון הרע הזה גורם רעה לעצמנו וגדול מנשוא עון גלוי עריות לא יכופר העון כמו שאמר הכתוב ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם ואנחנו סובלין עונם ונרדפין בעבורם כמו שנאמר והצופה כי יראה את החרב באה ולא תקע

בשופר והעם לא נזהר ותבא חרב ותקח מהם נפש הוא בעונו נלקח ודמו מיד הצופה אדרוש ולמה נמות ובם אנחנו נמקים ומאז הימים הכרזנו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והודענום עונש העון הזה ושהנדה קודם [שתטבל במקוה אפי'] שתכנס למרחץ ותרחוץ עצמה בכל מימות שבעולם [לא יועיל לה כלום] והרי היא בטומאתה עד שתבא במים במי מקוה צרורה והזהרנו אותם לספירת שבעה ימי נקיים כדת משה וישראל ואסרנו להן אותה הרחיצה אשר היו רוחצין מאז ומקדם כדרך המינין והודענו להם שהוא עון פלילי ומינות גמור' והוא הגורם לשקע שם טבילה מישראל והודענום שכל אשה אשר תרחוץ עצמה ואפילו בעצמו של יום טבלה במי מקוה אחר זה הרי היא תרבות רעה ופושעת פשע גדול שכל זמן שמחזיקין במינות זו יזלזלו בטבילה ויחזרו לומר אלו ואלו מטהרין ואחר שהזהרנו אותם כדת מה לעשות זה שנה אחת הנגע עמד בעיניו ולא חזרו למוטב אלא אחת מני אלף ועל הכל הנשים הרשעות אשר החזיקו במינות וקשה עליהן הטבילה הן הנה הוו לבני ישראל לצנינים בצדם:

ג **הנה** כו כן ראינו אנחנו החכמים והדיינים וכל הזקנים והת"ח לעשות תקנה זו ולהסכים עליה דהיינו שכל בת ישראל שלא תטבול במי מקוה אחר שתספור שבעה ימי נקיים כהלכות בנות ישראל ותרחוץ עצמה באותן המים הרעים כאשר מתחלה זאת האשה תצא בלא כתובה ואין לה לא כתובה ולא תנאי מתנאי הכתובה אחר שבררו עליה שאינה טובלת או שעברה על אחד מאלו השלשה אזהרות דהיינו שלא טבלה או שלא ספרה שבעת ימי נקיים או שרחצה כאשר מתחלה ואפילו שאחר כן טבלה וגם כל אלמנה שתבא לגבות כתובתה בב"ד אחר זמן הסכמה זו לא תטול פרוטה אחת עד שמגלגלין עליה בכלל שבועת האלמנה שטבלה לנדתה משעת תקנה זו והלאה ולא שמשה מטתה לעולם אלא אחר טבילתה במי מקוה כהלכת גוברין יהודאין אחר ספירת ז' ימי נקיים וגם שלא רחצה את עצמה כמו שהיו רוחצות מתחלה וכאשר נודע לב"ד שלא טבלה או שלא ספרה או שרחצה באותן המים הרעים אז אבדה כתובתה עקר ותוספת וכל תנאי כתובה וכמו כן לכל מי שתתגרש אם לא טבלה או לא ספרה או רחצה אין לה לא כתובה וכו' ואם אמר הבעל שעברה על אחת מאלו השלשה תקנות ואינו יכול לבררו אז לא תטול כתובה עד שתשבע שבועה חמורה בנקיטת חפץ שהיתה טובלת לנדתה אתר ספירת ז' ימי נקיים ושלא רחצה ואח"כ חייב הבעל ליתן הכתובה וקרינו הסכמה זו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בתוך קהל ועדה והיתה אזהרה לכל ועל כל מי שירצה לישא אשה שלא ישאנה אלא בתנאים הללו ושאין לה כתובה ולא אחד מתנאי כתובה אלא בתנאי שלא תלך בדרכי מינין ולא תעבור על דת משה ושאין צריך להתרות

עליה על כל פעם ופעם כי אם תקנה זו תהיה מהיום והלאה לכל השוכנים במצרים ובערים גדולים וקטנים ונמנינו אנו החותמים למטה שלא נדון מהיום והלאה אלא עפ"י תקנה הזאת ושלא נחליפה ולא נפסידה ולא נבטלה ולא יפחתו בה וכמו כן גזרנו על הבאים אחרינו דיינים וחכמים וזקנים שלא ידונו כי אם עפ"י הסכמה זו ויחזיקו בתקנה זו וירפאו את גדר דת משה ההרוס ושיהיה לשם שמים כדין תורת רבן של כל הנביאים לא עלי כתובת הנשים:

ד **וכאשר** פחדנו מב"ד שאינו מתוקן יעמוד אחרינו ויקלקל תקנה זו או יזלזל בה ולא יעשה על פי התקנה ויגבה הכתובה לאלמנה בלי גלגול זה על הטבילה ועל ספירת ז' ימי נקיים ועל הרחיצה או יגבה למגורשת מבעלה קודם שישבענה אחרמנא חרם גמור וגדול על כל ב"ד שיעמוד בכל ארץ מצרים שלא ידון אלא על פי תקנה זו ועל כל חכם או תלמיד חכם שיורה שלא על פי התקנה הזאת ויהיה הדין בכל ארץ מצרים כך עד ימו' המשיח והסכמנו על תקנה זו שידון בה בארץ מצריה מחדש סיון דתתקמ"ז ליצירה והלאה והכל אמת ופורץ גדר ישכנו נחש ונאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך וכ"כ הסכמנו על כל איש אשר ידע על אשתו שעברה על אחד מאלו הג' עבירות ושתק ולא יגלה לב"ד כי אם בשעת הגרושין שב"ד חייבין להחרימו ולנדותו ולהפרישו מן הצבור והפקרת ממון כפי מה שיראה לב"ד וכפי הזמן והסכמנו על זה הסכמה גמורה אנחנו החתומים:

ה **משה** ב"ר מימון זצ"ל מבורך ב"ר נתן החבר שמואל הלוי ב"ר סעדיה שמואל ב"ר יוסף יצחק ב"ר ששון הדיין נר"ו יהודה הכהן ב"ר טוביה ז"ל אברהם החבר

תשובה קנ

א **וזהו** נוסח פתיחת החרם ששלח הרמב"ם ז"ל לנוא אמון על דברי כהן שנשא גרושה:

ב **והנפש** אשר תעשה ביד רמה מן האזרח מן הגר את ה' הוא מגדף אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו מה שנודע לעדת התלמידים חיל ה' מבורכין הדרים בכפר אסכנדרייא ולזקני הקהל היקרים המכובדים ושאר העדה הקדושה ישמור אלהים רגלם מלכד כי כשהגיע לנו ממה שעשה הרשע אבו אלעזר בן נצאר בן שמארן ונתקיים אצלנו בכתיבת ידי שני עדים כשרים שהוא העיז והרים יד בה' אלקי ישראל ובזה דבריו והפר מצותו ועשה ביד [רמה] וחלל קודש ה' אשר אהב ונשא גרושה והוא כהן ולא שמע לקול מוכיח ולא הקשיב דברי מיישר אבל רדף אחרי יצרו והלך בשרירות לבו הוצאנו ספר תורה המחודש אשר העז להמרותו והחרמנו בשם

מפורש ברבים בקהל ועדה בבתי כנסיות במצרים ובאלקהרה הב"ה יציב גבולין תמיד ובשם הזונה שיחד לו והוא הסנה בת אבן אלעלה וכן החרמנו באותו מעמד בשם כל בר ישראל או בת ישראל שישא ויתן עמהם או שיאכל עמהם או שישתה עמהם או שישב עמהם בתוך ד' אמות או שוכנס להם לשמחה או לאבלות שיהיו להם ואין משתתפין עמהם בחיים ולא במות אבל תהיה ההנהגה עמהם ההנהגה המחוייבת בדתינו עם כל מובדל מקהל ה' מסקילת ארונו וקבורתו בלא צדוק הדין והראות שמחה וששון כהעדר הרשעים הזדים כמותו והיה החרמות שהודענו אתכם פרסומם ביום חמשי כך וכך ועתה כשיעמוד התלמיד רבי יוסף ש"ץ על הבימה יקרא ברבים ויפרסם אותו כדי שיבדלו העם מאלו השני רשעים החטאים האלה בנפשותם ויפרשו מהם ויזהירו הנשים בתכלית האזהרה מליכנס עם הזונה הנזכרת בשום מקום אפי' בבית המרחץ וכבר ידעתם יוסיף לכם האל יראת חטא כי כל מי שיצטרף אל הרשעים וישתתף עמהם בדבר מן הדברים שיכלו אותו מי שיכלו אותה ויאבד באבדם והוא מאמר אדון הנביאים אשר באר לנו האמתות והצילנו מלטבוע במי הכסלו' אמריו מה נכבדו שאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעי' האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם וכזה ראוי לנו אנחנו השומעים בקול ה' המגיע לנו על ידו שנפריש ונבדיל כל החטאים האלה ויוסרו אלו החטאים בנפשותם בתכלית ההרחקה הזאת עד שישובו לאל י"ת ואם יפקחו עיני שכלם ויעורו מפתיותם וירצו לשוב אל האמת יגרשנה ויבואו שניה' לב"ד וילקה כל אחד מהם מכות מרדות וישבע כל אחד מהם בהפר חורה המקודש שלא ישובו לעשות כמעשה הזה לעולם ואח"כ תתירו להם את החרם אשר אסרתם ותכתבו לנו בזה כדי שנתיר מה שאסרנוהו ואחר שנתיר לכם אזי יהיה לכם מותר לדבר עמהם ולהתחבר אליהם ויצטרפו בכלל ישראל כי אחר שנאסור אנו לא יתכן לכם להתירו לבדכם ואם יתמידו במרים ומאנו לקחת מוסר תודיעונו זה כדי שיצאו הפתיחין עליהם בעיירות הקרובות והרחוקות ותחדשו ברוכים תהיו עוד עליהם את החרם ברבים אם לא ישובו כי לא יתכן להתרשל בכמו המעשה הרע הגדול הזה והוא להרים יד במרי ולכפור במשה רבינו ובתורתו התמימה בגלוי בפהרהסי' ונתעלם מזה וחלילה לנו שנסביר פנים בזה או שנפחד משום אדם או נעש' לכבודו אבל תחלצו בהשגחה להעביר הדין בהם על מה שעשו ויאררם הקהל כולם בקשר אחד ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם ובעל הרחמים ארך אפים מורה חטאים בדרך יחזירם למוטב ויורה אותם דרך ישרה ויסיר לב האבן מבשרם ומבשרינו וישיב להם ולנו לב בשר להבין בתורתו ולשמור מצותו למען נשכיל בכל אשר נפנה אמן ואמן וכן יהי רצון:

ג משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה קנא

א **מעשה** שהיה בפנינו אנו העדים החתומים למטה כאשר אירע מקרה רע בספינות הנוסעות לים הגדול מפה העירה אסכנדריא שבתוך ספינה שם נמצא הנכבד אבי אלמפצל בן הנכבד אבי אל רצ"א נ"ע וכאשר נגזרה עליו מיתה וה' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול ונטבעה הספינה בתוך המחוז והאיש חלף הלך ולא נודע אם מת או לא ואעפ"י כן אשתו לבשה בגדי אלמנותה וישבה בדד וכמה בני אדם אמר שמת ולא האמינה כי אין עדותם קיימת וישבה עגונה זה כמה ימים כי אין עדותם מספקת להתירה מכבלי עגונה ויהי היום ראה ראינו אנחנו עדים החתומים למטה ביום הכניסה כשהיינו הולכים בשוק במדינה הנזכרת בא גוי אחד מלח מאחת הספינות והוא מסיח לפי תומו והיה מספר במה שאירע לאותם שהיו בספינה והמעשה אשר אירע וכשהיינו שומעין לו מבלי שנשאול לו שום דבר הוא אמר אתם בית ישראל הידעתם את מפצל בן אבי אל רצ"א היהודי שנטבע והשליכו הים וראיתי אותו והכרתי בו וראיתיו במלבושו אשר עליו וידענו נאמנה אנו העדים החתומים למטה והכרנו בסימנים אשר נתן וסימני פרצוף פניו וידענוהו בבירור כאלו היינו שם וראינו מעדותיו שהוא ידע את האיש והגיד מלבושו וצורתו וכשמענו אנחנו העדים דברי הגוי במה שהגיד על בן אבי אל רצ"א כתבנו וחתמנו שמותנו על עדות הלז ששמענו להראותו לב"ד ויעשו כטוב בעיניהם אולי ימצאו זכות להתיר עגונה זאת אשת המת הנזכר והיה זה בשמיני לחדש תמוז שנת דתתקל"ה ליצירה בנא אמון דעל כיף ימא מותבה הנה כי כן יורינו מורינו אם בעדות זה יכולה לינשא אשה זאת אם לאו יורינו מורה צדק ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** הותרה האשה מכבלי עיגונה בעדות גוי זה מסיח לפי תומו ויכולה לינשא לכתחלה בעדות זה אשר העידו החתומים:

ג וכתב משה

תשובה קנב

א **שאלה** יורינו רבינו בראובן ששדך את לאה וכתבו שטר שדוכין להזכור בו כל התנאים ונתחייבו שכל המבטל תנאי אחד ממה שהתנו שחייב לתת לשכנגדו עשרה דינרים ועשו זמן החופה אחר עבור שנה אחת וראובן אחר כלותו מעשות כל אלה חלף הלך לו למדינת הים לטריפולי אשר במערב ובאה ידיעה פה העירה שלכל הספינות והאנשים

אשר בתוכם עכבום ואין יוצא ונתאחר ראובן שם ובמאי דביני ביני עבר הזמן אשר התנו בניהם שיהיה החופה והלך אבי המשודכת ושידך את בתו לאיש אחר וכשמוע אבי ראובן חרה לו ואמר לאבי המשודכת מה זאת עשית ויהי כמשיב למה יחרה אפך הלא ידעת שהזמן אשר קצבנו עבר ולא אעכב את בתי מלהשיאה כי עני ואביון אני ואין ידי משגת ויען האיש אבי המשדך את מחותנו לאמר אם כן איפה אתה בטלת את השדוכין תן לי העשרה דינרים אשר התנינו שהמבטל התנאי חייב ליתן לחברו וכאשר חזרו המוקדם אשר נתן ראובן ללאה והעשרה דינרים קנס אשר ביניהם ולא רצה אבי המשודך לקבלם והניחום עד יבא תשובתו הרמה מה יהיה הדין בזה ואף גם זו נדר אבי המשדך עשרה דינרים אלו לעניים ונשבע שאם לא ירצה בנו לתתם לעניים יתנם הוא מכיסו יורנו רבינו מה יהיה הדין בזה ואם יש לעניים זכות בזה יורינו מורינו ושכרו כפול מן השמיים וזה נוסח שטר השדוכין:

ב **שדך** מר ר' יפת הבחור היקר בן כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא זכריה הזקן יצ"ו בר' אברהם הזקן הנכבד נ"ע את סת אל טרף הבתולה הבוגרת ברת מרנא ורבנא אלעזר הזקן היקר ב"ר ישועה הזקן הנכבד נ"ע וזה אחר שהקנו קנין גמור מן סת אל טרף הנזכרת איך עשתה מורשה לדודה מרנא ורבנא יהודה הבחור היקר שצ"ו שיתנה בעדה באלו השדוכין וההרשאה קימת אגב ד' אמות קרקע ומה שנעשה בין המורשה והמשדך הנזכרים שהמוקדם יהיה ארבעים דינר ממעות מצרים במתנה משעת הכנוס והמאוחר מאה דינר ג"כ ושיהיה הכנוס אחר עבור שנה אחת מזמן השדוכין והביא המשדך מעות המוקדמים אשר זכרנו והם הארבעים דינר ונתן ג"כ שלשה טבעות ומסר כל זה להמורשה מר' יהודה הנז' וקבלם ממנו בפנינו אנו חתומי מטה לשיהיו בידו בתורת פקדון עד שעת הנשואין והתנו על המשדך שיכתוב בכתובת משודכתו תנאים הללו והם שלא ישא אשה אחרת בחייה ושהיא נאמנת בכל מיני מאכל ומשקה ושאם חס ושלום תמות סת אל טרף הנז' אחר נשואים ובן אין לה ולא בת אז שיחלקו כל מה שתשאיר מבגדיה ותכשיטיה הכל כאשר לכל לב' חלקים ויורשי סת אל טרף יקחו חלק והבעל חלק והדירה שיהיה כחפצה ורצונה ואינו יכול לאונסה שתדור במקום סכנה שהיא אינה רוצה וקנינו מיד המשדך ק"ג איך נתרצה באלו הארבעים דינר בתורת מוקדם למשודכתו סת אל טרף ובטוב לבו נתנם לה ועוד הוסיף עשרה דינרים ממעות מצרים במתנה גמרה מעכשיו גלויה ומפורסמת מתנה דלית בה חזרה וזה הוא קנס אם יעבור זמן הנשואין או יבטל אחד מאלו התנאים הנז' וקנינו מיד המורשה מר' יהודה הנז' שעליו ועליה מעכשיו בתורת חוב גמור להמשדך מ' יפת הנז' עשרה דינרים אם

יבטל אחד מהתנאים ולקחנו קנין מהמשדך והמשודכת והמורשה כל אחד מה שיגיע לו קנין גמור חמור בכלי הכשר לקנות בו מעכשיו ברצונכם בלי אונס כלל בביטול כל מודעין ותנאין דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי תורינו הדרתו הקדושה הדין בזה ושכרו כפול מאת ה':

ג **תשובה** אינן חייב המורשה שום דבר מאלו הי' דינרים ואינו חייב המשדך שום דבר על מה שנתעכב אם יברר שבאונס היה עכובו ואינה חייבת הבת אם היא רוצה לינשא לאחרים אחר עבר השנה אך כל הבגדים אשר שלח לה המשדך תחזירם לו או למורשה שלו ואין לאבי המשדך לשאול ולא לגבות מה שנתן בנו כי אם ע"י מורשה נאמן בב"ד ואין לעניים שום זכות במה שזכר: וכתב משה

תשובה קנג

א **שאלה** מה יאמר אדוננו במי שיש לו מנהג לעלות לס"ת משלים או לקרוא ההפטרה או בעליה אחרת הידועה לן ולאבותיו ויהי היום ערערו יחידי הק"ק על זה ואמרו שהם רוצים להעלות לס"ת במקומן איש אחר ואמרו שבתורה לא יש חזקה ואינה מונעת שום אחד מלעלות אם יזכו בדבריהם ויבטל חק האיש ההוא אם לא יורנו רבינו הדין בזה ויבא שכרו כפול מאת ה' מן השמים:

ב **תשובה** אם האיש הלזה אשר רוצה לעלות במקומו גדול ממנו בחכמה וביראה יהיה מה שאמרו כי חקי התורה אינן כרצון איש ואיש להחזיק בדבר ההוא ואם הוא שוה אולי משום דרכי שלום אמנם אם זה אשר רוצה לעלות פחות ממנו אז לא שעל כיוצא בזה נאמר מעלין בקדש ולא מורידין: וכתב משה

ג **תשובה** אין הפרש בין ההליכה בימים המלוחים ובין אלו הנהרות שמימיהם מרובים הכל מותר אין בו אסור כלל ואין הפרש בין ההליכה בספינה ובין ההליכה על גבי סואר של קורות והדומה להם הכל מותר אלא אם כן לא יהיו עמוקים ויהיה בין שטחם ובין שטח הארץ פחות מעשרה טפחים ואז תהיה ההליכה באלו המי' בשבת אסור ואין ההליכה באלו כדין ההליכה בארץ ויתלה בזה אסור תחומין ואמנם המים הרבים שגבהם עשרה טפחים או יותר ההליכה על גבם מותר בשבת לפי שאין אסור תחומים למעלה מעשרה בכרמלית ומפני זה היה מותר ללכת בימים המלוחים תמיד על אזה תכונה שיהיו והשאלה שנסתפקה לתלמיד ושאל אם איסור תחומין למעלה מעשרה אם לאו זה האסור למעלה מעשרה ביבשה הוא כמו שנתבאר שם אבל אויר הים ר"ל אויר כרמלית לא יחלה בו איסור תחומין למעלה מעשרה ואם יהיה לנו ספק באותן המים אם

יש בגבהן עשרה אם לאו מותר ללכת בהם בשבת הואיל ואותה הספינה הקטנה ואותו סואר של קורות שטים על פני המים שלא נודע עמקם והראיה על זה השורש המוסכם עליו והוא אמרם ז"ל ספיקא דרבנן לקולא ודאוריתא לחומרא ואמר' ז"ל תחומין דרבנן ומתילד מאלו שתי ההקדמות התרת ההליכה על גב המים אלא אם כן יתאמת אצלנו שגבהן פחות מעשרה טפחים שדינם דין היבשה כמו שביארנו ובזה ההיקש תבטל ראית מי שזכרתם שאוסר זה מפני שחוששין שלא תהיה הספינ' גוששת לפי שכל מה שאסרנו זה מפני שהוא סייג ואם יהיה צריך לסייג אחר יהיה הדבר הולך ללא תכלית אבל מה שזכרתם מהתלותם במנהג ידוע שמנהג הוא דבר שצריך להזהר בו מאד ובביאור אמרו ז"ל דברים של התר ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם אבל צריך לתנאי שביארו התלמוד הירושלמי והוא שצריך לידע שאותו דבר מותר ואוסרו על עצמו מצד שמדקדק על עצמו אבל אם היו אנשי אותו המנהג חושבים בדבר המותר שהוא אסור והם מתמידים על שחושבים האסור בו וכ"ש אם נתחבר בו היקש מיוחד שדמה להם אסורו אז אין ראוי להניח בזאת המחשבה בשום פנים אבל צריך למחות בידם ומודיעי' להם שזאת שחשבו בו שהוא אסור הוא מותר ונפל להם באסור טעות לפי שאין ראוי לקבוע הטעות בשום פנים ואין הפרש בזה בין אסור המותר והתרת האסור ואמנם ההפלגה באלו הנהרות ובמה שדומה להם מותר הוא בערב שבת לפי שהסבה שבשבילה נאמר עליה אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קוד' השבת וכל מה שנמשך בזה מן האסור והמותר בשביל הכרח מיוחד אמנם הוא זה כלו מצוי בהליכה בימים המלוחים בשביל מה שיארע בו מן האסור הצער והבלבול והקיא למקצת בני אדם ואותן המקרי' המפורסמים הנקראים מדי כפי מה שבארו בעלי העיון מן הגאונים והיא הסבה האמתית ההולכת על הקש אמתי וזו הסבה נעדרת בהליכה באלו הנהרות ולפיכך יעדר הדין הנמשך אחריה והטלטול בכל הספינה הוא מותר מפני שהיא רשו' היחיד גמור בין בהליכתה בין בעמידתה ואלו סואר של קורות אסורה להשתמש על גבן אלא בד' אמות על ארבע אמות לפי שאין להם מחיצות ודינם כדין ההולך על המים שהוא כרמלית ואסור לדלות ממי הים או הנהר אל הספינה או לשפוך מים או זולתו מן הספינ' לים לפי שהוא טלטול מרשו' היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד ולפיכך הוא אסור אלא בתנאי שבאר התלמוד והוא שיוציא זיז כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש עליו ובלבד שיהא בין הזיז ושטח המים יותר מעשרה טפחים כדי שיהיה התשמיש מכרמלית למקום פטור אבל אם היה בין הזיז ובין שטח המים עשרה טפחים או פחות צריך להיות בו ד' על ארבע ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעיתו או לשפוך מים

ממנו לים ומותר גם כן לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדו' ממנו לים או לנהר לפי שכחו בכרמלית לא גזרו ואם הגיעה הספינה בשבת לנמל אחד ועשו הגוים הכבש לעצמם לירד בו כמו שדרכם לעשות מותר לישראל לירד לאותו נמל ובלבד שיהיה בינו ובין הנמל כשיכנת השבת אלפים אמה או פחות אבל אם נכנס עליו השבת והוא חוץ לתחום אותו המקום שעמדה בו הספינה בשבת אסור לו לצאת מן הספינה עד מוצאי שבת אלא אם אינו יכול לעשות צרכיו בספינה לעיני בני אדה ואז יהיה מותר לו לירד לויבשה ועושה צרכיו וחוזר אם לא יתכן לצאת ליבשה עד מוצאי שבת מפני שגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה וכמו שנתבאר ואם הורידוהו גוים באונס כגון שהשליכוהו במדינה או במערה ובכלל אומר רשות היחיד אז מותר לו להלוך בכולה ואם השליכוהו במדבר כלומר רשות הרבים אסור לו לצאת חוץ לד' אמות אלא אם כן יכריחנו עשות צרכיו כמו שזכרנו שיצא ויתרחק עד המקום הראוי לעשות צרכיו וחוזר למקומו שהוא אותם ארבע אמות ואם היה אותו המקום שהשליכוהו גוים בו במדבר מקום סכנת נפשות ומתירא מפני היזק הליסטים והיזק חיה רעה מותר לו ללכת בשבת במדבר עד שיגיע למקום שאין בו סכנת נפשות ואפילו נצרך שישא כלי זין בידו מותר לו במקום סכנה: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קנד

א (מכאן עד שאלה קפב' נעתק מאגרת הרמב"ם:)

שאלה מה תאמר הדרת יקרת צפירת תפארת מורינו ורבינו הרב הגדול בישראל המובהק פטיש החזק נר המערבי דגל הרבנים אות העולם ופלאו ממזרח שמש עד מבואו יהי שמו לעולם כירח יכון לעולם במאמר אלהי עולם ויעמד כלל קהל הקדש בחייו ובאריכות ימיו ההליכה בנהרות הגדולות כנהר מצרים וחדקל ופרת והדומים להם אם הוא מותר או אינו מותר לפי ששמענו שאנשי אלער"ב אוסרים זה בשבת מהם מי שנתן טעם לאסורו מפני דבוק הספינה בארץ בשבת ויהיו המים שתלך בהם הספינ' בשבת אין בהם עשרה טפחים וכאלו היא נגררת בארץ ומהם מי שנתן טעם לדבר מפני פרסום זה המנהג אצלם ואם הוא מותר תודיענו ההפרש שבין ההליכה בספינה וההליכה על גבי סואר של קורות וכיוצא בהם ומה שדומה להם שרוכבין בני אדם עליהם אם כל זה מותר ואם הוא מותר ג"כ ליכנס בספינה ערב שבת קודם הכנסת שבת אם לאו ואיך הוא דין התשמיש בספינה בשבת ואם הגיע ספינה למקום מן המקומות בשבת אם הוא מותר לרדת ביבשה בשבת ואיך הוא מותר ואם אינו מותר אם ישליכוהו באותו המקום באונס איך תהיה הנהגתו

שם תורנו הדרת יקרת רבינו הקדושה הדין בכל אלה כפי חכמתך המופלאה ושכרך כפול מן השמים:

ב **תשובה** אין הפרש בין ההליכה בימים המלוחים ובין אלו הנהרות שמימיהם מרובים הכל מותר אין בו אסור כלל ואין הפרש בין ההליכה בספינה ובין ההליכה על גבי סואר של קורות והדומה להם הכל מותר אלא אם כן לא יהיו עמוקים ויהיה בין שטחם ובין שטח הארץ פחות מעשרה טפחים ואז תהיה ההליכה באלו המי' בשבת אסור ואין ההליכה באלו כדין ההליכה בארץ ויתלה בזה אסור תחומין ואמנם המים הרבים שגבהם עשרה טפחים או יותר ההליכה על גבם מותר בשבת לפי שאין אסור תחומים למעלה מעשרה בכרמלית ומפני זה היה מותר ללכת בימים המלוחים תמיד על אזה תכונה שיהיו והשאלה שנסתפקה לתלמיד ושאל אם איסור תחומין למעלה מעשרה אם לאו זה האסור למעלה מעשרה ביבשה הוא כמו שנתבאר שם אבל אויר הים ר"ל אויר כרמלית לא יחלה בו איסור תחומין למעלה מעשרה ואם יהיה לנו ספק באותן המים אם יש בגבהן עשרה אם לאו מותר ללכת בהם בשבת הואיל ואותה הספינה הקטנה ואותו סואר של קורות שטים על פני המים שלא נודע עמקם והראיה על זה השורש המוסכם עליו והוא אמרם ז"ל ספיקא דרבנן לקולא ודאוריתא לחומרא ואמר' ז"ל תחומין דרבנן ומתילד מאלו שתי ההקדמות התרת ההליכה על גב המים אלא אם כן יתאמת אצלנו שגבהן פחות מעשרה טפחים שדינם דין היבשה כמו שביארנו ובזה ההיקש תבטל ראית מי שזכרתם שאוסר זה מפני שחוששין שלא תהיה הספינ' גוששת לפי שכל מה שאסרנו זה מפני שהוא סייג ואם יהיה צריך לסייג אחר יהיה הדבר הולך ללא תכלית אבל מה שזכרתם מהתלותם במנהג ידוע שמנהג הוא דבר שצריך להזהר בו מאד ובביאור אמרו ז"ל דברים של התר ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם אבל צריך לתנאי שביארו התלמוד הירושלמי והוא שצריך לידע שאותו דבר מותר ואוסרו על עצמו מצד שמדקדק על עצמו אבל אם היו אנשי אותו המנהג חושבים בדבר המותר שהוא אסור והם מתמידים על שחושבים האסור בו וכ"ש אם נתחבר בו היקש מיוחד שדמה להם אסורו אז אין ראוי להניח בזאת המחשבה בשום פנים אבל צריך למחות בידם ומודיעי' להם שזאת שחשבו בו שהוא אסור הוא מותר ונפל להם באסור טעות לפי שאין ראוי לקבוע הטעות בשום פנים ואין הפרש בזה בין אסור המותר והתרת האסור ואמנם ההפלגה באלו הנהרות ובמה שדומה להם מותר הוא בערב שבת לפי שהסבה שבשבילה נאמר עליה אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קוד' השבת וכל מה שנמשך בזה מן האסור והמותר בשביל הכרח מיוחד אמנם הוא זה כלו מצוי בהליכה

בימים המלוחים בשביל מה שיארע בו מן האסור הצער והבלבול והקיא למקצת בני אדם ואותן המקרי' המפורסמים הנקראים מדי כפי מה שבארו בעלי העיון מן הגאונים והיא הסבה האמתית ההולכת על הקש אמתי וזו הסבה נעדרת בהליכה באלו הנהרות ולפיכך יעדר הדין הנמשך אחריה והטלטול בכל הספינה הוא מותר מפני שהיא רשו' היחיד גמור בין בהליכתה בין בעמידתה ואלו סואר של קורות אסורה להשתמש על גבן אלא בד' אמות על ארבע אמות לפי שאין להם מחיצות ודינם כדין ההולך על המים שהוא כרמלית ואסור לדלות ממי הים או הנהר אל הספינה או לשפוך מים או זולתו מן הספינ' לים לפי שהוא טלטול מרשו' היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד ולפיכך הוא אסור אלא בתנאי שבאר התלמוד והוא שיוציא זיז כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש עליו ובלבד שיהא בין הזיז ושטח המים יותר מעשרה טפחים כדי שיהיה התשמיש מכרמלית למקום פטור אבל אם היה בין הזיז ובין שטח המים עשרה טפחים או פחות צריך להיות בו ד' על ארבע ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעיתו או לשפוך מים ממנו לים ומותר גם כן לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדו' ממנו לים או לנהר לפי שכחו בכרמלית לא גזרו ואם הגיעה הספינה בשבת לנמל אחד ועשו הגוים הכבש לעצמם לירד בו כמו שדרכם לעשות מותר לישראל לירד לאותו נמל ובלבד שיהיה בינו ובין הנמל כשיכנת השבת אלפים אמה או פחות אבל אם נכנס עליו השבת והוא חוץ לתחום אותו המקום שעמדה בו הספינה בשבת אסור לו לצאת מן הספינה עד מוצאי שבת אלא אם אינו יכול לעשות צרכיו בספינה לעיני בני אדה ואז יהיה מותר לו לירד לויבשה ועושה צרכיו וחוזר אם לא יתכן לצאת ליבשה עד מוצאי שבת מפני שגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה וכמו שנתבאר ואם הורידוהו גוים באונס כגון שהשליכוהו במדינה או במערה ובכלל אומר רשות היחיד אז מותר לו להלוך בכולה ואם השליכוהו במדבר כלומר רשות הרבים אסור לו לצאת חוץ לד' אמות אלא אם כן יכריחנו עשות צרכיו כמו שזכרנו שיצא ויתרחק עד המקום הראוי לעשות צרכיו וחוזר למקומו שהוא אותם ארבע אמות ואם היה אותו המקום שהשליכוהו גוים בו במדבר מקום סכנת נפשות ומתירא מפני היזק הליסטים והיזק חיה רעה מותר לו ללכת בשבת במדבר עד שיגיע למקום שאין בו סכנת נפשות ואפילו נצרך שישא כלי זין בידו מותר לו במקום סכנה: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קנה

א **וזאת** התשובה שהשיב עליו הר' שמואל הלוי ראש הישיבה ז"ל:

ב **הראנו** הזקן הישר הכהן יקירנו מר אברהם יצ"ו הוראה באה מכבוד גדולת קדושת הדרת אדירנו רבינו משה הדיין המובהק הגבור חכם הדור שצ"ו בהתרת ההליכה בנהרות הגדולות כדגלת ופרת בשבת וזכר שאותו האדון יתמיד השם כבודו רמז אליו להראותה אלינו ולומר מה שיש אצלנו בה ועשינו כפי רמיזתו ואף על פי שזה האדון הרב הגדול יאדירנו צורו בעל חכמה מפוארה והשקפה על מיני חכמות וחסדיו נוראים וחבוריו מפורסמים במדינות ומתפשטים ולא סרנו מלשבחם ומספר בשבחם וכבר ידעו כל העם מה שכתבנוהו לתימן כשכתבו והם מתרעמים מענין שנכתב בחבורו והשבנו להם בשבחו ולפרש מה שאמרו עליו והגיעו אלינו טובות מדותיו ושררותו וענותנותו אבל מאמר האמת אין ראוי להניחו ויודע לפי חסדיו שהוא רוצה לזכור לו מה שיש בדבריו מן הקושיו' ומה שנכנס עליו מן השגגה ממה שיארע לנביאים ולחכמים הגדולים ואמר הנביא ע"ה שגיאות מי יבין אם כן נבאר דעתינו במה שזכרנו מהתרת ההליכה בנהרות מביא על זה מהתרת התלמוד על זה במים המלוחי' ונזכור מה שידענו מאסורו בקצור מבלתי שנדקדק במה שבא מכתיבתו הנכבדת אומר שהוא הביא הקדמות והוליד מהם שהוא מותר וזכר שההקדמה האחת תחומין דרבנן היא והשנית היא ספיקא דרבנן לקולא ונאמר שההקדמה האחת נפסדת והוא אמרו תחומין דרבנן וממנה נכנס הטעות והוא שלא נחלקו חכמים בתחומין אם הם דאוריתא או דרבנן ואף על פי שאמרו הני אלפים אמה היכא כתיבן בתורה שבו איש תחתיו אלו ארבע אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה ואמר רב חסדא למדנו מקום ממקום ומקום מניסה וניסה מגבול וגבול מחוץ וחוץ מחוץ ומדותם מחוץ לעיר כי ההלכה פסוקה תחומין דרבנן מאלו התחומין ואמנם שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל הכל מסכימין שהם מדאוריתא והוא אמרם בסוף פרק מבוי לוקין על ערבי תחומין דבר תורה ודייק רב אשי דהוה בתרא אל יצא איש ממקומו ואל יצא קרינן ובהני סלקא שמעתא ואיך יאמרו על חכמי התלמוד שהניחו מאמר השם ית' אל יצא איש ממקומו ומה שהזהירה תורה בביאור בלא תעשה איך יוכל אדם לומר שהוא דרבנן וזה כבר ביארו התלמוד הירושל' רבי יוחנן אמר קומי רבי חייא ורבא בשם ר' שמעון בר יוחי בן לקוניא לוקין על ערובי תחומין בשבת דבר תורה אמר לו רבי חייא והלא אין בשבת אלא אסור סקילה וכרת וכו' אמר ר' יוסי קומיה כדאמר רבי הושעי' הגיעה סוף תחום שבת שאינן מחווירין דבר תורה רבי יוחנן בעא אלפים אמה אינו מחוור ארבעת אלפי' אמה מחוור הוא רבי שמעון בן בסנ' בשם רבי אחא אין לך מחוור בכלן אלא תחום שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל ואם ביאור התלמו' כל זה הוצרכנו לפרש מה שזכרוהו בעלי הפירושי' ובעל ההלכו' שכלן הסכימו שתחומין דאורייתא י"ב

מיל ופחות מי"ב מיל דרבנן ועל זה נאמר בתלמוד תחומין דרבנן והראיה החותכת היא שנאמר בתורה אל יצא איש ממקומו ואלו שערו חכמים מקומו ולא הרחיבו השיעור ולא ביארו שמקומו הוא מחנה ישראל ומה שהוא כשיעורו היה לו להביא ראוה מפשט הפסוק ויש לו לפרש מה שהוא פחות מזה השיעור אם כן נתבאר לנו עתה שיש שם תחומין דאוריתא מפשט התורה ומדברי החכמים וחזרה ההקדמה האחת מהיות דרבנן להיותה דאוריתא וההקדמה השנית מספיקא דרבנן לספיקא דאוריתא ולחומרא אם כן נתבאר לנו עתה מכל זה מנהרות שהולכות בהן הספינות והואר של קורות והם ספק אם הם למטה מעשרה אם לאו שהם ספיקא דאוריתא ולחומרא והגאונים ז"ל הוראתם מצויות באסור ההליכה בהם וכבר שאלו חכמי מערב לרבינו ז"ל וזולתו מן החכמים המפורסמים בחכמת התלמוד ובהוראה ובארו אסורו זולתי מן הדרך שזכרנו ומכלל מה שזכרו הוא זה בלשונם אחר הקדמות אחרות והוא אמרה מפליגין עניינו שהם יבדלו ויתרחקו מן הארץ ומן החוף רחוק נבדל אם כן לא הותר אלא מה שהוא על זה הדרך ואמנם הנהרות אין בהם הפלגה ר"ל הבדלה מן הארץ הנה ידעת שלא נמצא היתר בהליכה בספינה בנהרות לא בדברי חכמים ולא בנהוג אצל ההמון ואמר באחרונה שיש מן הכללים שנתבארו אצל החכמים ג"כ שבאמצע הים שטח המים בינו ובין קרקעות הים הרבה ושהחוקרים בהקש אומרים זה ואם היתה הספינה באמצעית הים במקום שהמים רבים אין שם איסור תחומין ואם היא הולכת במים מעטים כמו הנהרות יש תחומין ומדבריו יובן שההליכה בנהרות בשביל שהם קרובים מן הארץ והולכין מן היבשה נחוש שמא ילך פחות מעשרה ואנחנו יש לנו די במה שזכרנוהו מאלה העניינים ולא הביאנו זה אלא להודיע החכמת החכמים בבבל וזולתה על אסור זה ומה שזכרו בהצלחתו במנהגות יספיק לנו שראוי לעיין מה שזכרו בתלמוד פרק מי שהוציאוהו וזולתו הסתכלות חזק ושלם:שמואל הלוי

תשובה קנו

א **תשובת** הרב הגדול הר"ם במז"ל על זאת חתשובה של ראש הישיבה ז"ל:

ב הסתכלנו במה שזכר הגאון הגדול רב שמואל הלוי ראש הישיבה של גולה ש"צ בזו השאלה שנאמר לו משמי שרמזתי להראותה אליו וראינו שאין ראוי שלא להשיב על פרקי זה הדבר ואמנם מה שהקדים מן ההתנצלות שמשיב עלינו זה אריכתו במוסר ובשבחנו יגמלנו השם טובות על כל זה וירבה בחסידים ובבעלי מוסר כמותו וזהו הראוי לבעלי המעלות הגדולות בחכמה ובדת ואין ספק אצלי שנדמה לו יצ"ו שאנחנו כרוב

בני אדם שיקשה להם כשיסתיר אדם דבריהם או ישיב עליהם דברי וכבר הצילנו השם מזה ובורא עולם יודע כי אפי' השיב עלינו הקטן שבתלמידיו או חבר או מתקומם היינו שמחים בזה אם השיב תשובה אמתית ונשמח במה שיעוררנו עליו במה שנתעלם ממנו ואם אנחנו רואים גם כן שזה המשיב טועה לא נשנא אותו ולא נרחיקהו חלילה וחס לא נתפוס עליו היותו משיב עלינו במה שלא נתישב בתשובתו עלינו לפי שהאדם מאמת דעת מיוחדת או מבטלה כפי מה שיראה לו בעיונו בין היה אותו עיון אמת או שקר הלא תראה שכל החכמים ז"ל בכל עיוניהם התלמודיים היו מקשים בקושיות אינן אמתיות על דברים אמתיים ואין בזה חסרון בחוק מי שישיב בלתי הסתכלות שלם וכן זה הגאון ואף על פי ששמו אצלנו גדול ומעלתו נשאה ומדרגתו בחכמת התלמוד כפי מה שנתפרסם עליו והוא בלא ספק זקן ויושב בישיבה ואף על פי כן לא נתפוס עליו במה שנראה לו ממאמרו כי אין זה בשביל קצור שכלו ולא לרחוק זכרונו אלא בשביל מעט הסתכלותו בדברינו והיותו מעיין בה אגב שטפא בתחלת העיון וארע לו בשביל זה מה שאני מבאר שנדמה לו דבר בדבר אחר השם יתמיד עזו שסתר הקדמותינו והיו אצלו ראיה על אמתת בטול מה שהצענו כפי מחשבתו וההקדמה שאמר שטעינו בה עד שנתנצל עלינו באמרו שגיאות מי יבין היא אמרנו בזאת התשובה תחומין דרבנן מאמר סתם ומן הידוע הוא כי התחומין מהם דרבנן ומהם דאוריתא בלי ספק ובאר לנו אותן הספקות כלן שלא ידענום או שידענום ושכחנום בעת תשובתי ולא היה ראוי לכמותו להאריך בהעתקת לשון התלמוד לפי שכיוצא בזה יאמר רבותא למקרי פסוקי וזה מקום תימה ואיך לא יהיה תימה וחבורנו כבר הגיע לאלה האדונים בבבל ושמענו שבהם פוסקים רובי הישיבות ואין ראוי לתפוס על זה שיש אדם אחד שחושב שטעינו במקצת מקומות ויש אחר מבקש להראות שאין צריכין להם ואחר לא יספיק לו זה אלא שאומר שהם מזיקים ג"כ ואין ראוי לעשות כן אלא לאחר עיון חזק ושיאמת גם כן הגדת הלשונות שהפסידום המעתיקים וכל שכן מה שנכתב מן הטופס והיה לזה הגאון יתמיד השם ימיו שיעתיק בחבור פרק כ"ז מהלכות שבת וידע אם זה החדוש שזכרו מהיות תחומין דאוריתא או דרבנן ידוע אצלנו או אינו ידוע ואחר שיתבאר לו שכבר ביארנו זה ביאור שלם היה לו לחזור ולהסתכל במאמרינו זה בזאת התשובה או שיאמר שמן השקר הוא שיסתור דבריו זה את זה ויעיין בו כראוי עד שיתבאר לו אמתת מה שאמרנו ושאין בו סתירה זה את זה או שיספיק לו לומר בתשובתו אלינו זה הפך מה שביארנו במקום פלוני וזה הוא יותר שלם בתשובה ולא היה צריך לאותה הארכה המדומה שהוא נ"ר הודיענו מה שלא היינו יודעים והיותר נפלא מה שיש באותה התשובה היותו השם

יתמיד עזו מצוה אותנו שאין ראוי להוציא הכתוב מפשוטו והוא אל יצא איש ממקומו וכאלו חלקנו אנחנו על זה והלא אמרנו בספר המצות במצוה כ"ה ושלש מאות ממצות לא תעשה שאמרו אל יצא איש ממקומו הוא אזהרה על ההליכה בשבת והבאנו ראיה מדבריהם לוקין על ערבי תחומין דבר תורה והסכמנו באותו החבור שלא נזכור בו כי אם מצות דאוריתא וזה החבור גם כן מצוי אצלם בבבל ולא בארתי שם ההפרש שיש בין אלפי' אמה ובין י"ב מיל לפי שאין כונת אותו הספר לדעת תלמוד המצות אלא ידיעת ענייניהם בלבד ואמנם בחבור ביארנו זה כפי כונת הספר אם כן צריך שיסתכל הגאון הגדול ש"צ מה שאמרנו בתשובתנו המוקדמת הוא וכל תלמיד שבעולם וכל שיש לו מעט ידיעה וידע אם נסתרות הקדמותנו אם לא וזה שאנחנו אמרנו דבר זה ולשון השאלה המסופק בה ששאלת התלמוד אם אסור תחומין למעלה מעשרה או אין אסור תחומין למעלה מעשרה ביבשה כמו שנתבאר שם לשונו ואמרנו גם כן קודם זה שההליכה במים המועטים כמו זה רוצה לומר למטה מעשרה יתלה בזה אסור תחומין ואחר אלה המאמרים אמרנו שאם יהיה לנו ספק אם המים הם למטה מעשרה או למעלה מעשרה יהיה מותר בשביל ספק דרבנן וזה כלו מבואר והוא שאסור ההליכה במים הפחותים מעשרה הוא אסור תחומין דרבנן ולא דאורית' והיה לו להסתכל דקדוק לשוננו באמרנו ויתלה בזה אסור תחומין והתלות הדבר אינו עצם הדבר ובארנו בבאור שהשאלה אם אסור תחומין למעלה מעשרה או למטה מעשרה אמנם היא ביבשה כמו שנתבאר בתלמוד ואתה בני אדם כלכם החכמים מכם או שאינה חכמים איך יתכן להיות תחומין דאוריתא על פני מים שלא תדרוך בו כף רגל והוא כרמלית והם הנהרות כלם והמים בין היו מועטים בין היו רבים הם כרמלית והטלטול בהם אפי' באלף מיל אמנם הוא אסור מדרבנן וכל שכן שזה לא יעלה בדעת בר בי רב דחד יומא שיהיה בהליכה במים אמור תחומין דאוריתא ממחנה בישראל שהוא רשות הרבים והלא ידוע שאסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר כן בלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל וכבר בארנו מה שחייב בזה מן הגנות שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה ובורא עולם עד עלינו שמעולם לא חשבנו שיתעלם זה מעיני תלמיד חכם שיהיה צריך להאריך בו זה האורך הגדול וכל שכן בשאלה שישאל השואל כדי לידע האסור והמותר ואין כונת השואל לגבל הרשויות ולא דקדוקיהם אבל מה שמיוחד בכונתו ואנחנו הערנוהו על מקום הראיה על זה והיא היות כל הדבר כלו בתחומין דרבנן ואיך לא הסתכל גם כן בדברינו שלא זכרנו בזאת התשובה

שעור תחומין ואינו מקום זכרונו אלפים אמה ולא אלפים מיל ולא רמזנו לשיעור כלל שקצתו מן התורה וקצתו מדרבנן ולא השגחנו בכמות התחום אלא באיכותו אם הוא יבשה כדי שיהיה בו אסור של תורה ודאי למטה מעשרה או כל דבר אם הוא למטה מעשרה ויהיה בו אסור מספק או שיהיה ים ויהיה מותר לכתחלה למעלה מעשרה אסור מדרבנן למטה מעשרה והוא מאמרינו בו יתלה אסור תחומין הנה התבאר שההליכה על פני המים רוצה לומר למעלה מעשרה מותר לכתחלה לא יתלה בו אסור כלל ושההליכה על פני המים פחותים מעשרה אסור מדבריהם ויתלה בו אסור תחומין והוא מדבריהם לפי שאין שם אסור תחומין דאורייתה: משה ב"ר מימון זצ"ל

ג **תשובה** זה שאמרו למלחמת בית דוד וכן כל כיוצא בה כלומר מלחמה שהיא ע"פ בית דין שנמצאו בעלי המלחמה צדיקים שהרי הם עוסקים במצוה ולפיכך מדקדקין על עצמן וכותבין גט להוציא אותן המלחמות של חבר הקושרים שכולה רשעים גמורים היו כגון אנשי הצבא של ירבעם ואחאב וחבריהם שם רשעים ירקב אבל מלחמת בית דוד וכיוצא בה כל אנשי הצבא בחזקת צדיקים הן ואין אדם צדיק חשוד לעשות מכשול לאחרים לא בחייו לא במותו זכר צדיקים לברכה ולך יהיב שולטן ויקר ומלכו ודברנא: משה ב"ר מיימון

תשובה קנז

א **שאלה** לנהר עינין בטיבותי' מה פי' (כתוב' ט') כל היוצא במלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו שנ' ואת ערובתם תקח והא האי קרא במלחמת שאול כתיב ולא ידענא להאי במלוייה ועוד מאי שנא מלחמת בית דוד משאר מלחמות לא ספיקי ננהו ספק אתו ספק לא אתו ואנן אטבותיה דמר סמכינן ובחבל ענותנותיה אתלינן באורבות שתין קמיה דספרא רבה כתר התורה גולת המנורה יאצל מרוח קדשו עלינו ויורנו באורחות תורתו התמימה:

ב **תשובה** זה שאמרו למלחמת בית דוד וכן כל כיוצא בה כלומר מלחמה שהיא ע"פ בית דין שנמצאו בעלי המלחמה צדיקים שהרי הם עוסקים במצוה ולפיכך מדקדקין על עצמן וכותבין גט להוציא אותן המלחמות של חבר הקושרים שכולה רשעים גמורים היו כגון אנשי הצבא של ירבעם ואחאב וחבריהם שם רשעים ירקב אבל מלחמת בית דוד וכיוצא בה כל אנשי הצבא בחזקת צדיקים הן ואין אדם צדיק חשוד לעשות מכשול לאחרים לא בחייו לא במותו זכר צדיקים לברכה ולך יהיב שולטן ויקר ומלכו ודברנא: משה ב"ר מיימון

תשובה קנח

תשובת שאלה מארץ ישראל מן גר צדק שהשיב הגאון רבינו משה ז"ל אמר משה ב"ר מימון מבני גלות ירושלם אשר בספרד ז"ל ה"ה הגיעו אלינו שאלות מרנא ורבנא עובדיה המשכיל המבין גר הצדק ישלם יי' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ה' אלהי ישראל אשר בא לחסות תחת כנפיו שאלת על עסקי הברכות והתפלות בינך לבין עצמך או אם תתפלל בצבור היש לך לומר אלהינו ואלהי אבותינו ואשר קדשנו במצותיו וצונו ואשר הבדילנו ואשר בחר בנו ושהנחלת את אבותינו ושהוצאתנו מארץ מצרים ושעשה נסים לאבותינו וכל כיוצא באלו הענינים יש לך לומר הכל כתקנן ואל תשנה דבר אלא כמו שיתפלל ויברך כל אזרח מישראל כך ראוי לך לברך ולהתפלל בין שתתפלל יחידי בין שתהיה שליח צבור ועיקר הדבר שאברהם אבינו הוא שלימד כל העם והשכילם והודיעם דת האמת וייחודו של הקב"ה וביעט בע"ז והפר עבודתם והכניס בנים רבים תחת כנפי השכינה ולמדם והורם וצוה בניו ובני ביתו אחריו לשמור דרך יי' כמו שכתוב בתורה כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגומר לפיכך כל מי שנתגייר עד סוף כל הדורות וכל המייחד שמו של הקב"ה כמו שהוא כתוב בתורה מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה הוא ובני ביתו הם כלם והוא החזיר אותם למוטב כשם שהחזיר אנשי דורו בפיו ובלמודו כך החזיר כל העתידים להתגייר בצוואתו שצוה את בניו ואת ביתו אחריו נמצא אברהם אבינו ע"ה הוא אב לזרעו הכשרים ההולכים בדרכיו ואב לתלמידיו והם כל גר שיתגייר לפיכך יש לך לומר אלהינו ואלהי אבותינו שאברהם ע"ה הוא אביך ויש לך לומר שהנחלת את אבותינו שלאברהם נתנה הארץ שנאמר לו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה אבל שהוצאתנו ממצרים או שעשית נסים לאבותינו אם רצית לשנות ולומר שהוצאת את ישראל ממצרים ושעשית נסים לישראל אמור ואם לא שנית אין בכך הפסד כלום מאחר שנכנסת תחת כנפי השכינה ונלוית אליו אין כאן הפרש בינינו ובינך וכל הנסים שנעשו כאלו נעשו לנו ולך הרי הוא אומר בישעי' ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילנו ה' מעל עמו וגו' אין שום הפרש בנינו וביניך לכל דבר וודאי יש לך לברך אשר בחר בנו ואשר נתן לנו אשר הנחילנו ואשר הבדילנו שכבר בחר בך הבורא והבדילך מן האומות ונתן לך התורה שהתורה לנו ולגרים נתנה שנאמר הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם לדורותיכם ככם כגר יהיה לפני ה' תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם ודע כי אבותינו שיצאו ממצרים רובם עובדי עבודה זרה היו במצרים נתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם עד ששלח הקב"ה משה רבינו רבן של כל הנביאים והבדילנו מן העמים והכניסנו תחת

כנפי השכינה לנו ולכל הגרים ושם לכלנו חקה אחת ואל יהא יחוסך קל בעיניך אם אנחנו מתיחסים לאברהם יצחק ויעקב אתה מתייחס למי שאמר והיה העולם וכן מפורש בישעיה זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וגו' וכל מה שאמרנו לך בענין הברכות שלא משנה כבר ראיה לזה ממסכת בכורים תמן תנינו הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר אלהי אבותיכם ואם היתה אמו מישראל אומר אלהי אבותינו וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהי ואלהי אבות ישראל זהו סתם משנה והיא לר' מאיר ואינה הלכה אלא כמו שנתפרש בירושלמי תמן אמרינן תני בשם רבי יהודה גר עצמו מביא וקורא מאי טעמיה כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היה אב לאדם מכאן ואילך אב לכל הבריות רבי יהושע בן לוי אומר הלכה כרבי יהודה אתא עובדא קמיה דר' אבהו והורה כרבי יהודה הנה נתברר לך שיש לך לאמר אשר נשבע ה' לאבותינו ושאברהם אב לך ולנו ולכל הצדיקים [שהורנו] ללכת בדרכיו והוא הדין לשאר הברכות והתפלות שלא תשנה כלום: וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קנט

א **עוד** מן גר צדק:

ב שאלה על הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים:

ג **תשובה** על מה שאמרת אתה כי כל מעשה בני האדם אינה בגזרה מלפני הבורא יתעלה הוא האמת שאין בה דופי ולפיכך נותנין לו שכר אם הלך בדרך הטובה ונפרעין ממנו אם הלך בדרך רעה וכל מעשה בני האדם בכלל יראת שמים הם וסוף כל דבר ודבר ממעשה בני האדם מביא לידי מצוה או לידי עבירה וזהו מה שאמרו רבותינו ז"ל הכל בידי שמים במנהגו של עולם וטבעו כגון מיני אילנות וחיות ונפשות ומזלות וגלגלים ומלאכים הכל בידי שמים וכבר הרחבנו בפי' משנת מסכת אבות מענין זה והבאנו ראיות וכן בתחלת החבור הגדול אשר חברנו מכל המצות וכל המניח דברים שביארנו שהם בנויים על יסודי עולם והולך ומחפש בהגדה מן ההגדות או במדרש מן המדרשים או בדברי אחד מן הגאונים זכרם לברכה עד שימצא מלה אחת ישיב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה אינו אלא מאבד עצמו לדעת ודי לו מה שעשה לנפשו וזהו שאמר לך רבך בתו של פלוני לפלוני וממון של פלוני לפלוני אם גזרה שוה בכל היא זאת והדברים כפשוטם למה נאמר בתורה פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה ואיש אחר יחללנו וכי יש בעולם בעל דעה יסתפק לו דבר זה אחר מה שכתוב בתורה אלא כך ראוי למי שהוא מבין ולבו

נבון להבין דרך האמת שישים ענין זה המפורש בתורה עקר ויסוד שלא יהרוס בנין ויתד התקועה אשר לא תמוט וכשימצא פסוק מדברי הנביאים או דבר מדברי רבותינו ז"ל חולק על עקר זה וסותר ענין זה ידרוש ויבקש בעין לבו עד שיבין דברי הנביא או החכם אם יצאו דבריהם מכוונים בענין המפורש בתורה הרי מה טוב ואם לאו יאמר דברי הנביא הזה או דברי חכם זה איני יודע אותם דברים שבגו הם ואינם על פשוטיהם וזה שאמר החכם בתו של פלוני לפלוני דרך שכר או דרך פורענות הוא זה שאם זה האיש או זאת האשה עשו מצוה שראוי ליתן שכרם בהן זיווג יפה ומשובח הקדוש ברוך הוא מזווגן זה לזה וכן אם ראוי ליפרע מהם בזווג שיהיה בו קטטה ומלחמה תמיד מזווגן וזה כענין שאמרו רבותינו ז"ל אפילו ממזר אחד בסוף העולם וממזרת אחת בסוף העולם הקדוש ברוך הוא מביאן ומזווגן זה לזה ואין הדבר הזה שוה לכל אלא לאלו שנתחייבו או שזכו כמו שישר בעיני השם יתעלה וכל אלו הדברים הם בנוים על מה שפירשנו בפירוש מסכת אבות כמו שהבנת וחכם גדול אתה ולב מבין יש לך שהבנת הדברים וידעת דרך הישרה: וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קס

א **עוד** מן הגר צדק:

ב שאלה על אלו הישמעאלים שאמרת שאינם עובדי עבודה זרה ואמר לך רבך שהם עובדי ע"ז והאבנים שמשליכים בתרופן הן למרקוליס והשיב לך שלא כהוגן עד שנתעצבת אל לבך ונכלמת וקרא עליך ענה כסיל כאולתו:

ג **תשובה** אלו הישמעאלים אינם עובדי עבודה זרה כלל וכבר נכרתה מפיהם ומלבם והם מיחדים לאל יתברך יחוד כראוי יחוד שאין בו דופי ולא מפני שהם משקרים ומכזבים ואומרים שאנו אומרים שיש לאל יתברך בן נכזב גם אנחנו עליהם נאמר שהם עובדי ע"ז שהתורה העידה עליהם אשר פיהם דבר שוא וימינם וגומר והיא העידה עלינו שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב לא ימצא בפיהם לשון תרמית ואם יאמר אדם שהבית שהה מקלסין אותו בית עבודה זרה הוא ועבודה זרה צפונה בתוכו שהיו עובדים אותה אבותיהם מה בכך אלו המשתחוים כנגדו היום אם לבם לשמים וכבר פירשו רבותינו ז"ל בסנהדרין שאם השתחוה אדם לבית עבודה זרה והוא סבור שהוא בית הכנסת הרי לבו מסור לשמים וכן אלו הישמעאלים היום כלם טף ונשים נכרתה עבודה זרה מפיהם ובייחוד השם אין להם טעות כלל ובאמת שהיה לישמעאלים מקודם באותם המקומות שלשה מיני עבודה זרה פעור ומרקוליס וכמוש והם עצמם מודים בדברים

אלו היום וקוראים להם שמות בלשון ערבי פעור עבודתו שיפעור עצמו לפניו או שיניח ראשו ויגביה ערותו למולו כמו שאלו הישמעאלים משתחוים היום בתפלתם ומרקוליס עבודתו ברגימת האבנים וכמוש עבודתו בפריעת הראש ושלא ילבש בגד תפור ודברים כלם מפורשים וידועים אצלם מקודם שתעמוד דת הישמעאלים אבל הישמעאלים היום אומרים זה שנפרע ראשנו ושלא נלבש בגד תפור בתפריות הוא כדי שנכנע לפני האל יתעלה ולזכור היאך יעמוד אדם מקברו וזה שנשליך האבנים בפני השטן אנו משליכין אותן כדי לערבבו ואחרים מפקחיהם אומרים ונותנין טעם ואחרים אמרו מנהג הוא כללו של דבר אף על פי שעיקר הדברים ויסודם לע"ז אין אדם בעולם משתחוה לאותו המקום ולא עושה דבר מכל הדבריה לשם עבודה זרה לא בפיו ולא בלבו אלא לבם מסור לשמים ואשר השיבך רבך שלא כהוגן והעציבך והכעיסך וקראך כסיל עבירה גדולה בידו וחטא גדול חטא וקרוב בעיני ששוגג הוא וראוי לו לבקש מחילה אף על פי שאתה תלמידו ואחר כך יצום ויצעק ויתפלל ויכנע אולי יתכפר לו וימחול לו האל ית' וכי שכור היה ולא ידע שבשלשים ושש מקומות הזהירה התורה על הגר ואיה דבר וגר לא תונה והיא אונאת דברים אלו אמר הוא האמת והיית אתה התועה היה לו להסביר לך פנים ולדבר לך רכות כל שכן שאמרת אמת והוא התועה ועד שזה דורש אחר הישמעאלים אם הם עובדי ע"ז אם לאו היה לו לחוש לעצמו על הכעס שכעס עד שהכלים גר צדק שלא כדין וכבר אמרו רז"ל כל הכועס יהיה בעיניך כעובד ע"ז וידוע שחובה שחייבתנו התורה על הגרים גדולה היא על האב ועל האם נצטוינו בכבוד ומורא ועל הנביאים לשמוע להם ואפשר שיכבד אדם ויירא וישמע ממי שאינו אוהבו ועל הגרים צונו באהבה רבה המסורה ללב ואהבתם את הגר כמו שצונו לאהוב את שמו שנא' ואהבת את ה' אלהיך והקב"ה בכבודו אוהב את הגר שנאמר ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה וזה שקרא לך כסיל תימ' גדול הוא אדם שהניח אביו ואמו ומקום מולדתו ומלכות עמו וידם הנטויה והבין בעין לבו ובא ונדבק באומה זו שהיא היום למתעב גוי עבד מושלים בו והכיר וידע שדתם דת אמת וצדק והבין דרכי ישראל והכיר הכל ורדף אחרי ה' ועבר בדרך הקדש ונכנס תחת כנפי השכינה ונתאבק בעפר רגלי משה רבינו ע"ה רבן של כל הנביאים וחפץ במצותיו ונשאו לבו לקרבה לאור באור החיים ולעלות למעלת המלאכים ולשמוח ולהתענג בשמחת הצדיקים והשליך העולם הזה מלבו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב מי שזו מעלתו כסיל יקרא חלילה לך לא כסיל קרא ה' שמך אלא משכיל ופקח ומבין והולך נכוחות תלמידו של אברהם אבינו שהניח אבותיו ומולדתו ונטה אחרי ה' ומי שבירך את אברהם רבן ונתן לו שכרו בעולם הזה ובעולם הבא הוא יברך אותך ויתן לך שכרך

כראוי בעולם הזה ולעולם הבא ויאריך ימיך עד שתורה במשפטי ה' לכל עדתו ויזכה אותך לראות בכל הנחמות העתידות לישראל והיה הטוב אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל:

ד משה ברבי מימון זצ"ל

תשובה קסא

א **שאלה** השתחויה בפישוט ידים ורגלים אם מודים בה צדוקים אם לא יורנו רבינו ושכרו כפול מן השמים:

ב **תשובה** אין מודין בה לפי שאינה בתורה שבכתב לפיכך אם טעו בית דין והורו שהמשתחוה לעבודה זרה בלא פישוט ידים ורגלים פטור הרי אלו חייבין בקרבן שגגתן לפי שטעו בדבר שאין הצדוקים מודים בו: משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה קסב

א **שאלה** אחרת אם מעלין לכהונה ע"פ עד אחד או לא:

ב **תשובה** ושאלתם מה הם המיוחסים דעו שכל הכהנים שבזמן הזה בחזקה הם כהנים ואינם מיוחסים " והמיוחס שיעידו עליו שני עדים שהוא בנו של פלוני הכהן ושהוא כשר וכן צריך שני עדים על אמו שהוא בן פלוני הכהן ושהוא כשר וכן על אבי אביו הכל בעדים עד איש שאינו צריך בדיקה כגון שהעידו שני עדים שאביו של זה ראינוהו משמש על גבי המזבח או ראינוהו בסנהדרין גדולה לפי שאין בודקין מן המזבח ולמעלה ולא מסנהדרין ולמעלה שבית דין הגדול היו בודקין עליהם ואחר כך ממנים אותם בסנהדרין או מניחים אותם לעבוד במקדש ובזה היו הסנהדרין עוסקין תמיד בבדיקת הכהנים כמו שנתברר בסוף מסכת נדה אפילו בא כהן מיוחס ואמר בני הוא זה וכהן הוא אין מעלין אותו על פיו ליוחסין עד שיהיו שם עדים שהוא בנו ושהוא כשר שמא בן גרושה הוא לפום האי אמרינן שכהן מיוחס שנשא אשה כשרה בפנינו ויצא הוא ואשתו ובא הוא ואשתו ובניה כרוכין אחריה ואמר אשה שיצאת עמי הרי היא זו ואלו בניה אינו צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים ואם מתה אין צריך להביא ראי' על אמם שהיתה כשרה שהרי הוחזקה בפנינו באשה כשרה ואח"כ יהיו בניה הכרוכין אחריה מיוחסים וכל הראיות האלו בשני עדים וההפרש שבין המיוחס והכהן המוחזק הוא שהמיוחס משמש במקדש ואוכל בקדשי הקדשים ובקדשי הגבול שהם מן התורה ואלו הכהנים שאינם מיוחסים אלא מוחזקים בלבד אינם אוכלים אלא בחלה ובתרומה בזמן

הזה שהם מדברי סופרים כמו שנתברר בגמר' יבמות ואינם אוכלים בחלה דאוריתא ולא בתרומה דאורייתא ואין צריך לומר שאין אוכלים בקדשי מקדש וכל שכן שאינם עובדין שנאמר ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדשי הקדשים וצריך אתה לידע שאפילו בימי עזרא ע"ה לא היתה החלה ולא התרומה מדברי תורה ואפילו בארץ ישראל שנאמר כי תבואו ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם ובימי עזרא ע"ה ביאת מקצת היתה ולפיכך היו הכהנים שבקשו כתבם המתיחסים ולא נמצאו אוכלים בתרומה ובחלה בימי עזרא ע"ה משה ב"ר מימון הספרדי זצ"ל

תשובה קסג

א **שאלה** מענין הקראים איך יתנהגו הרבנים עמהם במילת בניהם ובשאלת שלומם וללכת בבתיהם ומענין יינם ובשאר ענייניים:

ב **תשובה** אמנם אחי הנכבד והיקר ושורש השפל ומדע העיקר בינותי מתוקף שאלתו כי נשא ורמה מעלתו ולדבר אלהינו ולמצוותיו הוא חרד ולעומק הלכות יראה בקש לירד ולפי מה שהורינו מן השמים אשיב לפני הדדת גדולתו ואומר כי אלה הקראים השוכנים פה בנוא אמון ובארץ מצרים ובדמשק ובשאר מקומות ארץ ישמעאל וזולתה ראויים הם לחלקם מחלקת הכבוד ולהתקרב אצלם במעשה יושר ולהתנהג עמהם במדת הענוה ובדרך האמת והשלום כל זמן שגם הם ינהגו עמנו בתמימות ויסירו מהם עקשות פה ולזות שפתים מלדבר תועה על חכמי הרבנים שבדור וכל שכן כשישמרו לשונם מלהלעיג ומהתלוצץ בדברי רז"ל הקדושים התנאים חכמי המשנה והתלמוד שבדבריהם ובמנהגים הקבועים לנו מפיהם ומפי משה מפי הגבורה אנו הולכים ובזאת יכון לנו לכבדם וללכת לשאול בשלומם אפילו בבתיהם ולמול את בניהם ואפי' בשבת ולקבור מתיהם ולנחם אבליהם וראיה לדבר הא דתנן בגיטין פרק הניזקין בסופו מחזיקין ידי גוים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלים בשלומם מפני דרכי שלום ואיתמר עלה בגמר' רב חסדא מקדים להו שלמה רב נחמן בר יצחק הוה אמר להו שלום עליך מרי כי היכי דלא ליכפול להו שלמא דלא כפלינן שלמא לגוי ותניא לא ילך אדם בביתו של גוי ביום אידו ליתן לו שלום ואם מצאו בשוק ביום אידו נותן לו שלום בשפה רפה ובכובד ראש שמע מינה דשלא ביום אידו מותר ללכת בביתו לשאול בשלומו ומעשים רבים בתלמוד יוכיחו בגמר' מעשה דרבא בהדי בר שישך וכו' כדאיתא במסכת ע"ז בפרק ראשון ואם בעובדי ע"ז כן קל וחומר במי שכופר בכל חוקי הגוים ומודה באל אחד יתברך שמו שמותר לנו לשאול בשלומם ואפילו בבתיהם אך אם מחללים בקלות ראש

מועדי ה' המקודשים בימים הקבועים לנו אסור לבר ישראל לבקרם ביום הקבוע להם במה שבדאו מלבם ואם נפש אדם יאמר האי דר' טרפון דאיתא במסכת שבת בפרק כל כתבי הקדש דתנן ר' טרפון אומר אקפח אני את בני שאם יבואו לידי פירוש ספרי מינים אני אשרוף אותם ואת אזכרותיהם שאפילו רדף רודף אחריו להורגו ורץ נחש אחריו לנשכו אל יכנס בבתיהם אפילו בשעת הסכנה כל שכן ללכת לשאול להם לשלום שלא בשעת הסכנה האי לא קשיא מידי דהנהו מילי דרבי טרפון במינים דכפרי בעיק' נינהו ודמו להנהו דדרשי בהו חכמים הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה זה המינות והרשות ודמין להנהו דאיתמר עליהו המיני' והמשומדי' מורידין ולא מעלין אבל הני דהכא כל אימת דלא פקרי בחציפותא לא חשבינן להו כותיהו ופלגינן להו יקרא ומהלינן לבנייהו בשבתא כל שכן בחולא איכא דגזיר להו גזירתא דידן ועביד להו מילה ופריעה דדילמא נפיק מיניהו זרעא מעליא והדרי בתשובה והכי אשכחנן ליה לרבינו האיי גאון זצ"ל דאמר הכי ולענין מילה מעולם לא נמנעו רבותינו עליהם השלום מלמול את בניהם של קראים בשבת כי אפשר שיחזרו אל המוטב ואין מעבירין עליהם ודברים הללו באלו ובכל כיוצא בהם שמלין כדת חכמים וכמנהגותיהם ובמוהל הממונה בבית דין ומתכנסין לבתיהם תלמידי חכמים ומתפללין כמנהג שלנו ואין משנין מזאת כלום אלו דברי ר' יהודה רבינו האיי גאון זצ"ל ותניא מפרנסין ענייי גוים עם ענייי ישראל מפני דרכי שלום ומבקרין חולי גוים עם חולי ישראל וקוברין מתי גוים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום כל שכן אלו שהם מתולעת יעקב ויינם לפי שכלי אין בו צד איסור שהרי יין כותים היה בחזקת היתר עד שמצאו דמות יונה בהר גריזים פירוש לאותם שהיו שוכנים בהר גריזים ואף על פי דמיעוטא הוו באיסור דיין נסך קבלו עליהו למיחש למיעוטא וחשו לדברי רבי מאיר דחייש למיעוט וגזרו על יינם ועל שחיטתם גזר רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא ואף על גב דלא קבילי עלייהו בדריהון דרבי מאיר ודרבנן בתריהו אתו רבי אמי ורבי אסי ועשאום כגוים גמורים דלא סגי לישראל מיניהו בביטול רשות לחודיה אלא עד שישכור ממנו מן הכותי כגוי בעלמא אבל הקראים אין ביינם שום אסור ואף על גב דלית להו ולפני עור לא תתן מכשול מהמני אחמרא כל שכן היכא דאינהו שתו מיניה דשרי ליה לבר ישראל מינן למישתי מיניה דתנן בנדה סוף פרק דם הנדה זה הכלל כל דבר שחשודים בו אינן נאמני' עליו פירושו על הכותיים שלא מבני ישראל המה הא אם לא היו חשודין נאמנים ואפילו על היין ומדאמרינן בגמר' עלה דהא מתני' זה הכלל לאתויי מאי לאתויי תחומין ויין נסך כיון דחשידי עלייהו לא מהמני הא לא הוו חשידי הוו מהמני כדאמרינן ברישא דהא מתניתין נאמנים לומר קברנו שם הנפלים

או לא קברנו ואוקמינן דקאי כהן דידהו תמן בההוא אתרא דקאמרי לא קברנו ונקיט תרומה בידיה וקא אכיל מינה קושטא קאמר דליכא שם שום טומאה ואף על גב דלית להו ולפני עור לא לא תתן מכשול כיון דקאי תמן ואכל וכן החותך כזית בשר ונותן לו ואכלו מותר לאכול משחיטתו ואף על גב דהא בריתא מקמי דלגזרי עלייהו דלהוו כגוים גמורים אחמרא אית לן למישתי מיניה דכל שכן הוא דהני קראים דאיתנהו הכא דחמרא דידהו שרי כ"ש הכא דשתו אינהו מיניה דהא בדילי אינהו ממגע גוי וטפי מזדהר ואי משום אמהתא דאית להו דלא טבלן כלל ואפילו לנידתן איכא למיחש למגען ולא חזי לן לחד מינן דשרי ליה למשתי מההוא חמרא דנגען ביה הנהו אמהתא ואי אינהו לא קפדי למגען של אותן האמהות דלא טבלי להו כלל וקיימא לן דלא מיקרו בשמא דיהודים עד דטבלן אינהו נמי מרייהו ולא מהימני למימר: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קסד

א **שאלה** כשיאכל ירק בלילי הפסח ומברך בורא פרי האדמה אם יברך בסוף אחריו או לא יברך עד שיגמור ההגדה ויברך על המרור באחרונה:

ב **תשובה** יברך אחריו מפני שההגדה מפסקת וכשיאכל המרור יברך תחלה ואחר כך יחזור ויברך אחריו לבסוף: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קסה

א **שאלה** קדירה של דייסא שמשהין אותה על גבי כירה בשבת למחר כשמורידים את הקדירה מעל הכירה מכניסין בה עץ הפרור ומגיסין בה הרבה ומערבין אותה ומכין אותה בעץ הפרור על צדדי הקדירה או בתוך הקערה עד שמתערב הבשר והריפות והמים ותסמך ותעשה כולם גוף אחד ופעמים מסירין מים מעל פנים ואחר כך מערבין אותה ופעמים מוסיפין לה מים חמים לפי מה שהיא צריכה כל אלו המעשים אסור או מותר:

ב **תשובה** ודאי שכל זה מותר הוא שהרי בפירו' תנינא השום והבוסר והמלילות שרסקן מבעוד יום רבי ישמעאל אומר יגמור משתחשך רבי עקיבא אומר לא יגמור ואוקימנא דבמחוסרים שחיקה פלגינן ואפסיקא הלכה למעשה כרבי ישמעאל וקל וחומר הדברים אם מלילות שהם מחוסרים שחיקה מותר לגמור שחיקתן בשבת הריפות שכבר נשחקו ונתבשלו כל צרכן ואינן מחוסרין אלא עירוב בלבד לא כל שכן ואין לנו איסור בזה הענין אלא מחוסר דיכה בלבד כמו שנתברר שם בצריך דיכה כולי עלמא לא פליגי דאסיר ואין הריפות מחוסרין דיכה שכבר דכו אותן במדוכה כל צרכן ונתבשלו כל צרכן ואינן

מחוסריה אלא מעט שחיקה ועירוב ונתינת מים חמין לתוך הקדירה מותר ולפי' מותר לעשות כל אלו המעשים אחר שמורידין הקדירה מעל הכירה שאין כאן אלא שחיקה וכתישה בלבד: משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קסו

א **שאלה** אשה שנשתמד בעלה בארץ אחרת והיא תובעת כתובתה בבית דין הכח בית דין יפה להגבות לה כתובתה מנכסי בעלה אם לא כי אמר אחד מן השופטים יש כח בבית דין להגבותה כתובתה ואינו אלא מן המתמיהים שהרי כותב לה לכשתנשא לאחר תנו לה כל מה שכתוב ליכי והיא אינה יכולה להנשא כל זמן שהיא בחיי בעלה אם לא יגרשנה וכתובתה לא נתנה לגבות מחיים:

ב **תשובה** דרך הדין שלא ליטול כתובתה עד שיגרשנה או עד שימות ועדיין היא אשת איש אבל גאוני מזרח ומערב כולם הורו שתטול כתובתה אם רצתה וכן מעשים בכל יום לפנינו בדבר זה ודבר קנס הוא לדבר זה לזה הרשע וסמכו על זה שארז"ל הפקר ב"ד הפקר ומדרך זו באו להוראה זו וכך הורו וכן אנו עושי' תמיד שכל מי שנשתמד אם נפלה לו ירושה תנתן לבניו הכשרים ואם אין לו בנים בישראל תינתן ליורש אחר הראוי לירש כאלו אם לא היה זה הרשע מצוי בעולם וטעמ' גם בזה הדין הפקר בית דין הפקר וגם אני אמרת בדין זה שתטול בלא שבועה כלל הואיל ומשום הפקר אני נותן לה כתובתה וכזה ראוי לדון:

ג משה ב"ר מיימון הדיין זצ"ל

תשובה קסז

א **שאלה** ראובן היה נושא ונותן בחוץ ויצא לישא וליתן כמנהגו בכפרים של עכו ובא אצל יהודי אחד והפקיד כליו שם ולקח מהם מקצת והלך למכור בעיר אחרת והמתין יום ויומים ושלשה ימים ולא בא אז הביא שאר כליו לאשתו ושאלוהו עליו אמר הלך ולא חזר לימים עברו יהודים מבני עכו דרך שם אמרה להם גויה אחת לאן אתם הולכים אמרו לה לכפר פלוני אמרה להם לא תזוזו מכאן לכו וחזרו לבתיכם שמא יארע לכם מה שאירע ליהודי אחד שאלוה מה אירע לו אמרה יצא מעיר פלונית ללכת אל עיר פלונית יצא אחריו והרגוהו שאלוה מאין תדעי זה האיש אמרה הוא היה מודעתינו כשהיה בעכו ועשה מלאכתינו וספרה להם דמותו וכשבאו העדים השומעים אל בית דין שבעכו

השיאו האשה על פיהם ויש אצלינו מי שממחה בדבר ומביא ראיות והם יגיעו אל שער דינו של אדוננו יורנו ויקבל שכרו מן השם יתברך:

ב **תשובה** זאת האשה מותרת היא להנשא שזו הגויה מסיחה היא לפי תומה ואף על פי שחזרו ושאלו אותה כמעשה דצוער עיר התמרים ואף על פי שלא הזכורה שמו ולא ידעה אותו בשמו כמעשה בציי"דן ואשופ"יא וכל אלו הדברים חוזרין לעקר אחד והוא שאין מדקדקין בעדות אשה עגונה וכל המחמיר ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים נוחה הימנו שעיקר תקנתם באשה הקלו משום עגונא דאתתא: משה ב"ר מיימון זצ"ל

תשובה קסח

א **שאלה** עוד נשאל מלפני אדוננו גאוננו על דין יעקב שהי' לו בת והשיאה ולא היה ביניהם שלום וגרשה ולא זכר הבעל בעת הגירושין שום דבר שבעולם ובעת שהיתה רוצה להנשא עמד הבעל ואמר אני לא גרשתיה אלא על מנת שלא תנשא לפלוני זה אמרו לו עדי הגט ועדי מסיר' לא שמענו מפיך דבר זה לעולם ולא זכרת שום מנת לעולם ילמדנו רבינו היאך יהיה המנת אני אשתחוה לפני רבינו כי איני יכול לומר דברי שבח כי כל תושבחות אשר יאמרן כבוד אדוננו יותר מהם כפלי כפלים אבל אין לנו אלא שנבקש מלפני אלהינו ית' ויתנשא שתגיע מלכותך במלך המשיח:

ב **תשובה** אין בדברי הבעל כלל הואיל וגט יוצא מתחת ידה לאו כל כמיניה לשווייה תנאה בגט עד שיהיו שם עדים ותנשא לכתחלה לזה והוא שלא יהיה שם חשד אבל אם חס ושלום נטען עלי' אף על פי שאין שם עדים ראוי לכל בית דין הגון שלא ישיאו אשה למי שנחשד עליה והיא תחת בעלה והרוצה שלא תנשא גרושתו לפלוני יכתוב גט שלה בלא שום תנאי ויתנו אותו בידה בפני עידי מסירה ויאמר לה קודם שתגיע גט לידה בפניהם הרי זה גיטיך על מנת שלא תנשאי לפלוני: וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קסט

א **שאלה** על ענין כל שאינן עולה בשולחן מלכים (ע"ז ל"ח):

ב **תשובה** תרי לישני נינהו חדא היא זאת והשנייה כל הנאכל כמות שהוא חי וכו' ועל הא סמכינן ולפיכך מיני מתיקה מותרין אם בשל אותן הגוי שהרי נאכלין כמות שהן חיין אבל הירקות שאין דרכן להאכל חיין אם שלקן הגוי אסורין: משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה קע

א **שאלה** על ענין שלשה שהטילו לכיס (כתובות צ"ג):

ב **תשובה** כל דקשי לכו בשאלה זו פשוט הוא ואין לשאול ואתם הטעתם עצמכם דקדקתם מינה הא בתנאי לפי המעות תנאי מאן דכר שמיה וכי אלו היה שם תנאי [מי] איכא מאן דסליק אדעתא שהתנאי אינו מועיל בממון ואפילו התנה שיהיה רביע השכר לבעל המאתים והשלש' חלקים לבעל [המנה מי] איכא מאן דאמר שאינן חולקין כמה שהתנו ביניהן והאי מימרא אינו צריך לאומרו כלל ואין הדברים אמורין אלא בסתם שאמר שמואל חולקין בשוה והקשינו עליו מן המשנה שאמרה שלשה שהטילו לכיס סתם שהן חולקין לפי מעות ותירץ רב נחמן שאם נשאו ונתנו במעות ונשתנה עין הממון חולקין בשוה ואם היו המעות עצמן קיימין ופיחתו או הותירו מחמת טבעא חולקין לפי מעות ואין כאן תנאי כלל אבל היה ביניהם תנאי חולקים כמו שהתנו ביניהן ודבר ברור הוא עד מאד וזה שאמרתם [למה] לא שיילינן בגמר' כמו שדרכו לשאול ולומר הכי שמואל מאי טעמא וכו' לאו בכל מקום אומרין הכי אלא במקום ששני תנאין או שני אמוראין אומרים ענין אחד ודנין דין אחד וזה נותן טעם לדבר כך וכך וזה נותן טעם לדבר כך וכך שואלין בגמרא ואומרין הואיל ודברי שניהם שוים ושני הטעמים לדרך אחד מראים מפני מה זה מביא ראיה מטעם כך וכך ולא הביא ראיה מטעם זה ומה הפרש יש ביניהם ואין כאן מקום לדרך זו: משה ב"ר מימון

תשובה קעא

א **שאלה** על ענין המעשר בזמן הזה במה שזורעים הגוים:

ב **תשובה** עיקר הדבר הוא אם יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות או אין לו ודבר זה מחלוקת ר' מאיר וחכמים וכבר נתבאר בגיטין בבבלי ובכמה מקומות מן הירושלמי שאף על פי שיש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרו' מן התורה הרי היא חייבת במעשרו' מדברי סופרים נמצא דין המעשרות בזמן הזה כך הוא מי שהיה לו קרקע בארץ ישראל חייב בה בתרומות ובמעשרות מדבריהם מפני שהיא לקוחה מן הגוי ונותן מעשר ראשון ללוי כרבי עקיבא וכן הלוקח פירות מן הגוי מחוברין בארץ ישראל חייב בתרומות ומעשרות מדבריהם ונותנן לבעליהן הכהנים והלוים ומי שאין לו קרקע ולקח פירות בארץ ישראל אם מרחו הגוי ונגמרה מלאכתם ביד הגוי פטורין שנאמר ראשית דגנך ולא דגן גוים ואם מרחן ישראל ברשותו הרי זה מפריש מהם תרומה גדולה בלבד ונותנה לכהן ומפריש מעשר ראשון והרי הוא לבעלים דמצי אמר ליה ללוי קא

אתינא מחמת גברא דלא מצית לאישתעי דינא בהדיה לפי שאין באכילת המעשר איסור כמו שיש בתרומה שמעשר ראשון אף על פי שהוא חלק הלוים אינו אסור לזרים אלא חול הוא ואינו מפריש מפירות אלא תרומת מעשר שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר טבלים שאתה לוקח מישראל אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנם לכהן וכל הדברים האלו מפורשין בגמרא דבכורות פרק ראשון ומפריש מפירות אלו מעשר שני ופודהו ודין כל מעשר שני בזמן הזה בין שמפריש מקרקע שלו [ובין שמפריש מפירות שלקח] מחללו לכתחלה על שוה פרוטה ומותר ובזמן שבית המקדש קיים אין מחללין אותו לכתחלה אלא בשוייו כמו שנתברר בערכין פרק אחרון וכן תרומה גדולה בזמן הזה הואיל והוא מדבריהם מפריש כל שהוא ואין לה שיעור כשמואל דאמר אפילו חטה אחת פוטרת את הכרי וחייבין בביעור בזמן הזה וזה כלל גדול יהיה בידך שכל המצוות נוהגות בכל מקום ובכל זמן חוץ ממצות שנתפרש בהן שאינן נוהגות אלא בארץ או אינן נוהגות אלא בפני הבית והביעור אינו תלוי בפני הבית אלא נוהג בכל מקום שהמעשרות נוהגים ובהדיא תנן בסוף שקלים מעשר דגן נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית: (* התשובה הזאת כבר הובאה לעיל סימן כ"ג ויען כי באג"ה הדברים מבוארים יותר לכן העתקנוהו עוד הפעם:)

ג משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה קעב

א **שאלה** על ענין מאימתי מונין לשטרות וכו':

ב **תשובה** התחילו ישראל למנות שמיטין ויובלות משנת חמש עשרה שנה אחר שנכנסו לארץ לפי ששבע שכבשו ושבע שחלקו לא מנו מפני שאין כל אחד ואחד מכיר חלקו ועיקר דבר זה בספרי ונגררה הלכה זו בכמה מקומות בתלמוד והיו מונין והולכין עד שחרב הבית בראשונה ושנה שחרב בה שתחלתה מתשרי שאחר החרבן כי באב חרב היא היתה מוצאי שביעית והיא שנת שש ושלשים ביובל של שבעה עשר לפי שהחשבון מוציא שמנו בארץ ששה עשר יובלות שלמים וביובל של שבעה עשר חרב ואם תוסיף על המנין שמנו שבע שנים שכבשו ושבע שחלקו נמצא שעשו בארץ שבעה עשר יובלים גמורים ארבע מאות וארבעים משעת כניסתן לארץ עד בנין הבית ות"י שעמד הבית הראשון וכיון שחרב הבית וגלו בטל המנין וכשעלה עזרא ע"ה בשנייה התחילו למנות משעה שעלה וקידש בה את הארץ קדושה שנייה והיא היתה השנה השביעית מבנין בית שני וממנה התחילו למנות שמיטין ויובלות שמנין ראשון בטל משבטלה הארץ ואף על

פי שלא היה יובל בימי עזרא ע"ה מנו יובלות כדי לקדש שמיטין שאין שנת היובל עולה למנין שני שבוע אליבא דחכמים וכן הלכה אלו הם הדברים המתבארים מן התלמוד וכל אלו הדברים הם בגמרת ערכין פרק ששי ולפי חשבון זה נמצא הבית בראשונה ובשנייה חרב במוצאי שביעית והיא השנה שתחלתה מתשרי שאחר החרבן ודרך החשבון על מנין זה לידע שנת השמיטה הוא שתוסיף על מנין שטרות שלשים וארבע לפי שבשנת אחד וארבעים לחרבן התחילו לשטרות כמו שנתברר בתחלת ע"ז ותשליך הכל נ' נ' והנשאר פחות מנ' השליכהו שבעה שבעה ותדע בכמה שנים מן השבוע אתה עומד ולפי חשבון זה תהיה שנה זו שהיא שנת שש ושמונים וארבע מאות לשטרות ששית בשבוע והיא שנת עשרים ביובל אבל מצאנו תשובה לגאון רבינו האיי זצ"ל ענייְנה שמנין ראשון לא בטל ושעליו אנו סומכים אבל לא מנו יובלות משחרב הבית בראשונה אלא שמיטים בלבד ואמר באותה התשובה שהחשבון הזה ירושה היא בידיהם ושהיא סדורה בפי הכל וכך נמצא כתוב בתשובות שקודם רבי' האיי גאון זצ"ל מכמה שנים כדברי הגאון ולפי חשבון זה נמצא הבית חרב באחרונה במוצאי שביעית כמו שאמרנו ותהיה שנה שהיא ארבע מאות ושמנים ושש לשטרות שנת שמיטה והביא ראיה מהאי דאמרינן בתחלת ע"ז האי מאן דבעי למדע כמה שני בשבוע וכו' דשמעת מינה דלא מנינן יובל אלא שבעה שבעה בלבד מונה ולא השגיח על אלו הדברים שנתפרשו בגמרת ערכין כלל כאלו אינם כתובים והדברים מראים דהאי מימרא דגאון וחושבנא דיליה אזיל אליבא דמאן דאמר עזרא ע"ה לא קידש אלא זכר בעלמא עבד וקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא ואזיל מימרא קמא דאמרינן והוא דסליק אליבא דשמעת' מגמרת ערכין אליבא דמאן דאמ' עזרא ע"ה קדש וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא ודבר זה נחלקו בו התנאים והאמוראים כמו שנתברר בגמר' שבועות פרק שני ובכמה מקומות בתלמוד אזלא שמעתא כמאן דאמר לא קידש וכמה פירושים יש לנו בדברים אלו בחבורים שחברנו ועדיין הדבר אצלנו ספק בשמטה וחוששון אנו לדברי הגאון ז"ל שאמר שחשבון זה ירושה בידיהם עד שיתברר לנו יפה יפה היאך הם הדברים ויסתלק ספק זה ואשלח ואודיע אתכם בע"ה יתברך:משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קעג

א **שאלה** על ענין מוציא שם רע לא יחזיר משום קלקולא (גיטין מ"ה) איך יכול לקלקל משתגיע גט לידה ואפילו בא הבעל וערער אינו כלום:

ב **תשובה** זה שאין ערעור הבעל מועיל הוא שאומר לא גרשתי וגט מזוייף הוא אין שומעין לו אבל המגרש את אשתו משום שם רע ולאחר שגרשה נתברר שהיא כשרה וצנועה הדברים מוכיחין שאלו היה יודע שהיא כשרה לא היה מגרשה ואם יאמר אלו הייתי יודע לא הייתי מגרש בטל הגט דאגילוי מילתא בעלמא יפסל הגט כדאמרינן מודעא דגט ומתנה גלווי מילתא בעלמא הוא כלומ' משנודע לנו דעתו של מגרש שלא גמר וגורש אינה מגורשת ולפי שאפשר לקלקלה התקינו שיהו אומרין לזה שמוציא שם רע שאין אתה יכול להחזירה לעולם כדי שיגמור ויגרש ולא יתלה הגירושין ולא יהיה יכול לומר אלו הייתי יודע לא הייתי מגרש שהרי אומרים לו אם תרצה לא תגרש ואם תגרש משום שם רע אין אתה יכול להחזיר:משה ב"ר מימון ז"ל

תשובה קעד

א **שאלה** על ענין זה שאמרת שמי שכתב לאשתו נאמנות אין מועיל אצל הלקוחות אלא אצל היורשים יורינו מורינו טעמו בזה:

ב **תשובה** דין אמת הוא שאין זה מאמינה אלא על ידי עצמו אבל להפסיד ממון אחרים אינו יכול היאך זה מאמין לה להפסיד ממון אחרים ומשנה ערוכה בידינו מנכסים משועבדין לא תפרע אלא בשבועה וכי מפני שהאמינה אינו עשוי להתפיסה צררי ואינה עשויה למחול והיאך תטרוף ויאבד הלוקח מעותיו בלא שבועה אלא לעולם לא תטרוף עד שתשבע שלא נפרעה כלום ולא מחלה והא דתנן ולא ליורשי ולא לבאים ברשותי הוא שלא יבואו הבאים ברשותו להשביעה על מה שתפשה שיאמרו לה השבעי ואחר כך תטלי כתובתך שהיא אומרת כבר האמין אותי בעלי ואין לכם אלא הנשאר אחרי ובלא שבועה אבל כשתבוא היא להוציא מיד הלוקח ולהפסיד ממונו ותאמר לו כבר האמין אותי בעלי לקחת ממונך בלא שבועה אין ראוי לשמוע דבר זה כל שכן לדון בו ומה שאמרתי דין אמת הוא כתורה וכהלכה שאין הנאמנות מועלת אלא ליורשין שאינם מפסידים כלום והוא רצה ליתן ממונו לה ולהאמינה אבל לוקח שנתן את מעותיו לא מסלקין אותו בכדי:

ג משה ב"ר מיימון זצ"ל

תשובה קעה

א **שאלה** ילמדנו רבי' מאמתי תתחייב הערלה שאמרה תורה שלש שנים והיה לכם ערלים אי משעת נטיעת האילנות או משעת הוצאת הפרי:

ב **תשובה** משעת נטיעה המנין דתניא בספרא דבי רב מאמתי הוא מונה משעת נטיעה ואינה שלש שנים מיום ליום אלא ראש השנה לערלה אחד בתשרי ושלשים יום בשנה חשובים שנה וצריך י"ד יום לקליטה קודם השלשים לפיכך כל הנוטע אילן בחמשה עשר באב שנמצא קודם לתשרי בארבעים וארבעה יום או קודם לכן עלתה לו שנה למניין ערלה כמו שנתבאר בראש השנה פרק ראשון ואסור לאכול מפירות של ערלה עד חמשה עשר בשבט משנה רביעית שהיא ראש השנה לאילן ואף על פי שנגמרו השלש שנים באחד בתשרי כדאמרין ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם לערלה ערלה ואם לרבעי רבעי:

ג משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קעו

א **שאלה** תלא כוזא בסיכתא שהוא אסור (שבת קל"ז) אם נלמוד ממנו לכל דבר שאין תולין בשבת כגון המצנפת וכן כל כיוצא בהן יורנו אדוננו:

ב **תשובה** אין פירוש הדבר כמו שעלה על דעתכם שאסור לתלות הכוזא בסיכתא עד שתשאל ותלמד ממנו לדברים אחרים והנה אנחנו מפרשים כל אותה ההלכה וממילא תבוא התשובה ותדע שמותר לתלות הכוזא והמצנפת וכיוצא בהן תנן וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת ואמרינן בגמרא אבעיא להו תלה מאי פירושו מי שתלה המשמרת מהו אמר רב יוסף תלה חייב חטאת דקא סבר רב יוסף שזה שתלה עשה אהל קבוע והרי היא תולדת בונה ולפיכך חייב חטאת והקשה עליו אביי ואמר אלא מעתה תלה כוזא בסיכתא הכי נמי דמיחייב כלומר שאם תאמר שזה שאסרו חכמים לתלות המשמרת מפני שהוא אהל קבוע ולפיכך חייב חטאת מאי שנא משמרת אפי' תלה הכוזא והמצנפת או אשישה וכיוצא בהן ביתד אלא אמר אביי מדרבנן כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול פירוש אמר אביי אין הטעם באיסור תליית המשמרת מפני שהוא עושה אהל אלא אסור תלייתה מדרבנן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול והנה למדת שהאיסור מדרבנן היא תליית המשמרת לפי שבמשמרת עושה מלאכה וחייב סקילה לפיכך אסרו תלייתה ודכותה אמרינן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אבל תליית הכוזא והמצנפת וכיוצא בהן מותר לפי שאין עושין בהן מלאכה שחייבין עליה סקילה ולא אמרינן בכי הני שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול דאם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול ולא יסב כדרך שמסב בחול וזה דבר ברור הוא למבין שאין אתה מוצא לעולם דברים שאמרו חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא

עושה בחול אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה כגון מי שנשברה לו חבית של יין [או של שמן] לא יספג ביין ולא יטפיח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שאם תתיר לו שמא יבא לידי סחיטה נתפזרו לו פירות בחצר לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שאם תתיר לו שמא יבא לידי שימור וכן בתליית המשמרת שמא יבא לשמר אבל תליית הכוזא והמצנפת וכיוצא בהן מותר ולא אסרוהו חכמים שאין שם דבר לחוש שמא יעשה וכו': משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קעז

א **שאלה** על ענין שאמרת שלא מצאנו ר' יהודה ורבי שמעון שחלקו במקלקל אלא בחובל ומבעיר (שבת ק"ו):

ב **תשובה** דבר ברור הוא שהחובל והמבעיר מקלקלין הן ולפיכך הן פטורין דהרי אמרינן בגמרא חובל ומבעיר אינה משנה כלומר זאת המשנה שחייבה החובל ומבעיר אינה משנה שסומכין עליה לפי שהן מקלקלין ופטורין ואם תמצא לומר משנה ויהיו חייבין אין לך דרך שיהא החובל חייב אלא חבל כדי ליקח דם לכלבו וכן המבעיר כדי ליקח האפר שנמצא שלא חבל והבעיר דרך השחתה כדי שיהא מקלקל הנה למדת שהחובל והמבעיר דרך השחתה מקלקלין הן ועיקר מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון אינה מצויה אצלינו בכל התלמוד ולא בתוספתא ולא בספרא ולא בספרי ונראים לי הדברים שמחלוקתם בדבר זה באותן הברייתות שלא נכתבו כגון מתניתא דבר קפרא ורבי הושעיא וחבריהם וכבר נשאלה שאלה לרבינו האיי גאון זצ"ל על עקר מחלוקתם ואמר שאינה ידועה וכך כתב רבינו נסים זצ"ל בכתב המפתח אבל ודאי הרי נתברר לך שהן חולקין רבי יהודה ור' שמעון במקלקל דר' יהודה פוטר בחובל דרך קלקול ור' שמעון מחייב: משה בן מיימון זצ"ל

תשובה קעח

א **שאלה** איש האלהים אתה ודברי פיך אמת יבא דברך אלינו ויורנו הא ברייתא דאגרירא בפרק קמא דמסכת נדה (דף ד') גבי ככר של תרומה שנתונה על גבי הדף ומדף טמא נתון תחתיה אף על פי שאם נפלה אי איפשר לה ליפול אלא אם כן נגעה במדף ובא ומצאה במקום אחר טהורה שאנו אומרין אדם טהור נכנס לשם ונטלה עד שיאמר ברור לו שלא נכנס אדם לשם אמר רבי אלעאי לא נצרכה אלא למקום מדרון הכי איתא בגמרא דנדה וקשיא מאי שנא בריתא דככר מבריתא דקורדום דאגרירא נמי בפירקא

קמא דפסחים דתניא קורדום שאבד בבית הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו רבן שמעון בן גמליאל אומר הבית טהור וכו' אמאי בקורדום תלינן בגמרא באדם טמא ומטמאינן מספיקא לכולהו טהרות דאיכא בביתא וגבי ככר דתרומה תלינן באדם טהור ואמר טהור אדרבא בככר של תרומה איכא למיתלי בתרי ריעותי באדם טמא שמא נכנס לשם ולקחה מעל הדף והניחה במקום שנמצאת שם או שמא נפלה מאליה ונגעה במדף הנתון תחת הדף ונטמאת כל שכן דאוקמא רבי אלעאי במקום מדרון ואף על גב דשני להלן שאני מדף דטומאה דרבנן אכתי קושיא בדוכתיה קיימא מופת דורינו ופלאו ילמדנו הנפלא מעין שכלינו ושכרו כפול מן השמים:

ב **תשובה** הדבר ידוע שמי שהניח ביתו פתוח ובא ומצאו פתוח שהוא נמי טהור ואם מצאו שנגנב משם דבר כל שבבית טמא שהגנבים או המוכסים או הגבאין שנכנסו בבית טמאוהו וכל אלו הדברים משניות ערוכות הן לפי שכל אלו רשעים הם ופחותים מכל עמי הארץ שהם כולה בחזקת טומאה ובגדיהם מדרס לפיכך אם הניח ככר של הרועה על גבי הדף ובא ומצאו במקום אחר אין אומרים נפל ונטמא אלא אדם נכנס לבית ופינהו ממקום למקום ואותו האדם בחזקת כשרות וטהור היה שהרי לא לקח מן הבית כלום אבל הקורדום שאבד ואמר אותו תנא אדם גנב נכנס וגנבו הואיל ונחזיק הנכנס בגניבה יטמא כל הבית וכן אם הניח קורדום בזוית זו ומצאו בזוית אחרת נאמר אדם נכנס בבית זה ונטל הקורדום ועשה בו צרכיו והחזירו לזוית אחרת גם זה רשע שכל שואל שלא מדעת גזלן הוא ולפיכך יטמא כל שבבית ואי אתה יכול לומר כך בככר שאין אדם שואל ככר ומחזירו בעצמו שאין בדבר זה תועלת שהרי אינו כלי שועשה בו מלאכה ואלו נכנס לבית זה אדם רשע כגון גנב או גזלן ומוכס וגבאי היה נוטל הככר והולך לו ומאחר שנמצא הבית כמות שהוא ולא חסר כלום הרי כל שבו בחזקת טהרה כשהיה ונאמר לא נכנס לכאן אלא אדם טהור כלומר חבר:

ג משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קעט

א **תשובת** שאלה על ענין אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הקשית עליה הא דאמרינן (כתובות ע"ד) שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות ועוד אמרת היכי דמי אי דאיכא אישות אין אנו אומרים שמא לשם זנות נתכוון שחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא אומרים כל הבועל אינו בועל אלא לשם אישות והואיל ובעל בפנינו הרי זאת צריכה גט שאין זה תולה בעילתו בקידושין הראשונים שמא יפסלו או ימצא בהם טעות ונמצאת

בעילתו בעילת זנות וזה דשויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות אינה קושיא דרבנן הוא דשויוהו אבל הוא לא עשאה בעילת זנות ולא נתכוון אלא לבעילת אשתו ולעולם כל ישראל בחזקה זאת עד שיבאר שנאף הבועל דרך זנות ואין אנו אומרים בו חזקה שאם כן נמצא כל מי שזינה עם פנויה בעדים צריכה ממנו גט וליכא מאן דאמר דסליק אדעתיה למימר הכי דלא אמרינן לעולם חזקה בכל מקום אלא בסתם הדברים אבל בפירושם הדבר ברור:

ב משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קפ

א **שאלה** על ענין המקדש על תנאי וכנס סתם וכו' (כתובות ע"ג) וכתבתם בשאלות שלכם שיש מי שפירש כגון שבעל ושהה וחזר ובעל ויש מי שפירש כגון שבעל וחזר ובעל ותמהתם ואמרתם למה לא העמידוה המפרשים כגון שגירש והחזיר שהדעת נוטה לכך וכך הוא תורף דבריכם:

ב **תשובה** כל הני פירושי דאמריתו לית בהו ממש ולא חזו לעיוני בהן שהם דברים שאין בהם טעם כלל ומעולם לא שמענום וראוי לתמוה מן התמיהה שתמהתם ואמרתם למה לא העמידו אשה אחת כעין שתי נשים כגון שגירש והחזיר ואי אפשר להעמידה בכך היאך עלה על דעתכם להעמידה בדבר זה אם קידש על תנאי וגירש כשאמרתם וחזר וקדש קדושין שניים ומה הם הקדושין השניים אם על תנאי קידש אותם ובעל סתם היינו בעיין מה הועילו הקידושין הראשונים וכבר נתגרשה מהם ואם סתם קידש בפעם שנייה ובעל מה מקום נשאר כאן לספק הרי קידש סתם ובעל סתם ואם בעל אחר הגירושין סתם היינו קידושין בביאה ואין כאן מקום לישאל ודאי אין ראוי להעמידה אלא כמו שפירש בעל ההלכות הרב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל שכבר פירש זאת ההלכה בהלכות שלו פירוש מבואר ומדוקדק ומשם תעמדו עליו וכל אותם הדברים אליבא דשמעתא נינהו:

ג משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה קפא

א **שאלה** אדם שהוא רגיל בשחיטת בהמה חיה ועוף ושחט כמה שנים פעם אחת נכנס ושחט לטבחין גוים כדי למכור לישראל ובדק את הסכין קודם ששחט כדת ואחר ששחט בדק אותה ומצאה פגומה ונפסלה הבהמה הואיל ומצא הסכין פגומה דחיישינן שמא בעור נפגמה יבאר לנו אדוננו אם השוחט חייב בחסרון דמי הבהמה השחוטה הואיל

ותמכר לגוים בפחות ממה שתמכר לישראלים או דילמא כיון דרגיל הוא מומחה הוא ואינו חייב:

ב **תשובה** חייב לשלם: משה ב"ר מיימון זצ"ל

ג **תשובה** עמדתי על השאלה וכך הדין ודאי רבית קצוצה היא ויוצאה בדיינים דאפילו למאן דשרי (ב"מ מ"א) משכנתא בנכיתא הכא אסר דרבית קצוצה היא הילכך בעי למחשב כל מאי דשקיל מיניה בכל הנהו שנו ומגבו להו מדמי משכונא ושאריה יהיב ליה ומשכונא בנכיתא דשאלת עלה אנן לא שרינן לה דאבק רבית הוא והכי מורו בה כל רבנן קשישי דאסירה:

תשובה קפב

א **לרבינו** הגאון הגדול מרנא ורבנא ה"ר יעקב (* כך נמצא בפא"ה ואולי הוא לאבי בעל הלכות:) זצ"ל אלפסי מעיר אליסאנה:

ב **שאלה** יורינו רבינו ראובן משכן חצרו אצל שמעון בכך וכך זהובים על זמן קבוע ואמר לו ראובן לשמעון רצונך שתניחני לדור בחצרי ואני נותן לך בכל שנה כך וכך זהובים כל זמן שתמשך משכונא זו בידך אמר לו שמעון הן הניחו שמעון בחצר והיה ראובן נותן לו לשמעון בכל שנה מה שפסק עמו כיון שהגיע זמן המשכונא ליפדות אמר ראובן לשמעון אינו נותן לך אלא מה שנשאר לך בידי מן המלוה שהייתי נותן לך בכל שנה כך וכך שכירות:

ג **תשובה** עמדתי על השאלה וכך הדין ודאי רבית קצוצה היא ויוצאה בדיינים דאפילו למאן דשרי (ב"מ מ"א) משכנתא בנכיתא הכא אסר דרבית קצוצה היא הילכך בעי למחשב כל מאי דשקיל מיניה בכל הנהו שנו ומגבו להו מדמי משכונא ושאריה יהיב ליה ומשכונא בנכיתא דשאלת עלה אנן לא שרינן לה דאבק רבית הוא והכי מורו בה כל רבנן קשישי דאסירה:

תשובה קפג

א **שאלה** במכירת מטלטלין באשראי ילמדנו רבינו ראובן זבין לה מידי לשמעון באשראי וקא שוי ההוא מידי ארבעה זוזי וזבניה ניהליה איהו בחמשה ואיתנהו לזוזי לגביה מי אמרינן כיון דאיתנהו לזוזי אוזולי קא מוזיל גביה כדרב נחמן דאמר (ב"מ מ"ד) האי מאן דיהב זוזי לקיראה והא אזלן ארבעה ויהב ליה איהו חמשה איתנהו שרי ליתנהו אסור

אלמא כי איתנהו לקיראה גביה אמרינן אוזולי קא אוזלינהו גביה הכא נמי כיון דאיתנהו גביה אוזולי קא מוזולינהו לזוזי גביה או דילמא בפרי אמרינן בזוזי לא אמרינן:

ב **תשובה** מאן דמזבן מידי מחבריה באשראי בטפי ממאי דשויה וכו' וקאמרת אמאי לא אמרינן כדהוו זוזי גביה אוזולי אוזיל גביה בזוזי כדאמרינן כדהוו פירי גביה ליכא למימר בדמי אוזלי אוזיל דדמי לא יקרי ולא זילי דלא עבדי אינשי דמוזלי הילכך לא אמרינן הכי:

תשובה קפד

א **שאלה** ילמדנו רבינו ראובן שמכר חפץ לשמעון באשראי והלך שמעון והכניסו לשוק ולא מצאו שוה אלא פחות מאותן דמים שלקחו בהן והעמיד עליו עדים וכשבא זמן הפרעון אמר שמעון לראובן איני נותן לך אלא הדמים שהיה חפץ שלך שוה שהרי הכנסתיו לשוק בפני עדים ולא היה שוה אלא כך וכך מהו חייב ליתן לו אותן הדמים שלקחו בהן מן המוכר:

ב **תשובה** זו אבק רבית היא ואין מוציאין אותה בדיינים לא מן הלוה למלוה ולא מן המלוה ללוה לפיכך אין אנו מחייבין אותו לפרוע לו אלא אותן הדמים שהיו שוין בשוק ואם אותו המוכר אין דרכו למכור את סחורתו בשוק אלא למי שבא ותובע המקח לקנות הילכך מחייבין אותו ליתן לו דמים ששוין על ידי התובע ושמין כמה יש בין התובע למכירה בשוק ונותן לו:

תשובה קפה

א **שאלה** ילמדנו רבינו מהו דאמרינן (ב"מ מ"ה) כל אגר נטר ליה אסור:

ב **תשובה** כך פירושו כל מאן דמזבן מידי לחבריה באשראי והוסיף עליה בדמי אותו המקח בשכר שממתין עליו בדמים לזמן אסור זהו פירוש כל אגר נטר ליה אסור:

תשובה קפו

א **שאלה** ילמדנו רבינו מאן דמהימניה לחבריה עליה כבתרי סהדי בממונא דאית ליה גבי ואתו תלתא סהדי ואסהידו דאודי קמייהו דכבר פרעיה ניהליה דינא מאי דאיתמר לן משמיה דרבא רחמנא דשאני ליה היכא דאסהידו דאודי קמייהו מהיכא דאסהידו דפרעיה ניהליה באפייהו וקא גמר לה להא מילתא מדין הכחשה והזמה (ב"ק ס"ה) ואיצטריך למיקם על ברוריה מיניה:

ב **תשובה** האי מאן דמהימן ליה לחבריה כבתרי סהדי וקא אמרת דשמיע לך משמא דידן הכין הוא כדשמיע לך דשאני לן בין מאן דמסהיד ואמר ליה למלוה קמאי דידי פרע לך ההוא שטרא ובין מאן דמסהיד עליה דמלוה ואמר ליה את אודית קמן ואמרת לן הוו עלי סהדי דמודינא קמייכו דההוא שטרא דהוה לי גבי ההוא פלנייא דפרעיה ניהלי ולא אשתייר לי עליה מידעם ודמיא הא מלתא לעידי הכחשה ועידי הזמה דעדות מוכחשת היינו טעמא דלא הוייא עדות משום דתרווייהו כחדא מלתא קא מסהדי הני מכחישי הני והני מכחישי הני אבל עדי הזמה לאו בההיא תלתא קא מסהדי גבייהו אלא אשהדי גופייהו קמשהדי ואמרי להו אנן שהדי עלייכו דההוא יומא דקא אמריתו דקטליה ביה פלנייא לפלנייא באתרא פלנייא דגבן הויתון בההוא יומא באתרא פלנייא דלא איפשר מימטי מיניה להההוא אתרא בחד יומא ובהכי מתזמי והם הכי נמי כדאמר ליה בעל השטר לא נתפרעתי כלום לא אמרי ליה הני שהדי אין קמן דידן פרע לך דהא איהו קא מהימן ליה למלוה טפי מינייהו אלא עליה דידיה קא משהדי ואמרו ליה את אודית קמן דפרעך דלא מצי למימר להו לא אמינא לכו מידי וכך הדין:

תשובה קפז

כתב הגאון רבינו האיי מי שנתחייב שבועה ואינו רוצה לישבע לא פטרינן ליה אלא אם מחל לו חבירו כך הוא האמת שבועה דאורייתא לא הפכינן אלא אם נתרצו שניהם ובדרבנן הפכינן:

תשובה קפח

א **שאלה** ילמדנו רבינו בראובן שהיה לו שטר חוב על שמעון ומת שמעון ותבע ראובן ליורשי שמעון בשטר שבידו ואמרו לו לא הניח לנו כלום ולא ירשנו ממנו כלום ילמדנו רבינו הדין בזה ויבא שכרו כפול מן השמים:

ב **תשובה** כך אנו רואין בדין זה שאם בעל השטר טוען שבריא לי שירשו מאביהם ממון או מטלטלין והם אמרו לא ירשנו כלום הוה ליה כמי שטוען את חבירו מנה לי בידך והלה אמר אין לך בידי כלום שנשבע שבועת היסת ונפטרה ואם התובע טוען טענת שמא ואמר שמא ירשתם מאביכם אין לנו אלא חרם סתם כדין כל טענת שמא:

תשובה קפט

א **שאלה** ראובן שהניח משכון ביד שמעון בחמשים ומת שמעון והניח בנים קטנים ובא ראובן לתבוע אח המשכון מיד יורשי שמעון ואמר להם שהוא כך צוואת המת שהוא ממושכן בידו במאה וטען ראובן ואמר ישבעו הקרובים שכך צוה המת ואתן מאה ואמר לו הדיין אין על הקרובים שבועה שאינו שלהם אלא אם רצה ראובן יתן מאה וישימו אותה על ידי שליש עד אשר יגדלו היתומים וישבעו שבועת היורשין שלא פקדנו אבא ושלא מצינו בחשבונותיו כלום ונוטלין ממונם מתחת ידי השליש יורינו מורינו ושכרו כפול:

ב **תשובה** כך אנו רואין שיפה אמר הדיין אלא שאין מן הדין שתנתן המאה כולה על ידי שליש שהרי הוא מודה בחמשים אלא תנתן להם החמשים והחמשים הנשארת שאינו מודה בה הוא שתנתן על ידי השליש ודברים אלו אם המשכון שוה מאה אבל אם המשכון אינו שוה מאה אין עליו לתת אלא כדי דמיו בלבד לפי דמיו כדאמרינן יכול לטעון עד כדי דמיהן והני מילי היכא דהוי משכון מדברים שאינן עשויים להשאיל ולהשכיר אבל אם המשכון הוא מדברים העשויים להשאיל ולהשכיר כמה דאמרינן מגו דאי בעי לומר שאיל הוא בידו כי אמר נמי ראובן משכון הוא בידו בחמשים נאמן דשלח חנינא בר אבא דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידו אינו נאמן ורבא אמר אפיק זוזא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר והקרובים לא עליהם לא שבועה ולא חרם שאפטרופוס של יתומים חובה עליו לטעון בה כדאמרינן בההוא אפוטרופא דאתא לקמיה דאביי אמר ליה תנן עשאה סימן אחד אבד את זכותו אמר ליה ההוא אפוטרופא אי הוה אבוהן דיתמי קיים הוא טעין ואמר תלם אחד עשיתי לו אמר ליה שפיר טענתו וכו' עד אמר אביי הילכך האי מאן דמוקים אפוטרופא מוקים כי האי גונא דידע להפוכי בזכותא דיתמי:

תשובה קצ

א **שאלה** יורנו רבינו המקבל עיסקא מה הוא על הפקדון שומר שכר או שומר חנם:

ב **תשובה** הכין חזינן דאע"ג דאמרינן דעיסקא דפלגיה מלוה ופלגיה פקדון הכין טעמא דמילתא בתורת מלוה שהוא חייב באחריותה ובתורת פקדון שיש לבעליו ליטול מה שהוא מרויח ולא זה כמלוה מכל פניו ולא זה כפקדון מכל פניו דהא קאמרי אמרי נהרדעי השתא דאמרת פלגא מלוה אי בעי לוה למשתא ביה שכרא שתי דאמר רבא להכי איקרי עסקא דאמר ליה לאיעסוקי ביה יהבתיה ניהלך ולא למשתא ביה שכרא ופקדון

נמי לאו למיתב לנטוריה יהבתיה ניהלך אלא לאיעסוקי אלא אית עליה למעבד כמא דעבדי תגרי בכי האי מלתא ודאי אם יש בהם שמקילין ויש בהם שמחמירין מיחייב למעבד כחומרא ולנטורי כמאן דמחמור מתגרי בשמירתו דאמר לתקוני שויתיך ולא לעוותי אבל בשמירת שומר גרידא לית עליה ולא אפילו כשומר חנם במאי דרגילין תגרי לאוקילו ביה צא וראה דאפילו שומר שכר היכא דלא שמר כספיו בקרקע ונגנבו חייב לשלם ומקבל עיסקא לא מצי כל אימת דנפיק ואעל למהוי כספים דאית בידיה שמורים בקרקע והילכך אם עשה כדרך שהסוחרים עושין כיוצא בו לא מקרי ולא יחייב כוליה ההוא מידעם ולפום הדין עיקרא הוי דינא בכל מילי:

תשובה קצא

והא דאמריתו בענין השותפין נעשין שומר שכר זה לזה ודיקיתו מיניה דשני אומנים שנטלו כלים לעשותם ביחד והשכר ביניהם לאמצע ובא אחד מהם להחזור כלי אחד מהן לבעליו ונפל מידו בפשיעה ונשבר התחייב שותפו לשלם עמו לפי שהיא פשיעה בבעלים דהא אין שני שותפין חייבין בחיוב שומרי שכר אלא כגון שמור לי היום ואני אשמור לך למחר עיינתי בדבריכם אלו ודוקיא דדייקיתו מינה בטעות דיקיתו לה דלא אמרינן פשיעה בבעלים אלא בממון של בעלים גופייהו הנעשים שאולים עם ממונם אבל שני עושי מלאכה אין לאחד מהם ממון אצל חבירו כדי שתהא השאלתו בבעלים אלא ממון של אחרים הוא כי מה ענין שמירה בבעלים בכאן אין כאן שמירה בבעלים הילכך הפושע בכלי שנשבר מתחת ידו הוא החייב בתשלומין ואין חבירו חייב כלום:

תשובה קצב

א **שאלה** ילמדנו רבינו ירום הודו בראובן ששכר בית משמעון לשנה אחת בחשבן שהשנה שנים עשר חדש והיתה השנה מעוברת ואינו יודע ראובן בזה יורינו רבינו הדין בזה ושכרו כפול:

ב **תשובה** אם ידע או לא ידע הכל שוה שהרי אמרו המשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה נתעברה לשוכר זה העבור ודאי שידעו לאחר שהשכיר הבית ואמרו נתעברה לשוכר וכך הדין:

תשובה קצג

א **שאלה** ילמדנו רבינו בראובן שיש לו בית למכור ונתנו לו בעד הבית מאה משקלים ובא שמעון וקנאה במאה ועשר שימתין לו על שאר המעות יורינו רבינו אם חייב שמעון העשרה דינרים או לא אם נאמר שלא הוסיפן אלא על שימתין על המעות:

ב **תשובה** ראתה עיני שאלתכם והיא אבק רבית והוא אסור ובזה אמרו רז"ל (ב"מ מ"א) כל אגר נטר ליה אסור ואמרו רבית קצוצה יוצאה בדיינים וכיוונו בזה שאמרו יוצאה דהיינו שחוזרות מן המלוה ללוה ואפילו לקחה ממנו והיתה עמו ואבק רבית אינו יוצא בדיינין אם לקחה המלוה אלא אם לא לקחה אינו יכול לתתה לו וכך הדין:

תשובה קצד

א **שאלה** יורינו רבינו אם אמרו העדים מעשה שהיה כך היה ושכחנו מלזוכרו בשטר אם יקבלו דבריהם או לא:

ב **תשובה** יקבלו דבריהם בזה במה שאינן חוזרין בעדותן אבל הוסיפו עליו מפני ששכחו וכאשר אמרו תנאי היו דברינו נאמנין אלא אם אמרו העדים לא נדע אלא מה שיש בשטר לא פחות ולא יותר על מה שדברנו לפניהם לבד ואחר כך הוסיפו איזה דברים אינן נאמנין כבר השבנו על שאלתכם וכך הדין וכתב יצחק אלפסי:

תשובה קצה

א **שאלה** ראובן לקח משמעון מטבע זהב שידור בבית אחד בחצרו ששה חדשים ונשאר שמעון בבית ולא שאל החוב הנז' וראובן כאשר ראה שלא שאל ממנו מטבע הנז' לא נתן לו שום דבר ויהי כי ארכו לו שם הימים שאל שמעון המטבע הנז' ויהי כמשיב ראובן יש לי עליך שכירות שנה אחת תוציא השכירות והשאר אתן לך יורינו רבינו אם ראובן יזכה בטענתו זו או לא ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** הששה חדשים שדר בהם בתורת משכנתא יתן עליה נכיתא כפי המנהג באותה העיר ואין צריך שכירות אלא יתן הנכיתא כמנהג העיר במשכנתות ואשר דר אחר ששה חדשים הלז צריך לפרוע שכירות שלא נתנה משעתה לכל זמן שתמשך משכונה זו ואפילו שמטבע זו נתנה לו לשה משכונה אבל אם אמר הלוני ואתן לך בית שתדור ששה חדשים אז יהיה בזה רבית קצוצה וצריך לחשב כל השכירות ולפרוע לו השאר אם ישאר: וכתב יצחק

תשובה קצו

א **שאלה** יפרש לנו אדוננו ירום הודו במה שאמרו (ראש השנה דף ד') ויש אומרים אף לשכירות בתיה דתנייא המשכיר בית לחברו מונה שנים עשר חדש מיום ליום וכו' עד ותנא קמא דבריתא ותנא דידן בניסן נמי משכח שכיחי קטרי איך תהיה ההלכה אחר אלו הנסחאות בראש השנה לשכירות בתים אם בניסן או בתשרי ונפקא מינה אם אמר לשנה זו איך הוא יורנו רבינו ושכרו כפול:

ב **תשובה** הלכה כתנא דידן ותנא קמא דבריתא שאם אמר לשנה זו כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה וכך הדין:

תשובה קצז

א **שאלה** ראובן קנה משמעון יין בארבעה דינרים וארבעה זוזים ונתן לו השלשה דינרים ועל הדינר וד' זוזים נתן לו שטר ויהי לימים שאל שמעון השאר ואמר לו ראובן לא אתן לך פרוטה קטנה עוד שיש לי עדים שבזמן שקניתי ממך היין לא היה שוה כי אם שלשה דינרים ושמעון אומר אני לא מכרתי לך אלא בארבעה דינרים וארבעה זוזים יורינו רבינו הדין בזה ושכרו כפול:

ב **תשובה** זה הוא אבק רבית אם יש עדים שזה היין לא היה שוה כי אם שלשה דינרים ושזה המעות אשר חייב לו בשטר זה הוא מן היין ואז לא יתן כי אם השלשה דינרים אשר היה שוה בשעת המקח ואם מתחלה לקח יותר ממה שהיה שוה לא יחזור שום דבר ואם לא נתן דמי שוייו עדיין אז יגמור לו עד כדי שוייו ולא עוד וכך הדין:

תשובה קצח

א **שאלה** בהקדמת מעות למזונות:

ב **תשובה** ומי שרוצה לתת לבעל המזונות אם אלו המזונות מצוים בשוק לקנות ופסק עמו כשער השוק אז חייב בעל המזונות לתת לו על מה שפסק עמו אם ימצא עמו או לא ימצא ואם אינו רוצה ליתן לו צריך שיקבל עליו מי שפרע:

תשובה קצט

א **שאלה** מה יאמר הרב העניו מופת הדור ויחידו מרנא ורבנא ר' יצחק בן כבוד מרנא ר' יעקב נ"ע בראובן ושמעון החליפו (קנטר נילג) בעד (קנטר לך) וקבל ראובן קנטר הנילג הנז' ובא לידו ורשותו אחר זה בא שמעון לקבל הקנטר לך הנז' ושקלו ומצאו חסר עשרה

ליטרין מה יהיה הדין בזה אם יהיה החילוף בטל אם ירצה אחד מהם לבטלו או יהיה קיים ועל ראובן להשלים לו העשרה ליטרין אשר חסר מהל"ך אשר נתן לו ויתנם לו להשלים או לא יתקיימו החליפין אלא במה שהיה בנמצא ועל שמעון ליקח מה שיש בעין וינכה גם כן עשרה ליטרין מהנילג עבור העשרה ליטרין ל"ך וכמו כן אם החליפו שנים סחורה בעד סחורה אם צריך לשום אותה בדמים או לא ונסמוך על מה שאמרו וכל המטלטלין קונין זה את זה והנה מצאנו שאמרו בזה (קדושין דף כ"ח) פרתך בכמה בכך וכך חמורך בכמה בכך וכך וכו' וכך אם החליפו סחורה בסחורה ויש דמים ביניהם אם יש בה אונאה או אין בה אונאה כי יש מעות ביניהם יורינו רבינו הדין בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה:

ב **תשובה** עמדנו על שאלתכם זו וראינו שכיון שקבל ראובן קנטר הנילג והביאו לביתו שזו היא משיכה מעלייתא ויתן לשמעון הל"ך המצוי ולא איכפת אם חסרו העשרה ליטרין והתשעים ליטרין המצויים במשיכת הקנטר נילג קנה אך בזאת שיחזיר עשרה לטרין מהנילג ואינו צריך נותן הל"ך לבקש לו ל"ך לתת לו שאין קונין בחליפין אלא משקל בעד משקל דהיינו שאם יש לשניהם מאה הנה מה טוב ואם לאו יתן אחד מהם לחברו עד שיעור מה שנותן לו וא"כ אינו צריך לקנות שום דבר ומה ששאלת על החילופין מבלי שישומו בדמים אם יקויים או לא מפני שאמרו (שם) חמורך בכמה בכך וכך פרתך בכמה בכך וכך אשיבך שלא היתה כונתם ז"ל באמרם כך וכך על שלא יתקיימו החליפין כי אם בשישום בדמים אלא אמרו זה כי כך אורחא דמלתא תראה אמרם ז"ל בשופטני עסקונן דלא קפדי ואמנם מה ששאלתה אם בחליפין יש אונאה או אין אונאה כנראה מהתלמוד שאין בו אונאה והוא אמרם ז"ל מכור לו באלו קנה ומחזיר אונאה דמכור לי באלו קאמר כלומר כיון שלקחם לשם מכירה יש בה דין אונאה והתורה אמרה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה בממכר הוא דאזהריה רחמנא בבל תונו אבל בחליפין לא וכך הדין: וכתב יצחק אלפסי

תשובה ר

א **שאלות** מר יצחק אל גיאני אשר שאל מן מר יצחק הרב אל קלעי זצ"ל:

ב **הביננו** אשר נעלם / ואל נהיה כרך נכלם
פתח פיך לאלם הוא / בלא בינה מאד נאלם
והשואל בלי קו יש / עלי נשאל להשכילם
בנחת לא בזעף פן / יהו בושים במשאלם

ועת תגע תשובתם / אליהן יפצחו קולם
יברכוך בצאת ובבא / ביחד גם במקהלם
ושלום רב לרבינו / פרי צדיק יסוד עולם

ג **שאלה** רוניא זבן ארעא אמיצרא דרבינא קא סבר רבינא לסלוקי משום דינא דבר מצרא אמר ליה רב ספרא בריה דרב ייבא לרבינא אמרי אנשי ארבעי לצלא וארבעי לצללא וחזינא פירושו ארבעה זוזים לאומן שהוא הבורסקי וארבעה זוזים למי שמושך את העור ומשל זה אינו דומה בענינו (בתרא דף ה'):

ד **תשובה** כך שמענו פירושו ארבעה ככרות אוכל העבדן שמעבד אח העורות ביום שהוא עני וארבעה ככרות אוכל בעל העורות שהוא עשיר מה יתרון לזה על זה משל זה אמרו רב ספרא לרבינא כדי שיהא מואס בזה העולם ויסתפק במה שיש לו מן הנכסים ואל יבקש לקנות יותר כדי שיניח רוניא בקרקע שלקח ולא יסקלנו בדינא דבר מצרא:

תשובה רא

א **שאלה** חזינא לרבנא האיי ז"ל ולרבוותא אחריני דאמרי כולהו דאין אונאה לקרקעות וגם לא בטול מקח ולבתר כן אשכחנא תיובתא לרב האיי ואמר דההיא מימרא דכתיבנא בספר מקח וממכר דאין אונאה [לקרקעות] גם לא בטול מקח אשכחנא יתה לרבינו סעדיה ז"ל וכשעיינו בה חזינא דההיא בענין דינא דבר מצרא איתמר והשתא דביטול מקח יש להן ביותר על שתות וחזינא נמי לרב יצחק אבן גיאת ז"ל דפסק דינא והוצרכנו להכרעת אדוננו:

ב **תשובה** דבר זה נחלקו בו הגאונים יש מהם מי שאומר אונאה אין להם אבל ביטול מקח יש להם ויש מהם שאומרים אין להם אונאה ולא ביטול מקח ואנו זאת דעתינו שאין להם לא אונאה ולא בטול מקח:

תשובה רב

א **שאלה** ילמדנו רבינו ירום הודו בראובן היה לו חצר ויצא למדינה אחרת ונצטרך למכור אותה ומכרה ללוי וכתב לו שטר לקיחה כתקנה ובא לוי לאותו מקום בכח שטר לקיחתו עמד לפניו בר מצרא לסלקו אמר לו לוי איך זה נכון שאני היום יותר משנה נתתי ממוני לראובן והוציאו במזונותיו ובאתי עתה למקום זה והוצאתי הוצאות בדרך ועניתי את נפשי ואתה מסלקני עכשיו ונחלקו אנשי המקום קצתם אומרים יש לסלק לוקח זה משום ועשית הישר והטוב וקצתם אומרים אין מן הדין לסלקו דאם כן מה

יעשה מי שיש לו חצר במקום זה והלך למדינת הים ונצטרך למכרו מי יקח ממנו יורינו רבינו ושכרו כפול:

ב **תשובה** מעשה זה אין בו משום דינא דבר מצרא שאם אי אתה אומר כן נמצא המוכר מוצרך למזונותיו ואין לאל ידו שאינו מוצא מי שיקנה ממנו ודינא דבר מצרא משום ועשית הישר והטוב [לית] גבי בר מצרא [כזה] הלא תראה בהר שרו והני צירי ליה בה משום דינא דבר מצרא וכל שכן כי האי גונא דלית בה משום דינא דבר מצרא וכך הדין:

תשובה רג

א **שאלה** ראינו (ב"מ ד' ק"ח) שכן ותלמיד חכם ת"ח קודם חכם זה כשהוא שכן או אעפ"י שאינו שכן הוא קודם שראינו חולקים בדבר יורינו רבינו ושכרו כפול:

ב **תשובה** האי דאמרינן שכן ותלמיד חכם וכך אין אחד מהם בר מיצרא אלא מוקדם הוא דמקדימנן ליה ואעפ"י שאינו שכן וכך הדין:

תשובה רד

א **שאלה** קהל דאחרימו אחרמתא בפתגמא לזמן קצוב ובתר כן נתחרטו יתירוה או לאו והמדבר עם המנודה יהיה חייב בדבר או לאו ותו מה עיקר נדוי ומה העבירות דמיחייב איניש עליהון נדוי ותו אם החרים קהל ונדו אדם והתנו שלא ימולו בנו ושלא יקברו מתו יקיימו תנאי זה או לא:

ב **תשובה** קהל דאחרימו על דבר שלא לעשותו לזמן קצוב ונתחרטו עליו ילכו אצל חכם ויתיר להם את החרם כמו שעושין לשבועה למי שנתחרט עליה ואי ליכא חכם דידע למישרא נדרי לא ועיקר הנדוי הוא השמתא שמשמתין בית דין מי שנחחייב שמתא ואין זה דבר קצוב אלא כפי מה שרואין אותו בית דין בין בשמתא בין בנזיפה ומי שהחרימוהו הקהל חייבין למול את בנו וקוברן את מתו אבל מניחין אבן על ארונו זכר לסקילה ואם רצה ליכנס לבית הכנסת מרחיקין ממנו ארבע אמות מכל צד:

ג **ומי** שנדוהו בני עירו ולא התנו שלא ידבר אדם עמו אין על המדבר עמו כלום מפני שלא הזהירוהו שלא לדבר עמו ואין ראוי לדבר עמו והמדבר עמו מגונה הוי אבל אין עליו דין ואם שמתו מי שידבר עמו המדבר עמו משומת הוי כמותו:

תשובה רה

א **שאלה** מה הפרש יש בין המברחת מחמת שהיא רוצה לינשא ובין המבריח מחמת שהוא רוצה לישא אשה כדי שלא ישתעבדו נכסיו לאשתו:

ב **תשובה** לא מצינו הברחה באיש כלל לפיכך אם נתן כל נכסיו לאחר המתנה קיימת ואין דנין בו דין מברחת:

תשובה רו

א **שאלה** ילמדנו רבינו ירום הודו בראובן אשר היה לו שטר חוב על שמעון בסך מה ובשטר חתומים שני עדים אך אחד מהעדים קרוב לראובן וכאשר ראה שהשטר הלז בטל קדם ונתנו במתנה לבנו מהיום אם יקויים שטר זה שעל שמעון לבן ראובן אם [לא] יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** לא יועיל נתינת ראובן השטר לבנו כי השטר זה בטל מאחר שאחד מהעדים קרוב ואף שלבן ראובן אינו קרוב עדותו אינו מועיל ואין השטר כשר דבעינן תחלתו וסופו בכשרות וליכא:

תשובה רז

א **שאלת** יורינו רבינו ראובן היה טוען על שמעון שיש לו עליו י"ד דינרים ומקצתם היה מודה ומקצתם אומר אינו חייב כלום עד שבא לוי ואמר לראובן ארצה בטובתך שתמחול לשמעון הי"ד דינרים שאתה תובע לו ותתפש לו קנין על זה מחילה גמורה ואני אתן לך מכאן ועד יום חג הסכות בא לפנינו ראשון ששה דינרים ושלשה זוזים ומתוך כך נתרצה ראובן עם לוי זה ותפש קנין לוי לראובן על זה שיתן לו ששה דינרים ושלשה זוזים עד חג הסוכות בלי העברת זמן ועשה לו קנין על זה ושטר בקנין ועדים וזה טופסו של שטר בכך וכך בשבת וכו' איך לוי בר פלוני אמר לנו הוו עלי עדים בקנין וקנו ממני בכל לשון של זכות וחתמו ותנו לו לראיה להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה והקניתי לו מעכשיו בקנין גמור ארבע אמות קרקע שאתן לו ששה דינרים ושלשה זוזים עד חג הסוכות הבא לפנינו ראשון בלא העברת זמן וקנינא מלוי זה לראובן זה בכל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקיים וכשהגיע הזמן עכשיו תבע ראובן מלוי ששה דינרין ענה אותו לוי ואמר איני נותן לך כלום אלא אם יתן לי שמעון שבשבילו עשיתי לך שטר זה ענה ראובן ואמר אין לי על שמעון כלום שכבר תפשת אתה קנין ממני שמחלתי לו הכל בשביל ששה שתתן לי ועכשיו יורינו רבינו אם יש מן הדין על לוי לפרוע לראובן אלו ששה דינרים ואם לא ושכרו יקבל מן השמים ולוי זה יאמר מה שיאמר ראובן שהודה לו שמעון מקצתם ומקצתם לא הודה לו כלום ובשביל שראיתי

ביניהם מן הקטטות נכנסתי ביניהם וערבתי כספים אלו כדי להטיל שלום ולא להפסיד משלי והעדים מעידים ששטר זה מחמת ערבות הוא ולא הלואה וראובן אומר אפילו אם מעידים איני חושש לדון בשטר ושלום:

ב **תשובה** עמדנו על שאלה זו וכך ראינו שאעפ"י שלא הודה לוי לראובן שהיה שמעון מודה לו במקצת הרי יש לראובן להשיב את שמעון שאין לו בידו כלום מאותן י"ד דינרים ועכשיו שאמר לוי מחול לו התביעה כולה ואני נותן לך ששה דינרים ושלשה זוזים ומחל לו בקנין ונקנה מן לוי על כך הרי לוי נשתעבד לראובן באותן הששה דינרים ואלו לא קנה ממנו על כך היה יכול לחזור בו ולומר לו חזור לבעל דינך שלא חסרתיך עד עכשיו כלום שלא היה לך עליו אלא שבועה הנה הוא לפניך לך והשביעו כי אותה מחילה בטעות היא שלא מחלת לו אלא על מנת שאתן לך אני ועכשיו שאין אני נותן לך הרי מחילתך מחילה בטעות לך חזור אליו והשביעו אלא כיון שנקנה ממנו על כך הרי שעבד עצמו באותו החוב ואינו יכול לחזור דקיימא לן אין לאחר קנין כלום כדאמרינן התם בענין נאמן עלי אביך דאמרינן באתן לך מחלוקת ואסיקנא דאפי' באתן לך ולפני גמר דין אם קנה מידו אין לאחר קנין כלום וכן הלכה הילכך חייב לוי ליתן אותן הששה דינרין ושלשה זוזים לראובן ויחזור לוי על שמעון באותן הששה דינרין וכך הדין:

תשובה רח

א **שאלה** אם אמר תובע איני רוצה לדון עמך אלא במקום הועד והנתבע אומר איני נידון עמך אלא כאן:

ב **תשובה** כופין לנתבע לילך עם התובע לבית דין מומחה ובזה אמרו אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך למקום הועד וכן הלכה:

תשובה רט

א **לרב** ר' משה רברושיילש ז"ל

ב עמדתי על דברי שאלתך והבנתי כונתך בה ודקדקתי בה וחזרתי בכל צדדין לכתב הדברים על בורין כפי מה שיראה לנו מדברי תורתינו הקדושה בלתי שאשגיח על דברי שטרות שנעשו בערכאות של גויים שופטי הישמעאלים כי אין לנו צורך בהם בדין זה והנני כותב את הנראה לי לפי קוצר דעתי על [דבר] הבתים אשר קנה שמעון מיוסף אחיו יראה לי שמאחר שנודע ששמעון זה דר בבתים אלו שני חזקה כמו שכתבת שדר בהם זמן ארוך והרי שמעון טוען שקנאן מיוסף אחיו לכן אם נודע בבירור שיוסף אחיו

המוכר היה דר בהם קודם המכר אפילו יום אחד הרי הבתים בחזקת שמעון ושוב אין יוסף אחיו נאמן בשום טענה שיטעון שיסחור חזקתו של שמעון אם לא שיבררנה בראיה ברורה ולאו כל הימנו לאבד זכותו של שמעון הקונה והכי איתא בתוספתא בפירוש הלוקח מן הלוקח ואמר הראשון גזולה היא בידי לא כל הימנו לאבד זכותו של זה ומה לי לוקח מן הלוקח ומה לי ממקבל מתנה אם בא לאבד זכותו של לוקח זה ולכן כל מה שטען יוסף זה המוכר בענין מתנה זו היאך באת לידו אם הם דברים הסותרין זכותו של שמעון זה הלוקח אין שומעין לו אם לא שיברר דבריו בעדים ובראיה ברורה וכל זקן שלא בררם אנו תולין שמימונה זאת חמותו נתנתם לו במתנה או במכירה גמורה וזכה הוא בהם ומכח מתנה או מכירה זו מכרה לשמעון ופלגינן דבוריה כדי להעמיד הקרקע הזה בחזקת שמעון הואיל ודר בו שני חזקה ומה שכתבת שאין ליוסף ראיה על נתינת הבתים רק על פי כתב ישמעאל שפסלו השופט לפי שלא היה עיקר המכר כתוב בקלף אין זו ראיה כי אחר שהוא טוען בפיו טענת חזקה שהיא מהמתנה אינו צריך לשום כתב כלל לא יהודי ולא ישמעאלי ואף אם נפסל השטר לא נפסל טענת חזקתו שהיא העיקר ולכן אין חשש במה שבטל השופט אותו הכתב כי אינו לא מעלה ולא מוריד ובפרט שטר מתנה שאינו כשר בערכאות של גוים מן הדין ואנו חוזרים לענין החזקה שהוא הדין תורה וזכה יוסף במתנת חמותו מימונה וזכה שמעון בקנייתו וחזקתו כי לעולם טוענין ללוקח ואנו אומרים שכך היתה המתנה וכל זה כשלא נודע לו תוכן נתינת מתנה זו אלא מפיו של יוסף המוכר הנזכר כמו שכתבו אבל אם יתברר בעדים או בראיה ברורה שבאת מתנה זו ליד יוסף המוכר בתורת נישואין שנתנתה לו חמותו מימונה עם בתה כדרך כל הנושאים ומתה אשתו של יוסף אז זכה יוסף זה בחצי הבתים כדין התקנה ובתו בחציין מצד ירושת אמה ולכן אם נמכרו הבתים כלם לצורך נשואי הבת לשמעון זה או לאחר יפה נמכרו כי יוסף יכול למכור חלקו וחלק בתו הקטנה לצורך נשואיה דלא גרע מאפוטרופוס לעלמא או בית דין כי אין [כח] ב"ד [יפה] מאביהם בעצמם ולכן לא היתה הקטנה הזאת צריכה ליתן רשות לאביה למכור כי הרשות הוא בידו לעשות לתועלתה ואין לך תועלת גדולה מזו כשנמכרו לצורך נשואיה ולכן ממה נפשך היה יוסף זה יכול למכור את הבתים האלו לשמעון או למי שיזדמן ומה שכתבת שהוא מנהג לכתב מתנת הקרקע בתוך הכתובה ואינה כתובה בתוך הכתובה הזאת ומצד זה רצית לבטל המתנה שנתנה ליוסף אין בזה ראיה לבטל חזקת שמעון המוחזק בבית הזה הבא מכחו של יוסף מפני שלא נכתבה מתנה זו בכתובה כי אין טענה מעלה ומורדת במתנה זו כי טענה קלה ורעועה היא ומה שכתבת שאין לשמעון טענת חזקה לפי שראובן המערער בן בנה של

מימונה הנזכרת היה קטן בשעת המכירה גם אחר שגדל שלא ידע אם היה לו זכות בו כדי שיערער ערבובי דברים הם אכן באמת אם זה הקטן מערער ורוצה לירש מכח את אביו ולא תועיל חזקתו של שמעון ולא חזקתו של יוסף מטעם שאין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו אם הגדיל אז הדין על דרך זה אם נודע שמימונה זאת נתנה הבתים האלו ליוסף חתנה ויש לו שטר או ראיה בידו עכשיו [או] אם אין לו שטר ולא ראיה על המתנה ויש לו עדים או ראיה שהחזיק שלש שנים בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער שוב אין לראובן זה טענה בהם לא בקטנותו ולא בגדלותו ואין זה נקרא מחזיק בנכסי קטן כי לעולם לא זכה הקטן בהם ואם לא יתברר בראיה ברורה שהחזיק יוסף זה בחיי מימונה חמותו או בחיי בנה שלש שנים בבתים הללו אז אין ליוסף זה או לבאים מכחו שני חזקה על זה הבית לפי שהוא בחזקת ראובן זה שהיה אז קטן ואין מחזיקין בנכסי קטן ויכול עתה לערער ואין חוששין במה שלא ערער הוא או אחרים עד עתה גם כתבת בסוף שאלתך כך מאחר שאין טענת חזקה לשמעון בבתים האלו היה לו ליזהר בשטר המכירה והפסיד על עצמו במה שאמר שהיה לו שטר ואבד דברים אלו מובנים כי אם יש חזקה ליוסף שהחזיק בבתים אלו שלש שנים בחיי מימונה או בנה או שהיה בידו שטר מתנה או מכירה שנתנתם לו יש חזקה [בכם] לשמעון אף אם אבד שטרו שדר בהם שני חזקה דעד שלש שנים מזדהר איניש בשטריה טפי לא מזדהר ולא הפסיד חזקתו באבדת השטר ואם חזקת יוסף אינה חזקה [גם] חזקת שמעון הבא מכחו אינה חזקה לא על ידי חזקה ולא על ידי שטר עד כאן הארכתי כדי לבאר הענין דבר דבור על אופניו וסוף דבר עיקר הדין בקוצר כך הוא אם יוסף זה המוכר בידו ראיה ברורה שנתנה לו מימונה חמותו הבית הזה אעפ"י שלא דר בה שני חזקה לא בחייה ולא בחיי בנה או אם הוא טוען מעצמו בלא ראיה שנתנתם לו ויש לו ראיה ברורה שדר בהן שלש שנים בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער אז הבתים בחזקתו ומה שמכר לשמעון יפה מכר כי הוא היה יכול למכור חלקו וגם חלק בתו כדי להשיאה וישאר שמעון בבתים בחזקתו ואם אין ביד יוסף ראיה ברורה שנתנתם לו וגם אין לו ראיה שדר בבית ההוא בחייה או בחיי בנה אביו של ראובן זה המערער שלשה שנים אז הבית הוא בחזקת ראובן שהיה קטן אז ולא היה ליוסף ולא לבתו חזקה בהם כלל וכל שכן לשמעון זה הבא מכחם כי אין מחזיקין בנכסי קטן זה הוא הנראה לי לדון בדין זה מדין תורתינו: משה דברושיילש

תשובה רי

א **שאלה** ראובן לקח משמעון על משקל משי לפרוע לו אח"כ והיה משלם ראובן אך האריך הזמן וראובן עדיין לא גמר מלשלם וכאשר לשאו"ל הגיע שמעון מראובן הבה נא שכרי השיב ראובן נתתי לך ממון המשי ומה שאתה שואל אינו נוגע לך כי היא רבית שהמתנת על המעות ושמעון טוען אין זה כי אם שאר הממון אשר אתה חייב לי מהמשי והשום אשר אתה אומר אינני רוצה בו יורינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** ישבע ראובן בהיסת איך לקח שמעון שכר המשי וזה היתרון אשר שואל ממנו הוא באשר המתין לו ולא יתן שום דבר ובזה אמרו חכמים אבק רבית אינה יוצאה בדיינים והמפרשים פירשו לא מן המלוה ללוה ולא מן הלוה למלוה וכ"ה:

תשובה ריא

א **לרבינו** שמואל הלוי הנגיד זצ"ל אם יש דין מצרנות אחר זמן רב ואותה טענה שטען ראובן לשום מצרנות אין בה ממש שהרי לא עמד בטענה זו היום ד' שנים וכל מי שאינו עומד בתביעת המצרנות לאלתר ששומע והרי הוא שותק והולך אינו יכול לתבוע אחר כך ואפילו בא ותבע והזכיר שממונו צרור בביתו ונמצא ביד הלוקח ממון מותר אינו יכול לטעון טענת בר מצרא כדאמור רבנן הני צירי והני שרו לית בה משום דינא דבר מצרא וכל שכן זה שחולק עמו היום:

ב **תשובה** עמדתי על שאלתכם ויש לכם לדעת שלא לכל דבר אנו צריכין שבעה טובי העיר אלא בצרכי צבור בלבד אבל בדינו ממונות הא תנן דיני ממונות בשלשה ושבעה אלו שמכרו ודאי אם יש ביניהם שלשה שראוין להעיד דיני ממונות ומכרו כהוגן בהכרזה מכירתם מכירה ואף על פי שנמנו קרובים עמהם או שהיו מקצתם קרובים זה לזה ובלבד שלא תהא באותן שלשה צד קורבה דקיימא לן בדיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד הא למדת שנמנה האב עם בנו בדיני ממונות ומונין להם אחד והללו כך הלכתן אם שלשה מהם אינן קרובין זה לזה ולא ליתום ולא ללוקח ומכרו ולא טעו מכירתן נגמרת אלא שצריכין אותה ג' לחתום בסוף כדי שלא יצטרכו עם מי שאינו ראוי לחתום לשום קרבות או לשום פסלות שכן שנינו מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ומנין שאפילו הם מאה ת"ל עדים ונתנו טעם לדבר זה ואמרו שענשן לפי שחתמו עם מי שאינו ראוי לחתום וכיון שהטעם מצוי בין בעדים בין בדיינים ואמרינן נמי וכן היו נקיי הדעת בירושלם עושין לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי

חותם עמהם ולא היו יושבין בדין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהם הא למדת שהדבר אחד בין לדון בון להעיד ואין אנו חותכין דין בטופס זה כלל עד שיצא הגוף של השטר וימצא בו שלשה מהם לבסוף ושלומכם יסגא לעד ושלום:

תשובה ריב

א **שאלה** יורינו אדוננו רבינו וגאוננו שבעה טובי העיר שמכרו לראובן נכסי יתום והוחזק עליהם בלשון הזה אנו זקנים שבעה טובי העיר והעידו בחתימת ידיהם שבעתם וירד ראובן והחזיק לכשהגדיל יתום זה בקש לירד בנכסים אלו הוציא ראובן טופס מאותו מעשה בקיום על חתם יד שנים מהם הראשון שבחתימה והאחרון ובמקצת החמשה הנותרים צד קורבה ומבקשים אנו מכבוד רבינו להודיענו אם יעמד טופס זה בקיום הנזכר במקום גוף המעשה ואם הוציא ראובן מעשה זה והעידו עדים שיש במקצת חמשה אלו צד קרבה אם יפסל או אם יפגם וכך אם לא נתקיימה עדות של חמשה אלו אם יפסל השטר שראובן טוען שכיון שהועד לו על שנים מהם הראשון והאחרון אינו צרך לעדות החמשה ואף על פי שאין בהם צד קורבה או שיש בהם אינו צריך לכך ושלום רבינו וגאוננו יפרה ויסגא לעד:

ב **תשובה** עמדתי על שאלתכם ויש לכם לדעת שלא לכל דבר אנו צריכין שבעה טובי העיר אלא בצרכי צבור בלבד אבל בדינו ממונות הא תנן דיני ממונות בשלשה ושבעה אלו שמכרו ודאי אם יש ביניהם שלשה שראוין להעיד דיני ממונות ומכרו כהוגן בהכרזה מכירתם מכירה ואף על פי שנמנו קרובים עמהם או שהיו מקצתם קרובים זה לזה ובלבד שלא תהא באותן שלשה צד קורבה דקיימא לן בדיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד הא למדת שנמנה האב עם בנו בדיני ממונות ומונין להם אחד והללו כך הלכתן אם שלשה מהם אינן קרובין זה לזה ולא ליתום ולא ללוקח ומכרו ולא טעו מכירתן נגמרת אלא שצריכין אותה ג' לחתום בסוף כדי שלא יצטרכו עם מי שאינו ראוי לחתום לשום קרבות או לשום פסלות שכן שנינו מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ומנין שאפילו הם מאה ת"ל עדים ונתנו טעם לדבר זה ואמרו שענשן לפי שחתמו עם מי שאינו ראוי לחתום וכיון שהטעם מצוי בין בעדים בין בדיינים ואמרינן נמי וכן היו נקיי הדעת בירושלם עושין לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהם ולא היו יושבין בדין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהם הא למדת שהדבר

אחד בין לדון בון להעיד ואין אנו חותכין דין בטופס זה כלל עד שיצא הגוף של השטר וימצא בו שלשה מהם לבסוף ושלומכם יסגא לעד ושלום:

תשובה ריג

א **שאלה** ילמדנו רבינו ירום הודו ראובן היה תובע לשמעון חוב שהיה חייב לו וכאשר שאל ממנו השיב שמעון אני חייב לך אמנם לעת כזאת אין בידי ממון מצוי אכן יש בידי התורה אשר אנכי רוצה לשלוח למדינת הים אשלח בשבילך סחורה על יד איש פלוני ההולך עם סחורתו כשעור הממון אשר אנו חייב לך ואם תרויח יהיה לך לבדך ושלח הסחורה והרויח בה וכאשר ידע ראובן שאל משמעון הריוח ויהי כמשיב אין לך מן הריוח כלום שהרי לא לקחת ממני סחורה ולא היתה ברשותך יורינו רבינו הדין בזה ואם יתחייב שמעון ליתן את הריוח לראובן כמו שאמר לו בתחלה ואם יתחייב שבועה או לא יורינו ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה:

ב **תשובה** אם שמעון בעת אשר נתן הסחורה לאיש אשר הוליכה עמד ראובן עמו ואמר שמעון אל מקבל הסחורה תן סחורה זאת אשר נחתי לך לראובן בעד החוב אשר אני חייב לו וקבלה האיש ההוא לתתה לראובן אז סחורה זאת היא לראובן ואם פיחת פיחת לו ואם הוסיף הוסיף לו ואם לא נתועדו השלשה ולא אמר שמעון אל האיש קח סחורה זו לראובן ותננה לו אלא מכור סחורה זו ותן לראובן כך וכך שאני חייב לו אז אין לראובן אלא מה שהיה שמעון חייב לו ומה שישאר הרי הוא לשמעון וכך הדין:

ג וכתב יצחק אל פאסי

תשובה ריד

א **שאלה** ראובן ושמעון החליפו סחורה זה עם זה וקבל שמעון הסחורה מראובן אך [ראובן] לא קבל משמעון כי אם מקצת הסחורה ועל השאר המחהו על לוי במעמד שלשתן ולא נתן לוי מאותה הסחורה לראובן כלום ויהי לימים חשב לוי עם שמעון וטהרו חשבון ביניהם ונמצא שלא היה לשמעון שום דבר על לוי מאותה הסחורה ילמדנו רבינו אם נתבטלו החליפין אם לאו או אם חייב שמעון שום דבר על זה יורינו רבינו ושכרו כפול:

ב **תשובה** צריך שתדע שחליפין אינן ניקנין אלא בשיהיו הסחורות מצוים בבתי המחליפין ואם היתה אחת מהשתי סחורות בלתי מצויה בבית בעלה אין החליפין ניקנין כמו כן אם קבל שמעון הסחורה מראובן ואין אשר יקח ראובן בידו אלא המחהו על

לוי ואין ללוי כלום אז בטלו החליפין ותחזור הסחורה לראובן שאין לו כנגדו מצוי אצל שמעון ולא יתחייב על מה שקבל הסחורה שום דבר שהרי בטעות היה וכמו שאמרו (גטין דף י"ד) הנהו גינאי דעבדו חושבנא וכו' וכך הדין:

תשובה רטו

א **שאלה** מה הוא אבק רבית ומה הוא רבית קצוצה:

ב **תשובה** שאלת מה הוא אבק רבית ומה הוא רבית קצוצה רבית הוא מה שפסק עם המלוה בשעת ההלואה להוסיף לו על מה שלקח ממנו ובזה אמרו המלוה סלע בחמשה דינרים וסאתיים חטים בשלש מפני שהוא רבים אמנם ההלואה אשר לא הוסיף לו בשעה ההלואה אכן באה ההוספה אחר כך כמו סאה בסאה זה הוא אבק רבית ורבית מוקדמת ורבית מאוחרת הוא אבק רבית ומה שהוא קונה ומוכר בהוספה זה הוא אבק רבית והדירה בעד ההלואה בפחות ממה ששוכר לאחרים זה הוא אבק רבית ופסיקה על הפירות בלא שער שבשוק ושטר עיסקא בלא שכר כל זה אבק רבית וכל אופני הרבית לא שייך בהו המחילה כי שניהן עוברין המלוה והלוה הלוקח והמוכר:

תשובה רטז

א **שאלה** במי שבנה בחצר חברו ודר בו:

ב **תשובה** עמדנו על זאת השאלה והתשובה בה שאם האשה ובעלה אמרו לראובן הדר בבית שיוציא ההוצאה הצריכה לבית וידור בה כדין משכונה אין לה פירות אבל יש לה הנכיתא כמנהג המדינה שיקח כסכום מה שהוציא והשאר יתן לה אמנם אם אמרו דור בה שתשמרה מן המפולת ותבנה בה מה שאתה רוצה כגון זה ידור בה בלי שכירות שכמה בני אדם נותנין השכירות למי שידור בחצרו אם היה שמה שהם מפחדים שמא תחרב הא למה זה דומה למי שלקח חורבה אחת של חברו ובנאה ודר בה בלי רשות בעלה שאינו מעלה לו שכירות שהרי לא היה נהנה ממנו כלום דלא קיימא לאגרא וכמו שאמרו (קמא דף כ"א) הדר בחצר חברו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר משום שנאמר ושאייה יכת שער וזה הוא כגון האי דאמרינן שהוא היה מפחד שמא תחרב אבל הלוה לו ודר בחצרו צריך לשלם וכמו שאמרו (מציאה דף ס"ד) אעפ"י שאמרו הדר בחצרו של חברו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר וזה הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין ואפילו מקמי דלפרעיה לא מחייבינן ליה לנכויי שיעור אגר בימים כדאמרינן כל סלוקי בלא זוזיה אפוקי מיניה הוא:

תשובה ריז

א **שאלה** מה יאמר אדוננו בראובן תבע משמעון במשקל אחד שהיה חייב לו והשיב שמעון ואמר יודע אני שיש לך עלי חוב אבל איני מאמת דבריך:

ב **תשובה** מי שתבע מחברו בדבר מה ואמר לו חברו יודע אני שיש לך עלי אבל איני מאמת דברך יתן לחברו כל מה שתובע ממנו ויחרים סתם בשם מי שלוקח ממנו מה שאין נוגע לו וזה דומה למי שאמר יש לך בידי והשאר אומר אין לך בידי הלא אמרו מנה לי בידך והלא אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ומאחר שאם היה חוזר ושואל השאר אשר הוא מסופק לא יהיה עליו כי אם חרס סתם כך לא יהיה עליו אלא חרס סתם וכך הדין:

תשובה ריח

א **שאלה** מה יאמר אדוננו ירום הודו במעשה שהיה שראובן מת והניח אחריו בן קטן והשאיר לו בית אחד ויקר מקרה כי הרעב היה בארץ כי היתה שנת בצורת ויוקר השערים ולכן עמדו בית דין הזמן ומכרו בית זה לקרוב היתום לפרנסו שלשה חדשים כי כבד הרעב וקרבו קנאה וכתב על זה שטר בב"ד ונתחייב לת ליתום פרנסת שלשה חדשים והלך היתום אצל קרובו ולא עברו ימים ומת היתום לאחר שפרנסו שני חדשים ולאחר כן קם יורש היתום הנז' והלך והחזיק בבית היתום הנז' ובנה בה במקום אחד וכאשר ידעו מזה בית דין הזמן ואמרו לו שזה שבנה לאו כלום שהרי הבית הוא לקרוב היתום עבור פרנסתו שלשה חדשים טען היורש שלא פרנסו כלל ושלא הוצרך לזה ואז הקרוב הביא עדים איך פרנס את היתום ב' חדשים ומת היתום ולא השלים החדש השלישי יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **ואף** גם זאת יורינו מורינו בראובן אשר לקח משמעון סחורה ביותר ממה שהיה שוה בשוק ולפרוע לו לאחר זמן וכתב לו שטר וכשהגיע הזמן שאל שמעון ממונו ולא היה לראובן מה ליתן ונתן לו שדה שהיה לו אפותיקי והתנה עמו שיהנה משדה זו ושיוציא כשיעור הנאתו מן השדה ממה שחייב לו ובשטר לא הוזכר זה כי אם תנאי על פה ועבד בו שמעון זמן מה ונהנה מפירותיו ולאחר ימים מת שמעון ובשטר יש נאמנות וכאשר מת שמעון שאל לו לוי בן הנפטר לראובן מה שיש בשטר וראובן השיב אין לי לשלם מה שכתוב בשטר זה אלא אחר שתחשוב מה שנהנה אביך משדותי והשאר אתן לך ולוי אמר אינו יודע מה שאתה אומר כי אם מה שכתוב בשטר כי השטר בנאמנות ודי בזה יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ג **תשובה** אם [יש] לראובן עדים מעידים כמה שהיתה שוה הסחורה בעת לקחה משמעון ושלקחה יותר מכדי דמיו אינו חייב לתת לו כי אם מה שהיתה שוה סחורה זו וכמו כן אם התנה עמו שיחשוב במה שיהנה מפירות השדה אז צריך שיוציא סכום מה שלקח מהחוב וישלם לו השאר אם יש לו עדים איך נהנה משם שנה או שנתים מה שהיה ויעמידו בני אדם יודעים בטיב פירות השדה הלז מה היו שוין ויסלק והיה הנשאר שלם ישלם אמנם מה שאמר היתום איני יודע מאחר שהעדים העידו בבירור מה לנו אם ידע או לא ידע והוא לא ידע אלא כאשר הודיעוהו העדים כי היתום שאל מראובן מה שהוא יודע והנאמנות אשר בשטר אינו מספיק אה יש העדאת העדים איך נהנה שמעון מאותה השדה שצריך לנכות מן השטר שראובן לא האמינו אלא על עצמו לא על העדים:

תשובה ריט

א **שאלה** ראובן שאל משמעון ממון שהיה חייב לו ואמר לשנה אתנהו לך ולאחר עבור שנה אחת כפר לו ואמר שאינו חייב לו שום דבר וראובן הוציא שטר על זה יורינו רבינו אם חייב שמעון ליפרע לראובן מבלי שישבע ראובן שהרי הוחזק שמעון כפרן:

ב **תשובה** אם שאל האיש לחברו על חוב וכפר לו בכל וחברו הביא עדים והעידו איך היה חייב לו סך הנז' צריך לשלם ואין על חברו שבועה ובזה אמרו (שבועות מ"א) כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וכך הדין:

תשובה רכ

א **שאלה** ילמדנו רבינו ראובן היה לו שטר חוב על שמעון ומת ראובן והשאיר אחריו בנים קטנים והוציאו השטר על שמעון וטען שמעון ואמר כבר פרעתי לאביכם אם חייב שבועה על זה ואם נאמר שחייב שבועה איך תהיה השבועה ואצל מי יהיה ממון הלז עד אשר יגדלו היתומים וכן אם מתו ראובן ושמעון וכולם הניחו יורשים אחריהם ונשאר שטר חוב לאחד מהם על חברו איך יהיה הדין בזה בין היורשים וגם אם בשטר היה התראה בנאמנות ואם הוא בלי אחריות מה יהיה הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אם היה לראובן על שמעון שטר ומת ראובן והניח בנים קטנים ואינן ראויים לישבע והלוה אומר פרעתי צריך שיפרע ואם אמר ישבעו לי שבועת היורשין שלא פקדנו אבא אין צריך להמתין עד אשר יגדלו היורשין וישבעו ויקחו ואמנם אם מתו המלוה והלוה אז צריך לראות מי מת תחלה את המלוה מת בתחלה יהיה הדין כמו שאמרנו יורשים נשבעין שבועת היורשים וגובין ואם הלוה מת תחלה אין צורך ליורשו המלוה

כלום שהרי כבר נתחייב מלוה לבני לוה בשבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו והשטר אם היה בו התראה ונאמנות יהיה הדין כשאר נאמנות אמנם מה שאמרתם שלא היה בו אחריות וכו' שטרי הלואות ושטרי מקח וממכר לא יפול ממנו כלום כי ראוי הוא אף שלא נכתב ובזה אמרו (ב"מ ע') אחריות טעות סופר הוא בין בשטרי הלואות בין בשטרי מקח וממכר:

תשובה רכא

א **שאלה** ראובן דוד לאה חשד בדינה בת לאה הנז' שגנבה מבית אמה ממון ותכשיטין וכיוצא ודינה כפרה והצריכה רבינו שבועת היסת והנה היום נכנסו אל לאה הנז' שני עדים כשרים לראות מה בפיה אם היא אשר חשדה או ראובן דודה והיא השיבה כי לא ידעה כלום וזה נוסח העדות אנן סהדי דחתמין לתתא נכנסנו אל לאה אלמנת יצחק בן לוי ושאלנו את פיה אם היא חושדת שדנה בתה גנבה ממנה ותען ותאמר אמת שנגנב ממני ואיני יודע מה הוא וכמה הוא וחזרנו לשאול לה אם היתה יודעת בבירור שדנה גנבתם והשיבה בשבועה שאינה יודעת וכמו כן שאלנו את דינה בתה אם רוצה שתשבע והשיבה שתקח אמה כל מה שיש לה ולא ישביעה ומה ששמענו והבננו ממנה כתבנו ביום טוב לחדש מרחשון תתנ"ז: שאול הכהן בר ששת יהושע בר יצחק יורינו רבינו אם על דינה הנז' שבועה או אין שבועה מאחר שאמה אינה יודעת בבירור ואם עליה שבועת בן בית כמו שצריך בכגון זה או לא יורינו רבינו ושכרו כפול:

ב **תשובה** עמדנו על השאלה הבאה בכתבכם וראינו שאינו חייב שבועת היסת למי שנסתפק על חברו שגנב לו שהרי אינו יודע בבירור אם גנבו הוא או שמא אחר גנבו ובאיזה דבר יהיה שבועת היסת בדבר שיכול להפוך השבועה על התובע שישבע ויטול אמנם מי שאינו יכול לישבע אם יהפכו עליו השבועה אין בכגון זה שבועת היסת אבל יש חרם סתם וכמו כן בנדון דידן אם אינה יודעת לאה בבירור על דינה בתה אין עליה כי אם חרם סתם ואמנם דין בן בית אין זה על מי שדר עמהם בבית אבל הוא במי שמכניס ומוציא עמהם במקח וממכר וכיוצא וכמו שאמרו ובן בית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא שמכניס לו פועלים ומוציא לו פועלים וכך הדין:

תשובה רכב

א **שאלה** לאה משכנה אצל רחל משכון בסך מה וכאשר רצתה לאה להוציא המשכון שלה כפרה רחל במשכון ואמרה אין לך בידי אכן אני יש לי עליך כך וכך יורינו רבינו הדין בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה:

ב **תשובה** צריך שתשבע הנתבעת על המשכון תחלה איך אין לה משכון אצלה כלל ואחר כך תאמר לאה כמה משכון שלה שוה זה שרחל אינה מודה שהיא אצלה אם היה שוה כסך ששואלת רחל אין לאחת על חברתה כלום ואם המשכון היה שוה יותר כבר נפטרה רחל בשבועתה שאין ללאה משכון אצלה ואם המשכון לא היה שוה אלא פחות צריך שתפרע לאה שאר הממון דהיינו שאר החוב אשר היא שואלת ממנה רחל ועד עכשיו היתה השבועה בהיסת ועכשיו היא שבועת התורה שהרי מודה במקצת טענה לרחל וכך הדין: (עיין מה שכתב הר"ב שפתי כהן בחה"מ סי' ע"ב שהשיג על הר"ב הב"ח שכתב ששבועה זאת היא היסת ומכאן נראה בבירור שהיא שבועה דאורייתא וכמו שכתב הש"ך ויהיב טעמא למילתיה):

תשובה רכג

עמדנו על נדון זה שהזכיר ולא מצאנו בו פתח כי האל יתברך קדשנו במצותיו שלא לבא אל ביתו והוא מה שאמרו בחוץ תעמוד וכו' ואפילו מצא לו איזה דבר בידו והוא יוצא מביתו אינו יכול לתופסו אמנם שליח בית דין יקחהו ממנו כמו שאמרו ושליח ב"ד מנתח נתוחי ואינו רשאי השליח בית דין ליכנס אל ביתו למשכיו כי אמרו נתוחי אין משכוני לא (מציעא דף קי"ג) ואחר שצוה הקב"ה מי יוכל לעקור דבר מן התורה והרי אמר אין ב"ד יכולין לעקור דבר מן התורה ואם היה דבר זה ממצות עשה אינו כל כך שהרי אמרו שב ואל תעשה שאני אבל כגון זה שהיא מצות לא תעשה כמו שאמרו לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו לא ומאחר שכן נחמיר עליו בשבועה בס"ת בשופרות ואין עלינו יותר מזה ולא נתקן תקנה לעבור על דבר תורה ובכיוצא בזה אמרו וכי אומרים לו לאדם חטוא בשביל שיזכה חברך אבל תבעו ממנו והוא יש לו איזה דבר בעין ואמר על אותו דבר שהיא של פלוני אין דברים בזה מועלין ובזה אמרו האומר שטר אמנה הוא אינו נאמן והוא אם היה לו שטר על אדם אחר והיה עליו חוב ואין לבעל החוב לגבות את חובו אשר על זה כי אם משטר זה אשר לו על אדם אחר אין אנו מאמינין שהוא שטר אמנה ואין בו נאמנות וכמו כן אין אנו מקבלין דברי האומר שטר זה שלי וכן אם אמר דבר זה אין לי בה כלום אלא נוגע לפלוני אין אנו מקבלין דבריו אלא הדבר בחזקתו

ובחזקת בעל חובו עד שיביא ראיה שהיא שלו וכך אנו תופסין אמנם לידון דין זה ממה שאמרו מלוה על פה גובה מן היורשין שלא תנעל דלת בפני לווין אינו מספיק לנו שזה איסורא לא תבא אל ביתו וכו' וגובה מן היורשין הוא ממונא ואם נכנס הלוה לזה מפני שזה תנאי שבממון ותנאו קיים ואוסיפה לך חידוש ממה שאמר התקין הלל פרוזבול מפני תקון העולם ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא ומתקנו רבנן דלא תשמט אמרו על זה שביעית בזמן הזה דרבנן וכאשר ראו שהעם מונעים את עצמן מלהלוות זה את זה התקין להם הלל פרוזבול כדי שלא ימנעו עצמן מלהלוות זה את זה כי התקנה אינה מבטלת דבר מן התורה אמנם בטלו בתקנה דבר היה מדבריהם ואם היה מן התורה לא היה אפשר ובזה די וכך הדין:

תשובה רכד

א **שאלה** יורינו רבינו ירום הודו בראובן לקח מטלטלין ליתום והיו אצלו מעת מיתת אביו ונתפזרו ולא ידע כמה היו ואמר היתום שישבע או שישלם לו וראובן אמר שאינו רוצה לישבע יורינו רבינו ושכרו כפול:

ב **תשובה** ראינו דבר זה והוא חסרון מראובן הנתבע כי התובע אינו יודע מה שהוא שואל והנתבע אינו יודע מה שהוא אצלו ואינו רוצה לישבע מאחר שכן יאמר לנתבע שער בדעתך מה שהיה אצלך ותן ליתום ויחרים חרם סתם לכל מי שיודע שיש אצלו שום דבר שלקחו מעזבון אביו ולא יתנה וכך הדין:

תשובה רכה

ראינו שאלתכם והתשובה בה הוא כי מאחר שאין לראובן על שמעון עדים בנתינת המעות יצדק שמעון בדברו וישבע תחת שראובן לא נתן לו כלום ויפטר והעדים שהעידו ששמעוהו אומר שעליו ליפרע אין מעידין על זה שהיה צריך לומר אתה עדי:

תשובה רכו

א **שאלה** מי שאמר לחברו מהימן את לי כבי תרי דכל אימת דאמרת לא פריענא והדין שאחר שיאמרו ב' עדים או ג' שקבל והוא אומר שלא קבל כלום שמקבלין דבריו ודברי העדים כלא חשיבין אם כן מאחר שזה נתן לו ודברי העדים לא מעלין ולא מורידין מאי תקנתיה:

ב **תשובה** התקנה שישרוף השטר וכשלא ימצא השטר שהרי נאבד יעיד עליו בביטול השטר ויאמר כל שטר שיש לי על פלוני מקודם זמן זה בטלתיו אם עשה כך והוציא השטר אחר כך אינו כלום מאחר שבטלו וכך הדין:

תשובה רכז

ומה ששאלתם מאן דאמר לחבריה שטרא אית לי עלך ואירכס אמר ליה אידך גבך הוא ואת בעי לאפוקי בתר דאישתבענא כדי לשוינן חשוד מי משבעינן ליה דליתיה גביה או לא ולדעתך להדמותו לפקדון דהתם מי נשבע תחילה מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוצא הלה את הפקדון והנה בפקדון נפל בו החילוק במה שהיה שוה הפקדון כי בעל הפקדון אומר כך היה שוה אם נשבע בעל הפקדון שכך היה שוה והוציא הלה אחר כך הפקדון ונמצא שלא היה שוה מה שאמר נמצא שנשבע שבועת שוא ונמצא שם שמים מתחלל אבל השטר אינו כך כי אין שום חילוק בזה דהא אם הלוה טוען פרעתי נשבע שפרע ואנו מפחד שמא יוציא הלה השטר ויהיה השבועה לשוא כי בזה אינו חשוד כלל שהלוה אומר כשאמרת לי שנאבד השטר האמנתיך ופרעתי לך אך אם מפחד שמא יוציא השטר ויפרע פעם שנית אז יאמר הלוה אתה יש לך השטר וצריך שתשבע שבועה דאורייתא ותגבה אם אין אתה רוצה לישבע וליטול ותניחני שאני אשבע הב לי בטול כל שטר שתוציא עלי שהוא מקודם זמן שבועה זאת ובזה לא נשאר עליו שום חשדה ולא שום פסידא ואם הוא מודה שחייב לו אך אומר השבע לי שנאבד השטר חייב לשלם ולא יחייבו שבועה אמנם אינו דומה דין פקדון לדין שטר ונקוט האי כללא בידך דמי שתובע דבר שיש בו ממון אז יש חיוב שבועה שהתורה אמרה ולקח בעליו ולא ישלם אבל בדבר שאין בו ממון אין בו חיוב שבועה וכך הדין: וכתב יצחק אלפסי

תשובה רכח

א **שאלה** יורנו רבינו ירום הודו במי שהפקיד אצל חברו ממון ולא מנאם לו ואמר בעל הפקדון שחסר מפקדונו איזה דבר והנפקד אמר שיודע שנאבד ומצאו אך אינו יודע אם חסר ממנו איזה דבר ישבע הנפקד היסת כדין מה שאמרו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע או מאחר שיודע שנאבד ישבע המפקיד ויגבה:

ב **תשובה** זה שהתובע ישבע ויגבה דוקא כשהנתבע ידע שנאבד לו שום דבר ויהיה דינו כמו שאמרו ההוא גברא דאפקיד גביה חבריה חד שק צרור ואירעו אונס הדין אמר סיגין

הוה מלא והדין אמר מטכסין הוה מלא אתא עובדא קמי דרב ואמר הרי זה נשבע ונוטל וזה אשר אינו יודע אם נאבד ממנו איזה דבר יהיה דינו כמו שאמרנו ישבע ויפטר:

תשובה רכט

א **שאלה** יורינו רבינו אופני השבועה:

ב **תשובה** אמנם חלקי השבועה אשר שאלת שלשה המה האחת שבועה דאורייתא והוא שיקח הנשבע ספר תורה בידו וישבע והם שלשה שבועת השומרים שאמר הכתוב שבועת ה' תהיה בין שניהם והשנית מודה במקצת טענה והשלישית מי שיעיד בו עד אחד ואלו השלשה לא יהיו אלא ברצון הבעלי דינים ועיקרה מן התורה ואולם יש אחרת אשר היא כעין דאורייתא ויקח הנשבע ס"ת בידו כמו באותה השבועה שזכרנו ואינה נהפכת כמו שאינם נהפכים אותן הג' שזכרנו אמנם אינה מן התורה אבל היא תקנת חכמים והיא שבועה הנזכרת במשנה כמו שכיר בזמנו ונגזל ונחבל ושכנגדו חשוד על השבועה השותפין האריסין האפוטרופין ואשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן בית ומי שיש בידו שטר ומעיד עליו שכנגדו שלקח ממנו והוא כופר בזה ומהם מי שיש בידו שטר ומודה שלקח ממנו מקצת ושכנגדו אומר שנתן הכל ומי שמוציא שטר על היתומים אינו נפרע אלא בשבועה זו וכיוצא בזה תמצא במסכת שבועות והשנית שבועת היסת וזו נתקנה על מי שכופר בתביעת חברו ואין לו ראיה ולא עדים שיעידו לא במקצת ולא בכל ואין צריך ליקח בידו ס"ת כמו שלוקח באחרות אשר זכרנו אבל צריך שיהיה ברצון שניהם ואם רצו להפכה יכולין ועוד בה שלישיה והיא חרם סתם ונתקן על הדברים אשר לא נתאמתו וכיוצא והוא שאינו זוכר שם שום אחד מהם כי אם יחרים סתם על כל מי שיש לו מזה התובע וכופר לו אלו הם חלקי השבועה אשר שאלת ושלומך יגדל:

תשובה רל

א **שאלה** מצאנו ישמרך האל לאחד מן המפרשים אמר בחבורו בענין שבועה זה נסחה מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו מיפך שבועה בדאורייתא לא אפכינן בדרבנן אפכינן פירוש אמרו בדאורייתא לא אפכינן זה הוא אם הנתבע אשר הוא נשבע שבועה דאורייתא ולא משלם רוצה להפכה כמות שהיא על התובע ולשלם לו זה מן הנמנע שהוא רוצה להקל השבועה מעליו כשבועת היסת או חרם סתם ופירוש אומרו בדרבנן הוא אם חייב אחד מהתובעין אשר הם נשבעין שבועה דרבנן כעין דאורייתא ונוטלין אם רצה להפכה ולפוטרו מחובו אינו נמנע עליו זהו פירושם

אבל למדנו מהקדמונים זהו פירושם כי שבועה דרבנן כעין שבועה דאורייתא היא הגזרה בעצמה אשר יאמר בה שבועה בתורה ואמר ששמה שבועה דרבנן שהיא תקנתא דרבנן וכעין דאורייתא שהיא שבועה בתורה בעצמה ואם הפירוש כמו שאמר איכה נוכל להפוך השבועה על אחד מהתובעין ואחשבה לדעת איך הדין בזה יורינו רבינו ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה כי"ר:

ב **תשובה** זאת התשובה אשר זכרת לאחד המחברים ראינוה ולא ישרה בעיני כי אין שבועה דרבנן המוזכרת כאן היא שבועת הנשבעין ונוטלין כי אין מדברין רז"ל אלא על שבועת הנשבעין ולא משלמין אה רצו להפכה על התובע וישלמו לו אין יכול להפוך אלא אם היא שבועת היסת ולזאת אמרו שבועה דרבנן לא על שבועת הנשבעין ונוטלין והטעם שמהפכין שבועת היסת יען תקנוה להפיס דעתו של נתבע שלא יאבד ממונו וילך בפתי נפש ותקנו לה רבנן שבועת היסת לסבה זאת ואי אפשר שיתקנוה עליו ויטול כי זה הפסד וגרוע לדין תורה ונאבד בזה ממון בני אדם אך אם רצה הנתבע בעצמו להפוך השבועה אשר תקנו לו רבנן ורוצה להפכה על שכנגדו ולשלם אין אנו מונעין אותו מזה מאחר שרצונו בזה להפסיד על עצמו ובכיוצא בזה אמרו האומר אי איפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו ודבר זה אינו הרשות ביד התובע במה שתקנו לו רבנן ישבע ויטול שהרי אם אמר אי איפשי בתקנת חכמים ז"ל אומרין לו לאו לך בדרכיך שאין לך שום דבר אלא אחר בשבועה וכמו שכתבנו כל זה במסכת כתובות בהלכות שלנו ואם היית מעיין שם לא היית צריך לשאלה זו:

תשובה רלא

א **שאלה** ראובן תבע משמעון פ"ה זהובים נצפי"ה שהיה חייב לו והוציא עליו שטר חוב וזה נוסחו הוו עלי עדים בקנין וכתבו ותנו לראובן להיות בידו לזכות מחמת שנעשה לו אצלי חמשה ושמונים זהובים כלם נצפי"ה וזקפתים עלי במלוה ורשו וכל זמן שיבקש ראובן ממונו ממני אפרענו לו לאלתר בלא שום איחור ועכוב כלל ואם אעכב לפרוע לו סך הנז' הרשיתיו מעכשיו לרדוף אחרי כל שימצא לי בעולם ולהשתלם סך זה הנז' כלו עד גמרו ופטרתיו מכל הפסד שיוציא עלי בכך פטור גמור והאמנתי ראובן זה בגבית ממונו נאמנות גמורה כשני עדים כשרים וכו' אמר לו שמעון קבלת ממני מחשבון זה פעמים כל פעם עשרה זהובים עבדיי"ה מהחוב אשר אני חייב לך וזה כתב ידך ונסח כל אחד מאלו הקבלות כך קבלתי משמעון עשרה זהובים עבדיי"ה מהחוב אשר הוא חייב לי ואין בשום אחת מהשתי קבלות הללו זמן ולא שם ראובן ואמר שמעון לראובן

אני נתתי לקרובך לוי עשרים זהובים וזה כתב ידו ולוי זה באותו זמן חלף הלך לבית עולמו ואף גם זאת טען שמעון שנתן לו מזה משקל משי יותר על סכום זה ויהי כמשיב ראובן מה שזכר מאלו השתי קבלות אמת שהוא כתב ידי אך אינה מזה השטר כי הוא היה חייב לי חמשים זהובים אחר שטר זה והמשי אשר זכר הדיין נשאר לי עליו כך וכך וגם כתב לוי קרובי איני יודע בזה כלום יורינו רבינו אם יכול לגבות זה מהשטר ולאחר כן לדון עמו במה ששואל ממנו על המשי ועל הקבלות אשר בידו מאחר שכתוב בשטר נאמנות כב' עדים או צריך שידון עם שמעון בתחלה על אודות הקבלות והמשי ומה ששואל ראובן משאר השלשים זהובים עבדיי"ה ואחר זה יראה תביעת השטר וראובן חוזר וטוען שאינו נוגע לו מאלו הב' קבלות אשר ביד שמעון כלום כי אין בו שמו ולא זמן ואיני יודע אם הם מקודם השטר או אחר השטר ועוד לו טענה אחרת שהזהובים אשר בשטר הם נצפיי"ה ואשר באלו השתי קבלות עבדיי"ה ואם איתא שקבלות אלו אחר זמן השטר הלז היה לו לכתוב אלו הזהובים עבדיי"ה הם כך וכך נצפיי"ה יורינו רבינו הדין בזה ומה יהיה השבועה בזה ומאת ה' תהיה משכורתו שלמה:

ב **תשובה** ראיתי שאלה זו ומה שנראה לי שטענת ראובן שאלו הקבלות הם חוץ מהחוב שבשטר טענתו רצויה ואפילו היה כתב ידו ידוע שהרי אין אנו יודעים אם זה היה מממון השטר או חוץ לשטר ואולם הטעם שהרי האמינו כשני עדים כשרים וזה רצונו שאפילו בלא שטר רצוי ומקובל עליו ואם יעידו ב' עדים שהם מן השטר דבריהם אינן כלום שאמרן רז"ל ההוא דאמר ליה לחבריה מהימן לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כתלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דבר יהושע כי אזלינן בתר רב דעות הני מילי לענין אומדנא דנפישי בקיאי טפי אבל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי הנה לזה חייב שמעון לתת לראובן כל מה שכתוב בשטר ואין על ראובן שבועה מפני הנאמנות שבשטר ואם אמור יאמר שמעון הנה פרעתי לך השטר ועתה תנה נא לי מה שכתוב בשתי הקבלות והמשי והשיב ראובן אין ביני ובינך כלום אלא מה שבשטר אין בדבריו כלום כי מאחר שהוא לא רצה לקבל המשי מסכום השטר ואמר שהיה חייב לו חוץ מזה אם כן חייב שבועה שהוא לא האמינו אלא על השטר וכך הדין:

תשובה רלב

א **שאלה** יורינו רבינו אם צריך להוציא ספר תורה כדי להחרים או לא:

ב **תשובה** המנהג שמחרימין בשני וחמישי בשעת הוצאת ס"ת ואם לא היה בעת הוצאת ספר תורה והיו צריכין להחרים יוציאו ספר תורה ולא ידחו לשעה אחרת שמא יארע איזה דבר ולא איכפת אם יש עשרה או אין עשרה וכך הדין:

תשובה רלג

א **שאלה** ראובן הלוה לשמעון וקבל ממנו שטר ולא עברו ימים ומת ראובן והניח בן ולא עברו ימים וימת שמעון והשאיר גם הוא בן ויהי לימים עוד וימת בן ראובן גם הוא ואחריו לו קם בנו ונפל השטר אשר היה לראובן על שמעון ביד בן בנו ושאל [בן בנו של] ראובן הנז' מבן שמעון ממון השטר שירש מזקנו יורנו רבינו אם חייב בן שמעון לשלם חוב הלז של אביו אם לא יורינו רבינו הדין והיה שכרו כפול מאת ה' מן השמים:

ב **תשובה** אין לנכד ראובן לגבות שום דבר בשטר זה והטעם כי דין בן ראובן עם בן שמעון הוא כמו שאמרו רז"ל וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה שלא פקדנו אבא ושלא מצאנו בין שטרותיו של אבינו שטר זה פרוע וכאשר מת בן ראובן ולא נשבע שבועה זאת אשר עליו אין על בנו לישבע שבועה זאת ולגבות שהרי אינו יודע מה שעבר בין אביהם ובזה אמרו אין אדם מורש שבועה לבניו כי אינו ראוי לישבע מאחר שאינו יודע מה שהיה וכן בנדון דידן אין נכד ראובן ראוי לישבע על אביו שלא צוהו אביו ולא מצא בין שטרותיו של אביו שהרי אינו יודע באמת אם כן אין לנכד ראובן לגבות כלום בשטר זה אבל יחרים סתם על מי שיודע על ממון זה אשר בשטר זה אם מגיע לו מצד אבי אביו ואינו נותנה לו וכך הדין:

תשובה רלד

עמדנו על נסח שטר זה אשר שלחתם ולא מצאנו בו כי אם נאמן עלי בדבורו כשני עדים כשרים ואין על יורשי אחרי אם כן איפוא נפלה תביעתו עם היורשים ואין לו לגבות שום דבר אלא בשבועה כמו שאמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכמו כן בכל מיני תנאי יהיה הנאמנות עליו דוקא ולא על יורשיו אחריו ואין ראוי לירד לנכסי יתומים אלא לאחר הכרזה שלשים יום אחר שבועה כאמור כי באורך הזמן לא יבטל בה האמת וכך הדין:

תשובה רלה

א **שאלה** במי שנתן מקומו לחבירו להניח איזו סחורה אם הוא שומר:

ב **ראינו** שאלתכם וראינו ששמעון אומר אני לא הכנסתי דבר זו לשומרה אמנם נתתי לו המקום למען ישתמש בו כל זמן שהוא צריך אם כן אין בזה שום גריעותא ואין שמעון זה שומר כלל ובזה אמרו הא ביתא קמך לא מיבעייא שומר שכר דלא הוי וכו' ואולם אם חברו אומר שלא נתנה לו אלא לפקדון וכופר אה חסר מזה הפקדון יתחייב שבועת היסת שלא נתנו לו לפקדון ויגלגל בכלל השבועה איך אבד דבר זו והוא לא ידע ולא נגע בה ויפטר וכך הדין:

תשובה רלו

א **שאלה** מה יאמר אדוננו בראובן שרצה לילך ללמהדייא ושאל ממנו שמעון שיוליך לו עמו חמשים דינר שיקנה בהם סחורה בתנאי שכל מה שירויחו יהיה ביניהם וכאשר נסע ראובן דרך הים ללמהדייא נשברה הספינה ונצול ראובן ועמו חמשים דינר הנז' וקנה בהם משי ובא לעיר פאם ואז אמר לו שמעון תנה לי מעות וחלקי מהריוח וראובן השיב לא לקחתי ממון זה כי אם לילך ללמהדייא ובהיותי בים נסתכנתי ותלי"ת הצלתי ממונך זה וקניתי בו משי ואם היו הולכין [לאבוד] הייתי מפסיד וכן אם הרויח יהיה הרווח לי הנה כי כן יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכרו כפול:

ב **תשובה** עמדנו על זה וראינו שזה שאמר ראובן לשמעון אין זו טענה שהרו הלוקח ממון מחברו לשותפות אין לו לטעון ולומר הרוח לעצמי' ואם אמר בעל הממון למי שמקבל הממון שלא יקנה כי אם סחורה ידועה או שלא ילך כי אם למקום פ' והוא שינה וקנה סחורה אחרת ואם נאבדה אין לבעל הממון פסידה אבל בריוח נוגע חלקו וכמו שאמרו הנותן מעות לחברו ליקח לו שעורים ולקח לו חטים אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע זה אם לקחו לשותפות וכמו כן בנדון דידן ששמעון נתנו לשם שותפות ואם כן חייב ראובן לתת לשמעון חלקו אחר שיוציא השכירות בשלימות ואם נאבד הממון אין לשמעון להפסיד כי אם השעור שהוציא והשאר ישלם לו וכך הדין:

תשובה רלז

א **מטוליטולה** אל הגאון רבינו יוסף הלוי בן מיגאש זלה"ה:

ב **שאלה** ראובן מת והניח ממון וגם בת קטנה יורשת וקמו ב"ד להשתדל באודות קטנה הלזו ולהשגיח על עזבון אביה ועלתה הסכמתם לתת ממון זה משכנתא על בתים בנכיתא כשאר המשכנתות ולא יאבד ממון ויש מהם שלקח מממון זה משכנתא על בתיהם והיו דרים בשכירות ויש מהם שהשכירות על יד אחד מקרוביהם ויהי מקץ שנתיים ימים נתנו

לה השכירות ופסקו הנכייתא ויש מי שאמר שזה הוא רבית וצריך שיפסקו מן הקרן ולא רצו ליתן לה ואמרו שזה רבית קצוצה או אבק רבית ואינו יוצא בדייניו יורנו רבינו הדין בזה ואם יכול בעל החצר לדור בחצרו ולהעלות שכרו לבעל הממון או לא גם נתן ממון הנז' לשמעון על חצרו זה ולא הספיק להם עד שהביא ללוי ויהודה ערבנין קבלנין ככתוב ומפורש בנוסח השטר ולאחר ימים שאל חצרו ושאל לוי ויהודה הנז' על ערבותם ואמר כי השטר בטל כי לא נזכר בו מעכשיו בתנאי והקנין שלם מעכשיו הוא מוזכר אחר גמר השטר יורינו רבינו אם יבטלו העדים מלפרוע הסך הנז' עבור שלא הוזכר מעכשיו אם לא והנה שבעה טובי העיר המוזכרין בשטר יעידון יגידון שערבותם קיימת יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ג **אנו** ב"ד וזקנים ושבעה טובי העיר כן היה שכשנהרג מר יוסף בר משה נ"ע בן קפסוס האל ינקם דמו והניח בת קטנה מרת דונה יתומה יורשת והניח צאן בשותפות עם נוצרי לרעות על ידיהם וצוינו והביאו הצאן לכאן למדינת טוליטולה והלכו אנשים בקיאים על זה מר יוסף ב"ר שלמה נ"ע וחלק הצאן עם הנוצרי ונמכר חלק מרת דינה היורשת במאה וחמשה ועשרים זהובים מראהבטי"ה ממר נהוראי ומר שלמה ומר יצחק חי במת ועשיר ברש ומצוי בשאינו מצוי זקופים עליהם עד חדש אגש"ת הבא משנת שמנה מאות ושבעים ושתיים שאנו רגילין בו ולאחר שהגיע הזמן הקצוץ בימים מועטים בא לפנינו מר יהושע בן סידון ובקש ממנו מן סך הזהב הנז' שהיה על אלו הנקובים בשמות למרת דונה היתומה היורשת ארבעים זהובים ומשכן בעד סך הנזכר חצרו הנאה שיש לו בכאן ותהנה היתומה הנזכרת משכירותה מזמן פסק דינא זה עד חדש אגש"ת הבא בשנה זו ומחדש אגש"ת הבא אחריו בנכייתא לכל שנה ושנה זהוב אחד שרק"י כמו שנתפרש בשטר המשכונה המוחזק על מרת גמילה בת מר יוסף ובעלה מר יהושע בר יצחק נ"ע בן סידון חי במתה ועשירה בשאינו עשירה ושיפרעו הארבעים זהובים הא' לזמן הנז' על ידי הזקנים ישצ"ו בבית הכנסת ויעשו מהם מה שיראו טוב ליתומה לאחר שנשבע לפנינו מר יהושע הנז' בשם הנז' שלא יתעכב מלפרוע הסך הנזכר בזמן הקצוץ באגש"ת הבא משנה דעת"ת ואם ח"ו לא ימצא לו פריעת הסך הנזכר בזמן הקצוץ באגש"ת הבא בשנת ד"ע ת"ת כדי שישבע שבועת התורה שאין לו לפרוע הסך הנזכר ומרת סתולה בתו ומר יצחק בן קמניאל חתנו האחראין הערבנין הקבלנין לארבעים זהובים אלו הנזכר בזמן הנזכר חי במת ועשיר ברש ומצוי בשאינו מצוי שעל תנאים אלו לקח מר יהושע הזהובים הנזכרים ומה שהסכמנו אנו ב"ד וזקנים ושבעה טובי העיר ביחד וראינו שהוא מוטב ליתומם שיהיו הארבעים זהובים מוחזקים לה על החצר הנזכר ועל מרת גמילה ועל מר

יהושע בעלה ועל אלו הערבנין הקבלנין זה לזה לעיל כמו שנתפרש בשטר המשכונה על אלו הנקובים בשמות צוינו למר נהוראי ולמר שלמה פריעת הארבעים זהובים מהסך הנזכר שעליהם לדונה היתומם ופטרנו אותם מהסך הנזכרשלח יהא לאדם בעולם לערער עליהם באלו הארבעים זהובים שגבה מר יהושע זה ובאותו מעמד העידו לפנינו שני עדים כשרים שהקנו ממרת גמילה ומבעלה מר יהושע וממרת סתולה בתם וממר יוסף חתנם הקבלנין על מה שנתפרש לעיל קנין שלם מעכשיו במנא דכשר למקנייה ביה בחדש תשרי שנת ת"ת ע"ג בטלטולה:

ד **אברהם** ב"ר שמואל נ"ע / אברהם ב"ר חיים נ"ע
יוסף ב"ר מנחם נ"ע / יצחק ב"ר בנימן נ"ע
יצחק ב"ר שלמה נ"ע / יצחק ב"ר יצחק נ"ע
משה ב"ר יוסף נ"ע / אלעזר ב"ר אלעזר נ"ע
יוסף ב"ר שאול נ"ע / יוסף ב"ר סעדיה נ"ע

ה **וזה** נוסח שטר המשכונה אנו ב"ד החתומים למטה כן היה שאמרה לנו מרת גמילה ובעלה מר יהושע בן סידון הוו עלי עדים בקנין שלם מעכשיו וכתבו וחתמו עלינו בכל לשון של זכות מחמת שנטלנו וקבלנו מעזבון בן קפסוס ממר נהוראי מדמי הצאן שקנו על יד מר שלמה ועל דעת הזקנים הארבעים זהובים המרבטייה ובאו לידינו ונעשו ברשותנו ומשכנו בהם למרת דונה היתומה כל אותה החצר הנאה בכאן (בפרז מסגד אל חילה) עם כל מיני דיורין שלה עליונים ותחתונים עם הנאותיה ועם חצר שבצדה עם בית הבד ועם כל הנאותיה מזמן שטר זה עד חדש אגש"ת ומחדש אגש"ת הבא בשנת ד"ע ת"ת בנכיתה לכל שנה זהוב אחד שרק"י תלך דונה זו היתומה ותדור בחצר זה או תשכיר ותהנה משכירותו וכשיגיע זמן הקצוב נפרע זהובים אלו בבית הכנסת על ידי הזקנים בבת אחת בלי עיכוב ואיחור כלל חי במת ועשיר ברש ויעשו בתך הנזכר מה שיראו מוטב ליתומה לאחר שנשבע לפנינו מר יהושע זה בשם שלא יתעכב לפרוע סך הנזכר בזמן הקצוץ ואם חס ושלום ולא ימצא לו פריעת הסך כדי שישבע שאין לו כלום ויפרעו הסך הנז' מרת סתולה בתו ובעלה מר יצחק בר יעקב בן קמניאל ומר יוסף בן נאעמיאש חתנם חי במת ועשיר ברש ומצוי בשאינו מצוי שעל תנאים אלו נגמרה משכונה זו לדונה היתומה באחריות על כל הנז' לעיל אחריות גמורה מקרקעי ומטלטלי באגב וקנינא בלי שום חזרה וחרטה כלל כהוגן וכתחז"ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינו אנו חתומי מטה מכל אלו הנז"ל על כל מה שנתפרש לעיל קנין שלם מעכשיו במנא דכשר למקנייה ביה חדש תשרי שנת תתע"ג בטוליטולה:

י אברהם בר שמואל יוסף בר חיים

יא **תשובה** עמדנו בשאלתכם זו והתשובה על מה ששאלתם מי שנתן ביתו משכונה אצל אחר על ממון שלקח ממנו כמנהג המשכונות בנכיתא אם יכול הוא לדור בבית ויעלה השכירות מידי שנה בשנה לבעל הממון או לא הנה כאשר מצאנו בתלמוד בכגון זה נראה שהוא אסור שנראה שנותן שכירות זה על הממון מאחר שבעל הממון אינו צריך בית זה לעצמו ושוכר אותה לאחרים ובזה אמרו לית הלכתא לא כטרשאי פפונאי ולא כטרשאי מחוזנאי ולא כחכירי דנרשאי ואמרו בפירוש (מציעא דף ס"ח) חכירי דנרשאי מאי היא דכתבי הכי משכן ליה פלוני ארעיה לפלוני והדר חכרה מיניה אימת קנייה דקנייה מיניה ניהליה הנה זה בעל הבית דר בביתו וצריך להעלות השכירות מידי שנה בשנה לבעל הממון מה שפרע לו כבר מן השכירות אין מוציאין אותו מבעל הממון ומה שנשאר ביד הבעל הבית מזה השכירות אינו נותן לו כלום שהוא אבק רבית שאין מוציאין אותו בדיינין לא מלוה למלוה בדבר קצוב ולא ממלוה ללוה ואולם רבית קצוצה לא יהיה אלא כשנותן השכירות בפירוש על ההלואה אמנם ראוי לב"ד לידע כי בעל הממון כאשר גבה השכירות מבעל הבית כל מה שקבל ממנו הוא אסור וכיון שהוא אבק רבית לאחר שקבלו פרח אותו איסור ואינו חוזר וכמו שאינו חוזר מה שכבר קבל מן השכירות כך אין לו לפסוק ממון זה מההלואה כי כל חלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא וכמו כן יהיה הדין בנדון דידן במשכונה זו אשר עשו ב"ד והזקנים ליתומה זאת בבית ראובן והיה ראובן זה בביתו ונותן השכירות ליתומה זהו אבק רבית ואין מן הדין להוציא ממנה מה שכבר קבלה מאחר שבא לידה או ביד האפוטרופין ולא לנכות לה מן הקרן אלא הדין הוא שיחזור לה הכל ויקחו ב"ד ממון הלז' ויעשו בו הטוב לנערה ויהיה השכירות הלז ביד ב"ד עד אשר תגדל היתומה ויודיעוה שממון הלז באיחור נטלוהו ושאין מוציאין אותו בדיינין ושלא הרויחו זה אלא באשר היה בידם ורשותם ומה ששאלתם על נתינת ממון לשמעון ונתן לו חצרו משכונה כדין שאר המשכנתות בערבות לוי ויהודה הדין הוא שישאל לשמעון ואם לא ימצא לו אז חייבין לוי ויהודה פריעת הסך הנז' שהם ערבין בשעת מתן מעות וכאשר היתה מסקנת הש"ס (פ' גט פשוט דף קע"ו) כי ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין ומכל שכן אם היה בקניין וגם קבלנות שזה חוזק כמו שאמרו ארכבוה אתרי ריכשי אמנם מה שטוען שלא נכתב מעכשיו אף שלא יהיה בו כלל לא איכפת פי מעכשיו לא הוצרך אלא עבור האסמכתא וזה לא יהיה אלא בדבר התלוי בתנאי אמנם את אשר יהיה בלא תנאי אין צריך בו לומר מעכשיו וכך הדין ושלומכם יפרה וישגה לעד:

ח יוסף הלוי ב"ר מאיר הלוי נ"ע

תשובה רלח

א **שאלה** יורינו רבינו ראובן מכר כרמו לשמעון לפרוע כתובת אשתו ונעשה לו נס ולא גרשה התחזור המכירה:

ב **תשובה** אין ללוקח כלום ויחזיר למוכר כרמו שכך אמרו חכמים זבין ולא איצטריכו ליה זוזי הדרי זביני:

תשובה רלט

א **שאלה** יורינו רבינו יעקב מת וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק והשאר האשה ושני ילדיה ראובן ודינה והניח להם חצר אחד אשר דרים בו והוא היה סמוך אל חצר אחד אשר בצדו שהוא ללוי חצר לוי הנז' היה חרב ולאה הנזכרת הכניתה החורבה הזאת תוך חצרה ופתחה לה פתחא והביאה לרשותה ויהי היום וילך ראובן למדינת הים ונתעכב שם זמן מה ותקם לאה ותלך לב"ד הזמן לגבות כתובתה והורידוה ב"ד בחצר זו אחר שבועה והשומה ובכל אופני דיני הורדה ובתנאי ובפנו זקני העדה ולקחה קנין והיא נתנה בית זו לדינה בתה מהיום ולאחר מיתה וכתבו על זה שטר וערב בה שבועתה וההורדה ולא עברו ימים ותמת לאה וישב ראובן מדרכו והתחיל להתקוטט עם דינה אחותו על אודות החורבה והוא טוען כי לא נתנה לה לאה אמם אלא החצר ולא החורבה ובאו לב"ד והביאו השטר אשר בו המתנה והשבועה ומצאו שזכרה בשבועתה שלא הניח לי בעלי יותר מחצר זו וכך וכך וכו' וכתוב למטה במתנה היו עלי עדים בקנין וכתבו וחתמו וכו' שנתתי חצר הנזכר לעיל ומצד אחד חצר למר יהודה בן עמק אל עלאל והיא החורבה המוזכרת למעלה והנה לכאורה במה שאמרה ומצד אחד וכו' הרי החורבה בכלל ועוד הוזכר ולא שיירתי בה לעצמי כלום יש מי שפסק שאין הכי נמי שכשאמרה ולא שיירתי וכו' יהיה הכל בכלל אמנם כאשר מצאנו שזכרה בשבועה החצר שהיה לבעלי וזכרה במתנה ונתתי החצר הנזכר למעלה היינו החצר שהיה לבעלה ואנחנו יודעים שלא היה ליעקב בעלה חורבה זו אלא אחר מותו נחרבה הרי בבירור שלא נתנה כי אם הבית אשר היה לבעלה בלבד ובכגון זה אמר יד בעל השטר על התחתונה יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** מאחר שבשטר המתנה כתוב שנתנה לדינה בתה חצר הנזכר למעלה ואנו רואים שלא היתה ההורדה אלא על החצר ואין חצר הנז"ל אלא שהניח לה בעלה לא

החורבה אשר לקחה אחר מיתת בעלה ובעת אשר נשבעה שלא הניח לי בעלי יותר מחצר זו וזכרו ההורדה הורדנוה לחצר זו אין לדינה יותר מהחצר אשר לאביה לבד אשר לקחה לאה בהורדה לא החורבה ואף שלאה הכניסה חורבה זו אל תוך חצרה לא מהני כי נוכל לומר מצרים הרחיב לה ואף מה שאמרה לא שיירתי בה לעצמי כלום אין רצונה בזה להכניס גם החורבה ובזה אמרו (בתרא דף ס"א) המוכר בית לחברו בבירה גדולה אעפ"י שמצר לו מצרים החצונים מצרים הרחיב לו ופלפלו בש"ס היכי דמי אי דקרו ליה לבית בית ולבירה בירה [וכו] ואיכא דקרן לה נמי לבירה בית מהו דתימא כילה זבין ליה קא משמע לן מדהוה ליה למכתב לא שיירתי בזביני אילין קדמי כלום ולא כתב שמע מינה שיורי שייר נראה מכאן אמירת לא שיירתי וכו' מהני בדאיכא דקרו לה לבירה נמי בית כי זה הדבר אשר יכול במכר דבר מסופק אם אמר בית או בירה אין למוכר אלא הדבר שהוזכר במכר בלבד ויהיה הדבר אחר אשר לא נזכר עתה בעת המכר כאשר נכלל עתה במכר לא מהני שנאמר מצרים הרחיב לו גם בכאן לא נפלה המתנה אלא בחצר המוזכר בשטר וזה אינו אלא בחצר שהניח בעלה והחורבה לא יהיה לה נמצא בדבר אשר נפל בה המתנה לא יפול בה על החצר והחורבה ובא בזה היכא דקרו לבית בית ולבירה בירה אשר יאמר בה מצרים הרחיב לו ולא איכפת אם אמר או לא אמר ולא שיירתי בזביני אילין קדמי כלום ושלומך יגדל:

ג יוסף הלוי ב"ר מאיר הלוי זצ"ל

ד **ואולם** מה ששאלתם על ההורדות אשר עשו זקניכם לבעלי המשכונות שלא בידיעת הממשכנין אם תמשך המשכונה בידיהם הנה כל משכונה אשר לא ביאר בתחלה שתמשך משכונה זו בידו כל זמן שלא יגמר ממונו כל מה שיהנה ממנה הממשכן אחר גמור זמן המשכונה אסור כמו שאמרו במשנה המלוה את חברו לא ידור בחצרו ולא ישכור ממנו בפחות אבל הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין כי לא נקרא רבית קצוצה שיוצא בדיינין אלא אשר יהיה התנאי בעת ההלואה כמו המלוה סלע בחמשה דינרין או סאתיים חטים בשלש אמנם הדבר אשר ירויח בסבת ההלואה מבלי שיפול בה התנאי בשעת ההלואה כמו זה הממשכן שנהנה בשכירות בית הלז בסבת ממון הלז אשר נתן לבעל הבית אחר שנגמר זמן המשכונה הרי הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין וגם אם היה שם בעל הבית והניחו לדור בבית הזה אחר זמן המשכונה זהו שנאמר בה אבק רבית ואינו יוצא בדיינין אבל אם הבעל הבית היה מחוץ לעיר ודר בה הבעל הממון מבלי רשות מסבה שלא קבל ממונו לא נאמר בזה אינו יוצא בדיינין אלא יחשוב אותו החוב אשר חייב לתת עבור מה שנהנה משם וינכה אותו מן החוב כמו שאמרו אף

על פי שאמרו הדר בחצר של חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר אם היה כך בהורדות אשר עשו הזקנים לבעלי המשכנות בלכת הממשכנין משם ושתמשך בידיהם זמן מה זהו אסור ואף אם הוא אבק רבית יוצא בדיינין מאחר שלא קנה ברשות בעלי הבתים ואף שהיה ברשות ב"ד לא מהני ואין ראוי לב"ד לעשות דבר כזה שהוא רבים ומה ראו על ככה ולכן חייבין לשלם מה שנהנו או שיחשבו מן החוב ומה שזכרתם שרוב אלו הבתים נמכרו ושהורישום זה יהיה כשההורדות יתבטלו אמנם כגון זה הדין הוא להוציאם מן היורשים ולהחזירם לבעליהן כי לא יטענו בזה למוכר שנאמר טוענין ליורש ולוקח ואולם אם בנה בה וכיוצא כבר בארתי לכם בתשובה אחרת ואין צורך להאריך: יוסף הלוי ב"ר מאיר הלוי ז"ל אבן מיגש:

תשובה רמ

א **שאלה** יורינו רבינו ראובן ואשתו לאה משכנו ביתם לשמעון בעד עשרה זהובים לזמן מה ואחר זה הלך ראובן למדינה אחרת ויהי בעת אשר נגמר זמן המשכונה הלך אצל ב"ד וטובי העיר וכתבו לו שטר שומא וזה נוסחו אנו ב"ד וזקנים החתומים למטה כך היה שעמד לפנינו במושב ב"ד מתרעם וקרב מר יצחק בר טובי בן מאסמיר שהיוה כמו שבע שנים משכנתי ממרת דונה בת אבן מכנין וממר יצחק אבן עזרא בעלה לשתי שנים ועמד עמו בדין מר יצחק ואינו יכול להוציא ממנו עד עכשיו ממונו וצוינו שיכריז על חצר זה לפי שפשט לו את הרגל והלך לו עד עכשיו והורדנו מר יצחק בר טובי זה בחצר זה בתנאי מוחזק מעכשיו לשתי שנים שאם בא יצחק בן עזרא לסוף שתי שנים אלו ויפרע ממנו העשרה זהובים הנזכרים כדי שתחזור החצר לו וכך אמרנו למר יצחק בר טובי הורדה זו הורדה גמורה ושלימה מעכשיו ולסוף שתי שנים מזמן הורדה זו הורדה מוחזקת בכל מיני חזוקין שתקנו תז"ל ואין לאדם בעולם לערער עליו לאחר שתי שנים לא לדיין ולא לברורים ולא לשבעה טובי העיר וכו' לפי שלאחר הכרזת שלשים יום רצופין ערב ובקר הורדנו מר יצחק זה בחצר זו וכשראינו דוחק השעות ובלבול העתים הרוחנו שתי שנים אלו ומה שהסכימה דעתינו ביחד על הורדה זו ומה שנתקיים לפנינו בשטר המשכונה כתבנו וחתמנו בחדש טבת שנת ע"ט בטוליטולה והזקנים עדים בשטר הנז' וקם הבית אשר לראובן זמן ביד שמעון והחזיק בה כאדם העושה בשלו לאחר שעברו שתי שנים כאשר הזכירו בשטר ההורדה ולאחר עבור ימים רבים ובא ראובן מדרכו ולא דבר עם שמעון מאומה והיה שמעון דר בבית עד אשר מת והניח הבית ביד היורשים בניו אחריו וביד אלמנתו ולא עברו ימים וימת ראובן בעל הבית הלז ועדיין יורשי שמעון בבית

ההוא ואין פוצה פה ומצפצף ויהי היום ויקומו יורשי ראובן וערערו על בית אביהם ורצו לבטל שטר ההורדה ההוא אשר עשו ויהי כדברם אל בני שמעון ובא אחד מבני שמעון לדון עם בני ראובן בכח השטר אשר בידו וילך אל ב"ד ויראו ב"ד שטר ההורדה הלז ושטר המשכונה שהוא העיקר ורצו התלמידים לבטל השטר ההוא אשר עשו הזקנים ולהוציא הבית מיורשי שמעון באמרם כי השומא איננה כאשר אמרו הראשונים ולא הוזכר בהכרזה מה שנתנו בבית ולא במה שדר בה ענה אחד מהדיינים וכה אמר אין לנו לערער ולרנן אחר מה שעשו הקדמונים ואולם לא זכרו בשטר שומא ולא שום דבר ממה שטענתם יען לא היו בקיאין באופני השומא ואין מי שיודע ואם באנו לבטל השטרות אשר עשו ואנחנו לא נדע כונתם ונבטלם עבור שלא הוזכרה השומא יקרה ויתגלגל מזה חרבן עולם ב"מ ואף גם זאת שאם יורשי שמעון טוענין שהבית שלהם יפה דברו ואף אם תמצא לומר שתבטל עבור השומא תתקיים בחזקה שהחזיקו בבית בחיי ראובן ואף כי אחרי מותו היא בידם ואם המה לא טענו כדברים האלה עליה דידן רמייא לטעון בעדם כמו שאמרו טוענין ליורש ומצד זה זכו בני ראובן בטענתם זו ואם תתבטל השומא חזקה אלימתא יש בידם וכמו שאמרו בא לידון בשטר ובחזקה אין צריך לברר ובאו שאר היתומים ואמרו אין לנו שום דבר במה שטוען אחינו מכח השטר ההוא ואין אנו צריכים לזה מאחר שאין אנו יודעים בית זו איך באה לרשותו ואחר ההורדה בא ראובן והיו שניהם אבינו וראובן יחד ולמה לא ערער ולאחר שמת הנה אנחנו דרים בתוכה זה כמה ימים ויענו ב"ד ויאמרו אמת כדברכם כן הוא הא מיהא היה לכם לטעון טענה זו קודם שיבא אחיכם ורז"ל אמרו הבא לידון בשטר אונו נידון בחזקה ויענו בני שמעון הנה אחינו זה אינו הגדול כי אם שני לו ואחינו הגדול אשר טען טענתינו זו ואם אמנו תשבע ותגבה אין לאבינו בה שום דבר הנה כי כן עינינו לך תלויות האר עינינו בתשובת שאלה זו מי יזכה בבית זה ואם האלמנה יכולה לישבע ולגבות או לא יורינו רבינו והיה שכרו כפול מאת ה':

ב **תשובה** הדין בזה מפורש יצא בשאלה מקודם זו ולהרב הגאון תשובה בענין הורדה היא מתחלת עמדנו על שאלתכם וכו' אמנם בכאן יש יתרון והוא מה ששאלתם וזכרתם בשאלה שראובן בא לעיר ויהיו שניהם ביחד ולא ערער ראובן על עסק ביתו וששמעון דר בה ימים רבים ומת והניחו לבניו וכאשר יחשבו השנים אשר דרו בו הוא ובניו הלא המה שני חזקה והם שלש שנים רצופות מבלי שיערער ראובן הרי זו חזקה מעלייא ונאמר שראובן כאשר שתק ולא ערער הלא דבר הוא או שקבל ממנו או באופן אחר ואם היורשים לא טענו בזה ב"ד יטענו עליהם ויאמרו כדברים האלה ואם כן שמעון

הבא לב"ד בכח השטר על ב"ד להודיע ולא איכפת לן אם בשטר לא נזכר שומא ועוד כי לא אמרו בזה הבא לידון בשטר ובחזקה כי זה נאמר על מי שבא לערער מחמת עצמו אמנם הבא מחמת מורישו אף שיש בשטר איזה חסרון לית לן בה ונאמר שיש שום צד אחר בביאת בית זה לשמעון כי לזה אמרו טוענין ליורש וליתומים אם כן איפוא אם הב"ד והזקנים הוציאו בית זה מיד יורשי שמעון בדין איננו נכון ולכן חייבין להחזיר הבית ליורשי שמעון ואין ליורשי ראובן בו שום זכות ואין צורך ליורשי שמעון לתלות זה בכתובת אמם אלא מלבד זה תחזור להם ועוד שצריך להחזיר להם הבית כאשר לקחוהו מהם מאחר שאין לבני ראובן שום זכות בו וכך הדין:

ג **ואולם** מה ששאלתם על ההורדות אשר עשו זקניכם לבעלי המשכונות שלא בידיעת הממשכנין אם תמשך המשכונה בידיהם הנה כל משכונה אשר לא ביאר בתחלה שתמשך משכונה זו בידו כל זמן שלא יגמר ממונו כל מה שיהנה ממנה הממשכן אחר גמור זמן המשכונה אסור כמו שאמרו במשנה המלוה את חברו לא ידור בחצרו ולא ישכור ממנו בפחות אבל הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין כי לא נקרא רבית קצוצה שיוצא בדיינין אלא אשר יהיה התנאי בעת ההלואה כמו המלוה סלע בחמשה דינרין או סאתיים חטים בשלש אמנם הדבר אשר ירויח בסבת ההלואה מבלי שיפול בה התנאי בשעת ההלואה כמו זה הממשכן שנהנה בשכירות בית הלז בסבת ממון הלז אשר נתן לבעל הבית אחר שנגמר זמן המשכונה הרי הוא אבק רבית שאינו יוצא בדיינין וגם אם היה שם בעל הבית והניחו לדור בבית הזה אחר זמן המשכונה זהו שנאמר בה אבק רבית ואינו יוצא בדיינין אבל אם הבעל הבית היה מחוץ לעיר ודר בה הבעל הממון מבלי רשות מסבה שלא קבל ממונו לא נאמר בזה אינו יוצא בדיינין אלא יחשוב אותו החוב אשר חייב לתת עבור מה שנהנה משם וינכה אותו מן החוב כמו שאמרו אף על פי שאמרו הדר בחצר של חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר אם היה כך בהורדות אשר עשו הזקנים לבעלי המשכנות בלכת הממשכנין משם ושתמשך בידיהם זמן מה זהו אסור ואף אם הוא אבק רבית יוצא בדיינין מאחר שלא קנה ברשות בעלי הבתים ואף שהיה ברשות ב"ד לא מהני ואין ראוי לב"ד לעשות דבר כזה שהוא רבים ומה ראו על ככה ולכן חייבין לשלם מה שנהנו או שיחשבו מן החוב ומה שזכרתם שרוב אלו הבתים נמכרו ושהורישום זה יהיה כשההורדות יתבטלו אמנם כגון זה הדין הוא להוציאם מן היורשים ולהחזירם לבעליהן כי לא יטענו בזה למוכר שנאמר טוענין ליורש ולוקח ואולם אם בנה בה וכיוצא כבר בארתי לכם בתשובה אחרת ואין צורך להאריך: יוסף הלוי ב"ר מאיר הלוי ז"ל אבן מיגש:

תשובה רמא

א **שאלה** יורינו רבינו במעשה שהיה שראובן נתן לשמעון מאה דינרים שיקנה בהם צמר בשותפות וכל מה שירויחו יחלקוהו לשני חלקים ויטול כל אחד חלקו והיה שמעון קונה הצמר עד שקנה עשרה ככרים והניחם בביתו והיו מונחים אצלו עד לאחר שני חדשים שרצה ראובן לצבוע הצמר הלז ושמעון היה קונה שאר הדברים שצריכים לצבע כמו שא"ב וטרט"ר ושמן זית וכיוצא מממונו ולחשבה אח"כ בקרן בתנאי שיוליכוה אל עיר אחרת ולמוכרה שם וכאשר גמר שמעון הצבע אמר לו ראובן לך ושכור לנו פועלים ונלך לאגמ"ת למוכרה שם כאשר התנינו והלך שמעון טרם יצאו להביא פועלים והנה איש אחד בא לקנות מראובן מזה הצמר ומכר לו שני ככרים והרויח ויען ויאמר לשמעון איני מוליך שום דבר מזה לאגמ"ת ויותר טוב שיהיה המכר בביתי פן יקראנו אתון בדרך גם אמר לו ולא יעלה על דעתך שאתן לך כי אם השכירות המגיע לך בעד מה שטרחת בקנית הצמר וצבעת אותה והנה התלמידים נתחבטו בזה מהה אמרו שתחזור השותפות ואין לו אלא שכירותו שאין השותפות נגמר אלא בקנין ומהם אמרו שהשותפות קיים ולא יחזיר שום דבר שהרי מתחלה לא נתנו ראובן אלא לשם שותפות יורינו מורה צדק הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** עמדנו על שאלתם וראינו שהשותפות קיים מאחר שנתן לו הממון ואח"כ נתן לו הצבע בסכומו ושאר הדברים קנאם וצבעם מאחר שכן אין גם אחד מהם יכול לבטל השותפות ואם יצטרך איזה דבר כדי לגמור חייבין לגומרה ואם בעל הממון ירצה לבטל השותפות אינו יכול ובזה אמרו (מציעא דף ק"ה) המקבל שדה מחברו ולא עשת אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליטפל בה שכך כותב לו אנא איקום ואיניר ואזרע ואחצוד ואיעמר ואדוש ואידרי ואוקים כרי קמך ותיתי את ותיטול פלגא ואנא בעמלא ובנפקת ידי פלגא ואלולי השותפות והעמדה ביניהם לא היה תייב ליטפל בה עד סוף גמר עבודתו וכאשר יבואו לחלק יאמר לו קח ממה שיצא ועוד בפרק המקבל מענין זה בדיני אריס והנטע ואין חילוק בין שותפות זו לשותפות בקרקע והשותפות במטלטלין וכאשר אמרו רבי אלעזר מהגרונייא זבן בהמה ויהב ליא לאריסיה ופטים לה ויהיב ליה רישא באגרא ויהיב ליה פלגו רוחא בזה הוא שותפות במטלטלין והוא כנדון דידן הרי נתאמת מה שאמרנו ואם יראו שיש ריוח בהליכתן לאג"מת למוכרה יותר ממכירתה הנה יכול שמעון להוליכה ואין על בעל הממון לעכב כי על זה התנו בשותפות וכמו שאמרו חייב ליטפל בה ולא היה מן הראוי שבעל הממון ירמה בחברו ויחזור ממה שהתנה עמו

בתחלה והוא חייב לשלם לו ולא באשר הביא הצמר לביתו יעכבהו ובכגון זה נאמר תמת ישרים תנחם וסלף בוגדים ישדם:

ג וכתב יצחק אלפאסי

תשובה רמב

א **שאלה** ראובן מת והניח אלמנה ויתום ורצתה האלמנה מזונות ולזה הוכרחה למכור חלק אחד לשמעון מהכרם אשר לה ועמדו ב"ד לעזרת היתום ונתפשרו עם שמעון בחלוקת הכרם ולקח חלקו והניח חלק היתום באמצע הכרם אך בזאת התנו על שמעון שאם היתום כאשר יגדל ולא יתרצה בחלק זה אז יתפשר עצמו ויגדל הילד ולא נתרצה בזה ונשתתפו ביחד ועמדו בזה ימים רבים אחרי כן רצה שמעון לחלוק עם היתום ולקחו כל אחד כאשר רצו ונטלו קנין על זה אמנם לא הזכירו בעת החלוקה השקאת הכרם ולא עלה על דעתם יען מעיין היה בחלקו של שמעון ומשם יפרד והשקה את כל הכרם ויהי לימים חלק לבם ולא רצה שמעון להשקות את הגן אשר לשמעון מחלקו יורינו רבינו הדין אם יוכל שמעון לעכב או לא והמקום יכפיל שכרך ויוסף כבוד על כבודך א"ס:

ב **תשובה** ראינו שאלתכם ועמדנו בה והנראה לנו הוא שיראו אם המים האלה משקין את הכרם כולה מאליהן ומעצמם מבלי שיחפרו בכרם שמעון אשר שם אמת המים אינו יכול למנוע מאחר כי אינו נוגע לו שום נזק בזה אמרו כופין על מדת סדום ואולם אם אי אפשר להשקות חלק היתום הלז מבלי שיחפור בכרם שמעון ונוגע לו נזק מזה יכול למנוע אלא אם כן התנו מתחלה על זה וכבר אמרו האחין שחלקו הרי הן כלקוחות אין להם דרך זה על זה ולא תלונות זה על זה ולא אמת המים זה על זה והזהרו בהם שהלכות קבועות הם וכן הלכתא: וכתב יצחק אלפסי

תשובה רמג

א **שאלה** ילמדנו רבינו פירוש אילן שהוא נוטה לתוך שדה חברו:

ב **תשובה** מה ששאלתם פי' אילן שהוא נוטה וכו' רצו בזה שאם לראובן אילן ברשותו ועליו נוטין לתוך שדה חברו יכול לקצוץ מאותן הענפים עד כדי שלא יפסיק למרדע שהוא מלמד הבקר אם הוא נצב על גבי המחרישה שהרי מונע לשור מחרשתו מפני אותן הענפים ואינו יכול לחרוש אמנם אם אינו מונע לא יקצוץ שהוא מזיק לאילן והוא אין לו נזק באותן הענפים והחרוב והשקמה שאינן נזוקין יקצוץ כנגד המשקולת ואולן סרק הוא שאינו עושה פרי כמו ארז וכיוצא וכך הדין:

תשובה רמד

א **שאלה** יורינו רבינו מי שאמר לחברו זה ימים באת אתה ופלוני שותפך ולקחתם ממני כך וכך ויהי כמשיב אמת אני לא לקחתי אלא עם חברי פ' כדבריך אמנם לא נחת אלא בעבורו ואלמלא הוא לא האמנת בי יורנו מורינו אם יתחייב שבועה שלא נתן אלא לשניהם ויגבה או אין צריך שבועה ואם יפרע הנתבע כולו או החצי:

ב **תשובה** אם שנים קנו סחורה ביחד והלכו ולא פרעו ולאחר ימים בא אחד מהם חייב לפרוע הכל וכך הדין:

תשובה רמה

א **שאלה** מעיר גרנטה יורינו רבינו ירום הודו ביורשים אשר נתקבצו עליהם סיעת בני אדם וטענו להם דרך במקום אשר הניח להם מורישם וכאשר היה מורישם חי לא היה להם דרך לעבר והם לא ידעו אם מורישם קנאו מהם או לא האם יתקיים להם בחזקה אשר החזיקו וכן אם מכרו בני המבוי הדרך למורישם ועוד היום אחד או שנים טוענין שלא מכרו לו אבל מחלו לו על זה מה יהיה הדין יורינו רבינו ושכרו כפול:

ב **תשובה** אם החזיק היורש אחר מיתת אביו ובידו ראיה שירשה מאביו אינו חייב להראות לנו איך באה ליד אביו וכן אם אמר אחד מהמוכרין הדרך לאביו לא מכרנו אלא מחלנו לו מחילתה ומכירתה בכגון זה שוה:

ג **ומה** ששאלתם שזה ימים שלחתם תשובה לגאון ז"ל על ראובן שאל משמעון בית שירש מאביו ואמר לו זה הבית שלי הוא שירשתיו מאבי ואמרנו לשמעון שיחזירנו וטען שקנאו מיוסף שלקחו מראובן במתנה ויש לו שטר מכירה על זה איך קנאו מיוסף וראובן טוען להביא ראיה איך הוא נתנו ליוסף הנה דברי שמעון אינן מקובלים ולא מפני השטר מכירה שבידו אלא עד שיביא ראיה איך זכה יוסף בו במתנה ואם אינו מביא ראיה אין בדבריו כלום אם לא שיטעון שיש לו שני חזקה (ודירתו בה ואפי' יום אחד בנדון זה) ובזה אמרו ההוא גברא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלנייא זבינתאה דזבנאה מינך אמר ליה לאו קא מודית לי דלא זבנתה מינאי זיל לאו בעל דברים דידי את אמר רבא דינא קאמר ליה וכך הדין:

תשובה רמו

א **שאלה** יורינו רבינו ירום הודו בראובן מכר ביתו לשמעון בשבעים דינרים ונתן לו ארבעים דינרים ועל השלשים הנשארים שימתין לו שלשה שנים וכאשר עברו השלשה

שנים שאל ראובן השלשים דינרים ושמעון השיב קניתי ממך בית זה ביותר משוויו בעד מה שהמתנת לי ולכן איני נותן לך יותר ממה ששוה וראובן אומר איני לוקח אלא השבעים שכך מכרתי לך יורינו מורה צדק אם יתקיים המכר או יתבטל ואם לראובן לגבות כל השבעים או מה שהבית שוה ואם תמצא לומר שיקח מה ששוה אם הוא כשום היום או כשום בעת המכר: ואף גם זאת ילמדנו רבינו בראובן שאל מלאה בית אשר היתה דרה בו זה כמה שנים והוא לא ערער עליה ויהי היום ויאמר אל לאה זה ביתי ולמה תדור בו השיבה לאה אמת כדבריך כן הוא שהיה לך ואני קניתיו ממי שלקחו ממך אחר שהמלכתי בך וישאל ראובן שתביא ראיה לדבריה בשטר או עדים והיא אמרה אין עלי להביא שאני מוחזקת זה כמה ימים ושנים וראובן אמר אני לא מכרתי הנה כי כן יורינו הדין בזה ויבא שכרו כפול:

ב **תשובה** על מה ששאלתם בראובן שמכר לשמעון ביתו בשבעים דינרים וכו' אם מתחלה התנו על כך שיקחנו בשבעים על מה שימתין לו על שאר המעות ודאי אסור ולזה אמרו מכר לו את השדה ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא בי"ב סלעים ואם בגורן בי"ב מנה אסור ואם כן אינו מעלה אלא השום שהיה שוה בעת המכר ואם מתחלה לא היה כך הרי זה הפסיד כי אין אונאה לקרקעות כי הוא רצונו בבית ונותן יותר מאחר שאין רצונו בה ולכן חייב לשלם לו כי אין זה מפני ההמתנה שיאמר אגר נטר לי נמצינו למדין שאם מתחלה נתנו כך מפני ההמתנה ודאי אסור ואם לאו אלא שהוא רצונו בה ורצה לתת לו שבעים ישלם השאר וכך הדין:

ג **ועל** מה ששאלתם על ראובן ששאל מלאה בית צריך שיאמרו ללאה אמרת שראובן מכר הבית לאיש אשר קנית ממנו מאין ליך שהוא קנאה מראובן אם היתה אומרת בפני מכרת לו נאמנת דאמרינן מגו דאי בעייא לומר ממך קניתיה נאמנת כך אם אמרה בפני מכרת לו אמנם [אם] אמרה נמלכתי בך ועל דבורך קניתיה אין זו טענה ובזה אמרו ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלוני זבינתה ואכלתה שני חזקה אמר ליה פלנייא גזלנא הוה אמר ליה והא אית לי סהדי דאתאי אמלכית בך ואמרת לי זיל זבון אמינא השני נוח לי והראשון קשה ממני כמאן כאדמון דתנן העורר על השדה והוא חתום עליה עד אדמון אומר השני נוח לי והראשון קשה ממני וחכמים אומרים אבד זכותו אפי' תימא רבנן וכו' המורה מזה שאפילו רבנן אמרו במעשה זה השני נוח לי והראשון קשה ממני [לכן] אין זו ראיה שהביאה לאה כלום עד שהביא שטר איך מכרה ראובן לאיש אשר היא קנתה ממנו או תאמר בפני מכרת לו ובזה אמרו ומודה רבא היכא דאמר ליה קמאי דידי זבנתה ניהליה מהימן מגו דאי בעי אמר אנא זבינתה מינך ואה לא

תטעון אחת מאלו השתי טענות אבדה זכותה ואבדה חזקתה ותחזור הבית לראובן אחר שישבע שלא מכרה ללאה אלא שהיתה דרה בביתו וכך הדין: וכתב יצחק אלפאסי

תשובה רמז

א **שאלה** יורינו רבינו ירום הודו באחים שהיה להם אחות קטנה ונשאוה עם שמעון והכניסה לו בית ולא עברו ימים המירה דתה והלכה לה ובעלה שמעון נתן בית זה לבת אחותו ונשאה עם לוי וישב בבית שמנה שנים ומכרה ליהודה ויהי כשמוע המשומדת שהבית נמכר ליהודה ובאת אל יהודה ובקשה להוציאו מן הבית כי אמרה זה ביתי והוליכו אל השופט ועדים מעידים שהבית שלה וכשראה יהודה זה הלך אל לוי ואמר הנה ביתך לפניך או תקבל עליך האחריות ותפטרני או תנה לי ממוני ואם העדים מעידים שהבית למשומדת למה לא הגדת לי ויען לוי ויאמר לא קנית בית זה אלא אחר שידעת שהיא למשומדת ועל זה קנית ממני יורינו רבינו הדין בזה ויבא שכמ"ה:

ב **תשובה** אם נשארה בית זה לשמעון אין שמדת אשתו מוציאה מביתה וכאשר אמרו בש"ס והוא אומרה זינתה הפסידה בלאותיה קיימין אמרו אס זינתה היא כליה מי זנו הנה לזה יהיה אחריות הבית על המוכר וצריך שיקיים הבית לקונה באופן שיכול או שירצה למשומדת או יחזיר לו מעותיו וכך הדין:

תשובה רמח

א **שאלה** יורינו רבינו ירום הודו בשמעון מכר בית ליהודה וקבל מעותיו וקם הבית ליהודה ואחר זמן נודע ליהודה שלא היה בית זה לשמעון ושיש מערער אחר עליה ושאל לשמעון שישפה וינקיה מכל מין טוען ומערער שבעולם ושמעון לא רצה אלא אמר לו שב בביתך ואם יערערו עליה ויוציאוך אז אטפל עמך או אתן לך אחרת או אחזיר מעותיך אמר לו יהודה איני מניחך שתלך עם ממוני יען אם יוציאוני אין לך קרקע אחר להחזיק בו ותפסיד המעות ואני אנה אני בא אם לא תפטרני קנה לי קרקע אחר במעות הללו ואם יארע שום אחריות בבית זה אז אלכה לשם יורינו רבינו הדין בזה גם זו יורינו רבינו בראובן לקח מרחל עשרים דינרים על חנותו ולקח ממנה החנות בארבעה דינרים לשנה ועל העשרים דינרים נתן לה אפותיקי על החנות לשנה אחת ובא הזמן שאלה רחל ממונה ולא היה לו מה ליתן ונתן לה החנות משכונא תחת שטר האפותיקי ויהי היום רצה ראובן לפדות חנותו וליתן לה העשרים דינרים לבד כי הארבעה האחרים אבק רבית ועידי האפותיקי יודעים שהוא כך ורחל אמרה איני נוטלת אלא כאשר התניתי

בנאמנות יורינו מורה הצדק אם יפטר ראובן מארבעה דינרים הללו ואם רחל כפרה ועדים מכחישים אותה היועיל נאמנות האם לא:

ב **תשובה** עמדנו על שאלתכם הראשונה וראינו שמה שאמר יהודה לשמעון אין קרקע אשר אגבה ממוני אם יוציאוני מזה אלא קנה לך קרקע אחר בממוני אשר קבלת ואגבה תחת זה או תנה לי ממוני שאם תפסידהו מאין אגבה טענתו רצויה כי מצינו לרז"ל הם אמרו ראובן שמכר קרקע לשמעון ויצאו עליה עסיקין עד שלא יחזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו דאמר ליה אחר טרפך ואשלם לך אם היה עמו מאין לשלם ואם אין לו לשלם לא ואחר שמצינו רז"ל אמרו בהפסדת ממון בני אדם הם הזהירו ואמרו וכי כתבינן אדרכתא אניכסיה והני מילי אמקרקעי אמטלטלי לא כתבינן מאי טעמא דילמא שמיט ואכיל להו ומייתי האיך סהדי ומרע ליה לשטריה וליכא לאישתלומי מיניה לזה אמרנו שדברי יהודה אמתיים וזכה בטענתו:

ג **ועל** מה ששאלתם על ראובן שלקח מרחל עשרין דינרים וכו' עמדנו בה וראינו שכל זה אסור כי אינו יכול למשכן אחר שקדם החוב ולזה אמרו המלוה את חברו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית אמנם אם כבר קבלה אינו חוזר כי זה הוא אבק רבית שאינו יוצא בדייניו אך צריך לראות כי מאחר שאלו הארבעה דינרים אשר על השטר ונתנה העשרים דינרים משכונה על החנות וכללה ההוצאה בעיקר ההלואה אין זה מותר כי הרי אמרו חכירי נרשאי דכתבי הכי משכן ליה פלנייא ארעיה לפלנייא והדר חכרה מיניה אימת קנייה דקנייה מיניה ניהליה והאידנא דקא כתבי הכי וקנינא מיניה ושהינא כמה עידנין והדר חכרה מיניה שפיר דמי דלא תנעול דלת בפני לווין ולאו מילתא היא הרי בביאור כי כגון זה אסור ולכן אם לא נתן אינו חייב לתת לה שום דבר ואם נפל החילוק ביניהם שזה אומר שכך היה ואם כן אינו רוצה לתת לה וזאת אומרת אין זה אלא ממה שנתתי הדבר תלוי בהעדאת העדים אם העדים אומרים שאלו הארבעה דינרים הם על העשרים אז נפטר ראובן ואינו נותן לה כי אם העשרים ואם לא יעידו העדים שום דבר מזה אינה יכולה לגבות אלא עד שתשבע שאלו הד' דינרים אינם מהשכירות והם ממה שנתנה בתחילה ובזה תיטול ואולם הנאמנות אשר לה זה מועיל לכשאומרת היא לא קבלתי כלום והוא אומר פרעתי אכן בכגון זה לא מהני ובכיוצא בזה אמרו יד בעל השטר על התחתונה ולזה אמרנו שלא תגבה אלא אחר שבועתה וכך הדין: וכתב יצחק אלפסי

תשובה רמט

א **שאלה** ותורנו הדרתו מה שזכרת בהלכה י' מפ"א דחו"מ שמא יטעה בין ה' לו' ולשון ההלכות שמא יטעה בין ה' לז' יבאר לנו הנסחא האמתית:

ב **תשובה** מה שנזכר בהלכות שמא יטעה בין ה' לז' הוא הנכון והוא לשון התלמיד כפי מה שהק' שם ואני זכרתי הדבר הנמצא ברוב והוא טעות שעה בשעה שאחריה ועשיתיה כאילו הייתה הפליאה פחותה להיות שכוונתינו בכל זה החבור לקרב הדינים לשכל או לענין היותר קרוב (* נעתק מס' מעשה רקח:): משה ב"ר מימון זצ"ל

תשובה רנ

א **שאלות** ששאל הרב רבי יוסף בן ה"ר גרשום ז"ל לנגיד ה"ר אברהם בן הגאון הרב רבינו משה בן מימון ז"ל ותשובותיו עליהן (* נעתק מאגרת הרמב"ם:):

ב **שאלה** ילמדנו רבינו אם כל הנשיאים הנקראים בשם זה בזמן הזה דינם כמו נשיא הכתוב בתורה או הנזכר בתלמוד או לא כי לפי עניות דעתי אין הפרש ביניהם לשאר העם כי אם הממונה ראש הגולה

ג **דנקטינן** רשותא מיניה כפי תקנת התלמוד ושני ראשי גליות לא מוקמינן כדאמרינן דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור:

ד תשובה ודאי אין קרוי במשנה ובתלמוד ובשאר דברי רז"ל נשיא אלא ראש ישיבה הסמוך בארץ ישראל שהוא ראש לסנהדרין או מלך ולפי שראשי גליות שבבבל במקום מלכים הם עומדים כדכתיב לא יסור שבט מיהודה וגו' אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט על כן יקרא ראש הגולה נשיא וכל נשיא האמור בתלמוד אינו אלא ראש ישיבה או ראש גולה הסמוך בלבד אבל אלו זרע אדוננו דוד ע"ה אין אנו קוראין אותם נשיאים מפני שכולם ראשי גליות או ראשי ישיבות אלא הואיל והם מזרע המלוכה והמלך נשיא נקראו נשיאים כמו שיאמרו היום בלשון הישמעאלית למי שהוא בן שר או ממשפחת השררה שר אף על פי שלא נתמנה מימיו על שום מנוי קוראין לו ריי"ס כלומר בשם אביו וידוע הוא אצל בעלי השכל שרוב אלו הכנויים שמכנים לאדם זהו לשון הבאי ופטומי מילי בעלמא ובקיאי הדעת ממעטין מהם ושונאים אותם אבל אוהבי הגדולה הרודפים אחר השררה מרבים בהם ואוהבים אותם שהם גדולתם ומעלתם ואף על פי שהתורה קראה לנשיאי השבטים נשיאים ואינם מלכים אלא הם ראשים וממונים לא ראינו בדברי החכמים קרוי נשיא אלא ראש הישיבה הסמוך וראש הגולה שהוא במקום מלך בלבד ומי שאינו ממונה כדי להיות ראש גולה או מלך אף על פי שהוא

מזרע אדוננו דוד ע"ה אינו קרוי בכתוב נשיא וראיה לדבר מה שאמר הכתוב בשלמה ע"ה ולא אקח את הממלכה מידו כי נשיא אשיתנו כל ימי חייו נמצאת למד שנשיאותו תלויה במלכות ולא בייחוסו שייחוסו לא ישתנה בלקיחת המלכות ממנו ומי שהוא ממונה להיות ראש גולה בבבל נשיא קרית ליה ומי שהוא ראש ישיבה בארץ ישראל נשיא קרית ליה בין שהיה מזרע אדוננו דוד ע"ה כמו שהיה דוד ע"ה ראש לסנהדרין כאשר מפורש בפסוק יושב בשבת תחכמוני בין שאינו מזרע אדוננו דוד ע"ה כמו שהיה רבי אלעזר בן עזריה נשיא והוא כהן אבל מי שהוא מזרע אדוננו דוד ע"ה ואינו לא ראש גולה ולא ראש ישיבה אינו קרוי נשיא אלא כנויי בעלמא לפי שהוא מזרע המלוכה דאנו קוראים לקטנים שבהם נשיאים בייחוסם ודוקיית ההלכה במנודה לנשיא מנודה לכל ישראל אינו על נשיא בייחוסו רק על נשיא במעלתו שהוא ראש ישיבה הסמוך הקרוי בכוליה תלמודא נשיא כי השני לו אב בית דין ולפיכך מביא אותו התלמוד אצל אב בית דין כדאמרינן התם נשיא שנכנס ואב בית דין שנכנס וההיא דפירקא קמא דחגיגה דקאמרינן התם ראשונים היו נשיאים שניים אב בית דין ואפילו נשיא במעלתו הסמוך מעבירינן מפני מיעוט שכלו ועוד מפני מה העבירוהו לרבן גמליאל מפני שציער לר' יהושע כדאיתא בברכות אבל נשיא בייחוס ממה מעבירינן ליה מייחוסו הייחוס לעולם לא ישתנה והייחוס אינו עיקר דממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ והואיל וראש גולה אין אנו צריכין במנויו להיותו חכם בחכמת התורה אלא לייחוסו ובהסכמת אנשי מקומו שהם בני בבל שיסכימו עליו להיות ראש הגולה כאשר פירש הגאון הצדיק אבא מארי זצ"ל בפירוש מסכת בכורות מפירושי המשנה שלו ודאי צריכין אנו להתנות במנוייו עם יחוסו יראתו ואהבתו לצדק וכניעתו למשפטי התורה ושילך על פי הוראת החכמים ואסור להסכים עליו ולקבל אותו אם לא יהיה כך ואין מנויו להיות דן משפטי התורה בין ישראל שלא ידינו אלא החכמים במשפטי התורה שנשלמו בהן תנאי הדיינין ומקרא מלא הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם אבל מנויו להיות במקום מלך זכר למלכות בגלות ולהיותו נותן רשות לדיינים הדנים בין ישראל כדי שיהיו פטורין מן התשלומין אם יטעו בשקול הדעת כאשר הוא מפורש בגמ' דסנהדרין פרק ראשון ואם אינו חכם בחכמת התורה או הוא חכם והוא חסר אחד מן התנאים שצריכין להם הדיינים אין לו לדון ואינו יכול לכוף לישראל לקבל דיניו ומי שידון שלא במשפטי התורה המפורשים במשנה ובתלמוד אין דיניו כלום ולענין שני ראשי גליות בדור אחד לא עלה על דעת אדם דהרי קיימא לן דבר אחד בדור ולא שני דברים בדור ומפני זה דין נשיא של יחוס שלא נתמנה להיות ראש הגולה או ראש

הישיבה בזמן הסמיכה שנפסקה כמה שנים דינו כשאר בני ישראל ואין שום הפרש ביניהם ואם הוא חכם דינו ונדויו כשאר החכמים ואם הוא תלמיד הרי הוא כשאר התלמידים ואין לנדויו מעלה כלל מפני הייחוס אלא אם כן יהיה ראש גולה בלבד ויעשה מן הדין של תורה ומה דאמרינן כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש דכתיב ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם עם חמת זוחלי עפר פירושו כגון אדוניהו שהיה חולק על שלמה וכגון נשיא שיהיה חולק במקום שיש ראש הגולה הממונה על פי בית דין ראוי להכישו נחש כי הוא פורץ גדרן של חכמים ופורץ גדר ישכנו נחש: וכתב אברהם בן הרמב"ם ז"ל

תשובה רנא

א **שאלה** מי שקרא לחברו ממזר וספר אחר מטתו של ת"ח יורנו רבינו מה דינו:

ב **תשובה** על זה הקורא לחבירו ממזר סופג את הארבעים והמקלל לחברו בשם הנכבד לוקה והמקללו שלא בשי"ת אינו לוקה אלא ראוי לייסר אותו והמבזה ת"ח אין לו חלק לע"ה ולא חרבה ירושלם עד שבזו בה ת"ח והמקלל הרבים מעכב תשובה דהיינו אין תשובתו מקובלת לפנו השי"ח דהוא מכ"ד דברים המעכבין התשובה ומפורש בתלמוד שיהושפט מלך יהודה כשהיה רואה ת"ח היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו והיה מושיבו בצדו והיה קורא עליו רבי ומארי והוא נשיא ומלך באמת: וכתב אברהם בן הרמב"ם ז"ל

ג **תמו** התשובות

ד **וז"ל** ר' מרדכי תמה

ה **אמר** הצעיר בריך רחמנא דסייען לברך על המוגמר זה ספר פאר הדור אשר מאז ומקדם גנוז היה יין המשומר והנה בעת הזה היום יצא יצא לעד בבני ישראל מקרא זה כמן חומר וטרחתי בו עד מקום שידי יד כהה מגעת כי לפי רוב השנים מלמד שבלה ואותיות פורחות ותלי"ת עמד טעמו וריחו לא נמר ואף כי המה בכתובים באו במספר שס"ב ותחסרהו מעט יען וביען אמור בכפילא על אחת כמה וכמה ואף גם זאת כי כמה מהם לרוב קטנותם חברתים שנים או שלשה גם יחד וכמה מהם כך נשנו לשאול הגיעו אחת ושתיים והוא באחד כי איתמר הכי איתמר וכל רואיהם יכירום כי הם פעולת צדיק ורב כמו שנאמר: